

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1924:26
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
FÖRSLAG
TILL
ETT SYSTEMATISKT UTFORSKANDE AV DEN SVENSKA ALLMOGE-KULTUREN

AVGIVET AV DÄRTILL UTSEDDA SAKKUNNIGE

I.

HUVUDBETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

STOCKHOLM
1924

Statens offentliga utredningar 1924

Kronologisk förteckning

1. Angående ordnandet av statens kommersiella informationsverksamhet. Promemoria, avgiven av chefen för utrikesdepartementets speciella handelsavdelning. Marcus. 28 s. **U.**
2. Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 2. Bokföringsåren 1920—1921 och 1921—1922. Av L. Nanneson. Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen nr 247 (nr 6 1923). Svanbäck. (6), 107 s. **Jo.**
3. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 12. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Kopparbergs län. Beckman. 47 s. 2 kart. **Jo.**
4. Supplement nr 2 till Sveriges familjenamn 1920. Stat. Repr.-anst. 10 s. **Ju.**
5. Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Eklund. vij, 208 s. **E.**
6. Utredning rörande ny vattenväg mellan Östersjön och Vänern, Göta kanal, jämte bihang, innefattande preliminär utredning rörande vattenväg mellan Hjälmaren och Vänern, Svea kanal. Meddelande från Kungl. Kanalkommissionen. Nr 4. Hæggström. 173 s. 3 kart. **K.**
7. Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek. Uppsala, Almqvist & Wiksell. xj, 511 s. **E.**
8. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 13. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Västmanlands län. Beckman. 36 s. 2 kart. **Jo.**
9. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 14. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Värmlands län. Beckman. 52 s. 2 kart. **Jo.**
10. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 11. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Blekinge län. Beckman. 32 s. 2 kart. **Jo.**
11. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 15. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Jämtlands län. Beckman. 32 s. 2 kart. **Jo.**
12. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 18. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Gotlands län. Beckman. 19 s. 1 karta. **Jo.**
13. Förslag till lönereglering för befattningshavare vid rikets allmänna läroverk samt vid folk- och småskolor m. fl. läroanstalter. Tullberg. 413 s. **E.**
14. Iakttagelser rörande socialiseringen i Österrike 1918—1922. Av Nils Karleby. Tiden. vij, 111 s. **Fi.**
15. Det svenska tobaksmonopolet. En undersökning av dess verksamhet 1915—1922. Av M. Marcus. Tiden. xvij, 106 s. **Fi.**
16. Betänkande med förslag till gruvlag. Norstedt. 400 s. **Ju.**
17. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 19. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Västernorrlands län. Beckman. 77 s. 2 kart. **Jo.**
18. Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 9. Utredning beträffande planmässig elektrifiering av landsbygden inom Hallands län. Beckman. 146 s. 3 kart. **Jo.**
19. Anvisningar rörande vägväsendet och automobiltrafiken. Blom. 24 s. **K.**
20. Skeppstjänstkommitterades betänkande. 3. Förslag till lag om särskild pensionsförsäkring av sjöfolk. Marcus. 123 s. 1 tab.-bil. **H.**
21. Fastighetsregisterkommissionens meddelanden. 13. Sammandrag av inkomna yttranden över fastighetsregisterkommissionens förslag den 25 augusti 1923 angående tillsynen å fastighetsregistreringen m. m. Palmquist. 79 s. **Ju.**
22. Statens järnvägar. Kortfattad översikt av deras tillkomst, ekonomi och organisation. Av M. Marcus. Tiden. vij, 149 s. **Fi.**
23. Handledning vid utarbetandet av brandordningar för landskommuner. Marcus. 16 s. **K.**
24. K. skolöverstyrelsens utlåtande över skolkommissionens betänkanden 1—5. Norstedt. 346 s. **E.**
25. Normalbestämmelser för leverans och provning av cement (cementbestämmelser) samt för byggnadsverk av betong och armerad betong (betongbestämmelser). Norstedt. 42 s. **K.**

26—27. Betänkande med förslag till ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen. 1. Huvudbetänkande och förslag. viij, 156 s. 1 pat.-tab. 2. Allmogeforskningen i Sverige och dess nordiska grannländer. iv, 204 s. V. Petterson. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1924:26
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
FÖRSLAG
TILL

ETT SYSTEMATISKT UTFORSKANDE AV DEN SVENSKA ALLMOGE-KULTUREN

AVGIVET AV DÄRTILL UTSEDDA SAKKUNNIGE

I.

HUVUDBETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

STOCKHOLM 1924
VICTOR PETTERSONS BOKINDUSTRIAKTIEBOLAG

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till Konungen.

Genom nådigt brev den 5 november 1920 bemyndigade Eders Kungl. Maj:t chefen för Ecklesiastikdepartementet att dels tillkalla högst fem sakkunnige för att inom departementet biträda med verkställande av en allsidig utredning

och avgivande av förslag, huru arbetet för insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen lämpligen borde planläggas och organiseras, dels ock uppdraga åt en av de sakkunnige att i egenskap av ordförande leda de sakkunniges förhandlingar. I anledning härav tillkallade chefen för Ecklesiastikdepartementet den 6 november 1920 ledamoten av riksdagens första kammare Olof Olsson samt undertecknade Geijer, Lithberg, Sköld och v. Sydow, varjämte uppdrogs åt Olsson att såsom ordförande leda de sakkunniges förhandlingar.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 21 oktober 1921 funnit gott entlediga Olsson från ifrågavarande uppdrag såsom sakkunnig och de sakkunniges ordförande, beslöt chefen för Ecklesiastikdepartementet samma dag att uppdraga åt undertecknad Lithberg att såsom ordförande leda de sakkunniges förhandlingar samt att såsom ytterligare sakkunnig tillkalla undertecknad Norlind.

De sakkunnige sammanträdde första gången in pleno den 15 november 1920. Vid sammanträde följande dag beslöto de sakkunnige att antaga namnet »Folkminneskommittén», varjämte beslöts, att ordföranden tills vidare skulle fungera såsom de sakkunniges sekreterare. Vid sammanträde den 11 januari 1921 utsågs till de sakkunniges sekreterare undertecknad Lithberg.

De sakkunnige hava varit samlade till plenisammanträden under följande tider, nämligen den 15 och 16 november samt från och med den 6 till och med den 20 december 1920, från och med den 4 till och med den 25 januari, från och med den 7 till och med den 15 juni, från och med den 19 oktober till och med den 14 november samt från och med den 24 november till och med den 17 december 1921, från och med den 2 till och med den 15 februari, från och med den 9 till och med den 28 oktober samt från och med den 5 till och med den 20 december 1922, från och med den 15 januari till och med den 5 februari samt från och med den 5 till och med den 31 mars 1923.

Under tiderna mellan sammanträdesperioderna hava vissa sakkunnige i form av subkommitté utfört i samband med utredningsuppdraget stående arbeten, varjämte undertecknade Lithberg och Geijer från och med den 12 februari till och med den 31 mars 1923 varit sysselsatta med slutredigerandet av de sakkunniges betänkande.

Med vederbörligt tillstånd företogo dessutom undertecknade Lithberg och Geijer under senare delen av maj månad 1922 en resa till Västerås, Holsåker i Dalarne, Göteborg och Lund för att studera där befintliga arkiv för svenskt folkliv och folkmål.

På grund av särskild remiss hava de sakkunnige den 10 augusti 1922 avgivit

underdånigt utlåtande angående Folkmusikkommissionens i underdånig skrivelse den 1 juni 1922 framställda anhållan om statsanslag för utgivande av framlidne revisionssekreterare Nils Anderssons efterlämnade samlingar av svensk folkmusik.

I skrivelse den 30 november 1922 uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt Ortnamnskommittén att i samråd med de för utredning och avgivande av förslag, huru arbetet för insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen lämpligen borde planläggas och organiseras, tillkallade sakkunnige uppgöra och före utgången av år 1922 till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag till sådan omläggning av de åt Ortnamnskommittén anförtrodda arbeten, att utredningen rörande Sveriges ortnamn måtte kunna genom koncentrering å utredningens viktigare delar snabbare än genom hittills tillämpad arbetsplan föras till slut. Sådant förslag avlämnades av Ortnamnskommittén och de sakkunnige i gemensam underdånig skrivelse den 20 december 1922.

Sedan de sakkunniga nu avslutat sitt arbete, få de sakkunnige i underdånighet avlämna sitt betänkande. Detta innehåller

dels huvudbetänkande med motivering och förslag till ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen, jämte bilagor,

dels historik över allmogeforskningen och dess organ i Sverige och dess nordiska grannländer, till vilken historik äro fogade en översikt över forskningar rörande den svensktalande befolkningen i Östersjöprovinserna och Gammalsvenskby samt en utredning rörande lappforskningen, författad av professorn vid Upsala universitet K. B. Wiklund.

Underdånigst

NILS LITHBERG,

HERMAN GEIJER, TOBIAS NORLIND,

PER EDVIN SKÖLD. C. W. v. SYDOW,

Stockholm den 31 mars 1923.

RÄTTELSER.

Till del I (1924:22).

	Står:	Läs:
Sid. 68 rad 13 uppifrån	Pettersson	Peterson
Sid. 82 rad 3 nedifrån	enda	största
Sid. 119 rad 5 nedifrån	dess	deras
Sid. 124 rad 20 nedifrån	Olsson	Olson

Till Del II (1924:23).

Sid. 10 rad 8 uppifrån	lektorn därstädes	sedermera prosten
Sid. 35 rad 2 uppifrån	1917	1914
Sid. 49 rad 10 uppifrån	utarbetats	utarbetas
Sid. 159 rad 13 uppifrån	Molbeck	Molbech
Sid. 159 rad 24 f. uppifrån	Vad som står inom parentes utgår.	
Sid. 160 rad 1 f. uppifrån	det danska kartverkets chef, överste Emil Madsen, deltog på 1860-talet själv verksamt i ortnamnsforskningen	dåvarande adjoint i danska generalstabens topografiska avdelning, kapten, sedermera överste Emil Madsen gjorde på 1860-talet en betydande insats i ortnamnsforskningen
Sid. 178 rad 22 uppifrån	år 1908 upplöste sig föreningen	nedlade föreningen sin verksamhet. Motsvarande ändring införes sid. 178 rad 25 och sid. 180 rad 7
Sid. 180 rad 24 nedifrån	All insamlingsverksamhet	Insamlingsverksamheten
Sid. 180 rad 15 nedifrån	V. B. V. Wessman	V. E. V. Wessman
Sid. 180 rad 15 nedifrån	del III Folkvisor	del V Folkvisor
Sid. 180 rad 14 nedifrån	del IV Ordstäv	del III Ordstäv

INNEHÅLL:

I. DE SAKKUNNIGES UPPDRAG ..... s. 1.
Allmogeforskningens uppgifter, s. 1. — Den gamla allmogekulturens upplösning, s. 2. — *De sakkunniges uppdrag*, s. 3.

II. HITTILLSVARANDE ORGAN FÖR UTFORSKANDE AV DEN SVENSKA ALLMOGEKULTUREN ..... s. 6.
Tidigare organisationsförsök, s. 6. — Nordiska museet. Landsmålsföreningar. Fornminnesföreningar, s. 6. — Vetenskapliga kongresser. Universitetsåtgärder. Det första statsanslaget, s. 7. — Hemslöjdsföreningar m. m., s. 8. — Folkbildningsorganens medverkan, s. 8. — Folkmusik, s. 9. — Institut i Göteborg, s. 9. — *Sammanfattning rörande nu verksamma organ. Deras statliga ställning*, s. 9. — Organ för kombinerade arbetsuppgifter, s. 11. — Organ för speciella arbetsuppgifter. Folktraditioner, s. 12. — Folkmusik och folkdans, s. 12. — Föremålsforskning, s. 13. — Ortnamnsforskning, s. 13. — *Sammanfattning rörande arbetsuppgifternas fördelning efter organ*, s. 14.

III. ÖVERSIKT ÖVER OTRYCKTA SAMLINGAR TILL KÄNNEDOMEN OM SVENSKT FOLKLIV OCH FOLKMÅL ..... s. 16.
Utredning rörande bibliotek, arkiv m. m. som innehålla material till kännedom om svenskt folkliv och folkmål, s. 16. — *Samlingar omfattande hela landet eller större delar därav*, s. 17. — *Samlingar med trängre lokal begränsning*, s. 19. — Blekinge, s. 20. — Bohuslän, s. 20. — Dalarne, s. 21. — Dalsland, s. 22. — Gotland, s. 22. — Gestrikland, s. 23. — Halland, s. 24. — Helsingland, s. 24. — Härjedalen, s. 25. — Jämtland, s. 25. — Lappland, s. 26. —Medelpad, s. 26. — Närke, s. 27. — Skåne, s. 27. — Småland, s. 28. — Södermanland, s. 29. — Upland, s. 30. — Värmland, s. 31. — Västerbotten (inklusive Norrbotten), s. 31. — Västergötland, s. 32. — Västmanland, s. 33. — Ångermanland, s. 33. — Öland, s. 34. — Östergötland, s. 34. — Enskildes samlingar, s. 35. — *Lapparna och finnarna i Sverige*. Lapparna, s. 36. — Finnbygderna i Sverige, s. 36. — *Baltiska svenskar*, s. 37.

IV. ORGANISATIONSPROBLEMEN ..... s. 38.
Allmänna krav på utforskningen och insamlingen, s. 38. — *Särskilda forskningsgrenars krav*. 1. Inventarier och bildande konst, s. 39. — 2. Bebyggelse och byggnadsskick, s. 41. — 3. Dräktskicket, s. 41. — 4. Musik, dans och lek, s. 42. — 5. Muntliga traditioner, s. 43. — 6. Språket, s. 46. — 7. Ortnamn, s. 48. — Utnyttjandet av skrivna och tryckta källor. 1. Handlingar, s. 49. — 2. Skildringar, s. 50. — 3. Tidningar, s. 51. — *Handledningar*, s. 52. — Typordlistor, s. 53. — Frågelistor och frågeböcker, s. 53. — Typlistor för föremålsinventering, s. 54. — Typlistor för muntliga traditioner, s. 55. — Förhållandet mellan typlistor och frågelistor, s. 56. — *Hjälpmedel*. Avbildningar. Film, s. 57. — Fonetisk skrift, s. 58. — Fonografen, s. 59. — Experimentalfonetisk apparat, s. 60. — *De nu verksamma organisationernas krav*, s. 60. — Utsträckt forsknings- och insamlingsverksamhet, s. 61. — Ökad förvaltningspersonal och materialutrustning, s. 63. — Publicering, s. 63. — *Önskemålen rörande ökad förvaltningspersonal och materialutrustning*, s. 63. — Allmänna krav på arkivvården, s. 64. — Övriga önskemål, s. 65. — *Ökad tillgång till undersökare*, s. 65. — Olika slag av samlingsarbeten, s. 65. — Olika slag av samlare, s. 67. — Folkmålsundersökare, s. 68. — Folkminnesundersökare, s. 68. — Undervisning i folklivsforskning, s. 69. — Instruktionskurser, s. 72. — Propaganda och upplysningsverksamhet, s. 74. — *Sammanfattning rörande undervisnings- och personalkrav*, s. 74. — Folkmusikens personalkrav, s. 75. — Ort-

namnsforskningens personalkrav, s. 75. — *Undersökningsanslagens ökande*, s. 75. — Den hittillsvarande ekonomiseringen. Anslag av staten, s. 76. — Landstingsanslag, s. 78. — Hushållningssällskapens anslagsverksamhet, s. 82. — Andra inkomstkällor, s. 83. — Ekonomiseringen av de viktigaste undersökningarna och deras förvaltning under året 1921, s. 83. — Hittills tillämpade principer för ersättning av undersökningar, s. 85. — Formen för ökad anslagsverksamhet från statens sida, s. 86. — *Publicering av det insamlade materialet*, s. 87.

V. ORGANISATIONSFÖRSLAG ..... s. 90.
Vad statens ingripande åsyftar, s. 90. — *Allmänna förutsättningar för nuvarande organisationers inordnande under statlig ledning*, s. 90. — De allmänna grunderna för beräknande av blivande undersökningsanslag, s. 91. — Grundanslag och rörliga anslag, s. 92. — Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, s. 93. — Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, s. 93. — Övriga institutioner, s. 93. — Landsmålsföreningarna i Lund, s. 93. — Nordiska museet, s. 94. — Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, s. 94. — De kulturhistoriska föreningarna och museerna utanför Stockholm, s. 94. — Hemslöjdsföreningarna, s. 96. — Hemslöjdsinventeringen, s. 97. — Hemslöjdsutställningarna, s. 98. — Organisationer verksamma för fri insamling, s. 100. — Folkhögskolan, s. 100. — Övriga för folkminnesinsamling verksamma organisationer, s. 102. — Insamlingen av folkmusik, s. 103. — Ortnamnsforskning, s. 104. — *Sammanfattning rörande anslag*, s. 104. — Olikheter i undersöknings- och administrationsuppgifter för folklivs- och folkmålsforskning, s. 105. — *Uppdelning i tre administrativa linjer*, s. 107. — Särställning för Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, s. 109. — De tre statliga undersökningarna, s. 110. — *Folkminnesundersökningen.* Föremål och arbetande organ, s. 110. — Folkminnesrådet. Dess sammansättning, s. 112. — Dess uppgifter, s. 113. — Folkminnesrådets sekretariat, s. 113. — *Folkmålsundersökningen.* Föremål och arbetande organ, s. 115. — Folkmålsnämnden. Dess sammansättning, s. 116. — Folkmålsnämndens sekretariat, s. 117. — *Ortnamnsundersökningen.* Dess nämnd, s. 118. — Ortnamnsnämndens sekretariat och arbetsutskott, s. 119. — Gemensam beredning mellan sekretariaten, s. 120. — Kostnader för den centrala förvaltningen, s. 120. — Instruktionskurserna, s. 121. — Engångskostnader. För registrering, s. 122. — För fonografisk utrustning, s. 122. — *Sammanfattande översikt över kostnaderna för den centrala förvaltningen*, s. 123. — *De arbetande organens förvaltning*, s. 123. — Folkmålsundersökningens organ, s. 124. — Organisationskrav för Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, s. 125. — Möjligheten av att till Universitetsbiblioteket i Upsala överflytta Undersökningens arkivförvaltning, s. 127. — Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, s. 129. — Landsmålsundersökningarna i Lund, s. 129. — Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, s. 129. — Möjligheten att på Universitetsbiblioteket i Lund förena folkminnes- och folkmålssamlingarna i Lund, s. 131. — *Sammanfattning rörande förvaltningskostnader*, s. 132. — Möjligheten av tjänsteårsberäkning för undersökningarnas befattningshavare, s. 133.

VI. DE SAKKUNNIGES FÖRSLAG ..... s. 134.
Folkminnesundersökningen, s. 134. — Folkmålsundersökningen, s. 136. — Ortnamnsundersökningen, s. 138. — *Sammanfattning rörande kostnaderna för de tre undersökningarna och deras organ*, s. 139. — De rörliga anslagen, s. 140. — *Hela kostnaden*, s. 140.

BILAGA I. EXEMPEL PÅ TYPLISTOR ..... s. 141.
A. Dräktskicket, s. 141. B. Några grupper av naturväsen, s. 142. C. Folkmusik, s. 146.

BILAGA II. STATENS OCH LANDSTINGENS ANSLAGSVERKSAMHET, (tabell).

SÄRSKILT YTTRANDE AV H. GEIJER OCH C. W. v. SYDOW ..... 153.

I. De sakkunniges uppdrag.

Kännedomen om allmogekulturen är kännedomen om grundbeskaffenheten hos vårt eget folk, dennas yttringar i åskådning, lynne och liv samt de inre och yttre förutsättningar, som betingat detta folks egenart. Allmogeforskningens uppgifter.

Kännedomen om allmogekulturen innebär därför ett vidgat perspektiv på de sociala företeelserna, men då dessa äga sina förutsättningar i tidigare samhälleliga institutioner, i tidigare näringsförhållanden, i äldre släktens åskådning och vanor, innebär denna kännedom även en vidgad och fördjupad historisk uppfattning.

Den tid, som i folkmålen såg förvrängt rikskspråk eller i allmogens föreställningar och bruk förvrängd medeltida munklärdom, är längesedan försvunnen.

En större erfarenhet har givit vid handen, att samma traditioner, seder och bruk, som anträffas hos svensk allmoge, kunna återfinnas hos de mest skilda folk på jordklotet, de kunna i skrivna källor följas tillbaka till avlägsna tider, stundom långt bakom vår tideräknings början. I dem finnas återstoder från civilisationsformer, som de europeiska folken kanske för årtusenden sedan övergivit. En gammal tjärbrännare tillfrågades, varför han vidhöll allt sitt skrock vid tjärhovets tändande och han svarade: »Inte vet jag. Men så ha de gamle gjort och så ha de gamle gjort före dem och det har alltid gått bra på det sättet. Därför håller jag den gamla seden jag med.» — För redskap och bohag lämna oss de arkeologiska fynden från tider, som ligga långt bortom de skrivna källorna, fullt avgörande bevis, att sedan en gång en ändamålsenlig form uppnåtts, behövdes inga vidare förändringar för att den skulle kunna fortsätta att leva. Folkmålen innehålla ej blott vad man tidigare mest fäste sig vid, nämligen lämningar av fornspråk. De påkalla ett ej mindre intresse på den grund att de utgöra det kanske mest nyanserade uttryck som finnes för skiftningarna i folkets själsliv och föreställningsvärld från bygd till bygd. Om än blott fragmentariskt, visa folkmålen också ett primitivare, naturenligare tillstånd i språkets liv än det som föreligger i ett kulturlands rikskspråk.

Att skilja från vartannat vad som är fornarv och vad som genom mellanfolkliga förbindelser tillförts olika civilisationsgrupper samt när eller på vilka vägar detta skett, det är vetenskapsmannens sak. Men samhällets skyldighet är att se till att, så långt det är möjligt, alla de urkunder, som kunna upplysa om gångna tiders odling, insamlas och för framtida forskning bevaras.

I släkte efter släkte från vår historias början hade allmogekulturen fört sin egen självständiga tillvaro. De störningar, som någon gång förekommo, betydde för kontinuiteten i traditionen ytterst litet, revorna i väven tätades snabbt och så fortsatte livet sin jämna gång efter de fåror, som fäder och för- Den gamla allmogekulturens upplösning.

fäder plöjt, möjligen med någon liten anpassning efter den senast yppade störningen.

Den gamla självständiga egenarten bröts ner av 1800-talet. Man brukar beteckna 1842 års folkskolestadga som inledningen till en ny tid. Men detta är långt ifrån den enda av orsakerna till den gamla folktraditionens nedbrytande. Nyheter, som spirat sedan längre eller kortare tid inom olika områden av vårt lands kultur, näringsliv och idévärld, kommo vid mitten av 1800-talet samtidigt till genombrott i sammanhang med vad som försiggått eller försiggick på skilda håll i andra länder. Det gamla svenska ståndssamhället började upplösas, isoleringen, som av ålder rått mellan olika folkgrupper och olika bygder, förlorade småningom sin styrka, de gamla hantverksskråna liksom andra gamla sammanslutningar gingo sin upplösning till mötes, arbetslivet över huvud antog nya former, allt ledde hän emot industrialism och nivellering. För den innersta kärnan i den *gamla* allmogekulturen var detta döden.

I Sverige hade, med vissa undantag för de gammaldanska landen, bondeklassens frigörelse aldrig varit ett samhällsproblem på grund av den fria ställning bonden i vårt land i motsats till så gott som alla övriga europeiska länder alltid intagit. På kontinenten hade kravet på bondefrigörelsen sedan 1700-talets mitt alltmer vuxit i styrka och förverkligandet av detta krav medförde en fullständig omvälvning i bestående hushållssystem. Den utveckling detta i förening med naturvetenskapernas framsteg medförde under 1800-talet återverkade emellertid även hos oss. De kreditmöjligheter, som måste för den nya jordbruksnäringen skapas, tillförde dessutom den jordbrukande klassen kapital i penningar, som gjorde att den gamla naturhushållningen upphävdes, varigenom också slöjder och hemindustri förlorade sina gamla grundvalar.

Den för agrarförfattningen i alla germanska länder kännetecknande jorddelningen, som slutligen hade medfört en splittring av jorden i ett otal små ägolotter, var ett av de största hindren för ett rationellt jordbruk. Redan under 1500- och 1600-talen hade i England en reglering av dessa missförhållanden inletts, vilken under de följande århundradena utvecklades och fullföljdes. I Danmark började jordskiften verkställas redan vid 1700-talets början och i Sverige upptas frågan vid århundradets mitt, men får ingen egentlig fart förrän något in på 1800-talet. I alla länder har skiftet mötts av ett ihärdigt motstånd från folket. Det var som om bonden instinktivt kände, att detta var grundskottet i den fornärvda odlingen. Ty trängseln i byarna och den stora ägoblandningen nödvändiggjorde utflyttningar av vissa gårdar, vilket medförde att bysystemet sprängdes, och nu ramlade snart hela byförfattningen, den grund på vilken bondesamhället i århundraden, kanske i årtusenden varit byggd. Nog hade byn varit en bördig mark för fördomar och gammalmodigheter, men den hade också åt medlemmarna skänkt en samhörighetskänsla, som inga senare samfunds- eller föreningsformer kunnat ersätta.

När skiftet har gått, står bonden på nya ägor, stundom — efter utflyttningen — i ett nytt hem, där kanske det mesta av det, som gav den gamla går-

den dess trygga ro, har ersatts av nytt, som köpts samman från olika håll och har intet gemensamt med hävdvunna former. Nya marker läggas under plogen och det gamla naturlivet försvinner. I skolorna lära sig hans barn att se ned på mycket, som låg de gamla nära om hjärtat, och att tala ett annat språk än han och hans fäder talat. De nya kommunikationsmedlen, tidningarna och, för Norrlands vidkommande, den stora sågverksrörelsen fullbordade förstörelseverket. På den gamla bondekulturens grusade tomter växer en ny civilisation med moderna redskap och brukningsmetoder, och när leden av det gamla släktet glesna, kommer ett nytt från folkhögskolorna och lantmannaskolorna.

Brottningen mellan den gamla och den nya tiden infaller vid 1800-talets mitt och årtiondena strax därefter. Det är resterna av den då sprängda, uråldriga kulturen och traditionen, som det nu gäller att i sista stund rädda. Här föreligger en kulturminnesvårdande uppgift av större betydelse än någon annan. Här äro urkunderna av den bräckligaste beskaffenhet, de bestå blott av de levande människorna.

Visserligen är det nu sagda ej så att förstå, som om allt vad till den gamla allmogekulturen, folktraditionen och folkspråket hör skulle fullständigt utdö i och med den äldsta nu levande generationen. Även hos de yngre generationerna höres mer eller mindre av hemortens dialektala brytning, av gamla ord och talesätt, även hos nutidens ungdom finner man och detta till och med i högre grad än i förstone kunde förefalla sannolikt rester av gammal åskådning och sed. I en oöverskådlig framtid kommer nog åtskillig tradition att leva och kanske även nya traditioner att uppstå. Men vad som kommer att försvinna inom den närmaste tiden, det är just vad som för vetenskapen är ojämförligt viktigast och som även för bredare kretsar av hembygdsintresserade män och kvinnor har den största betydelsen. Redan länge har det visat sig, att nyupptecknade bygdetraditioner i mycket stor utsträckning äro ej blott mindre rikliga, utan ock mindre oförvanskade, till form och innehåll mindre värdefulla än de, som för några årtionden sedan gjordes av den tidens hembygdsintresserade lekmän. Och för dialektforskaren i våra dagar är det ojämförligt svårare att finna sagesmän, som besitta ej blott förmåga att tala dialekt, utan en säker och oförblandad kännedom om de gamla benämningarna, deras rätta böjningssätt och deras betydelser in i alla detaljer, än det var ännu för något årtionde sedan. Ju mer svårigheten växer att leta fram de gamla traditionerna och det gamla språket i så vitt möjligt ren och fullständig form, dess mer arbete, tid och kostnad kommer också insamlingen att draga, samtidigt som utsikterna till att rädda det viktigaste ständigt minska. Den i det föregående skildrade upplösningsprocessen inom folklivets och folkminnets alla områden är säkerligen den mest djupgripande, som på många århundraden ägt rum.

De sakkunniges uppdrag.

Efter undersökning av de förutsättningar, som finnas för ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen, hava de sakkunnige fattat sitt

uppdrag sålunda, att detta i främsta rummet avser utstakandet av riktlinjer

för ett förenande till en samlad ansträngning under statens medverkan och under dess ledning av alla de organisationer eller andra krafter, som nu äro eller framdeles kunna bliva verksamma vid utforskandet av den forna svenska allmogekulturen, samt

för statens direkta ingripande till utforskandet av sådana trakter av landet eller sådana företeelser i folklivet, för vilka inga organisationer finnas eller krafter på annat håll äro i verksamhet.

Föremål för utforskning äro:

1. Folkets åskådning och lynnesart, sådana de framträda, utom i nedan nämnda särskilda livsområden, i tro och övertro, naturuppfattning och moral, traditioner levnadsbeskrivningar, enskildheter som belysa folkliga lynnesdrag m. m.

2. Folkets näringsliv. Hit höra de olika näringsfången jämte deras förutsättningar i folkets erfarenheter om naturen, om djurarter, nyttighetsväxter, väderleksmärken m. m., alltså jakten och fisket med deras fångstdon, åkerbruket med brukningsformer och bruksdon, boskapsskötseln, skogshantering, allehanda slöjder och andra näringsfång; handel och köpenskap m. m.

3. Hemlivet och de dagliga sysslorna. Hit höra gården och hemmets inredning, den dagliga hushållningen med boskapens ans, näringsmedlens beredande och tillagning, eldgörning och lyse, det husliga arbetslivet o. s. v.

4. Folkhygien och läkedomsförfarande.

5. Familjen. Hit höra släktuppfattning och släktberättelser; förhållandet mellan familjefader och andra familjemedlemmar, mellan husbonde och tjänare, seder och bruk vid trolovning och bröllop, födelse och barndop, dödsfall och begravning; arvskifte, födorådsinstitutet.

6. Samfundet. Hit höra i första rummet bysamhällets yttre former och byförfattningen; ägoskick och ägonamn; egendomsgemenskap och arbetsgemenskap; de samhälleliga festbruken vid årets högtider; dräktsederna; det offentliga livet, kyrkan, undervisningsväsen, fattigvård etc.

7. Lekar och nöjen med spel och idrott, lek och dans.

8. Bildande konstutövning med ornamentik och måleri; den textila konstslöjden.

9. Diktning med sagor och visor, gåtor, ordspråk m. m.

10. Musiken med locklåtar och vallåtar; sånger; gånglåtar och dansmelodier.

11. Språket, ej blott landsbygdens dialekter, utan ock stadsdialekter, bruksmål o. dyl. I insamlandet och utforskandet av språket ingår jämte den språkliga formen, d. v. s. uttalet, ordböjningen och ordbildningen, satsbyggnaden och uttryckssättets egenart även betydelseinnehållet: ordförrådet ur synpunkten av dess roll som uttryck för folkets hela föreställningsvärld, namngivningen å föremål, arbeten och förhållanden, som falla inom allmogekulturens råmärken i det hela eller inom vissa folkliga yrkens begreppsområden.

12. Ortnamnen utgöra en del av språket och deras utforskande är oskiljaktigt förknippat med språkforskningen. Dock intaga de en särställning på

grund av mångsidiga kulturhistoriska, bygdehistoriska och andra sakliga — även praktiska — intressen, som här förenas med det språkliga intresset, och deras utforskande kräver därför särskilda åtgärder.

I ett avseende måste härvid en särskild avgränsning göras. De föremål, som tillhöra hemmets inredning, folkets näringsliv och hushållning, dess dräktskick, dess konstutövning o. s. v. utgöra ej blott studieobjekt för dessa företeelser i och för sig; de äro även nödvändiga som illustrationsmaterial till folkets ordförråd och för de traditioner av olika slag, som kunna vara förbundna med dem. Därför falla de inom ramen för de sakkunniges utredningsuppdrag, men endast för så vitt det gäller deras registrerande och avbildande samt tillvaratagandet av till dem knutet folkligt vetande. Däremot tillhör deras insamlande till museer och deras vårdande icke den här föreliggande utredningsuppgiften.

Utom den betydelse allmogelivets företeelser äga för den fosterländska forskningen hava de också en annan, mera kulturell. I det folkliga byggnadsskicket, i slöjden, i folkmelodierna finnas beståndsdelar, som präglats av vår natur, vårt folklynne och vår skapande fantasi. Nya och friska tillflöden hava härifrån tillförts svensk byggnadskonst, konstslöjd och tonkonst. Även i folkmålen äga vi en sådan källa till föryngring och från dem behöver dessutom rikssspråket ännu fullständigas med ett stort antal benämningar bl. a. på föremål och yrkestermer, för vilka det ännu saknar de svenska beteckningarna. Liksom kulturminnesvården eller den hembygdsvård, som vill verka ej blott för de fasta minnesmärkenas och naturminnenas skyddande utan ock för bevarandet av folkdräkterna, gamla lekar och sedvänjor m. m., så faller även den sist berörda frågan utanför gränserna för den här föreliggande utredningen.

Slutligen vilja de sakkunnige anföra, att de under svensk allmogekultur innefatta hela vårt lands folkliga odling, oberoende av de folkslag, som finnas inom det nutida Sveriges gränser. Men begreppet folklig odling kan icke inskränkas enbart till allmogeklassen. Prästgårdsbyggnader och militieboställer, som uppförts enligt ortens byggnadstraditioner, gamla berättelser och sedvänjor, som återfinnas på herregårdarna, samfundsförhållanden vid de gamla brukssamhällena o. s. v. tillhöra lika mycket folklivets område och böra i lika hög grad bliva föremål för utforskning som motsvarande till allmogens egna led begränsade företeelser.

Liksom gränserna för allmogeklassen här måste överskridas, så kunna förhållandena även nödvändiggöra ett överskridande av landets territoriella gränser, då det för fullföljandet av en undersökning rörande språket, byggnadsskicket m. m. kan bliva oundvikligt att utsträcka vissa studier till närmaste gränsområden framför allt i Norge och Finland. Även torde den folkliga kultur och de svenska dialekter, som ännu leva i de svenskspråkiga bygderna i de baltiska provinserna och Gammalsvenskby, böra inom ramen för den här nedan föreslagna, av staten ledda undersökningen göras till föremål för utforskning.

II. Hittillsvarande organ för utforskande av den svenska allmogekulturen.

Tidigare organisationsförsök.

Någon statlig organisation med uppgift att utforska våra folkmål eller vårt folklivs olika sidor fanns icke så länge den gamla allmogekulturen ännu levde sitt ostörda liv. Först då detta från olika håll under decennierna vid och strax efter det förra seklets mitt började brytas upp, blev insikten om behovet av särskilda organisationsåtgärder för tillvaratagandet av vad traditionen från äldre tider ännu kunde bevara, allt mera levande. Något organ med möjlighet att överblicka samtliga de arbeten på här förevarande område, som offentligt eller enskilt bedrivas i landet, äger staten icke, och dock hava, såsom av den historiska översikten i Betänkandets Del II framgår, ansatser härtill icke saknats t. o. m. långt innan nedbrytandet av de gamla traditionerna började.

Från 1600-talet hava vi att räkna Riksantikvarieämbetet och Antikvitetskollegium, från 1700-talet Vetenskapsakademien, som under sin första tid vid sidan av sina övriga intressen även riktade sin uppmärksamhet på folklivets olika företeelser. Under 1800-talet hava hithörande intressen till en tid företrätts av Vitterhetsakademien och även uppmärksammats av Musikaliska akademien.

Dessa inom statens verk eller lärda samfund gjorda ansatser hava dock fått stanna i växten på grund av att andra och starkare intressen hava varit dessa organisationers egentliga uppgift. Antikvitetskollegium och dess senare fortsättning Vitterhetsakademien har vuxit ut till ett ämbetsverk för den statliga vården av landets historiska minnesmärken, Vetenskapsakademien har blivit ett så gott som uteslutande naturvetenskapligt samfund, i senare tid även med vården av landets naturminnesmärken som sin uppgift, Musikaliska akademien är ett ämbetsverk för tonkonstens praktiska utövande.

Nordiska museet. Landsmålsföreningar. Fornminnesföreningar.

Efter hand som de etnologiska intressena vid de statliga inrättningarna skötos åt sidan stodo emellertid nya sammanslutningar snart färdiga att övertaga dem. Så var fallet, då Vitterhetsakademien år 1870 genom ersättandet av antikvitetsintendentstjänsten med två ordinarie amanuenstjänster vid Statens historiska museum helt inriktade sig på den antikvariska forskningen och de fornminnesvårdande uppgifterna. Redan året förut hade, delvis i opposition mot akademien, Svenska fornminnesföreningen stiftats på ett övervägande etnologiskt program. Två år efteråt började landsmålsföreningarna i Upsala sin verksamhet och samtidigt lades grunden till Nordiska museets samlingar. Av dessa organisationer blev Svenska fornminnesföreningen aldrig något insamlande organ och för övrigt övergick dess verksamhet allt mera

till att bliva rent antikvarisk. Vad de övriga angår började landsmålsföreningarna sin verksamhet med folkmålen och Nordiska museet — då ännu kallat De skandinavisk-etnografiska samlingarna — med föremålssamlandet som utgångspunkt. Den nära släktskap, som föreligger mellan folkmåls-, folktraditions- och föremålsforskningen, medförde, att verksamheten redan från början lades efter mera omfattande etnologiska synpunkter än namnen kunde synas angiva. Efter mönster av landsmålsföreningarna i Upsala inleddes 1875 en liknande verksamhet i Lund. Nordiska museet erhöll på föremålsforskningens område talrika efterföljare i den svenska landsorten, den första var Gotlands fornsal i Visby hösten 1874.

Vid tiden för landsmålsföreningarnas och Nordiska museets tillkomst hade redan ett antal lokala organisationer varit i verksamhet för utforskandet av den svenska allmogekulturen med hänsyn även till de muntliga traditionerna. De viktigaste av dessa voro fornminnesföreningarna i landsorten. Fornminnesföreningarna, vilkas antal, om de med dem besläktade hembygdsföreningarna m. fl. inräknas, uppgår till mer än 150, leda sin tillkomst från år 1856, då den äldsta av dessa, Föreningen till samlande och ordnande av Nerikes folkspråk och fornminnen, stiftades. Under tiden 1860—1869 följdes denna av icke mindre än 11 liknande föreningar, alla med ett program, vari ingick såväl antikvariska forskningar som folklivet och folkmålen. Oftast fick den antikvariska topografien träda i förgrunden; en rätt omfattande etnologisk och språklig forskning upptogs dock av den nyssnämnda Närkesföreningen samt av Södermanlands och Dalarnes fornminnesföreningar (stiftade 1860 och 1862). Under loppet av 1870-talet börja de äldre mångsidigare intressena alltmer träda tillbaka för rent museala och under 1800-talets två sista årtionden samt under 1900-talets första år bliva dessa i stort sett de enarådande.

Först år 1909 återupptages på nytt, med stiftandet av Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand det gamla allsidiga programmet, såväl av äldre som av de numera i allt större antal nystiftade föreningarna. Härvid fingo dock folkmålen stå tillbaka för övriga intrssen. Hithörande organisationer, verksamma för folklivsforskningen, finnas numera, utom i Härnösand, i Östersund, Lund, Falun, Västerås, Visby, Göteborg, Helsingborg, Gävle, Umeå, Växiö, Kungsbacka och Varberg. Hos ett flertal kulturhistoriska föreningar, äldre som yngre, finnes vidare ett mera tillfälligt samlat material av här ifrågavarande slag och slutligen hava ytterligare ett antal av dessa föreningar antingen till de sakkunnige direkt eller i sina stadgar uttalat intresse för hithörande verksamhet.

Vetenskapliga kongresser. Universitetsåtgärder. Det första statsanslaget.

Ett ytterligare utslag av denna större livaktighet omkring år 1910 är dels det första mötet för svensk folkkunskap, hållet i Stockholm 1908, vilket avsåg att skapa en fastare sammanslutning mellan dem som ägnade sig åt svensk kulturforskning, dels inrättandet år 1909 av en docentur i svensk folklivsforskning vid Upsala universitet samt år 1910 av en docentur i folkminnesforskning vid universitetet i Lund. Mötet i Stockholm följdes av ett andra

möte i Göteborg 1911, vilket blev det sista. År 1920 återupptogs tanken, men nu på uteslutande etnologiskt och samtidigt på nordiskt program genom nordiska mötet för folklivsforskning i Stockholm; detta följdes av ett andra möte i Hälsingfors 1922 och år 1924 är det tredje mötet avsett att hållas i Köpenhamn.

Inrättandet av docenturen i Lund innebar icke blott att ämnet folkminnesforskning infördes bland de akademiska disciplinerna, denna åtgärd ledde dessutom snart till inrättandet därstädes av ett Folkminnesarkiv, som senare utvecklades till ett fast institut för folkminnesforskning. Inrättandet av denna docentur har också i mycket hög grad bidragit till väckandet av ett allmännare intresse inom här ifrågavarande forskningsområden långt utanför de fackliga sammanslutningarnas krets.

Med anledning av till Kungl. Maj:t ingiven ansökan av docenterna C. W. v. Sydow och T. Norlind samt stadsnotarien i Lund Nils Andersson beviljade 1912 års riksdag för år 1913 ett anslag å extra stat av 4,500 kr. till insamling, förteckning och undersökning av svenska folkminnen. Sedan universitetet år 1918 erhållit en donation å något över 30,000 kr. för hithörande ändamål, ombildades undersökningen år 1920 till en fast institution under namnet Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' Stiftelse för svensk folkminnesforskning och samtidigt höjdes det tidigare statsanslaget till 9,000 kr.

Hemslöjdsföreningar. m. m.

Jämsides med den nu skildrade utvecklingen har en annan rörelse gått, hemslöjdsrörelsen, visserligen till sin uppgift fallande inom ett annat kulturellt område dock med allmogekulturen som botten. Hemslöjdsföreningarna leda sin tillkomst från år 1899, då Föreningen för svensk hemslöjd i Stockholm stiftades. Deras antal uppgår numera till över 30. Intresset för uppehållandet av den gamla svenska folkslöjden har helt naturligt även fört till ett ingående studium av de gamla slöjdalstren själva, och därigenom till ett rent aktivt arbete för allmogekulturens utforskande.

En annan speciell gren, folkdansen, upptogs vid slutet av 1870-talet av studenter inom vissa landsmålsföreningar i Upsala, senare ledde detta till stiftande av särskilda folkdansföreningar, såsom Studenternas dansförening, 1887 ombildad till föreningen Philochoros, och föreningen Svenska folkdansens vänner (1893). Deras uppgift har mindre varit en utforskande än en traditionsuppehållande.

Folkbildningsorganens medverkan.

Slutligen ha folkbildningens och ungdomsrörelsens organisationer icke stått främmande för hithörande uppgifter. I första ledet står härvid folkhögskolan, vilken sedan ett 10-tal år tillbaka allt livligare omfattat hembygdsforskning och särskilt den gren av densamma som ligger skolans elever närmast, kännedomen om allmogens forna seder, levnadssätt och åskådning. Ett bestämdare uttryck erhöll detta intresse genom stiftandet år 1921 av Svenska folkhögskollärarnes förening för hembygdsvård och hembygdskunskap. En folkhögskolan närstående organisation är det år 1918 stiftade Jordbrukareungdomens förbund, vilket på sitt program upptagit och även gjort aktiva insatser

för allmogekulturens utforskande. Av den fria folkbildningens organ hava studiecirklarna och Örebro läns allmänna bildningsförbund haft sin uppmärksamhet riktad på här föreliggande uppgifter. I detta sammanhang bör även erinras om att kännedom om bygdens äldre odling upptagits i folkskolans undervisningsplan, vilket åtminstone i några fall föranlett upptagandet av folklivsforskning i de utbildningskurser för hembygdsundervisning, som anordnats för folkskolans lärare.

Folkmusik.

Vi ha ytterligare att nämna några organisationer, som i det föregående icke berörts; dessa äro det år 1899 grundade Musikhistoriska museet och den år 1908, vid folkkunskapsmötet i Stockholm tillsatta Folkmusikkommissionen.

Institut i Göteborg.

Slutligen har Göteborgs högskola genom grundandet år 1917 av Institutet för ortnamns- och dialektforskning erhållit i viss mån en motsvarighet till de vid de bägge universiteten arbetande landsmålsorganisationerna, ehuru med ett något avvikande program. Ortnamnsforskning hade icke för landsmålsforskningen i Upsala och Lund varit främmande, men hade här intagit en mera tillbakasatt ställning. För ortnamnsforskning har även arbetat den år 1902 tillsatta Ortnamnskommittén, som jämväl haft att handlägga ärenden rörande officiella ortnamnsformers redigering.

Sammanfattning rörande nu verksamma organ. Deras statliga ställning.

Av de nu anförda organisationerna är Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning en permanent institution, knuten till Lunds universitet och med förutsättningar i ett sedan år 1913 utgående årligt statsanslag. Alla de övriga äro från början enskilda sammanslutningar eller företag, som uppstått helt och hållet utanför de statliga organens råmärken. Ur landsmålsundersökningen i Upsala har emellertid utbildats en statlig organisation. 1870-talets landsmålsföreningar bevarade sin livaktighet ett tiotal år framåt; då denna på 1880-talet började mattas, stiftades 1886 Upsala landsmålsförening, i vilken de flesta då ännu existerande föreningarna i Upsala uppgingo. I deras ställe trädde från år 1895 s. k. Styrelser för dialekttopografiska undersökningar, och år 1912 ingingo ett antal språkmän i Upsala med anhållan om ett årligt statsanslag till ett gemensamt institut för folkmålsforskning vid Upsala universitet under namn av Upsala landsmålsarkiv. Anslaget beviljades av 1913 års riksdag, men icke till ett institut utan för en undersökning med ett tillsvidare givet uppdrag, därvid arbetsresultatet jämte de andra samlingar, som utan förbehåll överlämnades till undersökningens ledare, skulle bliva statens egendom.

Delvis likartad har utvecklingen av landsmålsrörelsen gestaltat sig i Lund. Av de på 1870-talet här tillkomna föreningarna består den skånska alltjämt. De övrigas verksamhet har för länge sedan nedlagts. Åren 1915 och 1916 nystiftades i stället föreningar för Småland, Halland samt Blekinge och Kalmar län. Sistnämnda år tillsatte dessa en gemensam centralstyrelse, vilken samtidigt ingick till Kungl. Maj:t med anhållan om ett anslag av 1917 års riksdag för en systematisk undersökning och bearbetning av sydsvenska folkmål. Ansökan bifölls på enahanda villkor som i Upsala. Arbetsresultatet är sålunda

statens egendom, men under det att arbetet i Upsala utföres av en »undersökning», vilkens personal erhåller sitt arvode av statsmedel, utgår anslaget i Lund till var och en av de fyra där befintliga landsmålsföreningarna, som alltjämt äro självständiga organisationer med egen förvaltning; anslaget har så gott som uteslutande använts till fristående undersökningar. Landsmålsföreningarna i Lund kunna därför icke räknas såsom statliga inrättningar utan torde rätteligen vara att jämställa med de statsunderstödda institutionerna. Till sistnämnda kategori äro dessutom att räkna Nordiska museet, vilket, förutom sina ordinarie statsanslag, under åren 1917—1922 ur anslaget för lärda verk åtnjutit särskilda anslag för de av detsamma bedrivna byundersökningarna, Musikhistoriska museet och Folkmusikkommissionen. Den sistnämnda har visserligen icke själv uppburit statsanslag, men då stadsnotarien Nils Andersson förklarade sig kunna emottaga sin del av det sedan 1913 till Lunds universitet utgående anslaget för folkminnesforskning endast på villkor att resultaten av hans forskning finge ställas till Folkmusikkommissionens förfogande och detta vunnit Kungl. Maj:ts bifall, kan sålunda denna del av anslaget i verkligheten sägas hava kommit Folkmusikkommissionen till godo.

Alla övriga förut nämnda organisationers arbete är av enskild natur.

En sammanställning av nu arbetande organ efter här anförda synpunkter ter sig sålunda:

A. *Statliga organ:*

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet.

Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

B. *Statsunderstödda organ:*

Landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen.

Nordiska museet.

Musikhistoriska museet.

Folkmusikkommissionen.

C. *Enskilda organ:*

Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

Kulturhistoriska föreningar och museer utanför Stockholm.

Hemslöjdsföreningar.

Folkhögskolor.

Organ för ungdomsrörelsen.

Organ för den fria folkbildningsverksamheten.

Det återstår att nämna, att enskilda forskare och samlare utfört ett arbete, som ofta genom sin beskaffenhet och sin omfattning vida övergår vad någon organisation åstadkommit inom deras område.

Dessutom besitta offentliga bibliotek och arkiv samlingar av mångsidig

betydelse för kännedomen om svenskt folkliv och folkmål. Dessa samlingar härröra till mycket väsentlig del från enskilda forskare.

Organ för kombinerade arbetsuppgifter.

Åt beteckningen fornminnen gav man vid 1800-talets mitt en långt rikare innebörd än nu. Därmed förstods såväl alla synliga lämningar från äldre tider, oavsett om de tillhörde förhistorien eller allmogekulturen, som även skrivna urkunder och muntliga traditioner. I denna omständighet ha vi att se orsaken till de äldsta fornminnesföreningarnas mångsidiga program. En sådan uppfattning av fornminnenas innebörd blev också av grundläggande betydelse för verksamheten inom landsmålsföreningarna i Upsala och Lund samt Nordiska museet.

Inom landsmålsföreningarna var vid sidan av landsmålen folkets traditioner och liv föremål för livlig uppmärksamhet, isynnerhet under föreningarnas tidigare verksamhetsår. Beträffande landsmålsföreningarna i Lund synas med tiden de språkliga forskningarna hava absorberat allt intresse; sedan år 1897 synes deras verksamhet ha varit så gott som helt och hållet begränsad härtill. Vad angår Upsalaföreningarna och deras efterträdare, de s. k. dialekttopografiska undersökningsstyrelserna, har intresset för folktraditionen hela tiden vidmakthållits; samma förhållande gäller den år 1914 nyorganiserade undersökningen.

De ansatser till utforskande av folktraditioner, som allt sedan de första åren funnos vid Nordiska museet, erhöllo genom det år 1905 upprättade folklivsarkivet ställning såsom särskild avdelning inom museet, vid sidan om dess avdelningar för allmogekultur, högre stånd, arbetets historia, skråväsen o. s. v. och såsom sådan har folklivsarkivet sedan år 1907 särskilt redovisats i museets årsberättelser.

Åt bebyggelsen och byggnadsskicket hade tidigare mindre intresse ägnats. Ett mera målmedvetet arbete på detta område inleddes vid museet år 1903 och under de närmast följande åren ägnas denna forskningsgren stor uppmärksamhet. År 1912 utvidgas forskningarna till att omfatta även samfundsskicket och samtidigt inledes den systematiska inventering av allmogens byggnadsskick m. m., vars resultat föreligger i de alltjämt pågående byundersökningarna.

Kring Nordiska museets byundersökningar har ett motsvarande forskningsarbete upptagits även på andra håll i landet, först var detta fallet inom Västmanlands fornminnesförening med dess museum i Västerås 1916, senare hava tillkommit Västerbottens läns hembygdsförening med museum i Umeå 1919, Helsingborgs museum och Gestriklands kulturhistoriska förening med museum i Gävle 1920 samt de hithörande undersökningar som i samarbete med Nordiska museet utförts bl. a. av A.-B. Stora Kopparbergs Bergslag sedan 1917 och vid förarbetena för Jubileumsutställningen i Göteborg sedan 1918.

Till sådan utforskning av folktradition och bebyggelsehistoria, som knutits till museerna, kan vidare räknas det arbete, som utförts av Föreningen för

norrländsk hembygdsforskning i Härnösand och av Föreningen Jämtslöjd i Östersund. Vid den förra institutionen påbörjades insamling av teckningar och fotografier år 1910 och insamling av folktraditioner år 1912; föreningen Jämtslöjds verksamhet på hithörande område har pågått sedan år 1912.

I viss mån en särställning intager Dalarnes hembygdsförbund med därtill anslutna bygdeföreningar. De senare överensstämma med de ovan anförda organisationerna så till vida att de vid sidan om museal verksamhet även i ett flertal fall bedriva insamling av folktraditioner. Hembygdsförbundet har ledningen av det museala arbete, som av bygdeföreningarna bedrives, men kommer ej att anlägga egna föremålssamlingar, utan endast en katalog med avbildningar av bygdemuseernas innehåll. Därjämte bedriver hembygdsförbundet egen insamling av material till kännedom om bebyggelse, byggnadsskick, näringar och industri samt en ivrig verksamhet för uppteckning av folktraditioner.

Organ för speciella arbetsuppgifter. Folktraditioner.

Sedan ett 10-tal år tillbaka hava vi att även räkna med organ för enbart uppteckning av folktraditioner genom det sedan 1913 till Lunds universitet utgående statsanslaget för folkminnesinsamling och det i sammanhang härmed grundade Folkminnesarkivet därstädes, som utgör början till den nuvarande Hyltén-Cavallius-stiftelsen för svensk folkminnesforskning. För att stödja detta arbete stiftades redan år 1913 även en särskild förening, Folkminnesföreningen i Lund, och i anslutning till de härifrån givna impulserna tillkom år 1919 Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg. Till samma rörelse får sannolikt även räknas tillkomsten år 1917 av Nordhallands hembygdsförening i Kungsbacka. Samtliga dessa föreningar hava utom sin insamlingsverksamhet även bedrivit en livlig propaganda för väckandet och spridandet av intresset bland folkets bredare lager för tillvaratagandet av muntlig tradition.

Till verksamheten på traditionsforskningens område och delvis påverkade av den senast berörda från Lund och Göteborg utgående rörelsen ansluta sig såsom mera periferiska organ folkhögskolorna, Jordbrukareungdomens förbund jämte den fria folkbildningsverksamhetens organ. Av de två förstnämnda är det i synnerhet folkhögskolorna, som redan hava att uppvisa flere betydande resultat av sina hithörande intressen. Vid åtskilliga folkhögskolor finnas uppteckningssamlingar, i något fall såsom vid Jönköpings läns folkhögskola i Nässjö hava dessa t. o. m. ordnats till ett särskilt vid skolan knutet Folkminnesarkiv; vid flera skolor utgivas av elevförbunden årsböcker med ett för folklivsforskningen särdeles värdefullt innehåll; så har varit fallet vid folkhögskolorna i Mora, Malung och Västerberg, för att endast nämna de främsta exemplen. Den verksamhet, som bedrivits av Jordbrukarungdomens förbund är ännu i sitt vardande, men ger goda löften för framtiden; detsamma gäller studiecirklarna.

Folkmusik och folkdans.

Vad beträffar dans- och musikforskningen har det mest betydande arbetet, som utförts, legat i det enskilda initiativets hand. Jämte Folkmusikkomnis-

sionen, till vars förfogande även ställts de av Nils Andersson gjorda samlingarna, samt Musikaliska akademien hava endast Uplands nations i Upsala folkmusikkommitté och Föreningen för norrländsk hembygdsforskning varit i större utsträckning verksamma på folkmusikens område. Av stor betydelse för uppteckningsarbetet hava de spelmanstävlingar varit, som under de senare åren anordnats, då de lämnat tillfällen till sammanträffande med landets bästa spelmän och tillvaratagandet av deras yppersta melodiförråd. Den första av dessa tävlingar ägde rum på Anders Zorns initiativ och på hans bekostnad vid Gesunda fäbodar i Solleröns sn år 1906. Senare hava dylika tävlingar varit anordnade i så gott som alla delar av landet; dessutom hava två s. k. riksspelsmansstämmor hållits i Stockholm på Skansen, den första 6—8 aug. 1910, den andra i juli 1920. Vid flertalet sådana tävlingar var Nils Andersson närvarande, vid andra gjordes uppteckningar av K. P. Leffler i Härnösand och Axel Boberg i Malmö. I sammanhang med folkmusikforskningen har även någon verksamhet bedrivits för utforskning av dans och lek. I övrigt saknas särskilda organ för dessa sidor av folklivet.

Föremålsforskning.

Den verksamhet, som bedrivits av hemslöjdsföreningar och museer, är så gott som uteslutande knuten vid föremålsforskningen. Då museerna hava till sin uppgift att insamla, konservera och vårda föremål, som belysa allmogens näringar, levnadssätt och konstutövning, faller deras verksamhet helt och hållet utanför uppgiften för denna utredning utom i de, frånsett Nordiska museet, rätt enstaka fall då dessa även insamlat till föremålen knuten folktradition, eller då museerna upplagt särskilda avbildningssamlingar för sådana föremål, som ännu förvaras ute i bygderna. Detsamma gäller hemslöjdsföreningarna i vad angår deras samlingar av äldre allmogeslöjd i original. Vid flere hemslöjdsföreningar hava emellertid även smärre uppteckningar gjorts rörande äldre slöjdare, namn och beskrivningar på mönster och tekniker m. m., men dessutom har på tvänne håll en systematisk inventarisering av i allmogehemmen ännu förvarade äldre slöjdalster igångsatts, av Föreningen för svensk hemslöjd sedan år 1910 och av Malmöhus' läns hemslöjdsförening sedan år 1911, ett arbete, som ur synpunkten av ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen är värt den allra största uppmärksamhet.

Ortnamnsforskning.

Såsom en avdelning för sig står ortnamnsforskningen. Denna har sedan år 1902 haft ett särskilt statligt organ i Ortnamnskommittén, vars arbete varit avsett att tjäna på samma gång vetenskapliga ändamål och administrativa, de sistnämnda på så sätt att kommittén haft att verkställa utredningar och avge yttranden rörande redigering av ortnamns officiella former. Ortnamnskommitténs undersökningar i bygderna ha i vissa fall skett i samarbete med Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, som även dessutom samlat ortnamnsmaterial av olika slag. För Göteborgs och Bohuslän har Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola igångsatt en självständig, systematisk ortnamnsundersökning. Vid Nordiska museets byundersökningar har till en del även ortnamnsmaterial insamlats, särskilt sådant

som ur handlingar och ur muntlig tradition kunnat erhållas rörande byar, gårdar och deras beståndsdelar. Slutligen har en mycket väsentlig del av den svenska ortsnamnsforskningen företagits av enskilda. Den mångsidiga kombination av språkliga och bygdehistoriska samt andra sakliga synpunkter, som ortsnamnsforskningen i särskilt hög grad kräver, har dock långt ifrån alltid ägt rum, liksom ej heller alltid de på många håll ganska stora svårigheter övervunnits, som redan upptecknandet av namnen i rätt form och i rätt betydelse erbjuder. Ortnamnssamlingarna äro därför ofta ganska ojämna.

Sammanfattning rörande arbetsuppgifternas fördelning efter organ.

De forskningsgrenar inom allmogekulturen, åt vilka de sakkunniga hava att ägna sin uppmärksamhet, kunna sammanfattas under följande grupper: I. utforskandet av folkets inventarier och bildande konst (föremålsforskningen), II. av bebyggelse och byggnadsskick, III. av dräktskicket, IV. av dans och musik, V. av muntliga traditioner, VI. av folkspråket, VII. av ortnamn.

I. *Utforskande av folkets inventarier och bildande konst* bedrives vid museer och av hemslöjdsföreningar.

II. *Utforskande av bebyggelse och byggnadsskick* bedrives av Nordiska museet, Föreningen för norrländsk hembygdsforskning, Föreningen Jämtslöjd, Skånska föreningen för byggnadskultur, Dalarnes hembygdsförbund, Västmanlands fornminnesförening, Västerbottens läns hembygdsförening, Helsingborgs museum och Gestriklands kulturhistoriska förening samt genom A.-B. Stora Kopparbergs Bergslag. Betydande undersökningar av detta slag hava dessutom utförts vid förarbetena för Jubileumsutställningen i Göteborg.

III. *Utforskande av dräktskicket* bedrives av Nordiska museet, Dalarnes hembygdsförbund, Helsingborgs museum och Malmöhus läns hemslöjdsförening.

IV. *Utforskande av dans och musik* saknar för närvarande aktiva organ.

V. *Utforskande av muntliga traditioner* bedrives *dels* i samband med härovan under I—IV nämnda särskilda arbeten av för dem verksamma organisationer, *dels* som fristående, men ej huvudsaklig forskningsuppgift, innefattande särskilt sådana muntliga traditioner, vilka ej äro eller i mindre hög grad äro knutna vid yttre föremål, av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, av Nordiska museet, Föreningen för norrländsk hembygdsforskning och Dalarnes hembygdsförbund samt flere andra i det föregående nämnda organisationer, *dels* — med inriktning i första rummet på sistnämnda slag av muntliga traditioner av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet och Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg.

VI. *Utforskande av folkspråket* bedrives av dialektundersökningarna i Upsala, Lund och Göteborg.

VII. *Ortnamnsforskning* bedrives för närvarande som huvudsaklig uppgift endast av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola. Ortnamnskommitténs arbete vilar från och med 1 jan. 1923 på grund av k. brev den 30 nov. 1922, dock med det undantag att kommittén fortfarande har att handlägga namnregleringsärenden i förekommande fall. Vid sidan av dialektforskning drives även ortnamnsforskning genom Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

Förutom vid folkmålsundersökningen i Upsala och Hyltén-Cavallius' stiftelse i Lund finnes ingen särskilt anställd personal för här ifrågavarande undersökningar eller för hithörande samlingars vårdande och förvaltning. För systematiska undersökningar hava tillfälliga medarbetare anlitats. Samlingarna hava i övrigt ökats dels med hjälp av stipendiater, dels genom inlösen av på privat väg gjorda samlingar, dels genom gåvor av på denna väg gjorda uppteckningar och uppteckningssamlingar.

III. Översikt över otryckta samlingar till kännedom om svenskt folkliv och folkmål.

Utredning rörande bibliotek, arkiv m. m. som innehålla material till kännedom om svenskt folkliv och folkmål.

Vid utredandet av de åtgärder, som böra vidtagas för ett framtida systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen, har det varit de sakkunnige angeläget att erhålla kännedom ej blott om de organisationer, som varit eller nu äro verksamma på området, utan ock om det material till belysande av svenskt folkliv och folkmål, som redan finnes tillvarataget. Detta material föreligger dels i tryckta arbeten, dels som manuskript i våra större bibliotek och arkiv samt i de arkivsamlingar, som äro anknutna till olika av de i det föregående nämnda organisationerna. Slutligen finnes också ett ej obetydligt material i enskild ägo.

Beträffande den förstnämnda av dessa grupper, den tryckta litteraturen, skulle det givetvis vara för forskningen av den allra största vikt att erhålla en bibliografi över alla de arbeten, som på hithörande områden offentliggjorts, helst som ett betydande och ofta rent av det viktigaste materialet föreligger i rätt svårtillgängliga och i här berörda avseende alltför ofullständigt kända skrifter från äldre tider. En redogörelse för den på området föreliggande tryckta litteraturen har emellertid ansetts falla utanför den här föreliggande utredningens uppgift, helst som det är de sakkunnige bekant, att mångåriga förarbeten för dylika redogörelser utförts av enskilda forskare, och då det dessutom måste förutsättas, att denna litteratur — även dissertationslitteraturen — kan tillhandahållas forskare vid alla våra större offentliga bibliotek.

Vad åter angår det material, som föreligger i handskrift, är detta ofta mycket ofullständigt känt utanför de olika biblioteken och arkiven. För att erhålla en om ock blott mycket summarisk översikt över detta material hava de sakkunnige utom från sådana organisationer, som nu bedriva insamlingsverksamhet, införskaffat upplysningar i här berörda avseende från Riksarkivet och landsarkiven, Vetenskapsakademiens, Vitterhetsakademiens, Lantbruksakademiens och Musikaliska akademiens samt Karolinska institutets arkiv, Kungl. biblioteket i Stockholm, universitetsbiblioteken i Upsala och Lund, Göteborgs stadsbibliotek, domkapitelsarkiv, stifts- och gymnasiebibliotek, lantmäteriarkiv och hushållningssällskapens arkiv. En mera detaljerad redogörelse för de erfarenheter, som därvid vunnits, återfinnes i Betänkandets Del II sid. 145 ff. Såsom av denna redogörelse framgår innehålla särskilt Kungl. biblioteket och universitetsbiblioteket i Upsala samt Vitterhetsakademiens och Musikaliska akademiens arkiv synnerligen värdefulla samlingar; ett viktigt material förvaras även i de olika stifts- och gymnasiebiblioteken, varjämte

Riksarkivet och landsarkiven, Vetenskapsakademien, Lantbruksakademien och Karolinska institutet samt lantmäteriarkiven innehålla strödda arbeten av betydelse för här föreliggande forskningar. Domkapitlens och hushållningssällskapens arkiv hava däremot visat sig innehålla ett i här ifrågavarande avseende mindre betydligt manuskriptmaterial.

De samlingar som förelägga kunna fördelas i två grupper, dels sådana som omfatta landet i dess helhet, dels sådana som äro av mera lokal omfattning. För de senare lämnas här nedan en översikt efter landskap. Det måste emellertid betonas att den följande redogörelsen på intet vis kan anses uttömmande. Att åstadkomma fullständiga förteckningar på de olika bibliotekens och arkivens innehåll är en uppgift, som redan på grund av sin omfattning måste falla utanför de sakkunniges arbete; ej heller har innehållet i de samlingar som finnas kunnat göras till föremål för en personlig granskning från de sakkunniges sida annat än i vissa fall. De måste därför härutinnan i regel blott lita till de uppgifter som lämnats, uppgifter som helt naturligt icke förete den enhetlighet eller fullständighet, som från de sakkunniges synpunkt kunnat vara önskvärd.

Samlingar omfattande de hela landet eller större delar därav.

Bland större samlingar omfattande hela Sverige äro i första rummet att nämna några samlingar från äldre tider, nämligen Elias Palmskiölds, gjorda mellan 1690 och 1719, C. G. Nordins, gjorda under 1700-talats sista årtionden, och Jacob Westins från 1880-talets mitt, vilka alla innehålla, ehuru ej såsom fristående ämnesgrupper, utan inmängda i de ur allmännare historiska, kulturhistoriska, topografiska, litterära och andra synpunkter gjorda samlingarna, synnerligen rikhaltiga, ännu förhållandevis mycket litet utnyttjade källor för kännedomen om vårt folks liv och odling. Alla de ovannämnda samlingarna tillhöra Upsala universitetsbibliotek, med det undantag att en mindre del av Palmskiölds samlingar tillhör Riksarkivet.

Andra av enskilda personer under äldre tider gjorda samlingar ha i regel blivit mera begränsade ej blott i fråga om storleken utan även i fråga om ämnesinnehåll och geografisk omfattning. Här nämnas endast exempelvis ett par. De Tilas'ska topografiska samlingarna i Kungl. biblioteket beröra huvudsakligast endast Norrland, Finland samt vissa landskap i mellersta Sverige. De Hülpherska samlingarna i Västerås läroverks bibliotek, väsentligen förarbeten för Hülphers' tryckta skrifter, men ej däri fullständigt utnyttjade, lämna en mångsidig belysning av land och folk i Dalarne och Norrland; kanslirådet Johan Elers under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet gjorda, nu Upsala universitetsbibliotek tillhöriga stora samlingar om »Sveriges vägar» belysa kommunikationsförhållandena inom landet i dess helhet och deras betydelse för folkets liv. I dessa och andra samlingar, ej minst i sådana, som gjorts på resor under olika tider av olika personer och som nu finnas i flera akademiska och andra bibliotek och arkiv, ägnas särskild uppmärksamhet åt näringslivet. Särskilt kan nämnas hos Lantbruksakademien befintligt material till kännedom om jordbruket, slöjderna m. m.

Mera direkt på folklivet och folktraditionen inriktade äro en rad stora samlingar, som under 1840-talet och senare börja inkomma till offentliga institutioner och som inleddes med Götiska förbundets vid dess upplösning 1844 till Vitterhetsakademien gjorda donation av sina samlingar. L. Fr. Rääfs samlingar i Vitterhetsakademien och i Upsala universitetsbibliotek, Richard Dybecks samlingar i Vitterhetsakademien, A. I. Arwidssons och de Hyltén-Cavallius-Stephenska samlingarna i Kungl. biblioteket i Stockholm ägnas mer och mer övervägande åt de folkloristiska intressena, vid sidan av mera allmänt etnologiska, antikvariska, stundom också språkliga intressen. De nämnda samlarnas arbeten äro visserligen till större eller mindre delar anlagda som materialsamlingar för av dem eller andra utgivna skrifter, men mycket väsentliga delar härav äro ännu outgivna och av forskningen ännu ej utnyttjade. Så äro av de tre stora folioband, som innehålla de Arwidssonska samlingarna, endast det första till huvudsaklig del tryckt i Arwidssons Svenska Fornsånger I—II, men de övriga handskriftsbandens innehåll, däri märkas bl. a. musiksamlingarna och vissa leksamlingar, är ännu till större eller största delen outgivet. I de Hyltén-Cavallius-Stephenska samlingarna i Kungl. biblioteket, som bl. a. omfatta 14 folioband folklore, återstår ännu efter alla de publikationer, som på grundval därav utgivits, ett mycket betydande material otryckt och outnyttjat. Väsentligen outnyttjade äro också andra folkloristiska samlingar i Vitterhetsakademien, såsom en till omkr. 300 folioblad uppgående samling sagor av flere upptecknare, B. E. Hildebrands samlingar av folksägner m. m.

I samlingar, som ägnats åt speciella grenar av folktraditionen, intaga under äldre tider ordspråken ett förhållandevis mycket stort rum, varav de förnämsta exemplen äro — utom de i Palmskiöldska samlingarna ingående tre band, vilka uteslutande innehålla ordspråk — Nils Celsius' och Lars Svanbergs ordspråkssamlingar i Upsala universitetsbibliotek samt prosten Caspar Strömbäcks stora ordspråkslexikon i Kungl. biblioteket i Stockholm.

Förhållandevis stora specialsamlingar ha också gjorts av sådan folklitteratur, som ingår i äldre skrivna visböcker och i synnerhet i äldre skillingtryck, varav Kungl. biblioteket i Stockholm och universitetsbiblioteket i Upsala ha de största samlingarna, varibland märkes den av professor Carl Zetterström hopbragta skillingtrycksamlingen i Upsala universitetsbibliotek, en samling som i sitt slag är utan motstycke. I detta sammanhang kan också erinras om att i bröllopsskrifterna från 1600-talet inpå 1800-talet ingår en mängd antydningar om eller skildringar av folkliga seder, lekar och föreställningar. För kulturhistorikern torde denna källa kunna bli givande, liksom de på dialekt skrivna bröllopsskrifterna visat sig vara för språkhistorikern. Den största samlingen bröllopsskrifter finns på Kungl. biblioteket i Stockholm, den därnäst största i universitetsbiblioteket i Upsala.

Visorna närstående är folkmusiken. Utom redan nämnda samlingar av detta slag må ytterligare anföras Erik Drakes Svenska folkmelodier i Kungl.

biblioteket och tillhörande den Rääf-Arwidssonska kretsen men endast delvis använd för den sistnämndes Svenska fornsånger. Allmänna samlingar av svensk folkmusik förvaras vidare i Musikaliska akademien, Nordiska museet och Musikhistoriska museet. Samma ställning som visböckerna intaga till folkvisorna intaga de äldre dansböckerna till instrumentalmusiken. Särskilt äro de av betydelse genom att ett stort antal danser och dansmelodier, som ännu på 1700-talet tillhörde de högre samhällsklasserna, sedermera omhändertagits av folket och där bevarats. De viktigaste samlingarna av sådana dansböcker ägas av Kungl. biblioteket, Musikaliska akademien och Musikhistoriska museet. De äldsta av intresse i här föreliggande sammanhang synas härröra från 1700-talets mitt.

Av övriga speciella folktraditioner kunna anföras J. V. Brobergs medicinskhistoriska samlingar i Karolinska institutet, vilka ligga till grund för hans år 1878 utgivna Bidrag från vår folkmedicins vidskepelser till kännedomen om våra äldsta tider samt de s. k. Svartkonstböckerna, varav icke så få förvaras i Kungl. biblioteket, Lunds universitetsbibliotek, Nordiska museet och på andra håll, vidare de äldre s. k. Örteböckerna jämte äldre receptböcker, som anträffas här och var i biblioteken.

Av språkliga samlingar från äldre tider omfattande landet i dess helhet är den Ihreska i universitetsbiblioteket i Upsala den främsta. I denna finna vi även delar av Erik Benzelius d. y:s omkr. 1710—1740 gjorda dialektsamlingar, varav smärre delar även finnas i Linköpings stiftsbibliotek. Hela landet omfatta också J. E. Rietz' i universitetsbiblioteket i Lund förvarade samlingar utgörande förarbeten till hans dialektordbok.

Slutligen kunna anföras några äldre samlingar ortnamn från hela riket, varav de största torde vara O. R. Bellanders i Vitterhetsakademien förvarade samlingar från 1800-talets mitt till ett lexikon över svenska ortnamn i 4 band samt smärre samlingar ovanligare personnamn, som finnas i Kungl. biblioteket och annorstädes.

Samlingar med trängre lokal begränsning.

Efter denna hastiga översikt över sådana i offentliga bibliotek och arkiv befintliga samlingar, som omfatta landet i dess helhet eller större delar därav, vända vi oss till sådant material, som har en mera lokal begränsning. Detta utgöres dels av äldre handskrifter och samlingar förvarade i de här ovan nämnda biblioteken och arkiven, dels samlingar verkställda inom de nu arbetande organisationerna. De viktigaste av dessa äro Undersökningen av svenska folkmål i Upsala med därtill anslutna landskapsundersökningar, Nordiska museet, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet (Folkminnesarkivet i Lund) och landsmålsföreningarna i Lund, Ortnamnskommittén, Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola (Ortnamnsinstitutet i Göteborg), Folkmusikkommissionen samt Föreningens för svensk hemslöjd inventeringsverk, överlämnat till Nordiska museet, och Malmöhus läns hemslöjdsförening. Vidare finnas samlingar av större betydenhet hos Västsvenska folkminnesför-

eningen, Dalarnes hembygdsförbund, Bergslagets arkiv i Falun, Sällskapet för gotländsk forskning, Föreningen för norrländsk hembygdsforskning, Föreningen Jämtslöjd, Västmanlands fornminnesförening, Helsingborgs museum samt Övre Helsinglands hemslöjdsförening. Mindre samlingar träffas hos ett antal övriga kulturhistoriska och hemslöjdsföreningar, varjämte en del uppteckningar och avbildningar förvaras i folkhögskolorna. En redogörelse för de olika samlingarnas innehåll och omfattning återfinnes i Betänkandets Del II.

Blekinge. Samlingar rörande Blekinge.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Härav må anföras J. Elers från 1700-talets slut och S. W. Gynthers från 1800-talet, förvarade i Kungl. biblioteket i Stockholm och i Upsala universitetsbibliotek samt O. Lemchen, Bleking, historiska och topografiska anteckningar, med fotografier, i Blekinge museiförening i Karlskrona.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd samt Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. Bykartor och gårdskartor, avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Dräktskicket. Avbildningar och anteckningar i Nordiska museet.

Folkmusik. Ett 80-tal melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Blekingska nationens landsmålsförening (1879—1890-talet) och Folkminnesarkivet i Lund, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala samt Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Smärre uppteckningssamlingar från spridda orter i landskapet tillhöra Blekingska nationens landsmålsförening (1879—1890-talet) och Blekinge och Kalmar läns landsmålsförening i Lund.

Bohuslän. Samlingar rörande Bohuslän.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Härav må anföras en av E. Strobill år 1702 författad beskrivning över landskapets norra skärgård, huvudsakligen av intresse ur ortnamnssynpunkt, i Vetenskapsakademien; L. Åberg, Berättelse om provinsdialekten uti Bohuslän 1843 i Vitterhetsakademien.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen Konstfliten i Göteborg, Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Dräktskicket. Avbildningar och anteckningar hos föreningen Konstfliten i Göteborg och Nordiska museet.

Folkmusik. Hos Ortnamnsinstitutet i Göteborg, Undersökningen av svenska

folkmål samt ett 80-tal melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Ortnamnsinstitutet och Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet och Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Språkliga samlingar och ortnamnssamlingar, de senare rikhaltigt representerande landskapets alla socknar och innehållande jämte i bygderna gjorda uppteckningar stora excerptsamlingar ur äldre källor, finnas hos Ortnamnsinstitutet i Göteborg. Smärre uppteckningar från 1870-talet finnas hos Undersökningen av svenska folkmål.

Samlingar rörande Dalarne. Dalarne.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

I Kungl. biblioteket en av C. v. Stockenström författad beskrivning över Stora Kopparbergs bergslag, 1700-talet, samt J. Gezelius Lima sn, 1757; i avskrift hos Dalarnes fornminnesförening, Jacob Boëthius Relation om Grangärdets allmoges sinnelag, seder, levnadssätt m. m. förf. omkr. 1770 efter det av Frans Westerdahl då utgivna programmet för ortsbeskrivningar. Hos samma förening finnas vidare bl. a. R. Blumenbergs samlingar från mitten av 1800-talet rörande Hedemora, Våmhus m. fl. orter och A. Steffenburgs något yngre samlingar rörande Falutrakten, båda samlingarna innehållande ortshistoriska upplysningar av alla slag. Språkliga och folkloristiska delar därav äro deponerade hos Undersökningen av svenska folkmål. Vidare finnas folkmelodier i de Arwidssonska och de Dybeckska samlingarna. I Kungl. biblioteket finnas smärre ordlistor från Dalarne, delvis sammanhängande med de Ihreska samlingarna, samt en äldre ordlista över i Kopparbergslagen brukliga ord och uttryck rörande bergsbruk. I Upsala universitetsbiblioteks handskriftsavdelning finnas bl. a. prof. Carl Säves omfattande ordsamlingar från en mängd orter i Dalarne.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Dalarnes hembygdsförbund och Bergslagets arkiv i Falun samt Nordiska museet.

Dräktskicket. Avbildningar och anteckningar hos Dalarnes hembygdsförbund och Nordiska museet.

Folkmusik. Hos Dalarnes fornminnesförening och Dalarnes hembygdsförbund i Falun med den därtill anslutna Ludvikabygdens fornminnes- och hembygdsförening, Malungs folkhögskola, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, Nordiska museet och Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar, omkr. 1,300 melodier).

Lek och dans. Uppteckningar med melodier hos Dalarnes hembygdsförbund och Undersökningen av svenska folkmål.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Dalarnes fornminnesförening (dep. hos Undersökningen av svenska folkmål i Upsala), Dalarnes hembygdsförbund med därtill anslutna lokalföreningar i Järna, Leksand, Ludvika, Sollerö, Särna, St. Tuna och Älvdalen, folkhögskolorna i Malung och Mora, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Uppteckningar rörande grammatik och ordförråd i Dalarnes fornminnesförenings arkiv, varav dock hithörande delar deponerats hos Undersökningen av svenska folkmål; uppteckningar rörande folkliga arbetens, redskaps och inventariers dialektala benämningar m. m., namn på orter, människor, djur m. m. samt texter ingå i Dalarnes hembygdsförbunds samlingar; grammatiskt och lexikaliskt material samt texter från alla delar av landskapet finnas hos Undersökningen av svenska folkmål, där även ortnamnssamlingar finnas, som representera största delen av landskapet.

Dalsland. Samlingar rörande Dalsland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Anders Lignells samlingar utgörande förarbeten till hans arbete om grevskapet Dal, förvarade i Kristinehamns realskola.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Folkmusik. Hos Undersökningen av svenska folkmål och Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lekar. Hos Västsvenska folkminnesföreningen.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Västsvenska folkminnesföreningen, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar av grammatiskt och lexikaliskt innehåll finnas hos Ortnamnsinstitutet i Göteborg samt hos Undersökningen av svenska folkmål. Ortnamnssamlingar, utgörande grundval för Ortnamnskommitténs tryckta redogörelser för landskapets alla härad finnas i denna kommittés arkiv.

Gotland. Samlingar rörande Gotland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Här äro främst att nämna P. A. Säves »Gotländska samlingar» sam »Gutaord» (1831—1886) i Upsala universitetsbibliotek innehållande folkliv, folkdiktning, språk och ortnamn, lokalhistoria m. m. Av språkliga samlingar märkas vidare Neogard, Gautauminning (1732), även innehållande historiskt och etnologiskt material samt smärre samlingar av Toftén, Sahlsten, Per Säve, Bachér och J. P. Kellgren i Upsala universitetsbibliotek, av Toftén även i

Kungl. biblioteket. Av övervägande historiskt innehåll äro H. Spegel, Rudera gothlandica i Växiö stifts- och gymnasiebibliotek, J. Wallin Analecta gothlandensia i Kalmar läroverksbibliotek, ehuru även med uppteckningar rörande språk och folkliv. Talrikare uppteckningar rörande folklivet samt språk och ortnamn i C. J. Bergmans topografiska samlingar i Visby läroverksbibliotek. Slutligen anteckningar av etnologiskt intresse samt en utförlig skildring av bröllopsseder i Hilfelings Resejournaler (1799—1801) i Kungl. biblioteket samt en samling bomärken av O. V. Wennersten från 1890-talet i Vitterhetsakademien. I lantmäterikontoret i Visby tvänne sockenbeskrivningar författade av lantmätare på 1850-talet.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar i Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. Gårdsplaner och avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Folkmusik. Smärre uppteckningar hos Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Lekar. Hos Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar innehållande grammatik-, ordboks- och ortnamnsmaterial finnas hos Sällskapet för gotländsk forskning i Visby samt hos Undersökningen av svenska folkmål.

Samlingar rörande Gestrikland. Gestrikland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

C. G. Cronhjorts Dagbok hållen vid ämbetsresa, 1755, i Kungl. biblioteket samt J. Selggrens omfattande topografiska samlingar i Gävle läroverksbibliotek.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Gestriklands kulturhistoriska förening i Gävle, Bergslagsarkivet i Falun och Nordiska museet.

Folkmusik. Ett 40-tal melodier hos Undersökningen av svenska folkmål i Upsala och ett 70-tal hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Gestriklands kulturhistoriska förening i Gävle, Gestriklands folkhögskola i Västerberg, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Dialektsamlingar av övervägande grammatisk karaktär finnas hos Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

Halland. Samlingar rörande Halland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

P. Osbeck, Utkast till en Beskrifning öfver Laholms prosteri, påbörjad 1758, i Landsarkivet i Lund, en handskrift av densamme i Göteborgs latinläroverk.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Folkmusik. Ett hundratal melodier hos Nordhallands hembygdsförening och 124 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lekar. Hos Västsvenska folkminnesföreningen.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Nordhallands hembygdsförening i Kungsbacka och Norra Hallands kulturhistoriska förening i Varberg, Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg, Folkminnesarkivet i Lund, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala (Aug. Bondesons samlingar) och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar av grammatiskt och lexikaliskt innehåll hos Hallands landsmålsförening i Lund, Ortnamnsinstitutet i Göteborg samt, i ringa utsträckning, hos Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

Helsingland. Samlingar rörande Helsingland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

P. Schissler, Tuna, Rogstads och Ilsbo socknar i norra Helsingland, 1790, i Vetenskapsakademien. I Ol. Celsius d. ä:s samlingar i Universitetsbiblioteket i Upsala samt i N. R. Brocmans anteckningar från en resa i Helsingland, omkr. 1760, i Kungl. biblioteket finnas även notiser av etnologiskt innehåll. Språkliga uppteckningar från resor i hela landskapet av Carl Säve finnas i Upsala universitetsbibliotek. Ol. Bromans sedan ett antal år under utgivning varande samlingsverk Glysisvallur från början av 1700-talet äges av Gestrike-Helsinge nations i Upsala bibliotek, som även äger P. Bolings språkliga anteckningar från 1700-talet. Hos Helsinglands fornminnessällskap i Hudiksvall förvaras J. D. Flintenbergs samlingar av språkligt innehåll från omkr. 1800.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Övre Helsinglands hemslöjdsförening i Hudiksvall, Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Helsinglands fornminnessällskap och Nordiska museet.

Dräktskicket. Avbildningar och anteckningar hos Helsinglands fornminnessällskap och Övre Helsinglands hemslöjdsförening i Hudiksvall samt Nordiska museet.

Folkmusik. 750 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Helsinglands fornminnessällskap, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar av grammatiskt och lexikaliskt material finnas hos Helsinglands fornminnessällskap samt hos Undersökningen av svenska folkmål, där även en del ortnamnsmaterial finnes. En mindre samling från Järvsö är av Norrländska studenters hembygdsförening deponerad hos Undersökningen av svenska folkmål.

Samlingar rörande Härjedalen. Härjedalen.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen Jämtslöjd i Östersund, Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Föreningen Jämtslöjd och Nordiska museet; anteckningar rörande byggnadsterminologi hos Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

Folkmusik. Ett 30-tal melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar, hos Föreningen Jämtslöjd, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala och Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Grammatiska uppteckningar från nästan hela landskapet finnas hos Undersökningen av svenska folkmål, i de flesta fall dock ganska knapphändiga. Ordsamlingar finnas hos samma Undersökning för ett par orter i södra delen av landskapet. Ortnamnssamlingar finnas sammastädes för största delen av landskapet.

Samlingar rörande Jämtland. Jämtland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Ett stort, huvudsakligen åt Jämtland ägnat arbete föreligger i Fale Burmans resedagböcker (koncept 1793—1802), innehållande notiser om vägar och färdleder, folket och bygden, ortnamn och dialektord, folkseder och folktro, naturvetenskapliga rön m. m., i Härnösands läroverksbibliotek, varur några utdrag publicerats i J. Nordlanders »Norrländska samlingar».

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen Jämtslöjd, Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Föreningen Jämtslöjd och Nordiska museet.

Folkmusik. 1029 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Jämtlands läns fornminnesförening och Föreningen Jämtslöjd i Östersund, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar finnas hos Undersökningen av svenska folkmål, särskilt från nordliga, västliga och centrala delar av landskapet.

Lappland. Samlingar rörande Lapplands bofasta svenska befolkning.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

I J. Nenséns samlingar i Upsala universitetsbibliotek, vilka endast till den del som rör lappsk etnografi äro publicerade i S. Drakes avhandling om Västerbottenslapparne, finnas rikhaltiga, ännu opublicerade anteckningar om den svenska befolkningen i södra Lappmarken — i någon mån även om västerbottningar, ångermanlänningar och jämtar.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Västerbottens läns hemslöjdsförening och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Västerbottens läns hembygdsförening och Nordiska museet.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Västerbottens läns hembygdsförening, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Hos Undersökningen av svenska folkmål finnas ett par smärre manuskript innehållande ordupptecknings från Arvidsjaur och Vilhelmina, gjorda av lekmän, samt en liten samling ortnamn från Fredrikatrakten.

Medelpad. Samlingar rörande Medelpad.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Landshövdingen S. W. Gynthers stora norrländska samlingar från mitten av 1800-talet i Kungl. biblioteket innehålla en beskrivning över Medelpad.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Föreningen för norrländsk hembygdsforskning och Nordiska museet.

Folkmusik. En mindre samling hos Föreningen för norrländsk hembygdsforskning samt 325 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar, vari det grammatiska elementet är starkast framträdande, finnas från skilda håll inom landskapet hos Undersökningen av svenska folkmål. Vissa mindre delar av dessa samlingar äro deponerade av Norrländska studenters hembygdsförening.

Närke.

Samlingar rörande Närke.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

A. Mörners beskrivning över Närke 1762, i Kungl. biblioteket, O. Gustafssons i Herrljunga folkmusiksamlingar i Musikaliska akademien, innehållande dels äldre spelmansböcker, dels uppteckningar från 1870-talet och senare. Sockenbeskrivningar över Ekeby, Skagershult, Tångeråsa och Ödeby, författade av lantmätare 1838—1859 förvaras i lantmäteriarkivet i Örebro.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Dräktskicket. Avbildningar i Nordiska museet.

Folkmusik. 264 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar) samt en mindre samling hos Föreningen Örebro läns museum.

Lekar. Hos Undersökningen av svenska folkmål.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Föreningen Örebro läns museum i Örebro, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar från något äldre tid finnas hos Föreningen Örebro läns museum i Örebro, från senare tider hos Undersökningen av svenska folkmål. Ortnamnssamlingar, omfattande hela landskapet, finnas hos Ortnamnskommittén.

Skåne.

Samlingar rörande Skåne.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Här märkas främst Anders Stobæi och J. v. Engeströms samlingar från 1700-talet i Kungl. biblioteket samt C. S. Rönnbecks samlingar från 1800-talets förra del i universitetsbiblioteket i Lund. Av topografiska monografier må nämnas C. F. Fallén Esperöds socken i Kungl. biblioteket samt C. Fr. Nymann Märkvärdigheter uti Ingelstads härad från 1700-talet, förvarad i Landsarkivet i Lund. Till den muntliga traditionens område höra handskrifter om Ljungbyhornsägnen i Kungl. biblioteket (1600-talet), J. Nybléns samling inom folkmedicin och närliggande folklore, från 1800-talets början, sammastädes. Den mest betydande specifikt skånska dialektsamlingen från äldre tid är H. P. Klinghammers, utförd vid mitten av 1800-talet och förvarad i universitetsbiblioteket i Lund.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Malmöhus läns hemslöjdsförening, Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Helsingborgs museum, Folkminnesarkivet, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige och Skånska föreningen för byggnadskultur i Lund, Hvilans folkhögskola samt Nordiska museet.

Dräktskicket. Avbildningar m. m. hos Malmöhus läns hemslöjdsförening, Helsingborgs museum, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige och Nordiska museet.

Folkmusik. Hos Skånska landsmålsföreningen och Nordiska museet samt 4,242 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lekar och danser. Hos Skånska landsmålsföreningen och Nordiska museet.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Skånska landsmålsföreningen och Folkminnesarkivet i Lund, i Helsingborgs museum, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige och Hvilans folkhögskola samt Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar, huvudsakligen av grammatiskt och lexikaliskt innehåll, finnas hos Skånska landsmålsföreningen i Lund.

Småland. Samlingar rörande Småland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Till samlingar av historiskt-topografiskt innehåll äro att räkna från 1700-talets senare del S. L. Gahm-Perssons i Kungl. biblioteket, Upsala universitetsbibliotek och Växiö stiftsbibliotek samt M. G. Wallenstråles i Kalmar läroverks bibliotek, från 1800-talets förra del E. Havtons i Västerviks läroverksbibliotek, J. Forsanders i Växiö stiftsbibliotek och Frigelianasamlingen i Kalmar läroverksbibliotek. Vidare förvaras i Växiö stiftsbibliotek anteckningar av huvudsakligen topografiskt innehåll från Östbo och Västbo härader samt i Kungl. biblioteket de stora Lagergrenska topografiska samlingarna jämte flera smärre manuskript innehållande småländska ortsbeskrivningar m. m. De äldre samlingar av folkloristiskt innehåll, som härstamma från Småland och i nära sammanhang därmed från Östergötland, torde vara de mest betydande som finnas från någon del av Sverige. Från 1600-talet märkes bland manuskript med hithörande innehåll en Berättelse om Värends härad (1682) i Växiö stiftsbibliotek och Pehr Rudebecks Småländska antiqviteter (1696) i Kungl. biblioteket, från 1700-talet märkes J. Törners samling av vidskepelser från Småland och Östergötland i Linköpings stiftsbibliotek, från 1800-talet J. H. Wallmans samlingar i Linköpings stiftsbibliotek samt (ingående i de Arwidssonska samlingarna) i Kungl. biblioteket, L. Fr. Rääfs samlingar från Småland och Östergötland i Vitterhetsakademien och i Upsala universitetsbibliotek, J. Liljegrens anteckningar om Småland, M. Hultin Uppteckningar rörande folkliv och folkdiktning (1852) samtliga i Vitterhetsakademien, en samling anteckningar om

seder och bruk deponerad av Föreningen för Smålands fornminnen och kulturhistoria i Växiö stiftsbibliotek, en samling lekar upptecknade i Tryserum 1809 i Kungl. biblioteket samt en Polonäsbok vid midsommarlekarna i V. Torsås, 1840-talet, i Musikaliska akademien. Av äldre språkliga samlingar från Småland må särskilt nämnas prosten J. J. Lagergrens i Vitterhetsakademien och i Kungl. biblioteket samt sonen, komminister J. E. Lagergrens och Hyltén-Cavallius' särskilda samlingar av orduppteckningar m. m. i Kungl. biblioteket.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Norra Smålands fornminnesförening i Jönköping och Nordiska museet.

Folkmusik. 442 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lekar. Hos Undersökningen av svenska folkmål.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Föreningen för Smålands minnen och Folkminnesarkivet i Lund, Jönköpings läns folkhögskola i Nässjö och Hvilans folkhögskola, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar, huvudsakligen omfattande hela Kronobergs län samt ett fåtal orter i Jönköpings och Kalmar län, finnas hos Småländska landsmålsföreningen i Lund. Samlingar från spridda orter inom Kalmar län finnas hos Blekinge och Kalmar läns landsmålsförening i Lund. Smärre uppteckningar på spridda håll ha gjorts av Föreningen för Smålands minnen i Lund. Samlingar rörande hela landskapet, dock mindre för de södra delarna av Småland än för nordligare delar av landskapet, finnas hos Undersökningen av svenska folkmål. De här förvarade samlingar, som gälla nordöstra Småland, där med östgötamålen nära sammanhängande dialekter talas, äro till väsentlig del deposition av Styrelsen för östgötamålens undersökning i Upsala.

Samlingar rörande Södermanland. Södermanland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Här märkas främst de av metallarbetaren G. Ericsson i Härad under 1860—1880-talen utförda, stora och mångsidiga samlingarna rörande folkminnen och folkmål tillhöriga Vitterhetsakademien, Södermanlands fornminnesförening i Strängnäs, som deponerat dessa sina samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål, som dessutom har egna mindre samlingar av samme man, och Nordiska museet. I Vitterhetsakademien finnes även ett antal uppteckningar rörande jordbruksplägseder, utgörande svar på W. Mannhardts frågelista. I Strängnäs läroverksbibliotek förvaras prosten L. Hallmans beskrivning över Blacksta och Vadsbro socknar, 1748, Er. Ph. Placedius' beskrivning över

Tumbo och Råby socknar, 1816, samt anteckningar om Äspö socken. Folkmusik finna vi i de Arwidssonska samlingarna i Kungl. biblioteket, varjämte en spelmansbok innehållande polskor m. m. från 1819 förvaras i Musikhistoriska museet.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Dräktskicket. Avbildningar m. m. i Nordiska museet.

Folkmusik. Hos Undersökningen av svenska folkmål och i Nordiska museet; därjämte 14 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lek och dans. Hos Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Södermanlands fornminnesförening i Strängnäs, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål.

Upland. Samlingar rörande Upland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Anteckningar om jordbruksplägseder, utgörande svar på W. Mannhardts frågelista, förvaras i Vitterhetsakademien. I Musikaliska akademien finnes en spelmansbok omkr. 1860 samt en »polskebok» innehållande 202 polskor från 1864; i Musikhistoriska museet finnes en spelmansbok innehållande polskor m. m. från 1819. I Upsala universitetsbibliotek finnes bl. a. en av P. Dijkman utförd ortnamnssamling betitlad Bua-haiti, det är städers, häraders, socknars och största delen byanamnens uhrsprung uti provincien Upland förnämst utharbetat åhr 1711 samt E. Cederströms under senare delen av 1800-talet gjorda samlingar av visor m. m. från Upland.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd, Upsala läns hemslöjdsförening och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet, Bergslagsarkivet i Falun samt hos Undersökningen av svenska folkmål.

Folkmusik. Hos Undersökningen av svenska folkmål, därav 1451 melodier från Uplands nations folkmusikkommitté, dessutom 21 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lekar. Hos Undersökningen av svenska folkmål.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål.

Samlingar rörande Värmland. Värmland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Till samlingar av historiskt-topografiskt innehåll äro att räkna E. Fernow, Archivum wermelandicum 1764—1771, innehållande förarbeten till hans 1773—1779 utgivna Beskrifning öfver Wärmeland, i Karlstads läroverksbibliotek samt Chr. Risells beskrivning öfver Färnebo och Filipstad 1757 i Kungl. biblioteket och A. Mörners ekonomiska beskrivning över Värmland, 1762, i Kungl. biblioteket och i Vetenskapsakademien. I Vitterhetsakademien förvaras L. Borgströms samlingar av folkvisor m. m. samt upptecknings rörande folkmålet, före 1846, A. Segerstedts samlingar rörande folkliv och folkseder, 1860—1880-talen, anteckningar om jordbruksplägseder utgörande svar på W. Mannhardts frågelista samt anteckningar om folkspråk och folkliv i Fryksdals härad, efter 1860. En samling rörande folkliv, visor m. m. under titeln Svart och hvitt, av G. Borgström, troligen 1890-talet, förvaras i Arvika realskola. Folkmusik återfinnes i de Arwidssonska samlingarna i Kungl. Biblioteket.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd, Värmlands hemslöjdsförening och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Dräktskicket. Anteckningar och avbildningar hos Värmlands hemslöjdsförening och Nordiska museet.

Folkmusik. Hos Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet, dessutom 421 melodier från Värmland och Dalsland hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar av grammatiskt och lexikaliskt innehåll samt texter och en del ortnamnsuppteckningar finnas hos Undersökningen av svenska folkmål. Ortnamnssamlingar rörande hela länet finnas hos Ortnamnskommittén, varav tre häradsredogörelser publicerats.

Samlingar rörande Västerbotten (inklusive Norrbotten). Västerbotten (inklusive Norrbotten).

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Av äldre topografiska beskrivningar kunna nämnas G. Gyllengrips om Västerbotten, 1736, och N. Anderssons Luleå sn, 1700-talet, båda i Kungl. biblioteket. I Luleå läroverksbibliotek förvaras delar av E. O. Nordlinders samlingar med även folkloristiskt och språkligt innehåll. Av folkmålssamlingar kan nämnas Renmarcks i början av 1700-talet utarbetade västerbottniska dialektordbok, på universitetsbiblioteket i Upsala, den äldsta större dialektordbok, som föreligger för något svenskt landskap, samt P. Stenberg (?) Umeå sockens ord och talesätt, omkr. 1804, i Vitterhetsakademien, och Fr. Widmarks

dialektuppteckningar i Härnösands läroverksbibliotek från hans resa genom hela landskapet år 1860. Slutligen äger Vitterhetsakademien en av R. F. Ekwall gjord samling av västerbottniska bomärken, före 1893.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd samt av textil och annan slöjd i Västerbottens läns hemslöjdsförening och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Västerbottens läns hembygdsförening och Nordiska museet.

Folkmusik. En mindre samling hos Västerbottens läns hembygdsförening, dessutom 14 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Västerbottens läns fornminnesförening, södra kretsen, och Västerbottens läns hembygdsförening i Umeå, Västerbottens läns folkhögskola i Degerfors, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål, till mindre delar deposition av Norrländska studenters hembygdsförening.

Västergötland.

Samlingar rörande Västergötland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Omfattande topografiska samlingar från 1700- och 1800-talen förvaras i Skara stiftsbibliotek, dels 17 kapslar handskrivna och tryckta skrifter, dels 100 octavband beskrivning över de flesta pastoraten inom Skara stift samt ett band 4:o innehållande anteckningar rörande historia, topografi och fornlämningar; dessa samlingar äro emellertid till sitt innehåll föga kända. Vidare kunna nämnas Thure A. Ljunggrens samlingar om Västergötlands socknar, 1780-talet, och G. Tidgren Västergötlands historia, interfolierat exemplar, 1787, i Kungl. biblioteket, H. Möllers beskrivning över Björke socken 1740 i Vetenskapsakademien och Sev. J. Ströms över Vättle härad 1758 i Göteborgs latinläroverk. Från 1800-talets början finnes en samling anteckningar rörande sällsamma händelser, påskkärringar m. m. i Skara stiftsbibliotek, i Kungl. biblioteket förvaras en handskrift om Grävsnäs slott och dess sagor, författad av F. L. B., 1800-talet, och i Vitterhetsakademien B. O. Cederbloms anteckningar om vidskepelser från Västergötland, 1881.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet, hos Undersökningen av svenska folkmål och Älvsborgs läns folkhögskola i Herrljunga.

Dräktskicket. Hos Undersökningen av svenska folkmål.

Folkmusik. Hos Undersökningen av svenska folkmål, dessutom 172 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lek och dans. Hos Undersökningen av svenska folkmål samt Nordiska museet.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Västergötlands fornminnesförening och Älvsborgs läns folkhögskola i Herrljunga, Västgöta landsmålsförening och Folkminnesarkivet i Lund, Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål samt, dock endast från de till Göteborgs och Bohuslän hörande häradena, hos Ortnamnsinstitutet i Göteborg. Västgöta landsmålsförenings i Lund dialektsamlingar äro mycket små. Ortnamnssamlingar för hela den del av landskapet, som tillhör Älvsborgs län, finnas hos Ortnamnskommittén, som för samtliga dithörande härad utgivit redogörelser.

Samlingar rörande Västmanland. Västmanland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Här märkes D. Herweghrs under 1750- och 1760-talen författade stora ordbok »Idioticon Westmannicum» i Västerås läroverksbibliotek samt ett manuskript av D. Nohrborg i samma bibliotek med titel »Tiggaretröya, Excerpta Rerum Variarum» 1754, innehållande bl. a. anteckningar om folkseder, julekar m. m. I Strängnäs stiftsbibliotek finnes en skrift om Allmogens sinnelag, seder — — — i — — — Strömsholms socken och Muncketorp Contract, författad med ledning av Frans Westerdahls omkr. 1770 uppgjorda plan för bygdebeskrivningar. I Vitterhetsakademien förvaras ortnamnsuppteckningar gjorda av O. R. Bellander, före 1873.

Uppteckningar och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd, Västmanlands läns hemslöjdsförening och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text hos Västmanlands fornminnesförening, Bergslagsarkivet i Falun, och Nordiska museet; beskrivningar hos Undersökningen av svenska folkmål.

Folkmusik. 55 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lek och dans. Hos Undersökningen av svenska folkmål.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Västmanlands fornminnesförening, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål.

Samlingar rörande Ångermanland. Ångermanland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

S. W. Gynthers samlingar i Kungl. biblioteket, mitten av 1800-talet, innehålla även en beskrivning över Ångermanland.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Ångermanlands hemslöjdsförening samt Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Folkmusik. Omkr. 1.100 melodier hos Föreningen för norrländsk hembygdsforskning samt 335 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Föreningen för norrländsk hembygdsforskning, Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet och Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål.

Öland. Samlingar rörande Öland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Hit äro att räkna S. L. Gahm Perssons samlingar från Småland och Öland i Kungl. biblioteket, Upsala universitetsbibliotek och Växiö stiftsbibliotek, från 1700-talets senare hälft, A. Ahlqvists öländska samlingar i universitetsbiblioteket i Upsala, från förra hälften av 1800-talet, samt J. H. Wallmans reseanteckningar i Nordiska museet, från samma tid.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Folkmusik. 18 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lek och dans. Hos Undersökningen av svenska folkmål.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Undersökningen av svenska folkmål, Nordiska museet samt Folkminnesarkivet i Lund.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål.

Östergötland. Samlingar rörande Östergötland.

Äldre handskriftsmaterial i offentliga bibliotek och arkiv:

Hit äro främst att räkna L. Fr. Rääfs samlingar i Vitterhetsakademien och Upsala universitetsbibliotek samt J. H. Wallmans samlingar i Linköpings stiftsbibliotek och (ingående i de Arwidssonska samlingarna) i Kungl. biblioteket, båda från förra hälften av 1800-talet. Från en något senare tid äro L. C. Wiedes omfattande folkvisesamlingar i Vitterhetsakademien. Från 1700-talet må anföras N. R. Brocmans anteckningar, till större delen av antikvariskt innehåll, i Kungl. biblioteket samt C. Nyréns ordsamling från Östergötland,

företrädesvis kustbygden, i Linköpings stiftsbibliotek, i avskrift, besörjd av J. Adlerbeth i universitetsbiblioteket i Upsala. Av sockenbeskrivningar kunna nämnas en beskrivning över Gammelkil, omkr. 1750, och L. C. Wiedes över Vånga, 1842, båda i Kungl. biblioteket samt A. F. Stridsbergs över Skeppsås, 1791, i Vetenskapsakademien. Vidare förvaras i Linköpings stiftsbibliotek J. E. Enholm Anmärkningar om Östgiöta skäreboars öfliga fiskesätt, omkr. 1750, i Kungl. biblioteket en av J. F. Carlström gjord samling av 75 lekar, från Gistad socken, 1780—1790-talen, samt i Musikhistoriska museet ett antal spelmansböcker, den äldsta från 1781.

Upptecknings och avbildningar från senare tider:

Inventarier och slöjd. Avbildningar jämte anteckningar hos Föreningen för svensk hemslöjd och Nordiska museet.

Bebyggelse och byggnadsskick. By- och gårdskartor samt avbildningar jämte text i Nordiska museet.

Folkmusik. Smärre upptecknings hos Undersökningen av svenska folkmål samt 939 melodier hos Folkmusikkommissionen (Nils Anderssons samlingar).

Lek och dans. Hos Undersökningen av svenska folkmål.

Muntliga traditioner, delvis med avbildningar. Hos Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet.

Folkmål och ortnamn. Samlingar hos Undersökningen av svenska folkmål, till största delen deposition av Styrelsen för östgötamålens undersökning i Upsala.

Enskildes samlingar.

I det föregående ha endast berörts otryckta samlingar, tillhöriga antingen sådana offentliga bibliotek och arkiv, vilka ej bedriva aktiv insamlingsverksamhet, eller ock tillhöriga någon av de organisationer, som äro verksamma för insamling och utforskning av folktraditioner och folkmål. Men utöver det material, som finnes hos olika slags institutioner och sammanslutningar, finns ett material, som ej här kan förbigås, nämligen det som är i enskild ägo. Under äldre tider ha de mest betydande uppteckningssamlingar, som nu finnas i offentliga bibliotek och arkiv, tillkommit på enskildes initiativ, genom deras självständiga arbete. Fortfarande tillföres på samma väg forskningen ett material, som ofta hör till det mest betydelsefulla.

De sakkunnige ha icke kunnat verkställa en egentlig utredning om på vilka enskilda händer samlingar nu befinna sig rörande allmogekulturen och av vilken omfattning och beskaffenhet dessa samlingar äro. Det har därför ej låtit sig göra att i ovanstående landskapsöversikter genomgående ta hänsyn till enskildes samlingar. Redan de i friare former hållna meddelanden, som vissa enskilda samlare lämnat, och den personliga kännedom om vissa av ifrågavarande samlingar, som de sakkunnige haft tillfälle att förvärva, har dock varit tillräckligt för att befästa uppfattningen av det utomordentliga värde enskilda samlingar ha för kännedom om svenskt folkliv och folkmål.

I Betänkandets Del II sid. 143 f. nämnas som exempel några enskildes opublicerade samlingar.

Här må blott nämnas ett fall, där enskildes arbeten i mycket betydande utsträckning samlat sig, nämligen hos redaktionen av tidskriften Svenska landsmål. Utöver det utomordentligt stora material, som i tidskriften publicerats, finnas nämligen talrika såväl utarbetade avhandlingar rörande folkmål och folkliv som materialsamlingar av stort intresse, för vilka publiceringsmöjlighet ej ännu kunnat mer än delvis beredas. En del sådana manuskript ha emellertid av redaktionen överlåtits till Undersökningen av svenska folkmål.

Lapparna och finnarna i Sverige.

Det återstår att nämna samlingar rörande ett par befolkningsgrupper, som ej begränsas inom något visst landskap, nämligen lapparna och finnarna, varvid hänsyn här tages även till de nu försvenskade delarna av sistnämnda befolkningselement.

Lapparna.

Rörande lapparna i Sverige finnas i offentliga bibliotek och arkiv många materialsamlingar och skildringar, spridda på olika håll, varav en betydlig del publicerats och andra delar förberedas till publicering, såsom i Betänkandets Del II närmare omtalas.

Av nu för insamling verksamma organisationer ha Nordiska museet och Föreningen för norrländsk hembygdsforskning ett betydligt upptecknings- och avbildningsmaterial, Undersökningen av svenska folkmål några smärre manuskript rörande lapparna.

I ett särskilt fall har Riksmuseets etnografiska avdelning samlat material av den art, som faller inom denna utredning, nämligen omkring 370 fonografrullar, varpå stationsinspektoren K. Tirén i Bergvik under åren 1914—1916 upptagit lappska melodier. Riksmuseet har bekostat materialierna för fonogramupptagningarna. Såsom i Betänkandets Del II sid. 81 närmare beröres hava musikuppteckningar även under åren 1911—1914 utförts av Tirén.

Det huvudsakligaste materialet rörande lapparnas språk, ortnamn, folklore och religion, sång och etnografi befinner sig dock hos enskilde forskare och samlare. I Betänkandets Del II sid. 194 ff. lämnas närmare redogörelse därför av prof. K. B. Wiklund, varav framgår att för de lappska dialekterna i Sverige finns ett material, som är förhållandevis större än det svenska dialektmaterialet för hela riket. Huvudparten av detta lappska dialektmaterial är samlat av professor Wiklund själv. De luckor han lämnat ha på vissa punkter börjat fyllas av yngre forskare, ej blott svenskar som komminister A. Calleberg och fil. kand. N. Moosberg, utan även en finländare fil. mag. E. Lagercrantz. Liksom språkliga så finnas även andra outgivna uppteckningssamlingar rörande lapparna i Sverige hos ett stort antal enskilde, däribland några utlänningar, bland vilka särskilt märkes rektor J. Qvigstad i Tromsö. Troligtvis ha också en del samlingar om svenska lappar, gjorda av finnar i sammanhang med undersökningar rörande finnar i nordligaste Sverige, kommit till Finska litteratursällskapets arkiv i Helsingfors.

Finnbygderna i Sverige.

Av den finska befolkningen i Sverige, vilken förutom i landets nordligare delar finnes företrädd huvudsakligen i Helsingland, Dalarne och Värmland,

hava särskilt värmlandsfinnarna blivit föremål för uppmärksamhet inom vårt eget lands forskning, i senare tid genom N. Keylands forskningar, vilkas resultat förvaras i Nordiska museet, och under en något tidigare period genom A. Segerstedts samlingar rörande finnbefolkningen i mellersta Sverige och sydöstra Norge, utförda under 1860—1880-talen och förvarade i Vitterhetsakademien. De anteckningar, som gjordes av den finske forskaren K. A. Gottlund från finnbygderna i Svealand och södra Norrland omkr. år 1820, förvaras i Helsingfors. Från ännu äldre tider kan anföras ett manuskript Finska Folket i Ockelbo (Gestrikland) av år 1693 i Kungl. biblioteket.

Under senare decennier har från finsk sida den finska befolkningen både i Finland och i nordligaste Sverige varit föremål för utforskning.

De finska ortnamnen i nordligaste delen av Sverige ha delvis undersökts av prof. K. B. Wiklund, som innehar samlingar rörande dem.

Baltiska svenskar.

Rörande svenskarne i Estland samt de därifrån utflyttade svenskarne i Gammalsvenskby i Ryssland, för vilka närmare redogöres i Betänkandets Del II, sid. 188 ff. föreligga de största uppteckningssamlingarna i enskild ägo hos svenskar, nämligen hos rektor G. Danell i Upsala rörande nästan alla svenskbygder i Estland och hos professor A. Karlgren i Köpenhamn, vilken sistnämnde deponerat sitt arbete om Gammalsvenskby hos Undersökningen av svenska folkmål, där även andra, mindre samlingar om de baltiska svenskarnas språk finnes. Hos Svenska litteratursällskapet i Helsingfors finnas dels äldre samlingar företrädesvis rörande dialekterna, dels nyare samlingar rörande folkmusik m. m. Uppteckningar från 1800-talets mitt rörande de baltiska svenskarna föreligga också i de Säveska samlingarna i Upsala universitetsbibliotek. I Nordiska museet finnas anteckningar och avbildningar rörande de baltiska svenskarnas etnografi, särskilt rörande bebyggelse, byggnadsskick, bohag m. m., speciellt från Nuckö, Ormsö och Runö.

IV. Organisationsproblemen.

Allmänna krav på utforskningen och insamlingen.

Ett betydande material till kännedom om svenskt folkmål och folkliv föreligger redan i offentliga samlingar och många krafter äro i arbete för tillvaratagandet av de för varje år allt svåröverkomligare resterna från den tid, då allmogekulturen ännu levde sitt lugna, ostörda liv. En granskning av den närmast föregående materialöversikten ger emellertid vid handen såväl att olika ämnesgrupper, som även olika delar av vårt land äro synnerligen ojämnt företrädda. En sådan granskning, utsträckt till en större sönderdelning av ämnesgrupperna, exempelvis om man inom gruppen tro och sed genomginge underavdelningar, sådana som begravningsbruk, årsfester o. s. v. var för sig, skulle snart än tydligare visa materialets bristfullhet eller ojämnhet. Även inom landskap, från vilka förhållandevis stora uppteckningssamlingar föreligga, kunna betydande områden vara mycket svagt representerade eller orepresenterade. Bristen på tillräcklig registrering av hittills insamlat material samt omöjligheten att på ett ställe överblicka vad som är gjort och vad som saknas äro ytterligare ägnade att belysa de stora svagheter, som vidlåda det hittillsvarande arbetssättet.

Det mål vi måste ställa upp är *att* erhålla en så fullständig belysning som möjligt av *alla* folklivets företeelser, *att* vinna en så klar översikt som möjligt av var och en av dessa företeelsers spridning samt sist, men icke minst, *att* den svinnande allmogekulturen åt eftervärldens forskning dokumenteras i förstklassigt, fullt pålitligt, material.

Önskemålet att vinna kännedom om alla folklivets företeelser har redan sedan gammalt tillgodosetts. För föremålsforskningen har härvid efter mönster av den förhistoriska forskningen typologien varit utgångspunkten. Även för annan etnologisk forskning blev upptäckandet av utvecklingslinjerna bestämmande vid uppsökandet av nytt material. När luckorna i utvecklingssviterna skulle fyllas ut, kunde stundom det vetenskapligt icke alldeles oanfäktbara tillvägagångssättet tillgripas, att man i brist på material betjänade sig av sådant från de mest skilda delar av landet eller från andra länder eller t. o. m. andra världsdelar, att man med andra ord ordnade likartade i olika civilisationer hemmahörande företeelser i en sammanhängande utvecklingsföljd. Ett sådant insamlingsarbete kan lätt leda till ett jagande efter kuriositeter. Men det material rörande folklivets alla olika sidor, som det gäller att samla, har sin betydelse ej blott ur den synpunkten, att det kan tjäna till att belysa utvecklingsgången, utan även ur andra synpunkter, som ej alltid äro eller kunna vara medvetna för samlaren. Vad som synes vara en obetydlighet eller en upprepning får ej blott på den grund förbigås.

Liksom naturen så företer även den folkliga kulturen i vårt vidsträckta land de rikaste växlingar. Det dröjde dock länge innan *det* vetenskapliga intresse, som kanske är viktigast, nämligen strävandet att följa och förstå företeelsernas växling i ett det hela omfattande sammanhang, fick en bestämdare utformning. Ett första uttryck för en dylik metodisk strävan kan man se i det år 1880 gjorda försöket att överblicka de skandinaviska folkmålens frändskaper samt att indela dem i geografiska grupper på grund av inre kännetecken. Inom folklivsforskningen ha motsvarande försök till lösande av kulturgeografiska problem först under de senaste åren gjorts. Även om dessa undersökningar tills vidare kunna betraktas som oavslutade ansatser, har därigenom dock så mycket vunnits att överraskande överensstämmelser visat sig i gränserna såväl för folklivets olika företeelser inbördes, som även för dessa å ena sidan och olika folkmålsgrupper å den andra. Dessa resultat äro så mycket mera förtjänta av uppmärksamhet som man i några fall trott sig kunna iaktta överensstämmelser även mellan nutida kulturgränser och sådana erhållna genom studiet av förhistoriskt material. Även gränser erhållna på grundval av modernt befolkningsstatistiskt material ha visat en påfallande överensstämmelse med dialektgränser och kulturgränser. Man har sålunda trott sig i fråga om olika bygders kulturella samhörighet eller åtskillnad kunna skönja en genom årtusenden fortbestående konstans eller om civilisationsgränser, såsom fallet varit på den europeiska kontinenten, genom folkförskjutningar rubbats, hava dessa dock under en följande lugnare utveckling återtagit sina gamla linjer. Den gamla frågan huruvida och i vilken mån kulturgränser stå i sammanhang med rasgränser torde kunna få en ny belysning genom fortsatt etnologisk och dialektgeografisk forskning. Det måste bliva framtiden förbehållet att närmare utreda dessa för människans historia synnerligen viktiga frågor. Men detta kan ske endast på grundval av ett rikt, efter topografiska linjer samlat etnologiskt material.

Uppställes såsom mål undersökningen och genomsamlandet av varje bygd, vinnes även ett praktiskt resultat. En hel del traditioner, redskapsformer, arbetssätt o. s. v. lever numera kvar blott på enstaka punkter i landet, stundom t. o. m. blott hos enstaka personer, och det vore därför i många fall ej möjligt att tillvarataga just detta, för forskningen kanske dyrbaraste material utan att insamlingsarbetet företages i största möjliga utsträckning, så att ingen plats i landet förbigås.

Slutligen är kravet, att alla bygder måste genomsamlas, ej blott ett vetenskapens krav. Det måste uppställas även för bygdens egen skull. I hembygdsforskningens och hembygdsvårdens intresse måste varje bygd kräva som sin rätt att bli på bästa sätt genomforskad.

Särskilda forskningsgrenars krav. 1. Inventarier och bildande konst.

För de ämnesgrupper, de sakkunniges utredning avser, har tidigare redogjorts. Här torde emellertid vara platsen att något närmare belysa de mera speciella forskningskrav, som för var och en av dessa kunna uppställas.

Utforskandet av folkets inventarier och bildande konst har så gott som uteslutande varit knutet till museerna och bedrivits genom insamling till dem av föremålen själva i original. Endast mera undantagsvis hava museerna nöjt sig med ett tillvaratagande av föremålen i teckning eller fotografi, i någon utsträckning har detta förfaringssätt dock kommit till användning vid de från Nordiska museet ledda byundersökningarna. I ett fall har denna undersökningsmetod emellertid konsekvent tillämpats, det är ifråga om den av hemslöjdsföreningarna igångsatta inventeringen av den textila slöjden, för vilken de tillfälliga hemslöjdsutställningarna varit utgångspunkten.

Vilken betydelse tillfälliga utställningar äga för forskningen har visat sig icke minst genom de sedan 1910 inom olika stift anordnade utställningarna av kyrklig konst. Man erhåller där en generalmönstring av områdets om icke hela så åtminstone mest representativa material och genom tillfällen till jämförelser vinnes en säker överblick över det ifrågavarande områdets konstbestånd.

Utom för hemslöjden hava så vitt känt, tillfälliga utställningar av allmogeföremål endast en gång kommit till användning, nämligen vid den år 1919 i Leksand ordnade utställningen av äldre dalmålningar. Denna väg till studiet av allmogeinventariet borde i allt större utsträckning beträdas och tillämpas även för andra grupper, för allmogemöbler, för fiske, för äldre jordbruksredskap o. s. v. Härigenom skulle, utom att forskningen erhölle tillfälle att utan större tidsutdräkt eller vidsträcktare resor studera och i avbildning tillvarataga allmogens inredning, husgeråd och redskap, även vinnas ett större intresse hos folket självt, en större aktning för och en ömmare vård om vad gammalt och fornt är.

I mycket sammanfaller en sådan verksamhet med den museala, men då den måste vara en den systematiska allmogeforskningens angelägenhet i lika hög grad som museernas, måste ett framtida organiserat utforskande av den svenska allmogekulturen på denna punkt vinna samarbete med museiorganen.

Då det gäller föremål, som erhållit en särskild utarbetning ur dekorativ synpunkt, i form, ornamentik eller färg, är det av vikt att så vitt möjligt allt tillvaratages i original eller avbildning. I vissa fall kan dock här det förfarandet tillämpas, att hänvisningar till redan befintliga avbildningar göras. Ett sådant förfarande kan däremot i mycket stor utsträckning komma till användning för bruksdon och enklare inredningsföremål eller husgeråd. Ett insamlande till museer av exempelvis alla plogar i landet för att därefter utreda, vilket typbestånd man förfogar över eller vilken spridning de olika typerna ha, vore lika omöjligt, som om man tänkte sig botanisterna insamlande exempelvis alla tistlar i landet för ett liknande syfte. Icke ens en fotografering av varje sådant föremål kan sättas ifråga, helst som de konstruktiva detaljerna, vilka ofta äro de för typen såsom sådan mest konstitutiva, icke framgå av en fotografi. Här måste typlistor av olika föremålsgrupper exempelvis för föremål tillhörande jordens brukande, sådden och skörden, textilberedningen, matlagningen, transport-

redskap o. s. v. uppgöras, vilka för etnografen tjäna samma syfte som exkursionsfloran för botanisten. Först måste det nu kända artbeståndet fastställas, och med hjälp av listan över detta fastställes de olika arternas spridning, samtidigt som upptäckten av förut icke kända typer underlättas. Endast på denna väg kan ett systematiskt utforskande av just det inventarium, som är mest hotat av förstöring, ernås, de enklare redskapen och inredningsföremålen, som efter införandet av tekniska förbättringar och modernare heminredning är ohjälpligt dömt att bortkastas eller huggas sönder. Därmed banas även vägen för en mera planmässig museal insamling än den hitintills bedrivna.

2. Bebyggelse och byggnadsskick.

Utforskandet av bebyggelse och byggnadsskick bedrevs till en början huvudsakligast medelst fotografering och uppmätning av enstaka byggnader jämte teckningar av vissa detaljer. Först med Nordiska museets byundersökningar upptogs ett planmässigt dokumenterande av hela gårds- eller bykomplex i samband med iakttagelser rörande naturförhållanden, ägornas läge och namn, brukningsskick, anmärkningsvärda egendomsförhållanden m. m., vilket snart ledde till studiet av det gamla samfundsskicket i hela dess rika sammansättning.

Grundläggande för denna forskning är byns utseende och ägornas läge, innan skiftena under 1800-talet i regel fullständigt omgestaltade den gamla bygden. Det gäller här att, på grundval av de ännu kvarstående ruinerna av denna bygd, på papperet rekonstruera det forna utseendet. Till ledning härför tjäna dels resterna av äldre anläggningar jämte vad folkminnet ännu bevarar om dessa eller andra anläggningar, dels äldre handlingar, framför allt skiftes- och ägodelningskartor. Ingendera av dessa källor är ensam tillräcklig, men tillsammantagna kunna de föra till exakta och synnerligen intressanta resultat, varpå de av S. Erixon utförda undersökningarna rörande Skultunabygden samt undersökningar i Norge lämna exempel. Samarbetandet av nu kvarlevande traditioner och äldre urkundsmaterial är vid bebyggelseforskningen ofrånkomligt.

Undersökningarna av bebyggelse och byggnadsskick fordra utom etnologiska kvalifikationer även särskilda tekniskt utbildade medhjälpare för uppmätningar och teckningar ävensom för materialets vidare utarbetande i arkivdugligt skick.

3. Dräktskicket.

Dräktskicket intar en mellanställning mellan föremålsforskningen och utforskandet av folkseden. Hitintills har dräktforskningen huvudsakligast omhändertagits av museer och hemslöjdsföreningar. Den museala föremålssynpunkten och strävan att återuppliva bärandet av de gamla dräkterna har helt trätt i förgrunden. Och följden har blivit, att studiet av de gamla dräktsedvänjorna alltför litet beaktats. Dräktens växlingar äro icke blott knutna till årstiderna, de äro det i lika hög grad till festbruken, vid familje- och årsfesterna, samt till olika åldersklasser, barn och vuxna, ogifta och gifta, hustrur och änkor. För detta i alltför hög grad försummade tillvaratagande av det muntliga traditionsstoffet finnas stora luckor, som numera ofta endast med

svårighet kunna fyllas. Även här måste studiet av folktraditionen och de bevarade plaggen själva gå hand i hand med studiet av äldre urkundsmaterial, framför allt tavlor och teckningar av våra målare.

För plaggen själva är insamling till museerna icke avgjort nödvändig, då dessa ofta kunna dokumenteras med fotografier och teckningar samt anteckningar om färger jämte tygprover. Tillvaratagandet av tygprover har visserligen icke lämnats helt obeaktat, men i detta avseende har svensk forskning att ännu taga många lärdomar av de erfarenheter, som vunnits vid den stora dräktinventering, som inom de svensktalande delarna av Finland igångsatts av föreningen Brage i Helsingfors.

Dräktstudiet fordrar vidare särskilt utbildad textilkännedom, ej blott i fråga om material och färgstoffer utan även beträffande de textila teknikerna; framför allt måste de olika broderiteknikerna i varje enskilt fall särskilt angivas.

4. Musik, dans och lek.

Utforskandet av musik och folkdans är, i synnerhet för den förstnämnda kategorien, musiken, den sida av folklivet, som hos forskaren förutsätter alldeles särskilda kvalifikationer, då denne utom förmågan att uppteckna melodier i notskrift även måste äga ett säkert musiköra och för att kunna fullt säkert uppfatta egenheter i detaljer och spelsätt helst även måste kunna behandla ett instrument och därigenom direkt med meddelaren diskutera mindre lättfattliga enskildheter. Det är väl huvudsakligast även denna omständighet som ligger till grund för att hithörande forskningar till övervägande del kommit att bliva en det enskilda initiativets angelägenhet, så som fallet är framför allt med Nils Anderssons samlingar och med de motsvarande lappska av Karl Tirén.

En ej fullt så exklusiv ställning intar folkdansforskningen, men även här gäller att beskrivandet av en dans förutsätter att man själv kan den. I fråga om folkdansforskningen står emellertid, oaktat intresset för folkdansen här vaknade mycket tidigare, vårt land långt efter exempelvis Danmark, där inom föreningen Folkedansens fremme ett rikt och för en kritisk forskning synnerligen viktigt material insamlats under dess 20-åriga tillvaro.

Nära sammanhängande med folkmusik och folkdans är ringleken. Men dennas nära sammanhang med annan lek och lekens sammanhang i sin tur med spel och idrott gör att även dessa kategorier lämpligen sammanföras under här ifrågavarande grupp. För dessa sistnämnda sidor av folklivet har emellertid tills vidare påfallande litet i utforskningsavseende uträttats.

En denna grupp mycket närstående kategori är visan, som med lika stor rätt kan hänföras till musiken, som till den nedan behandlade muntliga traditionen, då visans studium ovillkorligen förutsätter förmågan av musikalisk uppfattning, och vissa förekommande språkliga, framför allt metriska egendomligheter ofta erhålla sin förklaring genom den texten beledsagande melodien.

Ett för folkmusikforskningen synnerligen viktigt hjälpmedel är fonografen. Denna har för musikforskning tills vidare endast kommit till användning vid

de med statsmedel utförda folkminnesundersökningarna i Lund samt vid de Tirénska undersökningarna av den lappska musiken. Den torde emellertid i framtiden komma till långt större användning, då den för upptagning av enkla vokala och instrumentala melodier är till stor lättnad för upptecknaren, vid upptagning av ensemble-musik är rent av oumbärlig, liksom den även är det vid upptagning av melodier för de instrumentala teknikernas skull.

Ett hjälpmedel, ofta t. o. m. ett nödvändigt komplement, vid dokumenterandet av folkdanser och lekar är filmen. Så vitt känt har denna ännu icke för här ifrågavarande ändamål tagits i bruk i vårt land. Fotografier tagna av danser och lekar kunna vara av betydelse för dokumenterandet av vissa attityder, ur vetenskaplig synpunkt bliva de dock alltid en nödfallsutväg.

För musiken och dansen gäller i stort sett detsamma som för föremålen. Särskilt beträffande den förstnämnda är det icke till fyllest att enbart uppteckna melodier; skola dessa kunna ge oss den verkliga inblicken i folkets musikkultur måste vi även ur folkets egen mun erfara vad man minns om de gamla spelmännen själva, omständigheter som kunna vara förknippade med den eller den melodiens tillkomst, vad melodien enligt folkets egen uppfattning skildrar, de tillfällen vid vilka en viss dansmelodi användes o. s. v. Det är ömsesidigheten mellan melodiförrådet å ena sidan och folkets seder, tro och vetande å den andra som äro förutsättningen för att vi skola kunna vinna en inblick i folkets tonkonst och i de festliga samkvämens glans.

5. Muntliga traditioner.

Utforskandet av muntliga traditioner är det område inom folklivsforskningen, som ovedersägligen är till sin omfattning störst, då det innefattar allt vad folket tror, vet och berättar och därigenom även omspänner alla de övriga forskningsgrupperna. Ovan har dräktforskningens nära samband med utforskandet av de muntliga traditionerna vidrörts. För bebyggelseforskningen har samma förhållande antytts. I lika hög grad är all föremålsforskning, utforskandet av folkets musik och dans samt ortnamnsforskningen förbunden med folktraditionerna och dessas modersmål är i sin tur folkspråket, som i vårt land lever så gott som uteslutande i muntlig tradition.

I fråga om ovannämnda särskilda sidor av folklivet intar utforskandet av den muntliga traditionen ett sidoordnat rum som en nödvändig, kompletterande kunskapskälla vid det utforskningsarbete, som gäller dräktplagg, slöjdalster, bebyggelse eller annat. Men dessutom rymmer folkminnet ett ännu mer mångsidigt innehåll av annat slag, därvid den muntliga traditionen blir mera förhärskande som kunskapskälla, ja i stor utsträckning den enda kunskapskällan. Så är förhållandet i fråga om kanske det mesta av folkets liv, såväl den enskildes som samfundets. För kännedomen om folkets *gamla* levnadssätt, näringar och hushållning, återstoderna av gammalt byväsen och andra sammanslutningar blir forskaren mer och mer hänvisad till vad som ännu kan i bygden anträffas som hågkomst och berättelse, ofta utan något stöd i skrivna urkunder eller i levande åskådning. Så långt tillfälle till direkt iakttagelse kan givas eller uppsökas, får naturligtvis denna kunskapskälla

ej förbigås i uteslutande tillit till muntligt meddelade minnen, personliga eller traditionella, om hur det förr brukade tillgå eller kanske ännu stundom tillgår. Den muntliga traditionen spelar emellertid en allt större roll i fråga om studiet av de nyss nämnda sidorna i folklivet. Den muntliga traditionsforskningens tyngdpunkt får dock väl anses ligga på den sida inom folklivet, som är minst förbunden med det dagliga livets nödtorft, dess yttre föremål och gärningar, alltså folkets tro och övertro, dess sedvänjor och bruk, dess historiska och personliga minnen, dess diktande fantasi och dennas uttrycksformer, dess tänkesätt och talesätt. Här är den muntliga traditionen ej blott en kunskapskälla rörande ett yttre forskningsföremål såsom hushållning eller byväsen, utan den är själv forskningsföremål i och för sig eller som bärare av sitt vittnesbörd om folkets själsliv.

En allmänt vedertagen indelning av alla här ifrågakommande sidor av folklivet i bestämda kategorier gives ej. Typgrupperingar och typlistor, grundade på mer eller mindre detaljerade indelningar, torde dock vid det fortsatta insamlandet och utforskandet bli mer och mer erforderliga. För stora delar av det mycket växlande och olikartade stoff, som här sammanfattas under muntliga traditioner, gäller dock att typlistor kunna bli vanskligare både att åstadkomma och att rätt använda än när det gäller iakttagelser av yttre föremål och inhämtande av objektiva upplysningar, som stå i sammanhang med dem.

Den omständigheten att föremålssamlandet, folkmålsforskningen och traditionsforskningen i stor utsträckning arbetat på skilda linjer har icke varit till båtnad för någondera. Föremålen hava därigenom avkopplats från dem tillhörande traditionsinnehåll, medan språk och folktradition blivit beskurna på ett för dem nödvändigt illustrationsmaterial.

Föremålssamlandet har ofta blivit ett hopande av museinummer utan uppgift vare sig om härkomst eller användning och därigenom ofta alldeles värdelöst för vetenskapligt bruk. Att vid föremålens insamling till dem knuten tradition av annat slag, berättelser, folkseder m. m. ännu mindre tillgodosetts, är under sådana förhållanden knappast överraskande. I folkkonsten giva namnen på de olika ornamenten ofta inblickar i det innehåll folket självt velat inlägga i dem. Slutligen äro de uppgifter, som kunna erhållas om tillverkare, slöjdare, målare o. s. v. av synnerlig vikt för uppfattningen om det folkliga hantverkets och den folkliga konstutövningens historia och sociala ställning.

I detta sammanhang bör även framhållas nödvändigheten att vid studiet av folklivet sammanhålla det vi skulle kalla magiska bruk med den dem åtföljande handlingen. På samma sätt som man lösgjort föremålsstudiet från dess traditionsstoff, så har man även t. ex. vid insamling av läsningar för sjukdom icke alltid tagit i betraktande vare sig för vilka sjukdomar de användas eller vilka handlingar som av de läsande under besvärjelsen utföras. Än en gång måste här nödvändigheten att studera en etnologisk företeelse till hela dennas omfattning — totalsynen på allmogelivet som en enda, hel och i alla sina enskildheter sammanhängande civilisationsform — understrykas.

Det för all etnologisk forskning gemensamma behovet att muntlig tradition tillvaratages ställer olika krav på uppteckningsarbetet allt efter olika omständigheter, som föreligga inom traditionsmaterialet självt, eller efter de olika syften, som kunna i de olika fallen vara ledande. Vissa grupper av folktraditioner som folksagan och den gamla folkvisan ha tidigare och fullständigare hemfallit åt glömskan än andra, såsom minnen av vissa jul- eller bröllopsseder, sägner av lokalhistoriskt och annat innehåll, småsrim, talesätt m. m. Att anträffa goda sagesmän för folksagor är numera sällsyntare än att anträffa t. ex. en gammal timmerman, som villigt och sakkunnigt upplyser om sitt yrkes gamla tillvägagångssätt och ordförråd. Då de under äldre tider gjorda större uppteckningssamlingarna av folksagor och folkvisor med en viss ensidighet omfatta endast några mindre delar av landet, ligger det så mycket mera vikt på att nu så vitt sig göra låter uppsöka, vad som ännu kan vara att tillvarataga av sådana folkminnesgrupper, som äro mera än andra hotade och mindre än andra representerade i samlingarna. Härvid ligger en alldeles särskild vikt på uppsökandet av de bästa sagesmännen.

När muntlig tradition efterforskas för att erhålla sakupplysningar t. ex. om slöjdalster och deras tillverkare eller om gammalt byväsen, kan formen för uppteckningen vara mera fri än när det gäller uppteckning av t. ex. sägner, visor eller ordspråk. I uppteckningar, vilkas huvudsyfte är sakupplysningen, ha visserligen flera upptecknare bibehållit sagesmannens egen framställningsform ord för ord, på hans dialekt, och ha därigenom åtminstone till en del givit sina uppteckningar en högre grad av autenticitet, ofta även ett större värde ur formens synpunkt, än de skulle fått, om de blott gjorts i form av på rikskspråk avfattade sammandragna referat. Det blir dock i flertalet fall, då sakliga upplysningar antecknas, nödvändigt att begränsa sig till dylika referat, enär det andra förfaringssättet kräver allt för mycken tid för att kunna annat än i särskilda fall helt genomföras ens av dem, som ha förutsättningar för att göra exakta dialektuppteckningar. Uppteckningar av sakupplysningar i sammandragna rikskspråksreferat kunna också genom större klarhet, koncentration och lättlästhet erbjuda väsentliga fördelar, förutsatt blott att upptecknarna haft — vad långt ifrån alltid varit fallet — förmåga att fullt förstå meddelaren och att av honom framlocka allt det väsentliga av de upplysningar, som bort sökas. Även när sakligt korrekta och uttömmande upplysningar erhållas vid uppteckning i rikspråksreferat, kan dock icke, utan väsentlig förlust för uppteckningens vetenskapliga värde, umbäras att dialektens benämningar på föremål, arbeten och andra viktigare förhållanden, som i uppteckningen beröras, bli riktigt återgivna, något som ej nödvändigtvis förutsätter att de fonetiska detaljerna i uttalet så noga som möjligt betecknas. Det förutsätter dock ofta en språklig insikt, som ej kan förväntas av språkligt outbildade och med ortsdialekten ej fullt förtrogna upptecknare. Vid uppteckning av sådant folkminnesmaterial, som i traditionen har en fast form, t. ex. visor, ordspråk, talesätt, vissa i sägner eller sagor ingående delar m. m.

måste meddelarens egna ord bibehållas, vilket ej alltid innebär att uppteckningen skall göras på dialekt. Ej blott i fråga om uppteckning av folkminnesmaterial av fast form, utan ock i fråga om åtminstone en mycket stor del, man torde kunna säga den väsentligaste delen av det folkminnesmaterial, som har en friare form, sagor, sägner, bygde- och familjetraditioner, personliga minnen, skildringar ur folklivet m. m., har återgivandet av den autentiska formen en mycket större betydelse än i fråga om sådana uppteckningar ur muntlig tradition, vilka huvudsakligen avse sakupplysningar som led i någon specialforskning. Även vid uppteckning av muntliga traditioner med friare form är det av synnerlig vikt att uppteckaren kan fullständigt uppfatta och återge formen, ej blott vad som kan synas vara huvudinnehållet eller poängen i berättelsen. Tvingar sig uppteckaren till att noggrant inträngа i traditionen och ordagrant — med stenogram, som böra på platsen revideras — återge dess autentiska form, minskas i högsta grad vådan av att missförstånd insmyga sig i uppteckningarna, något som i våra uppteckningssamlingar synes ej sällan förekomma. Återgivandet av den autentiska formen innebär att folkminnesuppteckningar i mycket stor utsträckning böra göras på dialekt i korrekt form, om än ej alltid med landsmålsalfabetet eller med ett minutiöst återgivande av fonetiska detaljer. Då emellertid en på dialekt gjord uppteckning kan behöva förklaringar eller översättningar för att bli fullt användbar för andra än dem, som behärska den i uppteckningen använda språkformen, böra vid materialets utarbetande i arkivfärdigt skick erforderliga förklaringar och översättningar bifogas till uppteckningarna.

Ett för dokumenterandet av vissa här berörda sidor av folklivet synnerligen viktigt hjälpmedel är filmen. Framför allt gäller detta beskrivningar av yrken och hantverk, jakt, fiske och äldre jordbruksmetoder samt seder och bruk vid bröllop, jul, påsk o. s. v. I allt för liten grad har detta moderna hjälpmedel, ehuru redan i rätt stor utsträckning tillämpat vid etnografiska forskningar i främmande världsdelar, kommit till användning vid utforskandet av vårt eget folkliv. Så vitt känt har detta varit fallet endast beträffande gruppen yrken och hantverk vid förarbetena till 1923 års jubileumsutställning i Göteborg.

6. Språket. Vid det vetenskapliga utforskandet av dialekterna har under de senaste decennierna studiet av uttalet och av ordböjningen varit grundläggande. Detta studium är också en första förutsättning för att undersökaren skall kunna med erforderlig exakthet uppfatta och uppteckna vare sig ord eller texter. Under arbetets gång har det också visat sig, att uttalets och ordböjningens skiftningar från ort till ort ha en särskild betydelse för det språkgeografiska studiet av dialekterna, i det att uttal och ordböjningar visa tätare och klarare gränser än ordförråd och ordbetydelser. Ett ord eller en ordbetydelse kan lätt sprida sig från ett område till ett annat under sådana förhållanden, att ordets uttal och böjningssätt förbytas från den ena dialektens skick till den andras, medan ordet dock förblir samma ord och dess betydelse kvarstår, på samma

sätt som en mängd muntliga traditioner, exempelvis en sägen eller ett ordspråk, kunna sprida sig över dialektgränser, med bibehållande av innehållet, men med förändring av den yttre språkformen.

Det myckna arbete, som studiet av uttal och ordböjning kan kräva, har gjort att en mycket stor del undersökningar ganska ofullständigt löst denna grundläggande uppgift och än mindre de uppgifter, som andra sidor av språkets liv ställa. Så äro de delar av grammatiken, som gälla ordbildning och satslära samt ordsamling och textuppteckning, i mycket stor utsträckning tillbakasatta även på håll, där dialekternas ljudlära och formlära äro förhållandevis grundligt studerade. Dialektundersökningarna ha länge och ofta visat sig löpa fara att stanna på halva vägen.

Vid fyllandet av de stora tomrum, som finnas, kommer dialektforskningen att ideligen röra sig på gränsområden mellan språklig och saklig forskning. Språket består ej endast i de särskilda ordens ljud och form, utan ock i deras betydelseinnehåll, ej blott i isolerade ord, utan ock i det sammanhängande talet och vad däri uttryckas. Ett grundligt tillvaratagande av en bygds ordförråd innebär ett slags inventarium över folkets hela föreställningsvärld, för så vitt den har fått språkligt uttryck. Ett uttömmande ordboksarbete är emellertid ett företag, som även för en enda dialekts vidkommande kan ta många år. En dialekts ordförråd kan beräknas till flera tiotusental, även om man bortser från mängden av mera självklara sammansättningar och avledningar. Detta material låter sig ej lätt överblicka. Av de karakteristika, som skilja dialekten från granndialekter, springa några lätt i ögonen, men på ett tillfälligt och osammanhängande sätt. Andra karakteristika, som kunna vara vida viktigare, gömma sig i skenbart oväsentliga enskildheter, som lätt förbigås, då upptecknaren ej omedelbart kan se deras betydelse. Över huvud taget råder ofta hos den begynnande undersökaren villrådighet om vad som skall tagas med eller ej, även sedan han upphört att alltför mycket hämmas av den första, stundom aldrig helt övervunna villrådigheten om hur det dialektala uttalet skall i skrift betecknas.

Uttömmande dialektundersökningar, i synnerhet uttömmande lexikaliska samlingar, kunna endast i undantagsfall åstadkommas, och även i de fall, där grundligheten varit störst, är undersökningen ej absolut uttömmande. I ett ej ringa antal fall ha lekmän gjort synnerligen stora insatser i dialektforskningen. Men vad som närmast erfordras är, att hela landet, med de mera grundliga lokala undersökningarna som stödjepunkter, överspännes av ett nät mindre brett lagda undersökningar, som, ehuru växlande till utförande och omfattning, med systematisk plan söka tillvarataga det viktigaste och för övrigt vid sidan av det mera systematiska arbetet utnyttja de tillfällen till fri uppteckning, som kunna finnas.

Systematik i utforskandet av mindre områden kan här endast nås genom att förbindas med utforskandet av större sammanhängande områden under kritisk genomgång av det redan samlade och av det inkommande materialet.

Endast därigenom erhålles en fast grundval för det fortsatta arbetet och möjlighet att inrikta det på det viktigaste. En kritisk genomgång av materialet är så mycket nödvändigare som detta i stor utsträckning är ytterst ojämnt och ofta osäkert. Det fordras vid uppteckningen av språket längre lärotid och ett oavlåtligt strängare aktgivande på formen och dess enskildheter än vid uppteckningar, som endast avse innehållet. En i något avseende ur dialektformens synpunkt mindre korrekt eller mindre säker uppteckning, kan ur innehållssynpunkt det oaktat vara användbar, men som dialektmaterial är den oanvändbar, om den ej är formellt säker, och osäkerheten, oriktigheten eller blott inkonsekvensen kan göra den fortsatta dialektforskningen en betydlig skada, som måste genom kontroll så vitt möjligt undanröjas.

Vid dialekternas utforskande spelar utnyttjandet av äldre källor en roll, som ej alltid blivit nog beaktad. Särskilt gäller detta utforskandet av ordförrådet. Varken upptecknarne eller sagesmännen kunna komma på nu halvförgätna ord utan den ledtråd, som äldre källor, ej blott på dialekt, utan stundom också på rikisspråk avfattade, kunna skänka. Som exempel härpå kunna nämnas gamla bouppteckningars värde för tillvaratagandet av inventariernas benämningar och lantmäterihandlingars värde för tillvaratagande ej blott av ortnamn, utan även av de terrängbetecknande orden och deras betydelse.

Till de yttre hjälpmedel, varav dialektupptecknaren betjänar sig: fonetisk skrift i mer eller mindre fin nyansering, fonograf, experimentalfonetisk apparat samt avbildningar, återkomma vi i annat sammanhang.

7. Ortnamnen.

Ortnamnsforskningen står i det närmaste sammanhang framför allt med språkforskningen och bebyggelseforskningen, men även med kulturforskningen i övrigt. Då namngivna orter även utanför den odlade bygden tagits i bruk av människan, så ha ortnamnen mycket att förtälja om mänsklig verksamhet under gångna tider. Särskilt fylliga uppgifter lämna de om jakt och fiske, boskapsskötsel och jordbruk. Ett sådant namn som Björnhjällsåsen (torp i Sävsnäs socken, Dalarne) visar, att man på platsen bedrivit björnskytte från hjäll, d. v. s. skjutlave, Björnspjutet (gård i Väne-Åsaka socken, Västergötland) minner om att där björnar tagits med självskjutande spjut. Några namn berätta om forntida vägar, andra åter om var man tog barken till brödet, nävern till taket o. s. v. Att man vid Odensvi dyrkat Oden, vid Mjärdevi, förr Njärdavi, Njärd, vid Frösvi Frö är på grund av namnen otvetydigt. Av stort intresse äro även olika ortnamnstypers begränsning till vissa trakter av landet, och då härtill kommer att en del typer kunna till sin inbördes ålder bestämmas, följer härav att kartor över de olika namntypernas utbredning kunna ge en föreställning om vissa skeden av de forntida kulturströmmarnas historia.

Det är ej endast kulturhistorikern, som har att lära av ortnamnen, även åt naturforskningen lämna de ett rikt material. Om bäverns forntida utbredning i Sverige vittna de ortnamn, som börja på Bjur-; den nu snart utdöda idegranens gamla utbredning kan spåras i ortnamnen.

De, som ha största nyttan av ortnamnens utforskande, äro dock språkforsk-

arna. I ortnamnen finnas ofta ord bevarade, som eljest spårlöst försvunnit ur det levande språket. För bestämmande av de olika ljudövergångarnas lokala utbredning erbjuda ortnamnen ofta det enda eller det bästa materialet.

Utforskandet av ortnamnen omfattar dessas uttal och användning. Deras uttal i ortsdialekten bör upptecknas med landsmålsalfabetet, därjämte bör även deras form i det lokala rikssprået uppmärksammas. Stundom är det nödvändigt att även uppteckna namnets dialektuttal i angränsande bygder. Mången gång är nämligen dialektuttalet av ortnamnen fullständigt försvunnet i socknen, men anträffas vid fullt liv i en närbelägen socken. I samband med upptecknandet av dialektuttalet böra alla de ortsförhållanden, som på ett eller annat sätt kunna vara till hjälp vid namnets förklaring iakttagas. Om t. ex. en åker heter Skarpan bör meddelas hur jordmånen är beskaffad. Nödvändigheten att anteckna med namnet förknippade minnen, sägner och folkliga namntydningar ävensom till platsen knutna sägner eller sedvänjor har i det föregående berörts. Härtill må ytterligare läggas inbyggarenamn jämte skämtsamma namn och öknamn.

För de namn, vilka återfinnas på de vanliga kartorna, kunna hänvisningar från det insamlade materialet göras till dem. Sådana namn däremot, som icke förekomma å kartor, böra så vitt möjligt inmarkeras å dessa, vilket brukar tillgå så att de ifrågavarande namnen numreras, varefter numret inlägges på kartan. Dylika nummerförsedda kartor böra vara en obligatorisk bilaga till undersökningsmaterialet.

Hand i hand med undersökningarna i fältet måste gå studiet av de äldre namnformerna sådana dessa anträffas i medeltidshandlingar, jordeböcker, mantalslängder, kyrkböcker, äldre kartor, äldre tryckt litteratur o. s. v. Dessa studier hava betydelse icke blott för bearbetningen och tolkningen av materialet. Sådana studier kunna också i viss utsträckning vara nödvändiga såsom förberedelse för undersökningarna i fältet samt för kontrollering och komplettering av därvid erhållna uppgifter.

Utnyttjandet av skrivna och tryckta källor. 1. Handlingar.

Till de härovan summariskt tecknade forskningsuppgifterna vilja vi foga några allmänna anmärkningar om det för dem gemensamma, delvis i det föregående berörda behovet av att i sammanhang med i bygderna bedrivna undersökningar vissa i tryck och handskrift föreliggande, ofta ganska svårtillgängliga källor utnyttjas.

I det föregående har redan framhållits lantmäterihandlingarnas stora betydelse för bebyggelseforskningen samt nu senast dessas och med dem besläktade handlingars betydelse för ortnamnsforskningen. I förbigående vidrördes även den vikt för utforskandet av dräktskicket, som bör läggas vid äldre teckningar och målningar. Andra handlingar av liknande slag äro hushållningssällskapens, som innehålla redogörelser för äldre näringsförhållanden. By- och gårdshandlingar, bouppteckningshandlingar m. m. äro av yttersta vikt för kännedomen om äldre tiders samfundsskick, gårdens och hemmets inredning o. s. v. För folkmusikforskningen spela de äldre spelmans- och notböckerna samma

roll. Till dessa mera speciella arkivgrupper ansluta sig de ecklesiastika och judiciella handlingarna, kyrkböcker, stämmo- och visitationsprotokoll, mantalsförteckningar, domstolshandlingar m. m., vilka innehålla talrika notiser rörande äldre tiders levnadssätt och åskådning, övertro och sedvänjor. Det kan invändas, att studiet av detta material icke hör till de direkt trängande uppgifterna för ett systematiskt utforskande av allmogekulturen. Gentemot ett dylikt betraktelsesätt måste det framhållas att åtskilligt av det som i dessa handlingar anträffas sannolikt är försvunnet i nu levande folkminne. En sammanställning av de upplysningar, som kunna vinnas å ena sidan ur äldre handlingar, å andra sidan ur muntlig tradition, tjänar dock till en ömsesidig belysning och komplettering, varförutan tillvaratagandet av vad som är viktigast i den muntliga traditionen i många fall kommer att utebli.

I detta sammanhang vilja de sakkunnige emellertid erinra därom, att ett för här berörda excerperingsarbete synnerligen viktigt material, bestående framför allt av de gamla byhandlingarna men även av gårds- och familjehandlingar, befinner sig i enskild ägo med ständig fara att förkomma eller förstöras. Denna omständighet har även vid Nordiska museets byundersökningar beaktats genom att dylika handlingar i stor utsträckning i original eller avskrift tillvaratagits. Med den vikt sådana handlingar äga måste det vara utforskandet i fältet angeläget att i all den utsträckning detta låter sig göra i avskrifter eller original införliva detta stoff med de offentliga upptecknings- eller arkivsamlingarna.

Excerpter ur äldre handlingar äro för kulturforskningen liktydiga med fossila rester. Det är ett ömsesidigt studium av fossilen och nu levande djur- och växtarter, som låter oss få en klar inblick i naturens väsen. Ett ömsesidigt studium av äldre arkivaliska notiser och nu levande folkminnesstoff är för kulturforskningen av fullkomligt samma betydelse. Men under det att nu levande djur- och växtarter ännu i många mansåldrar förbliva desamma, kan folkminnesstoffet efter en enda vara försvunnet.

2. Skildringar.

Nära sammanhängande med studiet av äldre arkivhandlingar är studiet av de från äldre tid stammande ortsbeskrivningarna, kulturhistoriska skildringar, resebeskrivningar m. m., av vilka en betydande del föreligger i aldrig tryckta manuskript. Dylika manuskript förvaras förutom i de offentliga biblioteken, Kungl. biblioteket i Stockholm, akademiers och lärda sällskaps samt stifts- och läroverksbibliotek, även i landsarkiven och lantmäterikontoren. En vetenskapligt utbildad forskare måste kunna överblicka hela det material, som inom hans forskningsområde, detta må nu vara begränsat till en viss ämnesgrupp eller till ett visst område av landet, föreligger såväl i den tryckta litteraturen som i bibliotekens manuskriptskatter. I Betänkandets Del I, kapitel III och Del II, sid. 145 ff. lämnas en översikt över de hithörande handlingar, om vilka de sakkunnige erhållit kännedom. Då emellertid en fullständig kännedom om hithörande samlingar måste vara en av de viktigaste utgångspunkterna för en framtida systematisk fältforskning, måste

även registrerandet av desamma jämte genomgång och angivande av deras innehåll bliva en av denna forsknings första önskemål.

Slutligen äga vi ännu en betydelsefull källa för kännedomen om svenskt folkmål och folkliv. Det är tidningarna. Det mångskiftande kunskapsstoff, som rymmes i deras spalter, stundom framlagt för offentligheten av samtidens främsta forskare och bästa pennor, drunknar oftast i allt det övriga materialet och blir liksom detta en händelse för dagen, glömt när tidningen rivits sönder. I känslan härav hava en mängd enskilda personer upplagt samlingar av tidningsurklipp med utgångspunkt från de mest skilda intressen. Även vid allmänna institutioner hava samlingar motsvarande deras intressesfär upplagts. 3. Tidningar.

Det stoff till kunskapen om vårt folkmål och folkliv som finnes nedlagt i tidningarna är högst betydande. Förutom smärre notiser av intresse särskilt för folklivsforskningen finna vi ej sällan även utförliga tidningsartiklar av stort och bestående värde för denna.

De mest betydande offentliga samlingarna av hithörande slag äro de, som finnas i Nordiska museet, Vitterhetsakademien och Dalarnes hembygdsförbund. Av dessa omfatta de förstnämnda hela landet, men äro till övervägande del hämtade ur stockholmstidningar, medan det från landsortstidningarna inkomna materialet är av mera tillfälligt slag. Dalarnes hembygdsförbunds samling omfattar endast Dalarne men har i stället från och med år 1916 drivits systematiskt från alla tillgängliga tidningar. Ännu en offentlig samling må i detta sammanhang nämnas, den Hjelmerus'ska, omfattande Västerbotten och uppgående till 125 volymer samt numera överlämnad till Västerbottens läns hembygdsförening. Denna samling är emellertid icke av uteslutande kulturhistoriskt innehåll. Bland enskilda samlingar kan slutligen nämnas den Södergrenska i Växjö tillhörig f. d. adjunkten Gustaf Södergren därstädes och ursprungligen upplagd av hans fader C. G. Södergren. Samlingen, som omfattar 83 band, kommer att framdeles överlämnas till Föreningen för Smålands fornminnen och kulturhistoria.

Ansatser finnas sålunda från olika håll, men ett systematiskt följande av tidningspressen i förevarande hänseende har ännu icke försökts. Än mindre har någon registrering av äldre tidningars innehåll av berörda slag gjorts.

Föregångslandet i detta avseende är Finland. Inom Svenska litteratursällskapet i Helsingfors väcktes redan kort efter dess stiftande (1885) av statsarkivarien Reinh. Hausen förslag om åstadkommande av ett uppslagsverk, vilket skulle innehålla uppgift på sådana i periodiska skrifter ingående avhandlingar m. m., som innehöllo upplysningar om landets historiska förhållanden. Förslaget upptogs till behandling av en inom sällskapet tillsatt kommitté. Dess utförande översteg emellertid sällskapets krafter. I stället verkställdes denna registrering efter ett betydligt vidgat program av samtliga vetenskapliga föreningar i Helsingfors med rikliga statsbidrag. Det stora uppslagsverket, som är en den rikligaste källa till kännedomen om landets äldre odlingshistoria, avslutades år 1909, då tidningspressen hade fullständigt genomgåtts till och

med år 1890. Det omfattade då 600,000 lappar, som bevaras i 156 stora kartonger. Hela detta väldiga uppslagsregister överlämnades därefter till universitetet.

Tidningsregistrering och insamling av urklipp har från tiden efter 1890 upptagits av föreningen Brage och utföres dels för föreningens egna medel, dels genom enskilda bidrag. Insamlandet omfattar endast Svensk-Finland och utföres av föreningens tjänsteman efter viss fastställd plan, för vilken närmare redogöres i samband med föreningens verksamhet i övrigt (Betänkandets Del II sid. 184 f.).

Vilket värde ett motsvarande arbete för vårt lands vidkommande skulle äga, behöver knappast uttalas. Det kan däremot ifrågasättas, huruvida det vore klok hushållning att verkställa en dylik registrering enbart ur *en* synpunkt eller närmast den här ifrågavarande. Vid en dylik registrering borde rätteligen alla de forskningsgrenar, som kunna beröras av densamma, vara delaktiga, den politiska och den ekonomiska historien, den antikvariska topografien och övrig kulturhistorisk forskning, ävensom de naturvetenskapliga disciplinerna. Arbetet kunde framföras i etapper exempelvis till en början fram till år 1800, därefter till år 1850 och slutligen fram till år 1900.

För äldre tider är en urklippssamling praktiskt outförbar. Här måste utvägen med ett kortregister tillgripas. Och det kan ifrågasättas om icke ett sådant kan tillämpas för registreringen i hela dess omfattning. För tiden efter år 1900 skulle däremot urklippssamlandet kunna allmännare komma till användning, ehuru även här kortregistreringen kan komma till användning såsom en bekvämare utväg än det mödosamma hopandet av urklippsvolymer.

Huvudsaken är nämligen att den väldiga odlingshistoria, som våra tidningar innehålla, på något sätt göres översiktligt tillgänglig, men detta bör knappast ske för folkmålsforskningen eller folklivsforskningen enbart; för ett sådant arbetes utförande måste dessa söka samarbete och erhålla stöd från åtminstone ytterligare några närsläktade forskningsgrenar.

Handledningar.

Efter denna översikt över de viktigaste arbetsområden, ett utforskande av vår allmogekultur omfattar, vända vi oss till de hjälpmedel, som stå undersökaren till buds.

Ett undersöknings- eller uppteckningsarbetes värde blir alltid beroende på de personliga förutsättningarna för uppgiften. En dålig iakttagare kan t. ex. lämna en skildring av en byggnad så, att man icke kan avgöra om denna avser en stolpbod eller en kyrka. Samtidigt kan en skildring av samma sak i en skicklig upptecknares hand bliva en avhandling av stort vetenskapligt värde. Denne behöver därför icke nödvändigtvis äga en grundlig vetenskaplig utbildning. Det finns många lärda vetenskapsmän som äro sämre upptecknare än intresserade lekmän med god iakttagelseförmåga. Detta hindrar dock icke att särskild utbildning för uppgiften och grundligare kunskaper i ämnet alltid skapa en större erfarenhet av vad som över huvud kan sökas och vilket större

eller mindre värde för forskningen, det överkomliga stoffet äger. Till dessa frågor skola vi längre fram återkomma efter att först hava uppehållit oss vid de allmänna hjälpmedel, som stå dialektforskaren och etnografen till buds. Ty en undersökare må äga aldrig så rika förutsättningar för sin uppgift, han är dock alltid i behov av stöd för minnet och för vissa företeelsers dokumenterande måste andra tekniska hjälpmedel än penna och papper tillgripas.

Typordlistor.

Ett hjälpmedel för folkminnesuppteckning är frågelistan, vilken i viss mån äger sin motsvarighet i de vid dialektuppteckningen använda s. k. typordlistorna. Behovet av vägledningar för mera systematisk uppteckningsverksamhet gjorde sig gällande redan under landsmålsarbetets första år. Det tillgodosågs då på det sättet, att man som ledtråd vid orduppteckning följde ordlistor över dialekter eller rikssspråket. Härigenom erhölls endast i huvudsak det glosförråd, som upptogs i den som ledtråd följda listan; för att rikta ordförrådet utöver vad som här upptogs tillgreps utvägen med s. k. monografiska uppteckningar, namn på människokroppens delar, huset och dess detaljer, vävstolen och vad dit hör m. m. Efter hand som erfarenheten om materialet växte och på samma gång intresset för de språkliga egendomligheterna inom landets olika delar tog allt fastare form blev det nödvändigt att vinna dels ett likformigt jämförelsematerial, dels större klarhet på vissa bestämda kritiska punkter. I detta syfte uppgjordes listor över valda ord, så sammanställda, att man av en ifylld lista skulle få en stomme till grammatik över målet. Sedermera tillkommo listor, som uppgjordes för vissa mindre områden eller som inriktades på karakteristiska företeelser, vilkas växlingar från ort till ort borde iakttagas över större eller mindre områden. Detta blev de s. k. typordlistorna, dialektforskarnes frågelistor.

Frågelistor och frågeböcker.

I sin nu allmänt kända form såsom hjälpmedel vid systematisk insamling av folktraditioner kan frågelistan räkna sin tillkomst från 1860-talets Tyskland. Helt naturligt hade dock liknande förfaringssätt kommit till användning långt förut; redan Faggots år 1741 inför Vetenskapsakademien framlagda »Tankar om fäderneslandets känning och beskrivande» är — för att taga ett oss närliggande exempel — att anse som en stor frågelista eller frågebok.

Den som i senare tid inledde det systematiska tillämpandet av frågelistor för folkminnesforskning var emellertid, som nyss antyddes, den tyske forskaren W. Mannhardt, då han för sina forskningar rörande skördebruk o. dyl. utsände dylika listor ej blott över hela Tyskland utan även till andra länder bl. a. även till Sverige, där de synas hava distribuerats genom riksantikvarien B. E. Hildebrand. Resultatet blev den rika materialsamling, som ligger till grund för hans epokgörande undersökning rörande »Wald- und Feldkulte». På liknande sätt har F. Grundtvig i Danmark gjort stora samlingar av traditioner om fåglar med hjälp av frågelistor. I tidskriften Danske studier och av föreningen Danmarks folkeminder ha ett stort antal frågelistor tryckts och spritts.

Den första frågelista i vårt land rörande folklivet, som erhöll en allmännare spridning, var N. E. Hammerstedts år 1905 utgivna P. M. rörande julfirandet; senare ha ett flertal liknande listor utgivits bl. a. av Folkminnesföreningen i Lund.

En mera utvidgad form av frågelistor föreligger i vad vi kunna kalla frågeböckerna med utförliga frågeanvisningar för ett flertal ämnesgrupper. Sådana ha utgivits t. ex. från Folklore Society i London, av Kraus för de sydslaviska folken samt i mindre skala av Finska litteratursällskapet och Norsk folkeminnesamling. För vårt land upptogs denna typ av handledningar vid första mötet för svensk folkkunskap 1908, därvid i anledning av ett föredrag av J. A. Lundell om klassifikationsproblem inom folktro och folkdiktning en tremannakommitté, bestående av Lundell, N. E. Hammerstedt och C. W. v. Sydow, tillsattes för att utarbeta en handledning för frivilliga deltagare i primärarbetet med insamlandet av material för svensk folkkunskap. Vid det följande mötet i Göteborg 1911 hade av Lundell en plan uppgjorts för innehållet i en dylik handledning, varjämte Hammarstedt hade utarbetat en utförlig frågelista rörande tro och sed. Härmed stannade företaget. Senare hava mindre frågeböcker utgivits i tidskriften Svenska landsmål och av Folkminnesföreningen i Lund.

Vid mer än ett tillfälle har det emellertid dragits i tvivelsmål, huruvida frågeuppställningen — i frågelistor eller frågeböcker — är den mest praktiska eller mest överskådliga formen för en handledning. Dessutom kan en fråga lätt bliva så avfattad, att svaret direkt lägges i munnen på den tillfrågade och att detta därigenom varken blir uttömmande eller ens alldeles tillförlitligt. Det kan därför ifrågasättas, huruvida icke en annan form skulle kunna ernås för en beträffande föremålet för undersökningen mera orienterande och i fältet lättare användbar promemoria eller handledning.

Typlistor för föremålsinventering.

Innan vi gå in härpå måste vi ännu en gång beröra de i det föregående antydda typlistorna för föremålsinventering. Förebilden för dem är den förhistoriska forskningens atlasverk, av vilka för vårt lands vidkommande O. Montelius år 1872—74 utgivna Svenska fornsaker är det som haft den största betydelsen. Härigenom erhölls för det förhistoriska materialets typbestånd en stomme, till vilken kunde hänvisas vid senare gjorda fynd. Och genom liknande verk i andra länder har arkeologien erhållit ett internationellt bildspråk, av lika stor betydelse för hela den jämförande arkeologiska forskningen som de latinska artnamnen för naturvetenskapen.

För den del av folklivsforskningen, som gör föremålsstudiet till sin uppgift, är saknaden av dylika atlasverk oerhört kännbar, då forskaren oftast tvingas att i vitt skilda museer själv uppsöka sitt jämförelsematerial. Oavsett denna rent vetenskapliga betydelse av dylika avbildningsverk skulle de såsom redan framhållits även fylla en rent praktisk uppgift såsom vägledningar vid förtecknande och insamling av allmogekulturen belysande föremål. De skulle, för att använda ett tidigare uttryck, för etnografen bliva detsamma som exkur-

sionsfloran för botanisten. De skulle lämpligen uppdelas efter vissa grupper, exempelvis för olika näringar och yrken och uppläggas i ett lätt handterligt format, exempelvis tvär oktav. Avbildningarna utföras i flertalet fall hellre i teckning än i fotografi, då den förra vanligen ger en exaktare och klarare uppfattning av föremålet än den senare; i de fall där så finnes nödigt bifogas detaljteckningar av konstruktioner och till varje bild fogas en kort text innehållande föremålets karakteristika och typens nu kända förekomst. — Såsom förut framhållits kan emellertid en dylik typlista användas endast för vissa föremålsgrupper. I de fall då vi hava med individuellt utarbetade föremål att göra såsom framför allt hemslöjdsalster, där mönstren växla i oändlighet, måste även ett individuellt avbildande ske, helst fotografiskt.

Typlistor av olika slag torde även kunna uppgöras för de flesta övriga företeelser i folklivet. Här har sagoforskningen, i all synnerhet i Danmark och Finland, gått i spetsen genom en ingående klassificering och typsortering av de olika folksagorna. De sagoregistranter som utarbetats eller äro under utarbetning i olika europeiska länder torde komma att bliva av mycket stor betydelse vid ett studium av de olika motivens förekomst. I det stora verket Finlands svenska folkdiktning har ett försök gjorts till uppläggandet av liknande kategorier för vissa delar av folktrons område. Den i den norska tidskriften Maal og Minne (1921) tryckta handledningen rörande »innsamling av norsk folkemedisin» har även upplagts, icke i frågeform, utan såsom en förteckning över folkmedicinens olika kategorier och observanda. Typlistor för muntliga traditioner.

I bilaga I meddelas prov på huru de sakkunnige tänkt sig uppställningen av sådana typlistor, omfattande folkdräkterna, naturväsen samt folkmusik.

En genomarbetning av hela det svenska traditionsmaterialet efter dessa linjer skulle fylla flere uppgifter. Främst skulle härigenom för första gången en översikt erhållas över det svenska traditionsbeståndets beskaffenhet. Man finge för en gång ett fast material att arbeta med, man finge exempelvis för folktrons vidkommande en motsvarighet till vad ovan omtalade atlasverk skulle vara för de sidor av folklivet, vilka anknyta till vissa slag av yttre föremål. Med hjälp därav kunde sedan olika typer följas till sin utbredning men även till sin variationsvidd, och man erhölle ett schema, efter vilket de förut kända och de nyfunna företeelserna kunde sorteras och inpassas.

Ett dylikt atlasverk skulle fylla en annan och lika viktig funktion. Med de många organ som nu arbeta på utforskandet av svenskt allmogeliv eller som framdeles kunna ledas in på dessa uppgifter kan det, såsom senare skall klarläggas, icke vara tal om att till ett centralarkiv i landet hopa allt insamlat stoff. Men lika nödvändigt som det för ett effektivt utforskningsarbete är, att det enskilda initiativet för olika organisationer uppehålles och skyddas, lika nödvändigt är det även för forskningsarbetets systematiska bedrivande att en plats i landet finnes, varifrån arbetsresultatet i sin helhet kan överblickas, och där upplysningar om insamlat stoff och var detta förvaras kunna erhållas. För detta ändamål fordras nödvändigtvis ett i grunddragen enhet-

ligt schema, efter vilket såväl redan insamlat material som det material, som framdeles kommer att insamlas, kan på ett tillfredsställande och överskådligt sätt registreras. Här hava de nu berörda typlistorna en plats att fylla såsom hjälpmedel åt organisationen såsom sådan. De bliva här rent av en ofrånkomlig nödvändighet.

Slutligen skulle ett dylikt »atlasverk» fördelat på smärre grupper bliva en handledning för insamling i fältet, efter vårt förmenande överskådligare än frågelistorna och samtidigt behäftad med färre vanskligheter än dessa. En uppställning icke i frågor utan i rubriker blir nämligen objektivare då den icke i så stor utsträckning på förhand formulerar ett svar, men den formulerar heller icke en fråga och ger därigenom friare rum för samtal, ur vilka ett rikare kunskapsstoff kan avlockas interlokutören.

Förhållandet mellan typlistor och frågelistor.

Härav följer nu icke att frågelistan skall alldeles övergivas. Det material, som genom fortsatta undersökningar ständigt tillföres forskningen, får icke blott läggas på hög efter hand som det inkommer. Redan för planläggandet av fortsatt insamling är det nödvändigt att detta material till sitt innehåll och sitt värde granskas, men en sådan granskning är nödvändig även för avgörandet av i vilka punkter nu eller tidigare inkommet material kan behöva en komplettering eller en kontrollering. Det sistnämnda gäller i all synnerhet traditionsstoffet, då det för insamlingsarbetet måste vara en viktig angelägenhet ej blott att införskaffa ett antal upptecknings, utan även att sådana uppgifter, som missförståtts eller kunna ge anledning till missförstånd, rättas eller fullständigas. Dessutom kan en sådan granskning även ge forskaren helt nya uppslag till anställande av grundligare undersökningar av frågor, som tidigare icke tillräckligt beaktats.

För fyllandet av här berörda luckor, synes frågelistan vara ett synnerligen användbart hjälpmedel, men den blir även ett organ till insamlingsarbetets utvecklande, då uppgörandet av frågeställningen tvingar forskaren att skaffa sig en samlad överblick av på området föreliggande material och på samma gång blir den ett medel, varigenom samlare i olika bygder kunna hållas underrättade om de problem, som just nu sysselsätta forskningen och på vilka de ha att rikta sin särskilda uppmärksamhet. Givetvis kan frågelistan även vara till stort gagn för väckandet eller vidmakthållandet av intresset bland en större allmänhet och mera tillfälliga medhjälpare. Den blir sålunda ett korrespondensorgan mellan den vetenskapliga forskningen och alla dem, lekmän eller lärde, som äro verksamma på området.

Om frågelistan skall erhålla den önskade effektiviteten bör den emellertid icke göras för lång, detta helst om den är avsedd att tillställas ett flertal tillfälliga meddelare. I sådant fall kan en lista upptagande ett mindre antal frågor leda till att dessa verkligen besvaras, under det att en lång lista ofta avskräcker från företaget att besvara den. Under alla omständigheter får man dock göra sig beredd på såväl att en mängd otillfredsställande svar erhållas som även att ett stort antal listor aldrig bliva besvarade. Det sista gäller särskilt de

listor, som tryckas i tidningar eller tidskrifter. Att Mannhardt verkligen lyckades få ett stort antal svar på sina frågor, berodde på att han vände sig till personer, av vilka han kunda vänta tillmötesgående och intresse för saken.

Såsom handbok vid vägledning för det så att säga ordinarie insamlingsarbetet torde däremot frågelistor och frågeböcker med fördel kunna ersättas av de nyss antydda typlistorna i små lätthanterliga volymer, som upptaga vissa ämnen och inledas av en sammanfattande översikt över de problem, som i listorna närmare beröras. På denna punkt torde det för de inom hela området sysselsatta forskarna vara en hederssak att snarast möjligt samla sig till en kraftansträngning, som bringar reda i deras material och skapar större planmässighet i deras arbete.

Hjälpmedel. Avbildningar. Film.

Typlistor och frågelistor skola tjäna till handledning vid insamling eller vid registrering av redan insamlat stoff. För själva dokumenterandet av stoffet har forskaren dessutom att för vissa grupper betjäna sig av särskilda tekniska hjälpmedel. Det är icke tillräckligt med beskrivningar av föremål, byggnader, yrken och sysselsättningar m. m., de måste även avbildas. Här intar helt naturligt kameran första platsen, men från det nya århundradets början har ännu en, långt mera givande utväg öppnats genom filmen. En motsvarighet till denna är för språket och för musiken fonografen.

För föremål, byggnader m. m. är en teckning eller fotografi till fyllest. Men så fort det handlar om återgivandet av ett rörelseförlopp blir en sådan bild en fattig nödfallsutväg. Spinning med slända, drejning av krukgods o. s. v. *kan* helt enkelt icke göras begripligt annat än genom direkt utförande eller i brist på detta genom film.

Under senare tider — företrädesvis efter år 1910 — har filmens betydelse för vetenskapen också vunnit ett allt större beaktande. Särskilt har detta varit fallet inom den utom-europeiska etnografien. Vid vetenskapliga expeditioner till främmande världsdelar ha ofta filmfotografer medföljt för att under vetenskapsmännens ledning verkställa upptagningar av scener ur de främmande folkens liv. För från Sverige ledda forskningar har detta varit fallet vid de Nordenskjöldska och Bolinderska expeditionerna till Sydamerika och nu senast vid prins Vilhelms resor till Mellanamerika och Afrika.

Frånsett några tidigare försök av filmbolagen att till omväxling i programmet upptaga folkdanser och bröllopståg har filmen för svensk folklivsforskning med stor framgång upptagits vid förarbetena till jubileumsutställningen i Göteborg. I Västergötland och Halland ha gamla yrken och hantverksmetoder filmats under god ledning och resultatet har blivit synnerligen lyckat. Kostnaderna härför ha bestritts gemensamt av utställningen och A.-B. Svensk Filmindustri.

Hur viktig filmupptagningen än är, kan det dock sättas i fråga i vilken utsträckning den ännu inom den närmaste framtiden kan komma till användning vid utforskandet av svenskt allmogeliv, beroende på de oerhört dryga kostnader, som äro förenade härmed. Dessa kostnader belysas bäst av några

siffror. Göteborgsutställningen har beräknat omkring 100,000 kr. för cirka 30 filmer. Då A.-B. Svensk Filmindustri upptagit en folkdans, har måst beräknas 10 m. pr tur à 10 kr. metern, vilket gör 100 kr. pr tur. Upptagningen av en dans som »väva vadmal» uppgår sålunda till 500 kr. à 600 kr. Detta om den upptages i fullt dagsljus utan omkostnader för dansens arrangering — äldre dräkter, skodon m. m. sålunda ej ingående i kostnaderna. Upptagning i slutet rum förutsätter synnerligen starkt elektriskt ljus och ökar kostnaderna till det dubbla. Ännu svårare ställer sig naturligtvis upptagning inomhus i avlägsna bygder, där elektriskt ljus saknas och därför måste medföras. Det är emellertid att hoppas, att ett samarbete med de stora filmbolagen och den vetenskapliga forskningen skall kunna på denna punkt uppnås. Men förutsättningen härför måste vara att ett så stort publikum kan intressera sig för saken, att upptagningen av dylika filmer icke förorsakar bolagen alltför stora förluster.

De grenar av folklivet, som kunna göras till föremål för filmupptagning, äro

1. Hantverk och slöjd (manliga och kvinnliga arbeten).
2. Jakt och fiske.
3. Jordbruksarbeten enligt äldre metoder; även svedjebruk.
4. Seder och bruk vid bröllop, jul, påsk m. m.
5. Folkdans.
6. Lekar och idrotter.

Fonetisk skrift.

Behovet av andra skrifttecken än de vanliga bokstäverna vid uppteckнande av folkmålet inställde sig tidigt. Länge brukade emellertid olika upptecknare var sina olika beteckningar för samma ljud. För att åstadkomma enhet uppdrog landsmålsföreningarnas i Upsala samfällda utskott år 1876 åt J. A. Lundell att utarbeta en gemensam ljudbeteckning för de svenska dialekterna. Efter en kritisk granskning av de inom föreningarna och av enskilda upptecknare förut använda tecknen samt en första översikt över de särskilda ljudens förekomst i hela landets dialekter utarbetade han ett alfabet, vartill utgångspunkten togs i det av zoologen professor C. J. Sundevall år 1856 utarbetade förslag, som under titeln Om phonetiska bokstäfver publicerats i Vetenskapsakademiens handlingar Ny följd I, nr 2 (Stockholm 1862). Det av Lundell utarbetade alfabetet antogs efter några mindre väsentliga jämkningar av upsalaföreningarnas samfällda utskott år 1878 och sedan även av landsmålsföreningarna i Lund. Härmed var det numera allbekanta »landsmålsalfabetet» skapat och den eftersträvade gemensamheten i beteckningen uppnådd, en gemensamhet, som sedan dess består, men kräver ständig uppmärksamhet för att ej för mycket rubbas genom de många upptecknarnas individuella sätt att använda bokstäverna, liksom även för att enhetligt suppleras med nya tecken, när behov därav otvetydigt yppar sig. Jämte landsmålsalfabetet an-

vändes även »grov beteckning», bestående av det vanliga alfabetets bokstäver supplerade med ett fåtal av landsmålsalfabetets bokstäver, olika allt efter olika förhållanden. För att beskriva accenten har vid sidan av landsmålsalfabetets accenttecken ofta använts notskrift.

Fonografen.

Med uppfinningen av fonografen öppnades helt nya möjligheter till återgivande av det talade språket, och redan under 1890-talet började den nya upptäckten inom flera länder tillämpas vid folkmålsstudier. De första fonografiska dialektuppteckningarna gjordes i vårt land inom Styrelsen för undersökningen av Uplands folkmål år 1897. Denna början har emellertid inom Sverige endast i mycket ringa utsträckning fortsatts. Ett större antal fonogram av svenska dialekter finns i vetenskapsakademiens i Wien fonogramarkiv.

Kort före sekelskiftet började fonografen även användas i folkmusikens tjänst vid de undersökningar, som av Förenta staterna igångsattes rörande indianernas musik. Kort efter år 1900 upptogs den för liknande syfte i England och dess exempel har sedermera följts av Österrike, Tyskland, Ryssland, Ungern, Schweiz och de skandinaviska länderna, särskilt Finland. I Danmark har den kommit till användning vid undersökningar av grönländsk musik samt för folkmusik på Färöarna och i mindre utsträckning även i det egentliga Danmark, däremot har den ännu icke tagits i anspråk för undersökningar i Norge.

I Sverige har fonografen använts för upptagning dels av utomeuropeisk musik (Afrika och Asien), dels av lappsk musik vid undersökningar gjorda av stationsinspektor Karl Tirén i Bergvik. Dessa undersökningar hava utförts genom Riksmuseets etnografiska avdelning i Stockholm. För svensk folkmusik har den vidare kommit till användning vid de sedan 1913 från Lunds universitet ledda folkminnesundersökningarna samt vid en del undersökningar av folkmusik i västra Sverige, vilka bekostats av enskilda personer i Göteborg.

För folkspråkets vidkommande är fonografen av betydelse för återgivande av tonfall, framför allt i sammanhängande tal, och andra egenskaper hos talet, vilka aldrig genom någon skrift kunna komma till fullständigt uttryck. Fonografen kan, om ock blott på ett ofullkomligt sätt, vid sidan av skriften för framtiden bevara en bild av det talade språket och ger tillfälle till att på samma gång jämföra språkprov från olika håll. Svenska dialektfonogram i urval böra därför anskaffas. Det är emellertid nödvändigt, att det i fonografen intalade språkprovet samtidigt fixeras i fonetisk skrift, som stavelse för stavelse följer det som intalats. Vidare tjänar fonografen även nedan berörda experimentalfonetiska ändamål. För folkmusikens vidkommande har fonografen sin betydelse för upptagande av: 1. instrumentala melodier för den instrumentala teknikens skull; 2. instrumentalmusik för flera instrument för ensemblespelets skull; 3. sång av en eller flera personer och 4. instrumentala melodier för melodiens skull.

Upptagandet sker på rullar eller skivor, vilka sedan på galvanisk väg förevigas så att de bli hållbara för alla tider. Ett sådant förevigande torde böra äga rum för samtliga godkännbara dialektupptagningar. För folkmusiken är detta icke alltid av samma tvingande nödvändighet, enär här notskriften i många fall kan vara en alldeles tillräcklig ersättare. Enligt av sakkunnige verkställda beräkningar skulle ett förevigande vara önskvärt för de under 1 och 2 här ovan upptagna kategorierna i 90 %, för 3 i 50 % och för 4 i 20 %.

Experimentalfonetisk apparat.

Iakttagelsen av ljud, accenter och övriga förhållanden som röra uttalet måste i regel ske med gehöret och efterhärmningen som huvudsakliga hjälpmedel. En närmare analys av uttalet kan emellertid erfordras för förhållanden, som ej med örat kunna tillräckligt bestämmas, och en sådan närmare analys kan nås, om den naturliga iakttagelsen kombineras med experimentalfonetiska undersökningsmetoder, som sedan länge använts av språkforskare i flera länder och som först börjat användas av naturvetenskapsmän. Särskilda institutioner för experimentalfonetiska undersökningar ha upprättats på flera håll, tidigast i Paris på 1890-talet. Av de skandinaviska länderna har Norge år 1918 fått ett fonetiskt institut vid universitetet i Kristiania, och Finland har länge haft en dylik institution vid universitetet i Helsingfors. I Sverige, där dock ett experimentalfonetiskt arbete av stor betydelse för ej blott den svenska, utan för den internationella språkvetenskapen bedrivits av enskilde, främst lektor E. A. Meyer i Stockholm, saknas ännu en särskild institution för dylika arbeten. Man har i det längsta fått reda sig med att i mån av tillfälle begagna lokaler och apparater, delvis ganska dyrbara, som funnits i de fysiologiska institutionerna vid universiteten i Upsala och Lund och vid Karolinska institutet i Stockholm, supplerat med sådana apparater, som för de enskilde experimentalfonetiska forskarnes speciella ändamål kunnat åstadkommas, till en del som deras personliga egendom. Det experimentalfonetiska arbete i Sverige, som haft största betydelsen för dialektforskningen och som bedrivits i närmaste samarbete därmed, har gällt den musikaliska accenten i skilda dialektområden. Dessa undersökningar, som utförts medelst kurvor som ristats på en roterande cylinder, s. k. kymografion, ha ej kunnat företagas med andra sagesmän än sådana, som infunnit sig på den fysiologiska institutionen i Upsala eller i Stockholm. Fonografen kunde härvid bl. a. ha den betydelsen, att den såsom lättare transportabel kan medföras till landsorten, och de på fonografrullarna upptagna språkproven kunna, sedan de genom Lioret-graf överflyttats på plant papper, göras till föremål för bearbetning i fråga om språkljuds tidslängd m. m.

De nu verksamma organisationernas krav.

Vid uppläggandet av grundlinjer till en systematisk insamling av den svenska allmogekulturen måste hänsyn i första rummet tagas till de institutioner, som kunna tänkas inrymda i en organiserad insamlingsverksamhet. De institutioner som här kunna komma i fråga äro, såsom i den föregående framställningen klargjorts, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkmin-

nesforskning vid Lunds universitet, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen, Nordiska museet, Musikhistoriska museet, Folkmusikkommissionen, Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, kulturhistoriska föreningar och museer utanför Stockholm, hemslöjdsföreningar, folkhögskolor, organ för ungdomsrörelsen och organ för den fria folkbildningen.

Att till en samlad aktion förena detta månghövdade intresse för allmogeforskningen ter sig efter den här gjorda uppräkningen rätt invecklat. Härvid måste hänsyn tagas dels till olikheten i de organ, genom vilka insamlingen kan bedrivas, dels till heterogeniteten i de föreliggande arbetsuppgifterna, då exempelvis utforskningen av folkmålen kan kräva helt andra arbetsformer och en helt annan organisation än utforskandet av folkdans. Insamlingen måste dels vara knuten vid institutioner och de fackutbildade forskare, de kunna råda över, dels till intresserade lekmän, därvid hänsyn måste tagas till att intresset för hithörande uppgifter även måtte bliva i ständig tillväxt; man måste med andra ord taga sikte på dels huru redan verksamma institutioner skola kunna utbyggas till större effektivitet, dels huru intresset bland exempelvis ungdomsrörelsens och den fria folkbildningens organ skall kunna ledas i sådan riktning att den fosterländska folklivsforskningen härav kan gagnas.

Helt naturligt har det för de sakkunnige varit av vikt att inhämta hur man bland de arbetande organen själva ser på hithörande frågor. De önskemål rörande framtiden, som härifrån uttalats, hava ofta endast helt allmänt berört behovet av kraftigare ekonomiskt stöd, ej sällan i och för erhållande av större möjligheter till museal insamling eller till beredande av bättre lokaler för redan befintliga museisamlingar, frågor som av de sakkunnige måste helt lämnas utan avseende. I flera fall hava dock svar lämnats, som för de sakkunniges utredningsuppgift kunnat betraktas såsom direkt vägledande. De i dessa svar uttalade önskemålen innefatta i första rummet utsträckt forsknings- och insamlingsverksamhet, vidare ökad förvaltningspersonal och materialutrustning samt slutligen publicering.

Utsträckt forsknings- och insamlingsverksamhet.

Önskemålet om utsträckt forsknings- och insamlingsverksamhet har utan vidare formulering uttalats av Nordiska museet. Folkminnesföreningen i Lund önskar möjlighet till anslag för akademiskt bildade personer, som kunde ha lust att ägna sig åt insamlingsarbete, Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg kräver ett fast anslag, åtminstone för en mansålder framåt, som gör det möjligt för en eller helst flera personer att helt ägna sig åt folkminnesinsamlingen i de sydvästsvenska landskapen och begär, att en fast centralinstitution för folkminnesinsamlingen i de sydvästsvenska landskapen måtte skapas. Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand uttalar önskvärdheten av »fast anställning för föreningens mångårige upptecknare av folkminnen för genomförande och avslutande av de påbörjade uppteckningarna inom Jämtland, Västerbotten och Norrbotten», därtill fogande upplysningen att

denne person nu genomgått Ångermanland och Medelpad. Slutligen uttalas från Gestriklands folkhögskola i Västerberg önskemålet att vid skolan lärarekrafterna kunde så utökas, att en lärare kunde ägna ungefär hälften av sin tjänstgöringstid åt att dels vid skolan, dels såsom ledare av den frivilliga bildningsverksamheten inom länet (studiecirklar, flyttande folkhögskolekurs) i samband med hembygdsundervisningen leda insamlings- och katalogiseringsarbetet; på detta sätt skulle skolan kunna bli en medelpunkt för hembygdsarbetet inom länet.

Den viktigaste förutsättningen för ett utsträckt forskningsarbete är emellertid ökad personal, samtidigt som möjligheter måste skapas för utbildande av kunniga, pålitliga och intresserade insamlare. Ett betydelsefullt led i uppnåendet härav är ett allmännare intresse för hithörande forskningar, ett intresse som i sin tur måste uppbäras av en bland de breda lagren spridd uppmärksamhet på och ökad förståelse för vad saken gäller.

I detta syfte har därför från Folkminnesföreningen i Lund uttalats önskemålet att medel måtte erhållas till utsändande av upplysnings- och propagandaskrifter. För utbildande av insamlare bland folkens bredare lager har från samma håll uttalats önskemålet om medel till avlönande av instruktörer samt anordnande av instruktionskurser, från Jordbrukareungdomens förbund formuleras samma önskemål sålunda, »att föreläsare och instruktörer i folkminnesinsamling gratis kunde erhållas». Vidare har behovet av en kortfattad handledning för insamlingsarbete lämplig för hembygdsföreningar, studiecirklar och skolor framhållits från Västmanlands fornminnesförening, och från Jönköpings läns folkhögskola i Nässjö har uttalats den önskan, att lämplig litteratur årligen kunde ställas till skolans förfogande.

För att uppehålla intresset för insamlingsarbetet begäres från Folkminnesföreningen i Lund att medel måtte erhållas till uppmuntrande av bygdesamlare, samma önskemål formuleras av Jordbrukareungdomens förbund sålunda: att stipendier, premier eller dylikt för folkminnesuppteckning kunde ställas till förbundets förfogande.

Uppmuntringar av verkställda insamlingar kan helt naturligt icke ske utan att dessa av fackkunniga granskas. Detta liksom erhållandet av instruktörer och anordnande av instruktionskurser förutsätter i sin tur, att den nuvarande staben av vetenskapligt utbildade fackmän på området ökas, och detta kan svårligen ske på annat sätt än att, såsom från Folkminnesföreningen i Lund framhållits, en fast ordnad akademisk undervisning erhålles.

Detta är också nödvändigt ur synpunkten av att, såsom redan helt nyss berördes, vid sidan om den mera lekmannamässiga insamlingen tillgång äges till fackmän vid insamlingsarbetets bedrivande.

Såväl för lekmannainsamlingen som för fackforskaren är det emellertid av värde att erfara vilka problem som sysselsätta de vetenskapliga utredningarna på området, ty därigenom får fältforskaren sin uppmärksamhet riktad på ett flertal uppgifter, som han annars kanske skulle förbise. Och på samma

gång måste den vetenskapliga forskningen äga ett medel, varigenom den kan nå fältforskningen. Ett viktigt sådant medel är de ovan berörda frågelistorna. Med hänsyn härtill har också från två håll, från Västmanlands fornminnesförening och från Jönköpings läns folkhögskola i Nässjö uttalats önskemålet att frågelistor kunde tillställas de olika uppsamlingsorganen.

Ökad förvaltningspersonal och materialutrustning.

Från Nordiska museets folklivsarkiv har uttalats önskemålet om större anslag för möjliggörande av anställning av större förvaltningspersonal för registrering, inordnande, excerpering, renskrift m. m. Från Västsvenska folkminnesföreningen begäres, utom för själva insamlingsarbetet, anslag för renskrivande och ordnande av det insamlade.

Från Nordiska museets folklivsarkiv begäres även större anslag för inköp av arkivtekniskt material, och Folkminnesföreningen i Lund begär medel till fotografering, fonografering och filmning.

Publicering.

Slutligen har Västsvenska folkminnesföreningen uttalat önskemålet om anslag även för publicerande, i viss utsträckning, av det insamlade stoffet.

Önskemålen rörande ökad förvaltningspersonal och materiutrustning.

Innan vi övergå till ett närmare skärskådande av med dessa önskemål i samband stående frågor måste en fråga av mera principiell natur vidröras. Enligt den ovan anförda redogörelsen för huru de sakkunnige fattat sitt uppdrag skulle detta i första rummet bestå i »utstakandet av riktlinjer för ett förenande till en samlad ansträngning under statens medverkan och under dess ledning av alla de organisationer eller andra krafter, som nu äro eller framdeles kunna bliva verksamma vid utforskandet av den forna svenska allmogekulturen». Detta innebär, att de sakkunnige velat i nu befintliga institutioner och i sådana mera frivilliga sammanslutningar, som nu äro verksamma eller upptaga insamlingsverksamhet på hithörande områden, se de direkta organ, genom vilka det framtida utforskningsarbetet skall kunna utföras. Statens ingripande bör icke erhålla formen av nyinrättade institutioner för denna arbetsuppgift utan endast avse stöd åt och ledande efter en gemensamt utstakad plan av de institutioner, som för hithörande syften finnas i landet. Detta i sin tur innebär, att frågor, som röra inre arbets- och förvaltningsformer, upptagits till de sakkunniges prövning endast för sådana institutioner, som äga en statlig karaktär. Sådana institutioner, som icke ägas av staten, eller organisationer, som vid sidan om andra viktigare uppgifter bedriva hithörande verksamhet, kunna endast, under förutsättning att de härför åtnjuta understöd av staten, vara skyldiga att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser beträffande det av staten understödda arbetet och de härvid erhållna arbetsresultaten, som kunna av staten träffas.

Utgående från denna uppfattning hava de sakkunnige ansett sig böra lämna utan avseende de här ovan uttalade önskemål, som hänföra sig till icke statliga organs inre förvaltning. Med fullt behjärtande av önskvärdheten av att en fast institution för folkminnesinsamling skapas i Göteborg hava de sakkunnige icke ansett sig böra föreslå ett statligt ingripande i sådan riktning. Det från Föreningen för norrländsk hembygdsforskning uttalade önskemålet att

kunna fast anställa dess mångårige upptecknare av folkminnen för genomförande och avslutande av de påbörjade upptecknings-arna har lika litet ansetts böra upptagas till prövning, då en dylik tjänst såsom varande knuten till en fullt självständig anstalt måste bliva en denna anstalts enskilda angelägenhet. Ej heller har det från folkhögskolan i Västerberg uttalade önskemålet ansetts kunna upptagas till övervägande. Det har emellertid synts vara ett uppslag väl värt att från den svenska folkhögskolans sida behjärtas.

Av samma skäl hava de sakkunnige även ansett sig böra lämna åsido de önskemål, som uttalats om ökning av förvaltningspersonal och materialutrustning för så vitt det gäller andra än de tvenne statliga institutionerna, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet och Undersökningen av svenska folkmål i Upsala. Till frågan rörande personal m. m. för dessa sistnämnda institutioner skola vi återkomma i ett senare sammanhang.

Allmänna krav på arkivvården.

Här må emellertid lämnas plats för några allmänna erinringar rörande förvaltning och vård av insamlat material. De samlingar som nu föreligga i offentlig ägo bilda utgångspunkten för det av staten framdeles stödda insamlingsarbetet och bli bestämmande för dettas planläggning. Då en kommande undersökning sålunda avser ett kompletterande och fullständigande av de nu befintliga samlingarna, bilda dessa tillsammans med framdeles inkommande en olöslig helhet. Det är självklart att sådant stoff, som insamlas med bidrag från staten, även skall bliva offentlig egendom och vara tillgängligt för allmänheten, ehuru vissa bestämmelser dock kunna träffas, som åtminstone för en viss tid tillförsäkra insamlaren hans förstahandsrätt till materialets bearbetning och publicering. Men av nyss angivna skäl måste då även vad som vid sidan om den statliga insamlingen förvärvas eller förvärvats av institutioner, som för hithörande syften understödjas av staten, bliva offentligt tillgängligt ej minst av den grund att genom nödvändigheten för ledningen av överblick över hela det förhandenvarande stoffet, undersökningens plan i annat fall kunde förryckas.

Såsom varande offentlig egendom av för forskningen oersättligt värde måste även krävas, att materialet erhåller en ur arkivsynpunkt tillfredsställande vård i fullt betryggande lokaler. För en tillfredsställande arkivvård fordras icke blott, att upptecknings-ar, fotografier, fotografiska negativ, fonografrullar och eventuellt filmrullar erhålla en ändamålsenlig förvaring. Hit hör även att det inkomna materialet ställes i arkivdugligt skick, att upptecknings-ar och ritningar i färdigt skick utarbetas på hållbart papper och att fotografier erhålla nödiga påskrifter samt om möjligt även klistras; härvid bör även iakttagas att primärmaterialet icke efter erhållen utarbetning makuleras, då det kan inträffa att detta material även framdeles kan vara av betydelsefullt källvärde. Slutligen måste det inkomna materialet även katalogiseras, ordnas och registreras, så att det är lätt och överskådligt tillgängligt för forskaren. Av den översikt över de olika samlingarna, som i Betänkandets Del II lämnas,

framgår att vissa olikheter förefinnas beträffande ordnande och registrering inom de olika nu befintliga samlingarna. Vid den granskning av arkiven själva, som de sakkunnige låtit verkställa, har det framgått, att även i sådana fall, där en viss enhetlighet till synes kunde förefinnas, helt olika förfaringssätt likväl följas i den mera detaljerade tillämpningen. Det torde bliva en av det framtida utforskningsarbetet vunnen större erfarenhet förbehållet att beträffande ordnande och registrering åstadkomma en större enhetlighet och praktisk överskådlighet i de olika hithörande samlingarna.

Övriga önskemål.

De av de nu verksamma organisationerna uttalade önskemålen, som från de sakkunniges sida kräva en närmare belysning, bliva sålunda det om utsträckt forsknings- och insamlingsverksamhet samt publiceringsfrågan. Av dessa gör givetvis det förstnämnda anspråk på det största utrymmet. Förutsättningarna för ett utsträckt forsknings- och insamlingsarbete äro dels ökat ekonomiskt understöd åt arbetet såsom sådant, dels en ökad stab för arbetets utförande. Efter dessa båda synpunkter kunna också de ovan anförda önskemålen indelas i två grupper. Under understödskravet falla önskemålen om större anslag till akademiskt utbildade undersökare, uppmuntring av bygdesamlare samt anslag till stipendier och premier. Under kravet på större tillgång på samlare falla önskemålen om ökade möjligheter till vetenskaplig utbildning, instruktionskurser och instruktörer vid sådana samt upplysnings- och propagandaverksamhet. Nära sammanhängande härmed äro önskemålen rörande tillgång till handledningar och frågelistor.

Ökad tillgång till undersökare.

Till frågan om ökat ekonomiskt understöd åt arbetet såsom sådant skola vi längre fram återkomma. Däremot träder kravet på en större insamlarestab omedelbart i förgrunden.

Vid insamlingsarbetet har man i första hand att räkna med fackmännens egen insats. Ingen forskare på området kan helt underlåta att även utöva samlarverksamhet. Endast detta kan ge honom en levande kännedom om allmogens kultur och tänkesätt och om traditionens liv. Samlarverksamheten är därför ett nödvändigt led i hans egen utbildning. Lika viktig som aktiv insamling är för forskaren, är denne för insamlingen, emedan endast genom hans arbete en kritisk genomarbetning av materialet kan komma till stånd och en sådan genomarbetning är nödvändig för ledning av det fortsatta samlingsarbetet på det för forskningen mest gagneliga sättet.

De vetenskapligt utbildade fackmännen kunna dock omöjligen ensamma utföra det insamlingsarbete som behövs. De ha av gammalt sökt medarbetare på två håll, nämligen dels bland lärjungar, dels bland intresserade i bygderna. Av båda dessa slags medarbetare har utförts och kan ytterligare utföras ett samlingsarbete, som både genom sin omfattning och sin beskaffenhet är av den allra största betydelse.

Olika slag av samlingsarbeten.

Insamlingsarbetet kan bedrivas efter huvudsakligen följande linjer.

1. En bygd kan göras till föremål för en så djupgående utforskning som möjligt ur en eller flera synpunkter. Detta erfordrar ett långvarigt vistande

på platsen och fördjupande i dess förhållanden, vartill den vetenskaplige specialforskaren i regel ej har mycket tillfälle, utom när han under tidigare skeden av sin verksamhet kunnat genomarbeta något specialområde eller när han periodvis kan ha tillfälle till fortsatta samlingar rörande ett sådant specialområde eller rörande sin hembygd. Större tillfälle till långvariga bygdeforskningar ha ofta utsända stipendiater eller andra yngre undersökare. Men det bästa tillfället att komma folket nära under dagligt umgänge har den i bygden bosatte och uppväxte. Med eller utan akademisk utbildning kan han bli en samlare, som ger vetenskapen de mest på djupet gående materialsamlingarna. Som exempel kan nämnas P. A. Säves och M. Klintbergs samlingar rörande Gotland, L. Levanders samlingar rörande Älvdalen, metallarbetaren G. Ericssons samlingar rörande Södermanland. Som genom de nämnda exemplen antydes äro ifrågavarande samlingar i regel lokalt begränsade, men begränsningen kan vara av mycket olika omfattning. Som exempel på en begränsad lokal undersökning, som sökte genomföra alla förhandenvarande synpunkter, kan nämnas den undersökning som Dalarnes hembygdsförbund sommaren 1919 lät utföra i Finngruvans by i Venjans socken, vilken gick ut på att med en kombination av antropologiska, bebyggelsehistoriska samt övriga etnologiska synpunkter så vitt möjligt genomforska byn. Genom samarbete mellan Dalarnes hembygdsförbund och Undersökningen av svenska folkmål har denna by sedermera också gjorts till föremål för en grundlig språklig undersökning. Samlingar av här avsedd art, vare sig begränsade till ett fåtal synpunkter eller omspännande så många som möjligt, vare sig utförda av vetenskapliga specialister eller av olärde, kalla vi i det följande *lokala djupsamlingar*.

2. Samlingsarbetet kan läggas så, att man söker att ur vissa synpunkter, medelst ett enligt visst system samlat material, få en överblick över utbredningen och variationen av en eller flera typiska företeelser inom en större eller mindre del av landet. Det första exemplet härpå i vårt land erbjuda de på 1890-talet igångsatta dialekttopografiska undersökningarna av vissa landskap. Nordiska museets byundersökningar erbjuda exempel på en nyare, med mera fulländad teknisk apparat utrustad och snart över hela landet sig sträckande undersökning av motsvarande art. I förra fallet ha undersökningarna i regel utförts av utsända undersökare var för sig, i senare fallet av expeditioner. Undersökningar, som sålunda syfta till geografiska översikter, kalla vi i det följande *kulturgeografiska undersökningar*, häri inbegripande även *språkgeografiska* undersökningar. Ett nät av sådana arbeten, omspännande hela landet, begagnande djupsamlingarna som stödjepunkter och tillsammans tillämpande alla de viktigaste ifrågakommande synpunkterna, är ett vetenskapligt krav, som ej borde vara ouppfyllbart.

3. Slutligen kan insamlingen bedrivas och måste i mycket stor utsträckning bedrivas utan att man vare sig söker största möjliga fördjupande i en särskild bygds förhållanden eller systematisk utforskning av kulturgeografisk

eller språkgeografisk art, utan tager antingen vad man ur någon särskild synpunkt intresserar sig för eller vad man kan få tillfälle att uppteckna, det må tillhöra den ena eller den andra kategorien av folkminnesmaterial. Dylik insamling kalla vi *fri insamling*. Den behöver ej vara planlös, därför att den avstår från de båda ovannämnda systematiska tillvägagångssätten, utan kan för en företeelse eller för en viss grupp av företeelser följa ett planmässigt system. Även bland sådana anteckningar, som blott tillfälligtvis nedkastats på papperet rörande företeelser, vilka av en händelse mött antecknaren och väckt hans intresse, finnes en myckenhet värdefullt material. På denna väg vunna upplysningar kunna komplettera och belysa förut ofullständigt kända förhållanden eller fästa uppmärksamheten på något som förut förbisetts.

Delvis sammanfallande med de nämnda slagen av insamling bli sådana kompletterande och kontrollerande samlingsarbeten, som erfordras för sammanfattande undersökningar t. ex. för ordsamlingar, representerande större områden.

Olika slag av samlare.

Det ligger i sakens natur att dessa olika slag av undersökningar gripa på flerfaldigt sätt in i varandra och att de, såsom redan antytts, kunna utföras av undersökare av mycket olika slag. De vetenskapliga specialforskarna kunna bedriva såväl lokal djupsamling som arbeten på kulturgeografiska översikter och jämväl fri insamling, om än deras arbete med tiden gärna blir huvudsakligen taget i anspråk för mera vittomfattande kulturgeografiska undersökningar i stället för lokala specialsamlingar. Lokala djupsamlingar och även materialsamlingar rörande någon eller några grenar av folklivsforskning och sträckande sig över större områden ha i ej få fall utförts med största framgång av personer, som ej tillhöra eller ej från början tillhört de facklärde, men under arbetet, i mer eller mindre nära förbindelse med fackmän, utbildat sig till kännarskap på sitt område. Exempel på sådana folkminnessamlare ha i det föregående nämnts och skola i det följande ytterligare nämnas för olika grenar av svensk forskning. Ett allbekant exempel från Danmark är Evald Tang Kristensen, ursprungligen folkskollärare, vilken under en lång följd av år kunnat med understöd av statsmedel uteslutande ägna sig åt uppteckning av folkminnen. I Norge har på liknande sätt ett stort samlingsarbete utförts med statsunderstöd av bygdesamlare, varav må nämnas Johannes Skar i Setesdalen. Män som Kristensen och Skar äro i alla länder sällsynta, men verksamma och insiktsfulla folkminnessamlare med utgångspunkt i annan utbildning än fackforskarens ha i vårt land liksom hos våra grannfolk framträtt i ej ringa antal och deras antal bör kunna väsentligt ökas, ehuru detta endast småningom kan ske. Kunna skickliga och intresserade bygdesamlare erhållas, som göra allt de kunna, så torde av dem ett insamlingsarbete kunna påräknas, som blir i sin art mycket effektivare än det som vid kortvariga besök i orten eller genom blott tillfälliga uppteckningar eller meddelanden kan åstadkommas. Den art uppteckнare, som här kallas *tillfälliga meddelare* kan dock icke betraktas som en oväsentlig tillgång. De tillföra samlingarna ett visserligen

stundom blandat, men på värdefulla enskildheter rikt material. Ur deras led kan också de mera djupgående folkminnessamlarnas skara vänta rekrytering.

Med hänsyn till de särskilda forskningsgrenarna ställer sig personalkravet på följande sätt.

Folkmålsundersökare.

För dialektundersökningarna ställer sig frågan jämförelsevis enkel. Dialektstudiet fordrar en alldeles särskild uppteckningsutbildning och förtrogenhet med det till undersökning föreliggande materialet. De av lekmän gjorda uppteckningarna spela här en mera underordnad roll. Hithörande studier måste huvudsakligast läggas i händerna på fackutbildade. Därför hava också dessa undersökningar hittills bedrivits dels genom vetenskapliga specialister, dels genom studenter som vid universiteten erhållit en mer eller mindre grundlig vetenskaplig utbildning, dels genom samlare sådana som lantbrukaren N. P. Pettersson i Vallda eller folkskolläraren J. Kalén i Fagered, båda i Halland, vilka under långvarig verksamhet som upptecknare av sin hembygds dialekter, en uppteckningsverksamhet, som bedrivits i förbindelse med vetenskapliga fackmän, ha förvärvat fullt herravälde över den gren av uppteckning, varåt de ägnat sig. Ej obetydliga bidrag erhållas även av mindre utbildade, mera tillfälliga meddelare, men det möter här större svårighet att erhålla sådana. Vid planläggandet av verksamheten inom Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand avdelades en särskild sektion för folkmålsforskning och vid de kurser, som här anordnats för folkskollärare, hava även instruktioner i dialektuppteckning meddelats. Det oaktat upptager föreningens arkiv till dato så gott som inga folkmålsuppteckningar, medan däremot folkminnesuppteckningarna intaga en betydande plats i samlingarna. Man misstager sig helt visst icke om man söker grunden härtill i den omständigheten att dialektuppteckning fordrar så speciella kvalifikationer att dessa icke, utom i enstaka fall, kunna förvärvas annat än genom direkt handledning vid universiteten. Vi skola återkomma härtill i samband med frågan om organiserandet av det framtida undersökningsarbetet. Den utbildning av dialektupptecknare som sedan länge pågår i Upsala och Lund och nu även i Göteborg har skapat och skapar alltjämt stora skaror av dugliga undersökare. Utom de akademiskt utbildade undersökarna böra vi naturligtvis även för framtiden räkna på bygdesamlare och tillfälliga meddelare. Den handledning dessa kunna behöva torde lämpligast kunna meddelas genom enskild instruktion i varje särskilt fall, vartill tillfälle kan givas under de fackbildades undersökningsresor. Endast i mindre mån kunna allmänna instruktionskurser härvidlag ifrågakomma.

Folkminnesundersökare.

För folkmålsforskningen står sålunda en betydande personal till förfogande. För folklivsforskningen är detta icke alls fallet. Även här hava vi att utom de rena fackmännen räkna med dels studenter, som erhålla undervisning i hithörande ämnen vid våra högre lärdomsanstalter, dels samlare i bygderna. Här kunna dessutom de tillfälliga uppteckningarna i högre grad än i fråga om språket bidraga till materialsamlandet. Vissa forskningsområden fordra dock alldeles särskilda förutsättningar, såsom folkmusiken, eller särskild tek-

nisk utbildning, såsom de byggnadshistoriska undersökningarna, där vana vid uppmätningsritningar är nödvändig.

Vid det hittills utförda insamlingsarbetet ha samlare av alla slag bidragit. Utom fackmän hava studenter, som erhållit utbildning i hithörande ämnen, verksamt deltagit i insamlingen. Så har varit fallet vid de undersökningar, som bedrivits i Lund, och vid de forskningar, som utförts av Nordiska museet, framför allt genom dess byundersökningar. De sistnämnda hava utförts av tjänstemännen själva eller under deras ledning av studenter, som dessförinnan erhållit särskilda instruktioner på museet; för byggnadsundersökningarna har biträde erhållits bland Tekniska högskolans elever. Såsom exempel på samlare, vilka specialiserat sig inom vissa ämnesområden eller vissa bygder, kunna anföras Nils Andersson för folkmusiken, lektor M. Klintberg i Visby för näringar och levnadssätt. Här ha även medverkat allmogemän såsom lantbrukaren Olaus Olsson i Bräcke för tro och sed. Bland de tillfälliga uppteckningarna kunna vi räkna utom meddelanden, som från en mängd personer insändas till centrala institutioner, det arbete, som utförts av de lokala hembygdsföreningarna i Dalarne, inom I. O. G. T:s studiecirklar, vars resultat införlivats med Folkminnesarkivet i Lund, pristävlingar vid folkhögskolor eller andra undervisningsanstalter, som anordnats i Lund och Göteborg, m. fl. Bland sådant arbete som utförts utanför de i egentlig mening fackmässiga undersökningarnas gränser må framför allt nämnas det som utförts i samband med folkmålsundersökningarna i Upsala, då detta arbete i flertalet fall utförts av studenter, som snarare böra räknas till lekmännen på den etnologiska forskningens område. Det oaktat torde det material av hithörande slag som sammanförts i Upsala såväl till omfång som vetenskapligt värde vara det mest betydande i landet.

Det torde icke kunna bestridas, att större och ur vetenskaplig synpunkt mera tillfredsställande resultat än de redan vunna skulle hava vunnits, om man för folklivets vidkommande i samma utsträckning som för folkmålens haft tillgång till vetenskapligt skolade krafter. Och ett sådant krav blir ofrånkomligt, därest man, såsom nu för varje dag blir allt nödvändigare, skall sätta in en allvarlig kraftansträngning på tillvaratagandet av de sista resterna av den vikande äldre folktraditionen.

Undervisning i folklivsforskning.

Här ställer sig emellertid en omständighet hindrande i vägen, bristen på undervisning, i vissa fall t. o. m. möjligheten till undervisning, i hithörande ämnen. Med inrättandet av en docentur i folkminnesforskning vid Lunds universitet år 1910 hade en väg öppnats för akademiskt studium av allmogekulturen och redan två år senare kunna vi anteckna ett nytt steg i samma riktning genom att en studerande vid universitetet den 1 juni 1912 erhöll Kungl. Maj:ts dispens att få avlägga filosofie kandidatexamen i ämnet. Till examinator förordnades innehavaren av docenturen i ämnet folkminnesforskning vid universitetet. Den 12 okt. 1917 medgavs rätt att avlägga filosofie licentiatexamen i ämnet mot villkor att i examen medtogs ett ordinarie uni-

versitetsämne; den 1 mars 1918 medgavs samma rätt utan tillfogande av sistnämnda villkor. Alltjämt kvarstår dock att examen kan avläggas endast efter i varje enskilt fall erhållet nådigt tillstånd. I Upsala hade året innan docenturen i Lund tillkom inrättats en docentur i svensk folklivsforskning, vilkens innehavare dock sedan år 1914 varit tjänstledig för sjukdom. Under den tid docenturen vidmakthölls avlades ingen examen i Upsala. Någon lärarebefattning i hithörande ämnen vid högskolorna i Göteborg och Stockholm finnes icke. Däremot inrättades år 1919 vid Nordiska museet en professur i nordisk och jämförande folklivsforskning, vilken emellertid enligt statuterna är avsedd för rent vetenskapligt arbete utan föreläsnings- eller examinationsskyldighet.

Endast vid ett av våra universitet finnes en docentur i ämnet och examen kan här avläggas efter erhållen dispens. Detta är de offentligt erkända undervisningsmöjligheter vi för närvarande äga för hithörande ämnen. Det säger sig självt att ett sådant sakläge långt ifrån kan betraktas såsom tillfredsställande, då det gäller att erhålla ett vetenskapligt betryggande underlag för ett framtida systematiskt utforskande av allmogekulturen. Personkravet gäller här icke enbart tillgång till fackbildade insamlare; med den stora utsträckning, i vilken lekmannaintresset här kan och även bör komma det fackmässigt bedrivna utforskningsarbetet till hjälp, gäller kravet även tillgång till sådana krafter, som kunna tagas i anspråk för väckandet och underhållandet av intresset för allmogekulturens utforskande bland folkets bredare lager. Med den betydelse en ordnad akademisk undervisning sålunda har såsom förutsättning för den föreliggande forskningsuppgiften kunna de sakkunnige icke underlåta att något utförligare beröra denna fråga.

Redan såsom vetenskapen om vårt eget folk, dess odling i materiellt avseende och dess andliga egenart borde folklivsforskningen hava kunnat göra anspråk på en av de centralaste platserna i svenskt kulturliv. Den är vidare av stor betydelse för ett flertal andra vetenskaper. Så är folkdiktsforskningen av största vikt för hela det filologiska ämnesområdet. Forskningen rörande svensk forntro och folksed är för religionshistorien lika viktig som studiet av de s. k. naturfolkens religioner och kan ej av detta ersättas. De europeiska folken och naturfolken hava var för sig en lång kulturutveckling bakom sig. Primitiva drag återfinnas såväl i de förras religiösa föreställningar och bruk som i de senares, men genom att blott taga hänsyn till de sistnämnda kan den primitiva religionen aldrig erhålla en allsidig belysning eller dess studium nå nog fasta resultat. Ett studium av europeisk folktro måste till och med anses viktigare än studiet av naturfolkens religioner, efter som det avgjort råder ett verkligt traditionssammanhang mellan den förra och Europas forntidsreligioner. För arkeologien utgör etnologien ett viktigt komplement, så viktigt att man stundom är frestad att helt vända om satsen till påståendet att den förra är en gren av den senare. De fynd som göras i jorden företräda endast den del av våra förfäders inventarium, som var i hållbart material. Ett jämförande studium av olika kulturers föremålsbestånd å ena sidan och forn-

fynden å den andra klargör att en mängd bohagsting och redskap i det nutida folklivet kvarlever i former, som präglats för årtusenden sedan. Det är dessa föremål som fylla ut, ofta även förklara, enskildheter i det fossila föremålsbestånd, som blottas av arkeologens spade. För kännedomen om forntida samfundsformer, näringsskick, gravbruk och offerseder äro vi i första hand hänvisade till de återstoder, folkminnet inemot vår tid bevarat eller ännu har i behåll.

Folklivsforskningen har dock icke sin betydelse blott såsom hjälpvetenskap åt andra forskningsgrenar. Det är framför allt för dess egen skull den måste vinna en starkare ställning i vårt lands vetenskapliga liv, ty först då så skett och allt flere vetenskapsmän på området gripa sig an med ämnets mångskiftande uppgifter kan även en klarare insikt vinnas om de olika problem ämnet erbjuder och huru dessa i sitt allmänt etnologiska sammanhang skola förstås.

Vid sidan om sin vetenskapliga betydelse har folklivsforskningen även en allmänbildande. Detta har t. o. m. kommit till uttryck däri, att hithörande frågor upptagits i 1914 års undervisningsplan för statens folkskoleseminarier och i 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor, ehuru man väl knappast klargjort för sig, hur sådan undervisning skall kunna meddelas så länge möjligheter till lärareutbildning saknas. I 1914 års undervisningsplan för statens folkskoleseminarier heter det rörande ämnet historia: »Inom ämnets alla grenar bör undervisningen i största möjliga utsträckning anknytas till under hembygdsstudium gjorda iakttagelser samt till historiska aktstycken och belysande litteratur.» Vidare stadgas: »Historiskt hembygdsstudium bör förekomma i alla klasserna och, där så ske kan, förbindas med det geografiska hembygdsstudiet. Genom egna iakttagelser böra eleverna få göra bekantskap med fornlämningar, minnesmärken, byggnadsverk, bildverk, kulturhistoriska föremål, urkunder m. m., som härstamma från de tider, varmed undervisningen i klassen sysselsätter sig. De böra ock vid detta studium så väl i de lägre som i de högre klasserna få taga kännedom om befolkningsförhållanden, näringsgrenar och viktigare yttringar av samhällsliv och sålunda erhålla material för en mera konkret uppfattning av de grundfaktorer, som äro verksamma i varje historiskt förlopp. Elevernas uppmärksamhet bör fästas vid de upplysningar om hembygdens äldre förhållanden, som kunna hämtas från ortnamnen, och vid de kvarlevor från äldre kulturståndpunkter, som ännu finnas i gängse föreställningar, plägseder, sägner och visor. Därjämte böra de i den mån så kan ske erhålla någon övning i läsning av äldre handskrifter samt i användning av arkivmaterial för person- och ortshistoriskt studium. Liksom det geografiska hembygdsstudiet skall också det historiska åsyfta att bibringa eleverna förmågan att framdeles såsom lärare i folkskolan samla och ordna kunskapsmaterial för hembygdsundervisning.» I överensstämmelse med dessa för folkskoleseminarierna givna bestämmelser heter det också i 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor i samband med bestämmel-

serna rörande dessas historieundervisning: »I den mån så kan ske, bör den historiska berättelsen utgå ifrån eller anknyta sig till i hembygden förekommande kvarlevor och minnen från förgångna tider, såsom gamla vägar och broar, åkrar, som sedan urminnes tid burit skörd, minnesmärken, byggnader, fornminnen, sedvänjor, folkvisor, sagor m. m. Vid lämpliga tillfällen bör barnens uppmärksamhet fästas vid betydelsen av skydd för fornminnen och andra lämningar av gångna tiders kultur.»

Det torde icke sägas för mycket, om man uttalar den förmodan, att bägge dessa undervisningsplaner till sina nu anförda delar icke kunna nå önskvärd utveckling och betydelse så länge vi icke äga en högre undervisning i hithörande ämnen. Ty den första förutsättningen för planens genomförande måste vara att seminariernas lärare själva erhållit den för undervisning i ämnet erforderliga utbildningen.

Redan för ämnet såsom sådant göra sig alltså kraven på fast undervisning från så många håll gällande, att det kan sägas blott vara en tidsfråga, när det måste bliva en oavvislig angelägenhet att åtgärder i dylik riktning träffas. Härtill kommer nu dessutom det rent praktiska kravet på nödvändigheten att erhålla rikare tillgång till fackbildad personal för utförande av det med allmogekulturens utforskande förbundna insamlingsarbetet och den allmänna upplysnings- och undervisningsverksamhet, som står i sammanhang härmed. Ty insamlingen kan icke enbart läggas i händerna på fackmän eller sådana som i hithörande ämnen erhållit en högre undervisning. Skall den gamla traditionen under den mänskligt sett korta tid, varunder dess rester ännu kunna äga bestånd, räddas för framtidens forskning, så måste ej blott ett högst väsentligt större vetenskapligt arbete insättas på uppgiften,utan därjämte måste, såsom redan ovan antytts, en större förståelse för hithörande uppgifter allmänt spridas och en mångfald krafter uppbådas. Detta syfte skall nås genom lekmännens medarbetarskap i insamlingen under en för båda parterna fruktbärande förbindelse mellan dem och de vetenskapliga specialisterna. Som medel härtill tjäna instruktionskurser med deltagare från bygderna och allmän upplysningsverksamhet rörande allmogekulturen och rörande forskningens syften, i form av skrifter eller föredrag.

Instruktionskurser.

Vid de instruktionskurser i landsmålsforskning, som sedan årtionden tillbaka hållits för studenter i Upsala, hava även folklivets olika sidor berörts, och under de senare åren har kursen dessutom genom någon dags besök i Stockholm gjorts delaktig av Nordiska museets arbetsmetoder, huvudvikten har dock varit förlagd vid den forskningsgren som i första hand avsetts, landsmålsstudiet. I Lund hava först efter upprättande av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning medel funnits tillgängliga att användas som reseanslag för samlare. Våren 1921 hölls en kort instruktionskurs för sådana. Kursen varade 15 timmar och omfattade: Folkminnenas kulturella betydelse (1 timme), Folkminnenas vetenskapliga betydelse (2 timmar), Forskningens krav på uppteckningarnas beskaffenhet och kvantitet

(2 timmar), Uppteckning av tro och sed (2 timmar), Sägner och därmed sammanhörande folkminnen (2 timmar), Sagor och besläktade folkminnen (2 timmar), Övriga folkminnen (2 timmar), Speciella anmärkningar rörande folkminnesförhållanden på olika trakter samt insamlingsteknik (2 timmar). Antalet deltagare i kursen var tio. Av de fem deltagare, som sedan sökte och erhöllo stipendier hade tre tidigare bevistat universitetsföreläsningarna i ämnet. De samlingar som av stipendiaterna sedermera avlämnades voro både omfattande och av värdefullt innehåll.

I lika hög grad som vid universiteten hava sådana instruktionskurser även på andra håll i landet en funktion att fylla för att ute i bygderna kring de föreliggande arbetsuppgifterna samla intresserade deltagare. Dylika kurser hava vid folkhögskolor och folkskoleseminarier sedan 1917 varit anordnade under docenten C. W. v. Sydows ledning, våren 1919 anordnades även en dylik kurs med samme ledare vid Göteborgs högskola. De första allmänna instruktionskurserna äro emellertid de som våren 1920 anordnades i Göteborg av Västsvenska folkminnesföreningen. Den första av dessa var huvudsakligen avsedd för i Göteborg bosatta personer. Den räknade ett 50-tal deltagare, huvudsakligast elever från Göteborgs folkskoleseminarium och upptog sammanlagt sju kvällsföreläsningar under mars och april månader. Den andra kursen var koncentrerad till tre dagar med sammanlagt 11 föreläsningar jämte museidemonstrationer samt en allmän diskussion rörande arbetsmetoderna vid folkminnessamlandet. Kursen bevistades av ett 80-tal deltagare, fördelade på följande landskap: Bohuslän 28, Dalsland 13, Värmland 3, Västergötland 13 och Halland 13 samt dessutom ett 10-tal göteborgare. Genom för ändamålet erhållna gåvor och anslag hade 56 deltagare beretts tillfälle till stipendium för att besöka kursen. Liknande kurser hava under de sista åren anord nats i Skåne och Halland under docenten C. W. v. Sydows ledning. Dessa hava stundom varit bredare lagda och omfattat ända till 10 dagar. En kurs av sistnämnda slag var även den som på sensommaren 1922 anordnades i Nordiska museet av Svenska folkhögskollärarnes förening för hembygdsvård och hembygdskunskap. Denna kurs avsåg icke så mycket att väcka intresse för insamlingsarbetet som att genom korta översikter giva lärarna en inblick i folklivsforskningens problem till tjänst för undervisningen i skolan och till väckande bland eleverna därstädes av håg för ämnet och för aktivt insamlingsarbete.

Det vore att ställa förväntningarna för högt om man hoppades att av varje deltagare i en kurs erhålla en duglig insamlare. Erfarenheten har visat, att icke på långt när alla efter deltagandet i en instruktionskurs bliva aktiva upptecknare eller samlare, men *att* sådana genom dylika kurser kunna vinnas har även tillfullo bestyrkts. Kursens första uppgift måste därför bliva att bland folkets bredare lager vinna förståelse och intresse för den undersökning det här gäller. Måhända kan intresset för ett direkt upptecknings arbete hos flertalet upphöra efter något år, men genom kurserna kunna också erhållas

stadigvarande samlare, hos vilka intresset för uppgiften under arbetets gång blir allt starkare befästat. På denna väg kunna med andra ord vinnas sådana samlare ute i bygderna, vilkas stora betydelse för forskningen redan berörts. Dessa samlare böra då beredas fortsatta enskilda instruktionstillfällen, varvid de komma i förbindelse med vetenskapliga institutioner och forskare samt hållas underrättade om de problem, som sysselsätta dem.

Propaganda och upplysningsverksamhet.

Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg har utom anordnandet av de ovanberörda instruktionskurserna även bedrivit en kraftig agitation i syfte att väcka intresse för sina arbetsuppgifter. Detta har skett genom notiser och uppsatser i tidningar och tidskrifter, genom upprop, frågelistor och broschyrer men framför allt genom föredrag vid hembygdsfester, kretsmöten inom Sveriges allmänna folkskollärareförening, Jordbrukareungdomens förbunds sammankomster, ungdomsmöten o. s. v. Även från Lund har en livlig verksamhet i samma riktning bedrivits. Denna agitationsverksamhet har icke så mycket avsett att erhålla insamlare som att i de vidaste kretsar sprida förståelse för arbetet och har sålunda mera indirekt kommit detta självt till godo.

Även för framtiden blir en propaganda främst genom föredragsverksamhet och broschyrer erforderlig. Organ som härvid kunna göra arbetet ett stort gagn äro föreläsningsföreningarna och folkbiblioteken, och forskningsorganen torde kunna tjäna saken genom att vinna kontakt med de anstalter i landet, som äro de ledande för föreläsnings- och biblioteksverksamheten. I fråga om folkbiblioteken föreligger emellertid en svårighet däruti att den litteratur, som för ifrågavarande syfte står att erhålla, ännu är ytterst sparsam. Här måste det emellertid bliva en angelägenhet för fackmännen på de olika områdena att avhjälpa denna brist, en angelägenhet som kan desto lättare lösas ju större avsättningsmöjligheter som skapas för de utgivna skrifterna.

Sammanfattning rörande undervisnings- och personalkrav.

Förutsättningarna för ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen skulle till de delar, som här ovan belysts, kunna sammanfattas sålunda. Insamlingsarbetet kan indelas efter tre olika linjer: A. den systematiskt vetenskapliga samlingen i kulturgeografiskt syfte, B. lokal djupsamling och C. fri insamling. Alla dessa tre undersökningssätt komma till användning både vid folkmåls- och folklivsforskning. Dock träda vid folkmålsforskningen de båda förstnämnda i förgrunden framför den fria insamlingen och även vid denna blir den insats i dialektforskningens tjänst, som utan en viss förfarenhet kan göras, i regel ganska ringa. I folklivsforskningen spelar den fria insamlingen en större roll och lekmannen kan här lättare och snabbare göra mera väsentliga insatser i arbetet. Härav följer att folklivsforskningen kan fördelas på en mångfald organ, även sådana av icke direkt fackmässig läggning, medan folkmålsforskningen huvudsakligast måste knytas till vetenskapliga institutioner och till universiteten. Folkmålsforskningens personalkrav består i tillgång till fackmän, som deltaga i och leda insamlingsarbetet, för vilket i övrigt krävas dels skolade undersökare, dels lekmän med en viss förfarenhet i arbetet. För utbildandet av fackmän, arbetsledare och instruktörer verka

direkt eller indirekt de professurer i ämnena nordiska språk och svenska språket samt de andra undervisningsmöjligheter, som finnas vid alla landets högskolor. Folklivsforskningens personalkrav består i tillgång till fackmän för insamlingsarbetet jämte intresserade lekmän, dels såsom mera tillfälliga samlare, dels såsom specialiserade bygdesamlare, samt till ledare och instruktörer för intresserande och utbildande av nya samlare. Förutsättningarna för utbildandet av samlare av såväl det förra som det senare slaget måste i stor utsträckning ännu skapas genom inrättandet vid våra universitet och högskolor av fast undervisning i hithörande ämnen.

Folkmusikens personalkrav.

Innan vi gå vidare böra några ord ägnas åt ännu tvenne forskningskategorier, som icke i det föregående berörts. Den ena av dessa är folkmusiken. Denna kan i insamlingshänseende jämställas med folkmålsforskningen, då den kräver alldeles speciella förutsättningar hos undersökaren. Insamlingen bör här helt läggas i händerna på personer, som erhållit särskild utbildning på folkmusikens område. Denna utbildning torde lämpligen kunna erhållas genom en instruktionskurs. Denna kurs bör omfatta dels en översikt över den svenska folkmusikens arter och ortskaraktärer, dels en kortare översikt över musikens — och även dansens — historia med särskilt avseende fästat vid den svenska folkmusiken. Här böra även individuella instruktionsmeddelanden för samlare kunna komma till användning.

Ortnamnsforskningens personalkrav.

Den andra förut icke berörda forskningskategorien är ortnamnsforskningen. Denna forsknings personalkrav sammanfaller till väsentlig del både med språkforskningens och med folklivsforskningens. Tillvaratagandet av det viktigaste materialet, de dialektala ortnamnen, förutsätter språklig utbildning och särskilt studium av dialekten. I stor utsträckning har hittills ortnamnsuppteckning i bygderna skett genom samma personer, som undersökt ifrågakommande dialekter. Tillika erfordras att kulturhistoriska och bygdehistoriska synpunkter komma till sin rätt. Utom tillgång till fackmän erfordras även tillgång till intresserade lekmän. Sådana torde i vårt land, liksom delvis sker i Danmark och Norge, kunna utföra ett synnerligen viktigt hjälparbete dels genom att förteckna och på kartor markera namn, som annars ej bleve tillvaratagna, särskilt namn på detaljer i terrängen och i bebyggelsen, dels genom att uppteckna muntliga traditioner som äro förknippade med namnen eller med de orter, som namnen beteckna. Lekmännen kunna dessutom i många fall på grund av sin lokalkännedom och på grund av sin kännedom om språkbruk i orten lämna värdefulla bidrag till kännedom om även viktigare namn, rörande vilka föreliggande undersökningsmaterial ej ger tillräcklig upplysning.

Undersökningsanslagens ökande.

En stor del av de äldre samlingarna hava tillkommit på frivillighetens väg. Så är fallet inom flera av våra äldre fornminnesföreningar och inom de landsmålsföreningar som under 1870—1880-talen stiftades i Upsala och Lund. Inom organisationer med mera begränsade tillgångar tillämpas denna insamlingsform alltjämt i stor utsträckning. Efter hand som den gamla traditionen

dör ut, blir uppsökandet av densamma förbundet med allt större svårigheter. Ställas därtill dels allt större anspråk på insamlingens vetenskapliga fullvikt, dels kraven på en allt snabbare arbetstakt vid räddandet av minnena från äldre tider, blir det också nödvändigt att insamlingsarbetet beredes ökat ekonomiskt stöd från det allmännas sida.

Enligt de från de olika organisationerna uttalade önskemål, för vilka förut redogjorts, skulle detta ökade ekonomiska stöd avse dels anslag i större utsträckning till akademiskt utbildade undersökare, dels uppmuntring av bygdesamlare, dels även anslag till stipendier och premier för annan mera tillfällig insamlingsverksamhet. Då en utbildning, tillräcklig för bedrivande av fackmässig insamlingsverksamhet icke nödvändigtvis behöver vara liktydig med akademisk utbildning, och då bygdesamlaren i fråga om det vetenskapliga värdet av sina insamlingsresultat ofta kan fullt jämställas med annan fackbildad samlare, kunna de två förstnämnda kraven sammanslås till ett enda. Den mera tillfälliga insamlingens ej minsta betydelse ligger däri att ur densamma kan utgå ett mera varaktigt intresse för uppgiften. Sådan insamlingsverksamhet blir då nära besläktad med den som utföres av fackbildade samlare eller av bygdesamlare och kan därigenom också stödjas medels anslag till bedrivande av insamling eller inlösen av redan verkställda samlingar. De ekonomiska kraven skulle därför kunna formuleras så, att de innefatta dels och huvudsakligen anslag för mera kvalificerad insamlingsverksamhet, dels också möjlighet till uppmuntran i form av premier åt tillfälliga upptecknare. Innan vi övergå till ett övervägande av de ökade utgiftsbördor, som måste komma att påvila det allmänna, må en översikt över den hittillsvarande ekonomiseringen av allmogekulturens utforskande lämnas.

Den hittillsvarande ekonomiseringen. Anslag av staten.

Det första statsingripandet kunna vi räkna från år 1899, då riksdagen beviljade en summa av 5.500 kr. att fördelas med 1.100 kr. per år under de följande fem åren för utgivandet av en ordbok över Gotlandsmålet. Detta anslag gällde sålunda icke utförandet av undersökningar i bygderna utan avsåg bearbetning och utgivning av ett redan insamlat material. Första gången staten under nyare tid lämnade bidrag för direkt insamlingsverksamhet var 1912, då riksdagen beviljade 4.500 kr. till folkminnesundersökningar från Lunds universitet. Vid inrättandet av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet år 1920 höjdes anslaget till 9.000 kr. med vilken summa det sedan år 1921 utgår.

Av det tidigare anslaget å 4.500 kr. disponerades 4.000 kr. för undersökningar och 500 kr. för materialkostnader och expenser. Av det senare anslaget å 9.000 kr. hava 4.000 kr. disponerats för resor och undersökningar, 5.000 kr. för avlöningar åt förvaltningspersonal jämte expenser.

I ordningen närmast efter Lund kom Upsala genom att 1913 års riksdag för inrättandet av Undersökningen av svenska folkmål anslog en summa av 7.500 kr., vilka disponerades sålunda: föreståndarens arvode 2.500 kr., arvode åt vetenskaplig medarbetare 2.500 kr., inlösen av handskrifter 500 kr., mate-

rialier och expenser 987: 15 kr. samt resor 1.000 kr. Med den skillnad att till resor under de närmast följande åren användes omkring 1.500 kr. årligen i stället för 1.000 kr. under år 1914, medan utgiftsposterna för inlösen av handskrifter samt för materialier och expenser begränsades i motsvarande mån, disponerades medlen i huvudsak lika t. o. m. år 1918, då statsanslaget efter en höjning till 8.000 kr. av 1917 års riksdag höjdes till 13.400 kr. och samtidigt föreståndarens och medarbetarens arvoden höjdes till 5.000 kr. vardera. År 1919 höjdes anslaget å nyo, nu till 17.100 kr., och år 1920 till 28.600 kr., vilket belopp även anslogs av 1921 års riksdag. Från och med år 1921 har föreståndarens arvode utgått med 9.000 kr. och medarbetarens med 6.000 kr., från och med 1918 hava av statsmedel även utgått arvoden för tillfällig arbetshjälp, första gången med 207 kr., år 1920 höjt till 920 kr., 1921 till 4.111 kr. och 1922 till 4.698 kr. Samtidigt hava även övriga av statsmedlen utgående utgiftsposter höjts. Anslaget för 1921 disponerades sålunda: föreståndarens och medarbetarens arvoden 15.000 kr., tillfällig arbetshjälp 4.111 kr., inlösen av handskrifter 1.500 kr., materialier och expenser 1.989 kr., resor 6.000 kr. 1922 års medel hava i huvudsak disponerats på samma sätt.

Sedan år 1918 hava även landsmålsundersökningarna i Lund varit i åtnjutande av statsanslag efter att 1917 års riksdag för ändamålet anslog en summa av 2.000 kr. att fördelas mellan de fyra landsmålsföreningarna därstädes. Detta anslag, som uteslutande använts för undersökningar, höjdes av 1919 års riksdag till 3.000 kr. samt av 1920 års riksdag till 4.000 kr. med vilken summa det även år 1922 utgick.

Vidare har amanuensen Sigurd Erixon vid Nordiska museet till bekostandet av de år 1912 vid museet påbörjade byundersökningarna sedan år 1917 ur anslaget för lärda verk uppburit anslag av statsmedel utgående med 2.000 kr. åren 1917 och 1918, med 5.000 kr. 1919 och 1920 samt med 3.000 kr. åren 1921 och 1922. Det statsanslag, som sedan en följd av år utgår till museet såsom sådant, kan däremot icke komma i betraktande i här föreliggande sammanhang, då detta tages i anspråk för museets hela förvaltning. Visserligen hava av museets allmänna medel betydande tillskott gjorts till byundersökningarna liksom även den medelst statsmedel anställda personalen tagits i anspråk för undersökningarnas utförande och bearbetning, vadan sålunda det allmänna statsanslaget kommit dessa museets speciella uppgifter till godo, men dessa tillskott hava vunnits genom besparingar från samtliga de medel, genom vilka museet uppehåller sin drift.

Slutligen ha vid skilda tillfällen antingen på grund av riksdagsmotioner eller på annat sätt anslag tilldelats enskilda personer. Dessa anslag ha emellertid haft karaktären av tillfälliga understöd och kunna icke inräknas i den statliga undersökningsverksamheten. Av denna grund hava de sakkunnige icke ansett sig böra förebringa en tidsödande utredning av sådana anslags förekomst eller syften. Av statsmedel kunna sålunda sägas hava utgått till

Resor och *undersökningskostnader*, ävensom *inlösen av handskrifter:*

	Folkminnesundersökningen i Lund.	Landsmålsundersökningen i Upsala.	Landsmålsundersökningen i Lund.	Nordiska museet (S. Erixon).
År 1913	4.000: —	—	—	—
» 1914	4.000: —	1.500: —	—	—
» 1915	4.000: —	1.824: 38	—	—
» 1916	4.000: —	1.955: 83	—	—
» 1917	4.000: —	1.686: 67	—	2.000: —
» 1918	4.000: —	2.076: —	2.000: —	2.000: —
» 1919	4.000: —	2.465: —	2.000: —	5.000: —
» 1920	4.000: —	4.499: 99	3.000: —	5.000: —
» 1921	4.000: —	7.500: —	4.000: —	3.000: —
» 1922	4.000: —	7.500: —	4.000: —	3.000: —

Arvoden till personal jämte *expenser:*

	Folkminnesundersökningen i Lund.	Landsmålsundersökningen i Upsala.
År 1913	500: —	—
» 1914	500: —	5.987: 07
» 1915	500: —	5.681: —
» 1916	500: —	5.547: 85
» 1917	500: —	5.817: 20
» 1918	500: —	5.923: 90
» 1919	500: —	10.935: —
» 1920	500: —	12.600: 01
» 1921	5.000: —	21.100: —
» 1922	5.000: —	21.100: —

Utom anslag av statsmedel hava även lämnats sådana från landstingen jämte gåvor från banker, enskilda personer o. s. v.

Landstingsanslag.

De första landstingsanslagen beviljades för år 1898, då Gävleborgs, Stockholms och Upsala läns landsting beviljade anslag, det förstnämnda till Undersökningen av Gestriklands och Helsinglands folkmål med 150 kr., de två övriga till Undersökningen av Uplands folkmål, det förra med 200 kr., det senare med 300 kr. Anslaget från Gävleborgs läns landsting utgick under åren 1898—1902, varefter det indrogs. För år 1911 beviljade landstinget ett anslag till Norrländska studenters folkbildningsförening med 300 kr. för dialektundersökning och ett lika stort anslag beviljades till samma förening för år 1919, denna gång använt till utförande av fäbodsundersökningar i Helsingland. Samma år, 1919, erhöll även Undersökningen av svenska folkmål i Upsala anslag av landstinget å 500 kr., vilket anslag även för åren 1920—1921 beviljades men för år 1922 indrogs; för år 1923 utgår det ånyo, nu med ett belopp av 300 kr. Stockholms läns landstings anslag utgick endast för åren

1898—1900 med 200 kr. pr år och har sedermera icke heller till annan organisation förnyats. Detsamma är förhållandet med Upsala läns landstings anslag, som dock utgick åren 1898—1902 med 300 kr. pr år. År 1898 beviljade Gotlands läns landsting ett anslag på 300 kr. årligen att utgå under åren 1899—1903 såsom bidrag till utgivandet av Gotlandsordboken, för vilken medel dessutom beviljades av 1899 års riksdag. För samma år, 1899—1903, erhåller undersökningen av Värmlands folkmål ett anslag å 500 kr. årligen av Värmlands läns landsting. Sedan dessa anslag med år 1903 upphörde, har från intetdera landstinget medel för hithörande syften beviljats.

För år 1900 beviljar Östergötlands läns landsting till Östergötlands folkmålsundersökning 500 kr., med vilken summa anslaget utgick även följande år, t. o. m. år 1904. Först år 1918 beviljas anslaget å nyo, nu med 3.000 kr. varmed det utgått t. o. m. år 1922; för år 1923 har anslaget indragits.

År 1901 följer Älvsborgs läns landsting med 300 kr. till Undersökningen av Västergötlands folkmål, med vilken summa anslaget sedermera utgår t. o. m. år 1911, då det upphör; år 1920 förnyas anslaget, nu med 500 kr. till Västgöta folkmålskommitté, med vilket belopp det alltjämt utgår.

Två år senare beviljar Skaraborgs läns landsting för samma undersökning 300 kr., vilket anslag utgick t. o. m. år 1910 och sedermera icke har förnyats. För samma år, 1903, bevilja Södermanlands och Örebro läns landsting till undersökningen av Södermanlands och Närkes folkmål vardera 300 kr., vilket anslag upphörde med år 1908. Det förstnämnda landstinget har sedermera icke förnyat sitt anslag. Däremot beviljade Örebro läns landsting för år 1918 ånyo ett anslag, nu å 750 kr., vilket anslag utgick t. o. m. år 1921, men för år 1923 ånyo beviljats.

Närmast i ordningen följer nu Kopparbergs läns landsting, vilket för år 1905 beviljade ett anslag för folkmålsundersökningar å 600 kr. till Dalarnes fornminnesförening i Falun.

Den frikostighet gentemot folkmålsundersökningarna i Upsala, som kännetecknat åren kring sekelskiftet, börjar nu mattas. Och det dröjer ända till år 1918, innan den på allvar återkommer. En del av de tidigare anslagen hava redan 1903 upphört att utgå. Några fortsätta visserligen, men så sina även de ut, Södermanlands och Örebro läns 1908, Skaraborgs läns 1910 och Älvsborgs läns 1911. Anslaget från Kopparbergs läns landsting utgick emellertid utan avbrott, men såsom nyss nämndes icke till undersökningar i Upsala utan till fornminnesföreningen i Falun. År 1914 överflyttades anslaget emellertid från denna förening till den samma år igångsatta Undersökningen av svenska folkmål i Upsala och samtidigt höjdes beloppet från 600 kr. till 3.000 kr. För år 1920 lämnades intet anslag, för år 1921 beviljades det ånyo, nu med 4.000 kr., med vilket belopp det alltjämt utgår.

De övriga anslag, som under det efter 1905 följande årtiondet utgått, äro de norrländska landstingens till Norrländska studenters folkbildningsförening i Upsala. Till största delen hava anslagen varit disponerade för folkmålsunder-

sökningar. En översikt över denna anslagsverksamhet ter sig sålunda. För år 1907 beviljar Norrbottens läns landsting ett anslag å 300 kr., vilket med avbrott för åren 1916 och 1917, då intet anslag lämnades, utgick med samma belopp t. o. m. år 1919, efter vilket år det indrogs. Under vissa år har anslaget helt eller delvis använts för arkeologiska eller lokalhistoriska undersökningar, men till största delen har det disponerats för folkmålsundersökningar. För åren 1908—1909 anslog Västerbottens läns landsting till samma förening 300 kr., vilket anslag efter ett avbrott under åren 1910—1916 ånyo beviljades för åren 1917—1919, då det upphörde. Anslagen avsågo dialektundersökningar, folkloristiska och arkeologiska undersökningar. 1917 års anslag användes huvudsakligast för folkloristiska undersökningar, 1918 års anslag användes för lappska dialekter och av 1919 års anslag användes hälften till undersökning av svenska dialekter, hälften för andra ändamål. För år 1908 erhöll föreningen även av Västernorrlands läns landsting ett anslag å 500 kr., vilket anslag med avbrott för åren 1914—1916, då intet anslag lämnades, utgick med samma belopp t. o. m. år 1919 och huvudsakligen användes för dialektundersökningar. Slutligen erhöll föreningen för år 1911 och år 1919 av, såsom redan nämnts, Gävleborgs läns landsting ett anslag å 300 kr., första gången använt till dialektundersökningar, andra gången till undersökningar av fäbodväsendet.

Den nya perioden i landstingens anslagsverksamhet inledes år 1916, då Malmöhus läns landsting för åren 1917—1919 beviljar 1.000 kr. till Skånska landsmålsföreningen i Lund. Anslaget höjdes för åren 1920—1922 till 1.500 kr., för perioden 1923—1925 har anslaget sänkts till 1.200 kr.

För år 1918 beviljades en rad nya anslag. Dessa äro från Jämtlands läns landsting 500 kr. till Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, vilket anslag dock med år 1922 upphörde, Kalmar läns norra 400 kr. att fördelas lika mellan Undersökningen i Upsala och Blekinge—Kalmar läns landsmålsförening i Lund, ett anslag som alltjämt utgår med oförändrat belopp, Kalmar läns södra med 500 kr. att fördelas lika mellan samma undersökningar; anslaget för år 1919 sänkt till 300 kr., med vilket belopp det alltjämt utgår; Kronobergs läns med 500 kr. att fördelas lika mellan Undersökningen i Upsala och Smålands landsmålsförening i Lund, anslaget utgår fortfarande med samma belopp, samt Västmanlands läns landsting med 750 kr. till Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, vilket anslag utgick t. o. m. år 1921 samt för år 1923 ånyo beviljats. Slutligen förnyade Örebro läns landsting, såsom redan nämnts, för år 1918 sitt år 1908 indragna anslag, nu med 750 kr. till Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, vilket anslag sedan det för år 1922 varit indraget ånyo beviljats för år 1923.

För år 1919 förnyade Gävleborgs läns landsting sitt anslag till Undersökningen av svenska folkmål i Upsala att utgå med 500 kr. åren 1919—1921, för år 1922 beviljades intet anslag, för år 1923 utgår det ånyo, ehuru nu med endast 300 kr.

År 1920 följer Jönköpings läns landsting med anslag å 500 kr. att fördelas lika mellan Undersökningen av svenska folkmål i Upsala och Smålands landsmålsförening i Lund, ett anslag, som alltjämt utgår, varjämte, såsom redan nämnts, Älvsborgs läns landsting ånyo beviljar sitt år 1911 indragna anslag, nu till Västgöta folkmålskommitté i Upsala med 500 kr., vilket belopp oförändrat utgår.

De anslag, som år 1922 från landstingen utgingo till hithörande undersökningar, uppgå till en summa av 10.700 kr. fördelad på åtta landsting. Därav gingo 8.350 kr. till Upsala att fördelas mellan Undersökningen av svenska folkmål 4.850 kr. från landstingen i Jönköpings, Norra och Södra Kalmar, Kopparbergs och Kronobergs län, Västgöta folkmålskommitté 500 kr. från landstinget i Älvsborgs län och Östergötlands folkmålsundersökning 3.000 kr. från Östergötlands läns landsting. Anslagen till Undersökningen av svenska folkmål från landstingen i Gävleborgs, Västmanlands och Örebro län, vilka för år 1922 varit indragna, hava för år 1923 ånyo beviljats till ett sammanlagt belopp av 1.800 kr.

Till landsmålsundersökningarna i Lund utgingo för år 1922 landstingsanslag till ett sammanlagt belopp av 2.350 kr. fördelat sålunda: Skånska landsmålsföreningen 1.500 kr. från Malmöhus läns landsting, Smålands landsmålsförening 500 kr. från landstingen i Jönköpings och Kronobergs län samt Blekinge—Kalmar läns landsmålsförening 350 kr. från Kalmar läns norra och södra landsting. För år 1923 äro beviljade 2.050 kr.

Ehuru anslag numera utgå endast från åtta landsting, varjämte ytterligare tre beviljat anslag för år 1923, hava dock så gott som alla landsting i riket under längre eller kortare tider understött hithörande forskningar, vilka dock huvudsakligen gällt folkmålen och endast mera undantagsvis ägnats åt folklivet oberoende av folkmålsundersökningar. De från vilka inga anslag för hithörande syften utgått äro landstingen för Blekinge, Göteborgs och Bohus län, Hallands samt Kristianstads län.

Ända sedan slutet av 1870-talet hava landstingsanslag utgått till fornminnes- och kulturhistoriska föreningar. Men då dessas verksamhet så gott som uteslutande varit inriktad på museala och antikvariska uppgifter, kunna dessa anslag icke i här föreliggande sammanhang komma i betraktande. Sedan under de senare åren en del av dessa föreningar upptagit utforskande av folklivet efter de riktlinjer, som för de sakkunniges utredningsuppgift äro de vägledande, kan åtminstone någon del av dessa anslag sägas hava kommit även denna forskning tillgodo, även om inga anslag direkt för detta syfte lämnats. För fullständighetens skull må emellertid en redogörelse följa även för sådana anslag. Det äldsta av dessa är det, som sedan år 1909 utgår till Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand från landstinget i Västernorrlands län. Anslaget utgick under de första åren med 400 kr., höjdes för år 1914 till 500 kr. och för år 1916 till 1.500 kr., med vilket belopp det sedan oförändrat utgått. I föreningens verksamhet har systematisk insamling av

muntliga traditioner sedan 1912 och uppteckning av folkmusik sedan 1919 ingått.

Närmast i ordningen följa Gävleborgs läns landstings anslag till Gestriklands kulturhistoriska förening i Gävle och Västmanlands läns landstings till Västmanlands fornminnesförening i Västerås, båda beviljade för år 1918. Det förra utgick under åren 1918—1919 med 250 kr., höjdes för år 1920 till 300 kr. och för 1921 till 500 kr. för att för följande år ånyo sänkas till 300 kr. År 1920 utförde föreningen i samarbete med Nordiska museet undersökningar rörande bebyggelse och bostadsskick i Gestrikland. Västmanlands läns landstings anslag utgår sedan 1918 med oförändrat belopp, 2.500 kr., och är avsett för avlöning åt intendenten för Västmanlands fornminnesförening, i vilkens verksamhet även folkminnesundersökningar ingå.

Sedan år 1919 utgår från Kopparbergs läns landsting till Dalarnes hembygdsförbund med dess mångskiftande verksamhet ett anslag å 4.000 kr. såsom lön åt dess sekreterare. Vidare har sedan år 1920 anslag från Hallands läns landsting utgått till Nordhallands hembygdsförening i Kungsbacka, vilkens verksamhet mindre varit riktad på museiverksamhet än på grundandet av arkiv för antikvarisk topografi och senare tiders folkliga odling. Anslaget utgick åren 1920—1922 med 300 kr. och har för år 1923 höjts till 400 kr.

Slutligen utgå bland föreningar, som varit verksamma för hithörande forskningar, landstingsanslag även till föreningen Jämtslöjd i Östersund och Västerbottens läns hembygdsförening. Inom den förstnämnda föreningen har bebyggelseundersökning och uppteckning av muntliga traditioner bedrivits endast som en detalj i dennas mångomfattande verksamhet. Anslaget till den senare föreningen har varit avsett för anläggande av idrottsplats inom föreningens friluftsmuseiområde.

Övriga organisationer, som äro att hänföra hit, Sällskapet för gotländsk forskning i Visby, Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg, Helsingborgs museum samt Skånska föreningen för byggnadskultur i Lund, hava icke uppburit anslag av landsting.

Såsom nyss nämndes hava även till ett stort antal andra kulturhistoriska föreningar och museer anslag utgått, beviljade från alla rikets landsting utom landstinget för Göteborgs och Bohus län.

Att dessa anslag icke kommit de delar av vår odlingshistoria tillgodo, som falla inom ramen för de sakkunniges utredningsuppgift, har mindre berott på landstingen än på den omständigheten, att de organisationer, som uppburit anslagen, hava begränsat sin verksamhet så gott som uteslutande till de museala uppgifterna. En samlad översikt över statens och landstingens anslagsverksamhet lämnas i Bilaga II.

Hushållningssällskapens anslagsverksamhet.

I mycket begränsad utsträckning hava hushållningssällskapen för hithörande syften kunnat tagas i anspråk. Det enda anslag av denna art, som kommit hithörande organisationer till godo, är det, som sedan år 1916 utgår till Dalarnes hembygdsförbund. Anslaget, som avser stödjande av förbundets verk-

samhet i dess helhet, utgick första året med 500 kr., höjdes för följande år till 1.500 kr. och utgår sedan år 1918 med 2.000 kr.

Andra inkomstkällor.

Alla övriga för hithörande undersökningar disponibla medel äro av enskild natur, erhållna genom något tillfälligt beviljat anslag, genom föreningarnas medlemsavgifter samt genom gåvor.

Till förstnämnda kategori äro främst att räkna de anslag, som under 1890-talets sista år lämnades till folkmålsundersökningarna i Upsala av Svenska akademien. Dessa utgjordes av anslag till Undersökningen av Uplands folkmål åren 1896—1900 med 500 kr. pr år, Södermanland—Närkes folkmål och Västergötlands folkmål 1898—1900 med vardera 300 kr. pr år samt Värmlands folkmål år 1898 med 300 kr. För Uplandsundersökningen erhölls även för åren 1896—1900 av Humanistiska vetenskapssamfundet i Upsala 300 kr. pr år samt av Wetenskapssocieteten därstädes för år 1896 500 kr. Vidare har Kungl. och Hvitfeldtska fonden med en sammanlagd summa av 2.500 kr. understött Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, varjämte Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg ur samma fond erhållit ett belopp av 1.650 kr. för undersökningar i Bohuslän. Slutligen hava några av de kulturhistoriska föreningarna genom anslag understött folkmålsforskningen. Dessa anslag äro från Värmlands naturhistoriska och fornminnesförening 800 kr. till undersökningen av Värmlands folkmål 1897—1898, Västergötlands fornminnesförening 100 kr. till undersökningen av Västergötlands folkmål 1905—1908, Dalarnes hembygdsförbund 600 kr. till Undersökningen av svenska folkmål i Upsala 1917 samt Östergötlands fornminnes- och museiförening av Leonard och Ida Westmans fond 825 kr. till östgötamålens undersökning 1920. Slutligen har av Göteborgs sjöfartsmuseum en summa av 2.000 kr. fördelad på åren 1919—1921 lämnats till Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola för uppteckning av fiskeriterminologien på bohuslänska fisklägen.

För de kulturhistoriska föreningarna och museerna samt för Hallands landsmålsförening i Lund bilda medlemsavgifterna de rörliga tillgångarna. I ett fall, Sällskapet för gotländsk forskning i Visby, hava dessa avgifter fonderats tills de uppgingo till minst 20.000 kr., varefter fondens årliga avkastning tagits i anspråk för sällskapets syften; detta skedde första gången år 1919. Gåvomedlen hava i flertalet fall varit blygsamma eller inga alls. Endast i två fall, för Undersökningen av svenska folkmål i Upsala med till denna anslutna undersökningar i Öster- och Västergötland samt för Nordiska museets byundersökningar, hava de nått mera omfattande dimensioner och hava för den sistnämnda utgjort dennas väsentligaste tillgång.

Ekonomiseringen av de viktigaste undersökningarna och deras förvaltning under året 1921.

För att giva en samlad översikt över det hittillsvarande undersökningsarbetets finansiering lämnas å sid. 84 en sammanfattning över ett antal hithörande organisationers tillgångar och inkomster under år 1921, vilket år valts med hänsyn till, att räkenskaperna för år 1922 i regel icke ännu hunnit avslutas.

Organisationens namn	Tillgångar		Inkomster								
	Fonder	Behållning från föreg. år	Anslag från Staten	Anslag från Landsting	Anslag från Kommuner	Anslag från Andra	Räntor	Gåvor	Medlemsavgifter	Andra inkomster	Summa inkomster
Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet	30.000: —	—	9.000: —	—	—	—	1.500: —	—	—	—	10.500: —
Undersökningen av svenska folkmål i Upsala	—	11.373: 66	28.600: —	7.350: —	—	—	558: 88	2.200: —	—	—	38.705: 88
Styrelsen för Östergötlands folkmålsundersökning i Upsala	—	2.587: 85	—	3.000: —	—	—	26: 80	—	—	—	3.026: 80
Västgöta folkmålskommitté i Upsala	—	2.335: 68	—	500: —	—	—	74: 85	5.800: —	—	500: —	6.874: 85
Skånska landsmålsföreningen i Lund	—	—	1.000: —	1.500: —	—	—	—	—	—	—	2.500: —
Smålands landsmålsförening i Lund	—	—	1.000: —	500: —	—	—	—	—	—	—	1.500: —
Hallands landsmålsförening i Lund	—	—	1.000: —	—	—	—	—	—	omkr. 160: —	—	omkr 1.160: —
Landsmålsföreningen för Blekinge o. Kalmar län i Lund	—	—	1.000: —	350: —	—	—	—	—	—	—	1.350: —
Nordiska Museets byundersökning	—	—	3.000: —	—	—	800: —	—	11.800: —	—	6.950: — [1]	22.550: —
Institutet för Ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola	—	—	—	—	—	3.166: 66	—	—	—	—	3.166: 66
Dalarnes hembygdsförbund i Falun	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.585: — [1]	2.585: —
Sällskapet för gotländsk forskning i Visby	21.000: —	—	—	—	—	—	—	—	—	2.673: 15 [2]	2.673: 15
Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg	—	205: 75	—	—	—	1.650: —	—	93: 30	623: —	—	2.366: 30

[1] Egna kostnader.
[2] Häri ingå även räntor.

Såsom av denna översikt framgår har ekonomien inom Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet byggts på avkastningen av en år 1918 tillkommen fond samt anslag av staten; inom landsmålsföreningarna i Lund på anslag från stat och landsting med undantag för Hallands landsmålsförening, som ej åtnjutit anslag av landstinget utan utöver statsanslaget varit hänvisad till avgifter av föreningsmedlemmar; inom Undersökningen av svenska folkmål i Upsala med de till denna anslutna undersökningarna av Öster- och Västergötlands folkmål har ekonomien byggts på anslag från stat och landsting samt på gåvor, vilka även i stor utsträckning ligga till grund för den år 1921 ingående behållningen. Inom övriga organisationer har man, om man frånser det till Nordiska museets byundersökningar ur anslaget för lärda verk utgående understödet, varit hänvisad till andra inkomstkällor än statens och landstingens anslag. Dessa inkomstkällor hava under år 1921 för Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola utgjorts av ett anslag å 2.500 kr. ur Hvitfeldtska fonden och ett å 666: 66 kr. från Göteborgs sjöfartsmuseum; för Västsvenska folkminnesföreningen av 1.650 kr. ur Hvitfeldtska fonden samt influtna medlemsavgifter jämte ett mindre gåvobelopp, vari även ingår ränteinkomst; för Dalarnes hembygdsförbund huvudsakligen av medlemsavgifter; det sistnämnda gäller även Sällskapet för gotländsk forskning, då dess fonder erhållits genom fondering av medlemsavgifter, i årsinkomsten ingår därjämte behållningen av en hembygdsfest i Visby sommaren 1921.

Utom för Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet och Undersökningen av svenska folkmål i Upsala med därtill anslutna undersökningar av Öster- och Västergötlands folkmål hava inkomsterna använts endast för undersökningar och med dem förbundna materialkostnader. Vid den förstnämnda hava till föreståndarens avlöning utgått 4.500 kr., till undersökningar 4.000 kr. och till materialier m. m. 500 kr., återstående 1.500 kr. hava använts för avlöning av en amanuens med 1.000 kr. samt för en instruktionskurs i folkminnesinsamling 500 kr. Vid Undersökningen av svenska folkmål i Upsala har av statsanslaget utgått till arvoden 15.000 kr., till tillfällig arbetshjälp, materialier m. m. 6.100 kr., till resor huvudsakligen i undersökningssyfte 6.000 kr. samt inlösen av handskrifter 1.500 kr.; av gåvomedlen hava 800 kr. använts till arvoden i förvaltningens tjänst, övriga till Undersökningens förfogande stående medel hava så gott som uteslutande använts för undersökning och bearbetning. De undersökningarna av Öster- och Västergötlands folkmål till förfogande stående medlen hava med det undantaget, att skattmästaren i Västgöta folkmålskommitté i arvode uppburit 500 kr., använts för undersökningar samt bearbetning av insamlat material.

Hittills tillämpade principer för ersättning av undersökningar.

Där ersättning utgått till ökande av samlingarna har sådan lämnats dels i form av likvid för gjorda uppteckningar, dels såsom arvode för resor i insamlingssyfte. I förra fallet har vanligen ett inlämnat manuskript värderats till

en rund summa, endast vid Nordiska museets folklivsarkiv har, såvitt känt, en bestämd norm härvid genomgående tillämpats genom att ersättningen beräknats efter visst belopp pr folioblad (2 sidor eller mindre). Då arvode utgått i form av rese- eller undersökningsanslag, har detta i regel beräknats efter visst belopp pr vecka eller månad. Endast vid Nordiska museets byundersökningar har en mera detaljerad taxa tillämpats, därvid undersökarna erhållit fria resor samt dagtraktamente efter visst belopp och därutöver ett mindre arvode för arbetet, varjämte särskild ersättning lämnats för utarbetande av materialet i arkivfärdigt skick; det bör emellertid ihågkommas, att man på deltagarna i dessa expeditioner i regel måst ställa kravet på viss teknisk utbildning. En friare form för insamlingsarvoden har sedan ett antal år tillämpats vid Norsk Folkeminnesamling i Kristiania. Där har visst stipendium lämnats åt intresserade utan fixering av den tid undersökningen skulle omfatta; skulle sedan vid granskningen av arbetsresultatet detta icke anses motsvara det lämnade anslaget, kommer fortsatt anhållan om anslag att avslås. Enligt meddelande från Folkeminnesamlingen har en dylik åtgärd dock icke behövt ifrågakomma. Samma anslagsform har under senare år i vissa fall även tillämpats i Upsala.

Det torde böra överlåtas åt de olika organisationerna att vid understöd åt eller ersättning för undersökningar, som utförts eller utföras, tillämpa de former, dessa finna vara de ändamålsenligaste. Givetvis skall dock staten kunna övertyga sig om, att därest den lämnar medel till undersökningars utförande dessa medel även medföra fullgoda resultat.

Formen för ökad anslagsverksamhet från statens sida.

Den form, ett ökat ekonomiskt stöd till utsträckt forsknings- och insamlingsverksamhet skulle erhålla, har tidigare angivits så att den skulle bestå i dels anslag till samlare och inlösen av samlingar, dels premier till uppmuntran åt mera tillfälliga meddelare. Då såsom i det föregående klargjorts de direkt verkställande organen för insamlingsarbetet skulle bliva de redan befintliga eller sådana av liknande karaktär, som framdeles kunna uppstå, innebär detta att de ifrågavarande anslagen ställas till dessa organisationers förfogande. Vid en närmare granskning av den ovan givna översikten faller det genast i ögonen, att en viss olikhet råder de olika organen emellan så till vida att i några fall staten till övervägande del bestrider utgifterna för deras verksamhet, i andra fall måste denna verksamhet till största delen om icke helt och hållet uppehållas med medel, som kunna genom lokala anslag eller på enskild väg anskaffas. Det kan icke rättvisligen fordras, att staten skulle ikläda sig hela kostnaden för insamlingsarbetets utförande. Redan ur synpunkten av att det måste vara ett bygdens eget intresse, att minnena av dess gamla odling räddas, synes det rimligt att de lokala intressena även ikläda sig ekonomiska uppoffringar härför. I än högre grad blir detta fallet, då det insamlade materialet kvarstannar hos vissa lokala organisationer, för att där bilda ett bygdens eget arkiv inom dennas gränser och ställt till den lokala forskningens förfogande. Även i sådana fall då materialet tillföres anstalter av mera cen-

tral karaktär såsom Nordiska museet blir det ovillkorligen ett dessas eget institutionsintresse, som härav gagnas. Men å andra sidan kan det heller icke rättvisligen fordras att ökade anslag helt skulle påvila de lokala myndigheterna eller den enskilda offervilligheten, då ett så allmänt och för den fosterländska forskningen i dess helhet så viktigt intresse, som det här ifrågavarande, främjas. De ökade undersökningsanslagen böra vara en statens och de särskilda bygdernas gemensamma angelägenhet. Det kan emellertid tagas under övervägande, i vilken utsträckning dessa båda parter härvid skola bidraga. Enligt den föregående framställningen hava vi att räkna med insamlingsverksamhet — och även insamlare — av olika graderingar, från den som utföres av särskilt utbildade fackmän ned till sådan som består i rent tillfälliga meddelanden. Den insamling som bedrives av vetenskapliga anstalter kan väl såsom regel anses vara av rent vetenskaplig karaktär, oftast utförd av fackmän och väl även efter de systematiska linjer, den ifrågavarande institutionen vill se fullföljda. Sådan insamling kan även utföras av lokala organisationer under förutsättning att dessa äga därför kvalificerade undersökare till sitt förfogande. Särskilt för sistnämnda organisationer kan dessutom en sådan insamlingsform i stor utsträckning komma till tillämpning, att intresserade personer verkställa insamlingar av mera allmän art, där det stoff man kommer över tillvaratages utan att därvid någon viss plan följes, antingen genom att vissa företeelser efterspanas eller vissa begränsade områden till alla sina yttringar i folklivet undersökas. Ur dessa synpunkter kan insamlingsarbetet indelas i systematisk undersökning och fri insamling, vartill slutligen komma tillfälliga upptecknings. För den systematiska insamlingen, fullföljd efter en viss angiven plan, torde anslagen böra bestridas av staten och den enskilda institutionen i lika lotter, för vad som här kallats den fria insamlingen, på vilken icke de vetenskapliga anspråk ställas som på den systematiska, torde en fördelning göras så, att staten bidrager med hälften mot den institution, genom vilken insamlingen utföres. Tillfälliga upptecknings skola slutligen, om de äro av särskilt stort vetenskapligt värde, kunna inlösas genom medel, som stå till förfogande för den nyss beskrivna fria insamlingen, i regel torde dock uppmuntring genom premier i form av böcker här böra komma till användning. Kunna dylika premier icke på annat sätt anskaffas, böra de av staten ställas till den ifrågavarande institutionens förfogande.

Hur den insamlings- och anslagsverksamhet, som nu beskrivits, skall i praktisk gärning omsättas, för detta skall här nedan redogöras.

Publicering av det insamlade materialet.

Innan vi övergå till dessa praktiska frågor, måste ännu en fråga av mera allmän art beröras, publiceringsfrågan. Ett önskemål i denna riktning har uttalats av Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg under den formuleringen, att anslag borde erhållas även för publicerande, i viss utsträckning, av det insamlade stoffet. Samma önskemål uttalades även av humanistiska sektionen vid universitetet i Lund under remissbehandlingen av den motion, som ledde till den här föreliggande utredningens tillsättande.

Det torde utan överdrift kunna sägas, att här föreliggande forskningsgrenar höra till de i avseende på publiceringsmöjligheter mest vanlottade. Detta gäller icke blott vid en jämförelse med andra grenar av kulturhistorisk forskning, utan även om förhållandena i vårt land jämföras med de motsvarande i våra nordiska grannländer. Ett undantag härutinnan bildar dock ortnamnsforskningen.

Sedan år 1906 hava resultaten av Ortnamnskommitténs arbeten i Älvsborgs län offentliggjorts huvudsakligen med statsmedel och år 1922 har samma publicering fortsatts för Värmlands län. Vidare har den skriftserie, som utgives av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, hittills till övervägande del varit ägnad ortnamnsstudier. Slutligen äger ortnamnsforskningen i den sedan år 1913 utkommande tidskriften Namn och Bygd ett eget organ för sina uppgifter, varjämte ortnamnsstudier och ortnamnsmaterial publicerats i tidskriften Svenska landsmål, Fornvännen och i andra tidskrifter.

De övriga forskningsgrenarna, folkmålen och folklivet, äro uteslutande hänvisade till tidskrifter, och det antal sådana som kan tagas i anspråk särskilt för större materialpublikationer inskränker sig strängt taget till en enda, tidskriften Svenska landsmål. Publicering av material från folklivsforskningens område har även skett i tidskriften Folkminnen och Folktankar, men dess begränsade utrymme gör att det material, som här kan offentliggöras, blir av mindre omfattning. De övriga större tidskrifterna, Fataburen och Rig, innehålla uppsatser, som i huvudsak äga karaktären av vetenskapliga undersökningar och som beröra kulturhistoriens alla områden. Utom dessa tidskrifter utgivas periodiska publikationer av ett stort antal kulturhistoriska föreningar utanför Stockholm. Antalet sådana tidskrifter är 26 och därvid finnas alla landskap representerade utom Blekinge, Gotland, Helsingland, Härjedalen, Medelpad, Norrbotten och Öland. Dessa tidskrifters innehåll är huvudsakligen lokalhistoriskt och antikvariskt, dock hava även uppsatser rörande folkmål och folkliv förekommit. Så ha i Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings publikationer offentliggjorts studier rörande bohuslänskt folkmål och de flesta övriga här berörda tidskrifter hava innehållit uppsatser såväl i form av materialpublikationer som i form av smärre sammanställningar rörande folklivet. Som helhetsomdöme står dock fast, att de språkliga och etnologiska intressena fått stå långt tillbaka för de historiska och antikvariska och under alla omständigheter kan inom ingen av dessa tidskrifter plats beredas för materialpublicering i större omfattning. Slutligen har även ett flertal av de av folkhögskolornas elevförbund utgivna årsskrifterna innehållit uppsatser av etnologiskt innehåll, stundom av stort värde.

Oaktat det, såväl för den vetenskapliga forskningen som för uppehållande av allmänhetens intresse, synnerligen kännbara behovet av större möjligheter för offentliggörande av nu föreliggande och framdeles inkommande material hava de sakkunnige dock icke ansett sig under nu för handen varande om-

ständigheter kunna taga statsmakternas intresse i anspråk för här berörda frågor.

En publiceringsfråga av mindre omfattning är den som berör offentliggörandet av de årliga berättelserna över undersökningens förlopp. Av alla de nu verksamma organen för systematisk undersökning av folkliv och folkmål utom Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, landsmålsföreningarna i Lund, Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola samt Sällskapet för gotländsk forskning utgivas årliga publikationer, där en mer eller mindre utförlig redogörelse lämnas för deras verksamhet. För Institutet i Göteborg och Sällskapet för gotländsk forskning hava årsredogörelser lämnats i tidskriften Svenska landsmål, varjämte berättelser för Skånska landsmålsföreningens verksamhet offentliggjorts i Historisk tidskrift för Skåneland år 1904 för tiden intill detta år och år 1922 för tiden därefter. För den halländska landsmålsföreningen i Lund har en som självständig publikation tryckt berättelse lämnats för år 1916. I övrigt föreligga inga tryckta berättelser för landsmålsföreningarna i Lund, men enligt vad de sakkunnige erfarit hava underhandlingar inletts om ett publicerande av sådana i tidskriften Svenska landsmål i likhet med berättelsen från Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola. Endast för Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet kvarstår sålunda frågan om publicerande av årsberättelsen olöst, men härför torde möjligheter kunna beredas i tidskriften Folkminnen och Folktankar.

Det vore emellertid ett nära liggande önskemål att erhålla en berättelse över hela undersökningens fortgång i ett sammanhang. Skulle det planerade offentliggörandet av berättelser i tidskriften Svenska landsmål över verksamheten inom landsmålsföreningarna i Lund komma till stånd, kan frågan om årsberättelser över folkmålsundersökningen i sin helhet sägas vara löst. Det återstår då fyllandet av samma önskemål för folkminnesundersökningen. Utan att framställa ett direkt förslag i sådan riktning vilja de sakkunnige dock uttala önskvärdheten av att en kommande statlig ledning av allmogeforskningen tar under övervägande lämpligheten av och möjligheten för att årligen eller med större, jämna mellanrum lämna allmänheten en redogörelse för undersökningens fortgång.

V. Organisationsförslag.

Vad statens ingripande åsyftar.

Statens ingripande för utforskandet av den svenska allmogekulturen avser främst att vinna större planmässighet i arbetets bedrivande, varvid bör tillses att, genom samarbete mellan de nu verksamma organen och undvikande av dubbelarbete, såväl sådana forskningsområden som även sådana delar av landet, som hittills av någon anledning förbisetts, bliva i undersökningshänseende beaktade. För detta ändamål måste de undersökningsresultat, som nu föreligga, och de, som framdeles successivt komma att uppnås, kunna i ett sammanhang överblickas, då annars ett planläggande av arbetets systematiska fullföljande omöjliggöres. Vidare måste även det vid undersökningarna inkomna materialet bliva för forskare tillgängligt och erhålla en ur arkivsynpunkt fullt betryggande vård. Det direkta medel, staten härvid kan betjäna sig av, är ekonomiskt understöd till arbetets bedrivande, därvid staten för erhållande av sådant understöd kan fästa de villkor, som leda till det avsedda målets uppnående.

Vid sidan om det vetenskapliga undersökningsarbetet, utfört av därför särskilt kvalificerade forskare, har staten att upprätthålla, leda och även att utveckla den fria insamlingsverksamheten sådan denna kan tänkas bedriven, förutom inom organisationer av mera vetenskaplig karaktär, även inom folkhögskolornas elevförbund, studiecirklar och andra för folkminnesinsamling verksamma organisationer. Detta kan ske dels genom personligt ingripande från den statliga organisationens sida, dels genom spridande av broschyrer till allmänhetens upplysande och av frågelistor till ledning för själva insamlingsverksamheten, dels slutligen genom belöningar åt mera intresserade uppteckнare inom den fria insamlingens område.

Allmänna förutsättningar för nuvarande organisationers inordnande under statlig ledning.

De institutioner, som nu arbeta för utforskandet av den svenska allmogekulturen, hava uppvuxit ur ett flertal olika förutsättningar och alldeles oberoende av varandra. Två av dessa institutioner, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet samt Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, kunna betraktas såsom statliga; alla övriga äro enskilda. Varken bland de förstnämnda eller bland de senare har någon av de hittillsvarande organisationerna för utforskningen av svenskt folkliv och folkmål kunnat eller ens velat göra anspråk på att gentemot någon av systerorganisationerna intaga en särskild vare sig gynnad eller ledande ställning. Med den starka ställning flera av dessa organisationer var för sig intaga, har det synts de sakkunnige önskvärt, att denna inbördes självständighet även för framtiden upprätthålles. Den statliga ledningen av utforskningsarbetet måste därför skapas vid sidan av och över dessa, vilka i sin tur alla

komma att i förhållande till den statliga ledningen intaga en fullt jämbördig ställning med obeskurna möjligheter till en fri och självständig utveckling inåt och utåt.

Själva utforskningsarbetet skulle sålunda till huvudsaklig del knytas vid nu befintliga organisationer, som, därest de för detta arbete åtnjuta understöd av staten, äga att härvid ställa sig den statliga ledningens föreskrifter till efterrättelse. Helt naturligt innebär detta icke att icke staten skulle framdeles äga rätt att för sina syften anlita även andra organ än de nu förevarande, liksom även att för vissa undersökningar lämna direkta uppdrag till enskilda forskare.

Såsom av den föregående framställningen klarlagts kan arbetet med avseende på sättet för insamlingen delas efter två linjer

den systematiska undersökningen, bedriven dels såsom *kulturgeografiska undersökningar*, då vissa forskningsproblem följas till hela sin gestaltning och förekomst, dels såsom *lokala djupsamlingar*, då vissa platser med största möjliga allsidighet genomforskas,

samt *den fria insamlingen*.

Av dessa linjer är den sistnämnda, den fria insamlingen, endast i mera begränsad utsträckning tillämplig för folkmålsforskningen, i högre grad kan den tjäna ortnamnsforskningen, men framför allt är detta fallet för folklivsforskningen, om därifrån undantages husforskningen och musiken, som erfordra särskilda förutsättningar. Vid sidan om insamlingen i fältet, intager genomforskandet av äldre arkivmaterial en viktig plats. Detta har sin största betydelse för ortnamnsforskningen och folklivsforskningen och torde i huvudsak böra överlämnas åt fackmän på området eller i annat fall utföras under deras direkta ledning.

De organ som kunna tagas i anspråk för den systematiska undersökningen äro Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen, Nordiska museet, Musikhistoriska museet, Folkmusikkommissionen, Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, kulturhistoriska föreningar och museer utanför Stockholm samt hemslöjdsföreningar. För den fria insamlingen tillkomma folkhögskolorna och andra för folkminnesinsamling verksamma organisationer, såsom ungdomsföreningar och den fria folkbildningsverksamhetens organ. Följden härav blir att de sistnämnda organisationerna i stort sett äro utom räkningen för landsmålsforskningen, medan de däremot kunna för folklivsforskningen utföra ett synnerligen värdefullt pioniärarbete.

De allmänna grunderna för beräknande av blivande undersökningsanslag.

Då det gäller ett inordnande av de olika organisationerna under en statlig ledning, hava vi enligt den nyss givna framställningen att utgå från de anslag, som för utvecklingen av deras verksamhet kunna erhållas av staten. Härvid måste emellertid avseende fästas vid de olikheter, som råda mellan dessa in-

stitutioner med hänsyn såväl till deras statliga ställning som till graden av deras effektivitet och till de ämnen, som kunna göras till föremål för deras verksamhet.

I det föregående hava angivits de allmänna grundlinjer, efter vilka statsanslag lämpligen torde böra utgå. Enligt denna framställning skulle för systematiska undersökningar halva kostnaden bestridas av staten och halva kostnaden av den institution, genom vilken undersökningen utföres; för den fria insamlingen skulle förhållandet bliva en tredjedel av staten och två tredjedelar av institutionen. Det bidrag till undersökningen, staten årligen skulle komma att lämna, kan därför icke fastställas till visst belopp utan blir beroende av de penningemedel, de arbetande organen kunna ställa till förfogande. Därvid blir det emellertid nödvändigt att fastställa ett visst maximibelopp, utöver vilket staten icke kan sträcka sig, då det i annat fall kunde hända, att en ett visst år lämnad större gåva skulle komma att åföra staten en alltför betydande utgift. I sådant fall torde vid gåvans överlämnande det villkoret böra fästas eller det förbehållet från mottagarens sida göras, att gåvan må i vissa lotter fördelas på ett flertal år. Vid bestämmande av det belopp, till vilket statsanslag kan utgå till viss organisation, förbehåller sig den statliga ledningen av undersökningen prövningsrätt i varje enskilt fall. Under alla omständigheter bör det högsta bidrag staten under ett år kan lämna viss institution icke överstiga 20.000 kr.

Grundanslag och rörliga anslag.

De medel, som på detta sätt av staten och det arbetande organet anskaffas, skola kunna användas endast för insamlingsarbete och därmed direkt förbundna materialkostnader eller för ersättande av gjorda samlingar. Medel som utöver själva undersökningskostnaderna erfordras för materialets utarbetande eller för dess vetenskapliga bearbetning inräknas icke i den summa, som skall vara villkoret för erhållande av statsbidrag till visst belopp. I nu nämnda avseende måste dock en undantagsställning beredas de två institutioner, som kunna sägas hava statlig karaktär, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet samt Undersökningen av svenska folkmål i Upsala. Vid båda dessa institutioner finnes förvaltningspersonal, som för sitt arbete uppbär arvode av statsmedel. Denna personal måste även för framtiden vidmakthållas och, såsom i ett senare sammanhang skall beröras, dessutom till en viss grad utvidgas. Då det icke kan ifrågasättas, att den för insamlingens förkovrande nödiga ekonomien skall vid sådan institution, vars förvaltningspersonal bekostas genom statsmedel, byggas på medel, som av den ifrågavarande institutionen anskaffas, såsom förutsättning för erhållande av visst statsanslag, blir det nödvändigt, att ett fast årligt anslag ställes till denna institutions förfogande av staten. Dylikt anslag, som är avsett för institutionens allmänna drift, benämna vi grundanslag i motsats till vad vi kunna kalla de rörliga anslagen, d. v. s. sådana anslag, som utgå enbart till undersökningar och vilkas storlek bli beroende av de medel, som från annat håll stå till förfogande. Samtliga anslag sökas år från år hos det eller de organ

staten för undersökningens ledande måste äga till sitt förfogande. Vid den här nedan lämnade översikten över de olika organisationerna och den form, vari statens anslag skola komma dessa tillgodo, har även gjorts en beräkning av de kostnader undersökningen skulle hava lett till för statsverket, därest härovan föreslagna anslagsgrunder skulle hava tillämpats under år 1921.

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet uppbar under detta år i statsmedel 9.000 kr., varav 4.500 kr. utgingo till arvode åt föreståndaren och 4.500 kr. till undersöknings- och materialkostnader. Till arvodesfrågan skola vi senare återkomma. Medlen utöver föreståndarens arvode föreslås att allt framgent utgå såsom grundanslag med 4.500 kr. I ränteavkastning förfogar stiftelsen över 1.500 kr., vilka utgöra förutsättningen för erhållande av rörligt anslag av staten till samma belopp. Då det torde kunna förväntas, att stiftelsen även från andra håll kan erhålla medel för sin verksamhet, har det rörliga statsanslaget tills vidare beräknats till 3.000 kr. Gunnar Olof Hyltén-Cavallius stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet.

Undersökningen av svenska folkmål i Upsala uppbar under år 1921 i statsmedel 28.600 kr., varav 15.000 kr. utgingo till arvode åt en föreståndare och en vetenskaplig medarbetare samt 13.600 kr. till insamling, resor, materialkostnader, tillfällig arbetshjälp m. m. Under samma förutsättningar som nyss angåvos föreslås såsom grundanslag åt undersökningen 13.500 kr. Undersökningen uppbar under samma år i landstingsanslag 7.350 kr., i gåvor 2.200 kr. och i ränteavkastning 555: 80 kr., varjämte de till Undersökningen anslutna undersökningarna av Öster- och Västergötlands folkmål uppburo, den förra i landstingsanslag m. m. 3.026: 80 kr., den senare i gåvor m. m. 6.874: 85 kr. Den till förfogande för undersökningen i dess helhet stående årsinkomsten utöver statsanslaget uppgick sålunda till 20.007: 45 kr. Det rörliga anslaget till Undersökningen av svenska folkmål i Upsala har därför tills vidare beräknats till 20.000 kr. Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

För övriga arbetande organ komma, då dessa äro av enskild natur, endast rörliga anslag i betraktande. I första hand ha vi här att uppehålla oss vid landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen, Nordiska museet samt Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola. Till dessa kunde även tänkas komma Musikhistoriska museet och Folkmusikkommissionen, men då ingendera för närvarande är aktivt verksam för hithörande syften lämnas de tills vidare åsido. Övriga institutioner.

Landsmålsföreningarna i Lund uppburo år 1921 i statsanslag 1.000 kr. vardera, vilket anslag uteslutande disponerades för undersökningar. Skånska landsmålsföreningens inkomster utgjordes under samma år av landstingsanslag å 1.500 kr., vilket skulle förutsätta ett rörligt anslag av staten å motsvarande belopp; Småländska landsmålsföreningens inkomster voro landstingsanslag å 500 kr., förutsättande statsanslag å motsvarande belopp; Blekinge och Kalmar läns landsmålsförenings inkomster voro landstingsanslag å 350 kr., förutsättande statsanslag å motsvarande belopp. Inkomsterna för Landsmålsföreningarna i Lund.

Hallands landsmålsförening utgjorde omkring 160 kr. i medlemsavgifter; då det torde kunna väntas att, därest nu föreslagna anslagsbestämmelser skulle bliva gällande, ett anslag av landstinget eller vissa gåvomedel kunde erhållas, har det rörliga anslaget för Hallands landsmålsförening satts till förslagsvis 500 kr. Det rörliga anslaget till landsmålsföreningarna i Lund har därför tills vidare beräknats till 2.850 kr. Till frågan om landsmålsundersökningarna i Lund skola vi längre fram ännu en gång återkomma.

Nordiska museet.

Nordiska museet uppbar för sitt folklivsarkiv under år 1921 intet särskilt anslag av staten, men hade för samma arkiv en kostnad av 986: 50 kr. För byundersökningarna uppbar museet särskilt statsanslag å 3.000 kr.; museets kostnader för undersökningen utöver statsanslaget uppgingo till 19.550 kr., varav 6.750 kr. utgjorde kostnader för materialets utarbetning och 12.800 kr. för dess insamling med därmed förbundna materialkostnader, inklusive fotografiplåtar men icke framkallning och kopiering. Av summan å 12.800 kr. hade utifrån erhållits 8.300 kr., resten, 4.500 kr., hade bestritts av museets egna medel. Kostnaderna för folklivsarkivets och byarkivet ökande utöver statsanslaget uppgå sålunda till 13.786: 50, vadan det rörliga anslaget för Nordiska museet tills vidare beräknas till 14.000 kr.

Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola uppbar år 1921 i enskilda anslag 3.166: 66 kr. Dess rörliga anslag beräknas tills vidare till 3.500 kr.

För de nu nämnda institutionerna kan sålunda beräknas i grundanslag en summa av 18.000 kr. och i rörliga anslag en summa av 43.350 kr. eller sammanlagt 61.350 kr. Härav hava i statsmedel tidigare utgått 25.100 kr., vadan en merkostnad för statsverket å 36.250 kr. skulle erhållas.

De kulturhistoriska föreningarna och museerna utanför Stockholm.

Mera invecklad än för ovanstående institutioner ställer sig frågan beträffande de kulturhistoriska föreningarna och museerna på grund av den stora heterogenitet, dessa inbördes förete. Särskilt gäller detta formen för anslagets erhållande. Hade man haft att bygga endast på sådana hithörande organ, som nu äro i verksamhet, hade detta icke varit fallet. Men om man utgår från att allmogekulturens utforskande skall med ett allmännare intresse än hittills omfattas inom dessa korporationer, måste även formen för ernåendet av ömsesidig förbindelse mellan staten och de olika föreningarna tagas under ett utförligare övervägande.

Den äldsta formen för hithörande organisationer är de s. k. fornminnesföreningarna, vilka till en början i regel grupperade sig efter landskap. Vid sidan av dessa uppväxte så småningom föreningar för vissa större områden av landskapet, såsom län eller härad, och senare har utvecklingen gått vidare så att ett icke obetydligt antal föreningar numera rent av är begränsat till socknar. De sistnämnda bära ofta namnet hembygdsföreningar. En del föreningar större som mindre benämna sig museiföreningar. Oavsett namnet hava alla dock i regel tillvaratagandet av det forna folklivet i hela dess omfattning till sin uppgift, men i många fall har denna tills vidare i praktiken begränsats

till en rent museal verksamhet. Under de senare åren har vidare ett mindre antal föreningar för ett såväl till sitt program som till sin verksamhet speciellt syfte uppstått. Av sådana äro i detta sammanhang att nämna Folkminnesföreningen och Skånska föreningen för byggnadskultur i Lund samt Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg. Slutligen äga vi ett antal fristående museer, av vilka tills vidare dock endast Helsingborgs museum utsträckt sin verksamhet till att omfatta sådan folklivsforskning, varom här är fråga.

För museerna och de föreningar, till vilka museisamlingar äro anslutna, finnes en hela landet omfattande sammanslutning i Svenska museimannaföreningen, stiftad i Stockholm 1906. Denna har emellertid ett rent musealt syfte. Någon gemensam sammanslutning ur synpunkten av dessa eller med dem besläktade institutioners övriga verksamhet existerar icke. Däremot hava kulturhistoriska föreningar och museer inom vissa landskap sammanslutit sig till s. k. hembygdsförbund. Så är fallet i Dalarne och Halland, varjämte ett hembygdsförbund av en något avvikande karaktär finnes i Dalsland.

För att erhålla en större fasthet i hembygdsarbetet vore det önskvärt, att dylika hembygdsförbund kunde i allt större utsträckning bildas. Inom vissa områden av landet torde dock förhållandena vara sådana, att hembygdsförbund knappast kunna tänkas uppstå. Detta torde exempelvis vara fallet i Västmanland, där länets fornminnesförening åtminstone för närvarande är så ojämförligt mycket starkare än de lokala föreningarna, med vilka den visserligen söker samarbete, dock utan att eftersträva varken koordinering under gemensam ledning inom länet, ej heller överhöghet.

Inom sådana områden där hembygdsförbund finnes blir detta det naturliga lokala organet för den statliga insamlingsverksamheten. De bidrag, som av statsmedel kunna komma att utgå, sökas i sådant fall av hembygdsförbundet, som sedan har att fördela medlen mellan de fackmän, som för förbundets undersökningar kunna disponeras, samt de till förbundet anslutna lokalföreningarna. Såväl penningemedlen som de för dessa vunna forskningsresultaten redovisas av förbundet. I län eller landskap, där hembygdsförbund finnes, bör såsom villkor för statsanslags erhållande sättas, att förbundets verksamhet — så småningom åtminstone — omsluter hela dess verksamhetsområde. Det inom detta insamlade materialet ingår i original eller avskrift till förbundet för att med dettas egna samlingar bilda ett under dess vård stående arkiv.

I län eller landskap, där hembygdsförbund icke finnes, kunde en sådan väg tänkas följd, att *en* läns- eller landskapsförening övertoge hembygdsförbundets roll. Detta skulle emellertid medföra, att övriga inom området förefintliga föreningar eller museer ställdes i beroende av denna. Härigenom skulle med andra ord den fria och självständiga utveckling av hittills fria och självständiga organ, som ovan i annat sammanhang hävdats, kunna komma att föregripas. För ett visst område må den lokala föreningen likaväl som pro-

vinsföreningen, om den därför erhåller bidrag av staten, kunna utföra egna forskningar och skulle föreningen icke äga tillgång till kvalificerad arbetskraft, bör denna av den statliga ledningen ställas till förfogande.

Såväl för hembygdsförbund som läns- eller landskapsföreningar måste vidare såsom villkor för erhållande av statsanslag sättas, att de kunna erbjuda betryggande arkivvård i fullt säkra lokaler samt att personal finnes tillgänglig för materialets registrering och tillhandahållande samt för dess årliga redovisning till den statliga ledningen. Därjämte böra förbundets eller föreningens stadgar innehålla av den statliga ledningen godkända bestämmelser rörande samlingarnas framtida förvaring, i händelse förbundet eller föreningen skulle upplösas.

De sammanslutningar av här berörda slag, som nu äro verksamma för hithörande syften och därför närmast skulle komma ifråga till erhållande av anslag, äro: Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand, Föreningen Jämtslöjd i Östersund, Skånska föreningen för byggnadskultur i Lund, Dalarnes hembygdsförbund i Falun, Västmanlands fornminnesförening i Västerås, Sällskapet för gotländsk forskning i Visby, Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg, Helsingborgs museum, Gestriklands kulturhistoriska förening i Gävle, Västerbottens läns hembygdsförening i Umeå och Hallands hembygdsförbund i Halmstad. Samtliga dessa 11 organisationer kunna tagas i anspråk för systematisk utforskning, varjämte fri insamling kan tänkas utföras såväl genom dem som ett antal andra föreningar. För beräknande av här föreliggande anslagsbehov hava de sakkunnige endast för ett fåtal föreningar ägt de utgångspunkter, som varit bestämmande för de förut nämnda institutionerna. Anslagen till systematiska undersökningar skulle för de nämnda 11 organisationerna förslagsvis kunna uppskattas till 8.500 kr. och anslagen till fri insamling för samma organisationer till 4.500 kr. Den förra summan skulle förutsätta att samma belopp av organisationerna själva ställdes till förfogande, den senare summan skulle förutsätta dubbla beloppet. För insamlingsverksamhet inom andra kulturhistoriska föreningar och museer än de här ovan nämnda har beräknats ett anslag tills vidare av 5.000 kr. Anslaget till undersökningar utförda av kulturhistoriska föreningar och museer skulle sålunda förslagsvis kunna sättas till 18.000 kr. Till sådana organisationer utgå för närvarande inga anslag av staten för hithörande syften.

Hemslöjdsföreningarna.

De kulturhistoriska föreningarna och museerna, som ju tillkommit för att tjäna kulturforskningens syften, äga i sig förutsättningar att deltaga i utforskandet av folklivet inom alla dess områden. För hemslöjdsföreningarna är detta icke fallet. Dessa hava i första rummet en praktisk-social uppgift, den att skaffa sysselsättning åt landsbygdens män och kvinnor och bereda dessa en bättre utkomst. Denna praktiska uppgift har blivit av en djupare nationell natur därigenom, att hemslöjden icke är slöjd i vanlig mening utan att den bygger direkt på och vid sitt utförande så nära som möjligt ansluter sig till allmogens äldre traditioner. Detta har fört hemslöjdsrörelsen i direkt

kontakt med folklivsforskningen i de delar av denna, som bestå i utforskandet av folkets handtverk och konst jämte den muntliga tradition, som knyter sig härtill.

Det svenska hemslöjdsarbetet kan sägas vara uppdelat på tvenne olika fraktioner, den ena av dessa utgöres av Föreningen för svensk hemslöjd i Stockholm, den andra utgöres av Hemslöjdsföreningarnas riksförbund, vilket bildades år 1912 och är en sammanslutning av de olika lokala hemslöjdsföreningarna i landsorten. Framför allt inom den förra men även inom de till riksförbundet anslutna föreningarna har sedan mer än ett årtionde tillbaka igångsatts en insamling och avbildning av ännu i hemmen förvarade äldre slöjdföremål. Dessa inventeringar äro av ett utomordentligt värde för folklivsforskningen, men de äro det givetvis i lika hög grad för hemslöjdsrörelsen själv, då denna därigenom erhåller klarare linjer för sitt arbete i nationellt och även ekonomiskt avseende.

Den 29 juni 1912 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att verkställa utredning om den svenska hemslöjdens i allmänhet nuvarande tillstånd, utvecklingsmöjligheter och behov inom de särskilda orterna av vårt land samt att avgiva betänkande och förslag angående de åtgärder, som från statens sida kunna vara av behovet påkallade för dess understödjande och utveckling. En av denna kommittés, Hemslöjdskommitténs, uppgifter har varit att åstadkomma ett enande av de bägge hittillsvarande fraktionerna, i vilket syfte kommittén i sitt den 10 dec. 1917 avgivna betänkande föreslagit inrättandet av en för de svenska hemslöjdsorganen gemensam styrelse, Hemslöjdsstyrelsen, bestående av ordförande och sex ledamöter, av vilka ordföranden och en ledamot skulle tillsättas av Kungl. Maj:t, en ledamot av Nordiska museets nämnd och fyra ledamöter av de lokala hemslöjdsföreningarna och vissa hushållningssällskap på allmänt ombudsmöte. Denna styrelses första åliggande skulle vara »att verka för ökande och spridande av intresse för hembygden och hemslöjden genom samarbete med hemslöjdsföreningarna samt utgöra den sammanhållande kraften mellan dessa».

Hemslöjdsinventeringen.

Såsom ett led i förkovrandet och fördjupandet av hemslöjdsintresset, har kommittén med rätta betraktat den pågående slöjdinventeringen. Efter en redogörelse för den hittills bedrivna verksamheten på detta område skrives sålunda: »Med den uppfattning, kommittén hyser om vikten av den ortskarakteristiska slöjdens bevarande och om dess betydelse för våra dagars slöjd, kan omdömet om ett arbete, sådant som det ifrågavarande, endast bliva ett. Kommittén anser inventeringen av den svenska textilslöjden vara av allra största vikt och betydelse för svenskt kulturarbete och svensk hemslöjd. Och om Föreningen för svensk hemslöjd upphör, torde det vara hemslöjdsstyrelsens plikt att övertaga och fortsätta detta inventeringsarbete. — — — Hela inventeringsarbetet torde för övrigt böra organiseras så, att endast planen till och ledningen av detsamma anförtros åt hemslöjdens centralorganisation i huvudstaden, medan var förening inom sitt område själv utför inventeringen;

godkända planscher skulle sedan inlösas av styrelsen för självkostnadspris. Endast på sådant sätt torde vid insamlingen den verkliga sakkunskapen komma till sin rätt och verket bliva verkligt representativt för hela den gamla svenska textilslöjden. — — — I händelse av Föreningens för svensk hemslöjd upplösning, då, som ovan anförts, fortsättandet av inventeringen av den svenska hemslöjden bör anförtros åt Hemslöjdsstyrelsen, kräves i enlighet med av kommittén och sagda förenings styrelse gjorda beräkningar ytterligare 5.000 kr. pr år.»

Hemslöjdskommittén har sålunda ansett inventeringen av den svenska hemslöjden vara en statlig angelägenhet. Men under för handen varande omständigheter omhänderhaves denna av privata organ. Skulle däremot det främsta av dessa, Föreningen för svensk hemslöjd, komma att upplösas, har förslag framställts om årliga anslag av staten för inventeringens fortsättande.

Skulle hemslöjdsföreningarna se sig i stånd att genomföra denna inventering kunna de sakkunnige härom ej hysa annan uppfattning, än att arbetet därigenom även lagts i de för denna uppgift ur vetenskaplig synpunkt mest skickade händerna. För den statliga ledningen av allmogekulturens utforskande måste det emellertid vara av vikt att kunna följa arbetets fortskridande samt att med ledarna av inventeringsarbetet kunna rådgöra om de lämpligaste formerna för dess fortsättande. Skulle arbetet därvid, såsom hittills i stort sett varit fallet, komma att utföras med föreningarnas egna medel måste denna genom enskild överenskommelse med föreningarna skaffa sig uppgifter om arbetets fortgång, enär resultatet då måste anses såsom en föreningarnas enskilda egendom. Skulle däremot staten, såsom i Hemslöjdskommitténs betänkande föreslagits, eller på annat sätt se sig i stånd att direkt stödja arbetet, torde vid anslags erhållande det villkoret kunna fästas, att förening, som mottagit sådant anslag, bör vara för resultatet av undersökningen redovisningsskyldig till den statliga ledningen av allmogeforskningen.

Hemslöjdsutställningarna.

I detta sammanhang kunna de sakkunnige emellertid icke underlåta att vidröra ett förhållande, som i någon mån verkat hämmande på inventeringsarbetets snabba utförande. Att den konstnärliga textila allmogeslöjden i den största utsträckningen framdragits ur hemmens gömmor genom anordnande av tillfälliga utställningar för gammal slöjd är en förtjänst, som helt och hållet tillkommer hemslöjdsföreningarna. De rikaste tillfällen att i ett sammanhang överblicka bygdens slöjdtraditioner hava här erhållits, men det sålunda tillfälligt hopförda materialet har icke i den utsträckning man kunnat hoppas kommit den vetenskapliga forskningen tillgodo. I de flesta fallen hava för föreningens eget behov tagits endast några arbetsmönster av vävnader jämte blåkopior av fransar, hålsömmar, spetsar och dylikt. Ofta har det emellertid inträffat, att de, som gjort slöjdens vetenskapliga utforskande till sin uppgift, först efter utställningens slut erhållit kännedom om densamma. Vid några tillfällen har t. o. m. förbud utfärdats för »utomstående» att i vetenskapligt syfte studera de respektive utställningarna.

Utställningarna kosta dock för mycket både arbete och pengar, för att icke bliva mera fruktbärande än vad hittills visat sig vara fallet. Under en längre tid måste oftast hemslöjdsföreningens representant resa bygderna omkring för att söka fram föremålen med tillhjälp av sockenombud, vilka sedan hopsamla det som utvalts, inpacka det och avsända det till utställningen, där det under några få dagar exponeras blott för ortsbefolkningen, varefter det omedelbart nedtages, nedpackas och återsändes. En eller två veckor före utställningens öppnande anländer godset, som ej får röras innan det numrerats och bokförts. Så snart sig göra låter vidtager upphängningen. De få mönster, som hinna avbildas under den korta tiden mellan bokföringen och upphängningen, bli allt som återstår samlat för framtiden sedan utställningsföremålen på nytt skingrats. Och ett tillfälle, som kanske aldrig mera återkommer, har för forskningen gått till spillo.

Med nu rådande förhållanden upprepar sig detta i större eller mindre omfattning vid snart sagt varje sådan hemslöjdsutställning. Besinnar man, huru kostbart och därigenom stundom omöjligt det blir för forskaren att efter utställningskatalogens adresser, som icke alltid villigt ställas till förfogande, åter uppsöka föremålen, och hur dessa ofta byta ägare eller på annat sätt förfaras, inses tydligt huru nödvändigt det är att själva utställningsanordningarna ändras i sådan riktning, att ur samma förberedande arbete och för samma kostnad tillgodogöres ett mera bestående värde.

Verkligt givande utställningar kunna troligen endast hemslöjdsföreningarna åstadkomma, emedan dessa stå i närmaste förbindelse med befolkningen. Men endast i undantagsfall förfoga dessa föreningar över den tillräckliga vetenskapliga erfarenheten för att kunna reda ut de olika slöjdområdenas särdrag eller samhörigheter. Vanligast träffas denna erfarenhet inom museerna, men ofta frukta hemslöjdsföreningarna i dessa sina farligaste konkurrenter.

Ett organ för den statliga ledningen av allmogekulturens utforskande skulle härvid komma att intaga en mera objektiv ställning. Det är sålunda mellan detta och hemslöjdens organisationer ett samarbete bör uppstå. Här som vid inventeringsarbetet måste gälla att så länge hemslöjdsföreningen är en fullt självständig institution och utför sitt arbete för egna medel, detta samarbete måste vinnas på enskild väg. Skulle föreningen däremot för sin verksamhet hava erhållit understöd av staten, borde därvid också det villkoret fästas, att föreningen vid anordnandet av en tillfällig utställning vore skyldig att anmäla detta för den statliga ledningen av allmogekulturens utforskande. Detsamma skulle även gälla om föreningen komme att underordna sig en blivande hemslöjdsstyrelse, vilken det även borde åligga, att hålla den statliga ledningen av allmogeforskningen underrättad om den verksamhet på hithörande områden, som av de lokala hemslöjdsföreningarna bedrives.

Den statliga ledningen av allmogeforskningen hade då att genom ombud närvara vid sakernas ankomst för att avbilda och undersöka dessa efter hand som de innumreras. För detta bör vara så god tid beräknad att eventuellt

tagna fotografier kunna vara färdiga för färgläggning då utställningen stänges. Efter utställningens slut böra föremålen kvarstanna den nödiga tiden för avslutandet av avbildningen och andra undersökningar. Den i vanliga fall minimala kostnad, som därvid kunde uppstå för lokalen, skulle genom den statliga ledningen ersättas.

Kostnaderna för hemslöjdsinventeringen i bygderna skulle sålunda komma att påvila hemslöjdsorganen själva. Däremot skulle inom ramen för den här föreliggande utredningen statsverket komma att ikläda sig vissa kostnader för resor och uppehälle samt material, framför allt fotografiplåtar, i samband med de tillfälliga utställningarna, varjämte särskild ersättning för lokalhyra utöver den för utställningen beräknade tiden kan ifrågakomma. Samtliga dessa kostnader torde böra gäldas av medel, som ställts direkt till den statliga ledningens förfogande. Summan kan förslagsvis sättas till 1.500 kr.

Organisationer, verksamma för fri insamling.

De organisationsgrupper, som nu återstå, folkhögskolorna, ungdomsföreningarna och den fria folkbildningens organ, hava här ovan räknats såsom uteslutande tjänande den fria insamlingsverksamheten, beroende på, att det arbete till allmogekulturens utforskande som härifrån kan utföras helt och hållet måste bliva en biprodukt vid sidan om de ifrågavarande organisationernas egentliga uppgift.

Folkhögskolan.

Folkhögskolan är och måste naturligtvis i första hand vara folkhögskola. Den frågan kan emellertid uppställas, om hon dock icke kan tänkas fylla en plats i raden av de många frivilliga arbetare, som äro önskvärda, om utforskandet av allmogekulturen skall kunna bedrivas med den för arbetets fullföljande nödiga snabbheten. I betraktande av det intresse, som förefinnes hos folkhögskolans lärare, och som redan på flera håll avsatt synliga frukter, kan denna fråga utan tvekan besvaras jakande. Folkhögskolans insats i detta arbete har framvuxit ur intresset att hos eleverna väcka en starkare hembygdskänsla. Genom stiftandet år 1921 av Svenska folkhögskollärarnes förening för hembygdsvård och hembygdskunskap har detta intresse t. o. m. direkt uttalats vara en den svenska folkhögskolan nära liggande angelägenhet.

Den nästa fråga, som inställer sig till besvarande, blir då vilken ställning den statliga ledningen av allmogekulturens utforskande kan tänkas intaga till dessa strävanden och hur resultaten härav skola kunna komma den av staten ledda undersökningen till godo.

Intresset för allmogeforskningen har helt naturligt vid flera folkhögskolor lett till grundande av smärre uppteckningssamlingar, för vilka dels lärarnas egna anteckningar, dels elevernas, verkställda såväl under den tid de tillhöra skolan som efter att de lämnat denna, ligga till grund. Det arbete, som härvid utförts av lärarna själva, blir närmast att jämställa med den enskilda insamlingsverksamheten. Enskilt insamlat material är samlarens privata egendom. Endast under den förutsättningen att denne för sitt arbete åtnjutit understöd av staten skall han vara skyldig att inför denna redovisa för sin verksamhet. Därest en lärare vid en folkhögskola kan anses för uppgiften

kvalificerad, skall han även kunna erhålla statsanslag till bedrivande av vetenskaplig insamling. Sådant anslag kan sökas och erhållas antingen från hembygdsförbund eller därmed jämförlig förening eller från någon av de större vetenskapliga institutionerna för hithörande forskningar eller hos den statliga ledningen direkt. Inför den institution, genom vilken anslaget erhållits, har han att redovisa för dess användning ävensom att dit avlämna det insamlade materialet i original eller avskrift. Skulle anslaget hava erhållits av den statliga ledningen direkt, äger denna att avgöra platsen för materialets framtida förvaring.

För sådant arbete som utföres av eleverna kan staten icke ikläda sig någon undersökningskostnad, men det bör vara statens angeläget, att i den utsträckning detta är möjligt uppmuntra och stödja denna verksamhet. Direkt kan staten göra detta genom att tillhandahålla litteratur på hithörande områden åt skolans bibliotek samt genom broschyrer och frågelistor till ledning för insamlingen. Ävenledes må av eleverna utförda värdefullare samlingar kunna belönas genom premier i form av böcker. I de fall skolan eller hennes elever erhålla dylikt stöd av staten, förbehåller sig denna emellertid rätt att ur det till skolans arkiv inkomna materialet taga avskrifter för att införliva dessa med av staten understödda offentliga samlingar. I de trakter där hembygdsförbund eller därmed jämförliga föreningar finnas, som för sitt arbete erhålla understöd av staten, torde samarbetet mellan statens insamlingsverksamhet och folkhögskolan lämpligen förmedlas av dessa, så att tillhandahållandet av skrifter och bokpremier sker på denna väg och avskrifter av samlingar utföras för dessas räkning. I sådant fall bör även av statsmedel ett anslag för detta ändamål ställas till förbundets eller föreningarnas förfogande. Där en sådan organisation icke finnes, får införlivande i avskrift av folkhögskolornas samlingar med offentlig samling bliva en den statliga ledningens direkta omsorg.

Ännu i ett avseende torde folkhögskolan kunna gagna den statliga undersökningen. Den här föreslagna formen för uppmuntrande av elevernas insamlingsverksamhet är snarast att jämställa med den förut berörda propagandaverksamhet, som för drivande av här ifrågavarande syften blir erforderlig. I folkhögskolan kan staten dessutom erhålla ett direkt verksamt organ för befordrandet av ett allmännare intresse och en vidare förståelse för allmogeforskningens uppgifter. Särskilt kan detta bliva fallet inom sådana delar av landet, där lokala organ för den statliga insamlingsverksamheten saknas.

Statsverkets kostnader för sådan insamling som bedrives inom folkhögskolan skulle huvudsakligen bestå i utgifter för böcker, som ställdes till förfogande dels åt skolans bibliotek, dels för premier åt intresserade samlare, samt i utgifter för avskrivning av sådant till skolan inkommet material, som bör införlivas med de offentliga samlingarna. Denna kostnad har uppskattats till 3.000 kr.

Övriga för folkminnesinsamling verksamma organisationer.

Mycket närbesläktat med verksamheten inom folkhögskolornas elevförbund blir det bidrag till allmogekulturens utforskande, som kan lämnas av ungdomsföreningarna och den fria folkbildningsverksamhetens organ. Till den förstnämnda äro huvudsakligast att räkna Jordbrukarungdomens förbund, samt Svenska ungdomsringen för bygdekultur, till de senare räkna vi studiecirklarna och andra sammanslutningar i folkbildningssyfte samt den allmänna föreläsningsverksamheten. Med undantag möjligen för Svenska ungdomsringen för bygdekultur, vilkens verksamhet ännu undandrager sig ett klarare bedömande, hava de nu anförda organisationerna, i likhet med folkhögskolan, tyngdpunkten i sin uppgift förlagd på helt andra verksamhetsområden än utforskandet av svenskt folkliv. Det oaktat hava dessa organisationsgrupper haft och komma även allt framgent att erhålla upprepade beröringspunkter med hembygdsforskningens och hembygdsvårdens arbetsfält.

Jordbrukareungdomens förbund har främst på sitt program satt syftet att »bibringa de unga en fördjupad hembygdskunskap, förvärvad under studier och strövtåg i hembygden». Till den av Västsvenska folkminnesföreningen 1920 anordnade instruktionskursen i folkminnesuppteckning hade 10 stipendiater till hälften bekostats av förbundet och år 1921 utgav detta en mindre Handledning för bygdebeskrivare och folkminnesinsamlare. Material som inom förbundet insamlats har överlämnats till Västsvenska folkminnesföreningens arkiv i Göteborg.

Att man även inom folkbildningsarbetet haft sin uppmärksamhet riktad på kunskapen om hembygden och det forna folklivet kan blott bero på insikten av att det är kännedomen om den egna bygden, dess liv och samfunds former, som måste vara vetgirighetens och det sanna bildningsintressets naturliga utgångspunkt. En grundlig kännedom om egna förhållanden utgör den enda säkra förutsättningen för anställande av jämförelser med förhållanden på andra håll och inom andra samhällsklasser och för vinnande av den överskådlighet och det sammanhang i företeelserna, som är allmänbildningens och den mänskliga vidsynens kännetecken.

Intresset för folklivsforskningen är ägnat att tillföra såväl ungdomsföreningarna som den fria folkbildningsverksamheten en större mångsidighet och bärkraft. Men vid sidan härom kan även det statliga utforskandet av allmogekulturen gagnas härav.

Det material till kännedom om svenskt folkliv, som genom dessa organisationer kan tillföras forskningen, torde i många fall bliva av mera blygsam vetenskaplig betydelse. Det torde dock vara av vikt för den statliga insamlingsverksamheten att genom broschyrer och belöningar i form av böcker såväl till de olika organisationernas bibliotek, som till enskilda upptecknare, vidmakthålla och uppmuntra intresset i denna riktning, då otvivelaktigt ett värdefullt pioniärarbete i många fall kan härigenom utföras. Sin största betydelse torde dock dessa organisationer äga genom den tjänst de kunna göra propa-

gandaverksamheten särskilt inom sådana orter, där en allmännare insikt om allmogeforskningens betydelse ännu icke vaknat.

Den statliga insamlingsverksamheten måste därför söka förbindelse med ledningen för de olika hithörande organisationerna. Genom denna kunna upplysningar erhållas om vilka ungdomsföreningar, studiecirklar eller liknande organisationer, som finnas i orten, och med vilka den statliga insamlingens organ kan träda i förbindelse, därest den ser sig nödsakad att här upporganisera ett förut icke förefintligt intresse.

De samlingar, som av hithörande organisationer kunna göras, torde lämpligen avlämnas till något offentligt folklivsarkiv, såsom fallet varit med de samlingar, som verkställts inom Jordbrukareungdomens förbund och Örebro läns allmänna bildningsförbund, vilka avlämnas till respektive Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg och Föreningen Örebro läns museum i Örebro. I likhet härmed hava inom studiecirklarna verkställda samlingar avlämnats till Folkminnesarkivet i Lund och till Västmanlands fornminnesförening i Västerås. I de fall då staten i någon form understöder hithörande verksamhet inom de olika organisationerna äger denna också att bestämma platsen för det insamlade materialets framtida förvaring.

Statsverkets kostnad för sådan insamling, som bedrives inom övriga för folkminnesinsamling verksamma organisationer, såsom ungdomsföreningar, studiecirklar m. m., skulle huvudsakligen bestå i utgifter för böcker, som ställdes till förfogande åt de ifrågavarande organisationernas bibliotek eller såsom premier åt intresserade samlare. Denna kostnad har uppskattats till 2.000 kr.

Insamlingen av folkmusik.

Det återstår oss ännu att beröra de allmänna organisationsfrågor och de kostnadskrav, som äro förenade med de två mera fristående forskningsgrenarna, folkmusiken och ortnamnsforskningen. Genom sin specialiserade beskaffenhet måste folkmusiken nödvändigtvis intaga en annan ställning såväl i undersökningshänseende som i formen för det insamlade materialets registrering än övriga kategorier av folklivet. Redan den elementäraste förutsättningen för tillgodogörandet av det insamlade stoffet, förmågan att läsa notskrift, äges icke eller kan ens förvärvas av varje etnologisk forskare.

De organisationer, som närmast kunna tagas i anspråk för insamling av folkmusik, äro Folkmusikkommissionen, Musikhistoriska museet, Svenska samfundet för musikforskning och den musikhistoriska avdelningen vid Nordiska museet, vidare alla övriga till folklivsforskningen hänförbara organ, däri även innesluten Undersökningen av svenska folkmål i Upsala. För den registrering och bearbetning av det insamlade materialet, som måste bliva förbunden med planläggandet och slutförandet av undersökningarna i bygderna, blir det emellertid nödvändigt, att hela materialet i original eller avskrift sammanföres till en plats, där det kan i sin helhet överblickas. Detta förutsätter icke att hela materialet måste förvaras i *ett* arkiv, men att det måste dit insändas för granskning och registrering. Den bestämda och fasta form en låt eller visa

äger gör det nödvändigt att dennas art eller värde bedömes i hela sin utskrift, den kan icke såsom fallet är med exempelvis en folksaga refereras, och med den stora spridning en melodi kan förete, kan heller icke såsom fallet är med folkmålen någon viss geografisk uppdelning till Upsala, Lund eller Göteborg tillämpas. För folkmusiken måste därför centralisationsvägen beträdas i en utsträckning vida större än för någon annan av här berörda undersökningsgrupper.

Den frågan inställer sig då, varest detta centralarkiv för den svenska folkmusiken skall förläggas. Man kunde härvid tänka på någon av de redan befintliga organisationerna, men vid ingen av dessa finnes tidigare en personal, som kan tagas i anspråk för förvaltningen av hithörande samlingar. Lämpligare än att till någon av de anförda organisationerna knyta ett svenskt folkmusikarkiv har därför synts att förlägga detta direkt till den statliga ledningen av allmogeforskningen. Till denna skola de gjorda samlingarna årligen insändas för granskning och registrering, varefter denna också äger att träffa bestämmelser om materialets framtida förvaring.

Sådan samling, som sysselsätter sig enbart med folkmusik, måste falla under kategorien systematisk utforskning. Skulle insamlingen utföras inom viss organisation, skulle denna sålunda för detta arbete äga att uppbära anslag av staten till samma belopp, den själv kan för detta syfte anslå. I andra fall utföres insamlingsarbetet av enskilda forskare med medel, som direkt ställas till förfogande av den statliga ledningen. För folkmusikinsamling föreslås tillsvidare en summa av 2.000 kr. att ställas till den statliga ledningens disposition.

Ortnamnsforskning.

För ortnamnsforskningen hava de sakkunnige såsom nedan närmare beröres i gemensamt med Ortnamnskommittén avgivet underdånigt yttrande den 20 dec. 1922 föreslagit inrättandet av en särskild ortnamnsundersökning. Utöver arvoden till personal m. m. skulle denna undersöknings omkostnader komma att utgöras dels av materialier och expenskostnader, dels av kostnader för skrivbiträde, dels och huvudsakligen kostnader för i orterna bedrivna undersökningar och för sådana specialarbeten, som av annan person än föreståndaren kunna komma att på uppdrag av undersökningen utföras. För dessa utgiftsbehov har beräknats, att för första året, innan undersökningarna hunnit komma fullständigt i gång, ett anslag av 15.000 kr. är behövligt. Därur utgår även i förekommande fall reseersättning åt föreståndaren. För följande år har beräknats att detta anslag behöver höjas till 20.000 kr. Efter den indelning som ovan gjorts skulle detta anslag närmast erhålla karaktären av s. k. grundanslag.

Sammanfattning rörande anslag.

Enligt den nu lämnade framställningen skulle de anslagskrav, som för undersökningen av svenskt folkliv och folkmål ställas på staten, kunna sammanfattas sålunda:

Grundanslag

till Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet	Kr.	4.500: —	
» Undersökningen av svenska folkmål i Upsala	»	13.500: —	
» Ortnamnsundersökningen	»	15.000: —	33.000: —

Rörliga anslag

till Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet	Kr.	3.000: —	
» Undersökningen av svenska folkmål i Upsala	»	20.000: —	
» Landsmålsföreningarna i Lund	»	2.850: —	
» Nordiska museet	»	14.000: —	
» Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola	»	3.500: —	
» kulturhistoriska föreningar och museer	»	18.000: —	
» den statliga ledningen för allmogeforskningen för			
a. Hemslöjdsutställningars avbildande m. m.	»	1.500: —	
b. Folkhögskolor	»	3.000: —	
c. Andra för folkminnesinsamling verksamma organisationer	»	2.000: —	
d. Insamling av folkmusik	»	2.000: —	69.850: —
Summa anslag	Kr.		102.850: —

Summorna kunna angivas sålunda: *grundanslag* 33.000: — kr., varav av statsmedel nu utgår 18.100 kr., samt *rörliga anslag* 69.850: — kr., varav av statsmedel nu utgår 7.000: — kr. Undersökningen skulle efter denna beräkning medföra en merkostnad för statsverket av 77.750: — kr.

Olikheter i undersöknings- och administrationsuppgifter för folklivs- och folkmålsforskning.

Det folkmålsmaterial, som kan tillvaratagas vid en undersökning, som har folklivet till huvuduppgift, får i förhållande till folkmålsundersökningarna i det hela en ensidig karaktär, även om det är systematiskt samlat. På motsvarande sätt kan det folklivsmaterial, där de ledande synpunkterna och metoderna äro rent språkliga, långt ifrån helt motsvara alla de krav, som ställas på ur sakliga synpunkter gjorda folklivsundersökningar.

Givetvis böra de tillfällen begagnas, som kunna finnas till en ömsesidigt gagnande samverkan mellan folklivsforskning, folkmålsforskning och ortnamnsforskning, en samverkan vars behövlighet i den föregående framställningen belysts. Det är samma bygder, som skola genomforskas, ofta även samma sagesmän, som skola uppsökas, samma äldre och yngre källmaterial, som skall utnyttjas för alla de nämnda forskningsgrenarnas ändamål. Liksom

samma sagesmän ofta kunna ge de bästa upplysningarna om såväl bygdens gamla folkliv och folktraditioner som om dess språk och dess ortnamn, så kan också till båtnad för undersökningsresultatet samma upptecknare låta sin upptecknings verksamhet gå in på alla dessa ämnesområden. En dylik mångsidighet har hos oss gamla traditioner, som dock aldrig nått en fullt ändamålsenlig utveckling. Det är också ett kombinationsbehov av samma art, som gjort sig gällande i det under senare tid inom internationellt vetenskapligt arbete allt mer framträdande yrkandet på kombination av ord- och sakforskning. En sådan mångsidighet, som kombinerad ord- och sakforskning strängt taget erfordrar hos undersökarna är dock ingalunda någon allmän egenskap och även där dylik mångsidighet finns eller eftersträvas, kan den ej räcka till för alla krav. Den koncentration, som också kräves, sker i regel på bekostnad av mångsidigheten. Man har i vårt land delvis sökt lösa dylika svårigheter genom att utsända sammansatta undersökningsexpeditioner, vari etnologer och språkmän arbetat tillsammans. Man har också använt det tillvägagångssättet, att en och samme undersökare instruerats av och mottagit uppdrag från specialforskare inom olika ämnesområden eller från olika institutioner. I båda fallen och över huvud erfordras dock en gemensamhet i arbetsledningen för de särskilda ändamålen och en samverkan mellan de olika intressena, som ännu blott är i sitt vardande.

Såsom tidigare berörts och i Betänkandets Del II närmare i detalj visas, har i fråga om folkmålsforskningen redan en förhållandevis ganska hög grad av centralisering ägt rum, under det detta ej är fallet med de organ, som arbeta för folklivsforskning. I stället för de många för var sitt landskap eller motsvarande område beräknade landsmålsföreningarna och styrelserna i Upsala har nämligen trätt en gemensam organisation Undersökningen av svenska folkmål, beräknad för hela den del av landet, vars undersökning tidigare letts från Upsala, och samverkande med de få specialorganisationer, som nu finnas där. Landsmålsföreningarna i Lund ha sammanslutit sig i det de utsett en gemensam centralstyrelse och ha börjat vidtaga åtgärder för sammanslående av sina arkiv till ett enda. Dessa sammanslutningar i Upsala och Lund samt det senare tillkomna Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola bilda tillsammans en hela riket omfattande organisering av folkmålsforskningen. Specialorganisationer i landsorten för dylik forskning finnas ej. De kulturhistoriska föreningar på skilda håll, som på sitt program upptagit folkmålen och som under senare tid varit i någon betydande mån verksamma jämväl för denna del av programmet, ha gjort detta under nära samverkan med någon av de nämnda centrala organisationerna, som hos sig förena ej blott arbetsledningen, utan ock nästan allt arkivmaterial av större omfattning, som nu tillkommer på annan än enskild väg.

Folklivsforskningens organ äro, som av den föregående framställningen synes, mångdubbelt flera och med avseende på organisationsformer och arbetsuppgifter i högsta grad heterogena. Även hos dessa organisationer ha visser-

ligen framträtt tendenser till centralisering av större eller mindre omfattning, men centraliseringstendenserna ha här varit mindre starka än hos folkmålsforskningens organ och centraliseringsproblemen mera svårlösta. Utom rent vetenskapliga institutioner arbeta här sådana, för vilka det vetenskapliga utforskandet av en bygds eller av landets allmogekultur är en sidoordnad eller underordnad uppgift i förhållande till museiverksamhet eller andra uppgifter, och vidare även sådana organ som ej bedriva någon systematisk undersökning, utan blott fri insamling utförd av lekmän, en upptecknings verksamhet som för folklivsforskningen kan användas i mycket större utsträckning än för folkmålsforskningen. Ledandet och utvecklandet av ifrågavarande fria insamling av folklivsmaterial erfordra särskild hänsyn vid tillskapande av nya organisationer.

Den ovan framhållna olikheten mellan folklivsforskning och folkmålsforskning i fråga om organisationsformer ställer i fråga om vartdera ämnesområdet olika krav på den ledning, som för genomförande av ett systematiskt utforskningsarbete erfordras. Även när en och samma institution driver undersökningsarbeten rörande såväl folkliv som folkmål och ortnamn och även när detta sker och med fördel kan ske genom samma upptecknare, så har dock behovet av specialisering i ledningen av arbetena efter forskningsföremålen gjort sig starkt kännbart. Inom en vetenskaplig institution kan dylik specialisering genomföres med bibehållen enhet genom särskild personal för ledning av särskilda arbeten. Där olika specialorganisationer finnas på samma ort kan det till och med vara tänkvärt att söka åstadkomma en sammanslagning och därigenom göra inbesparingar i förvaltningskostnader samt vinna närmare samarbete mellan dem som arbeta inom samma geografiska område på olika ämnesområden och få till stånd en för forskare önskvärd enhet i samlingarna rörande såväl folkliv som folkmål och ortnamn. Men när det gäller den centrala ledningen för hela riket, är en sammanslagning till en enda institution eller en enda styrelse ej genomförbar och ej heller önskvärd.

Uppdelning i tre administrativa linjer.

De sakkunnige hava därför kommit till den slutsatsen, att den statliga ledningen för folklivsforskningen och för folkmålsforskningen icke bör vara gemensam utan skiljas för var och en, men dock erhålla en sådan form, som möjliggör ett nära samarbete mellan båda. För det tredje hithörande forskningsområdet, ortnamnsforskningen, föreligger redan ett förslag i samma riktning. Enligt nådigt uppdrag den 30 nov. 1922 hava de sakkunnige den 20 dec. 1922 gemensamt med ortnamnskommittén avgivit yttrande med förslag till sådan omläggning av de åt ortnamnskommittén nu anförtrodda arbetena, att utredningen rörande Sveriges ortnamn må kunna genom koncentrering å utredningens viktigare delar snabbare än genom nu tillämpad arbetsplan föras till slut. Därvid har uppställts som ortnamnsforskningens viktigaste mål, på vars uppnående arbetet bör koncentreras, att insamla det i muntlig tradition ännu levande material, som ej kan hinna i tid insamlas utan ett starkt påskyndande av insamlingsarbetet, med tillbakasättande tills vidare av bear-

betning för publicering. Samtidigt härmed har framhållits hurusom ett dylikt påskyndat insamlingsarbete kan samordnas med de krav på ortnamnsundersökningarna, som namnregleringen medför. För uppnående av detta ändamål har föreslagits inrättandet av en särskild organisation kallad Ortnamnsundersökningen, såsom vilkens första uppgift har satts »att åstadkomma en ur praktiska och språkliga synpunkter tillfredsställande så vitt möjligt fullständig förteckning över Sveriges viktigare ortnamn och förvalta det sålunda uppkommande ortnamnsarkivet».

Arbetet skulle sålunda komma att med avseende på administrationen uppdelas på tre olika linjer, var och en med sin egen ledning. Under någondera av dessa måste de för fältforskningen aktiva organen höra. Till den statliga ledningen för folklivsforskningen skulle hänföras Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, Nordiska museet, hembygdsförbund och andra kulturhistoriska föreningar jämte museer, samt de organ för den fria insamlingsverksamheten, såsom folkhögskolor, studiecirklar o. s. v., för vilka ovan redogjorts. Till den statliga ledningen för folkmålsforskningen skulle hänföras Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen samt Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

Under ortnamnsundersökningen sortera inga direkta organ. Undersökningen förfogar över ett visst årligt grundanslag och äger att själv bestämma, vilka organ den för sina syften vill anlita. Skulle något av de arbetande organen, i första rummet Undersökningen av svenska folkmål i Upsala samt Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, önska bidrag av staten för utförande av ortnamnsundersökningar, får sådant bidrag för så vitt undersökningarna falla inom ramen för det åt Ortnamnsundersökningen givna uppdraget bero på överenskommelse mellan det ifrågavarande organet och Ortnamnsundersökningen. Skulle dessa undersökningar falla utom ramen för Ortnamnsundersökningens av staten givna uppdrag, må anslag av statsmedel sökas genom det statliga organ, undersökningen av folklivet eller av folkmålen, varunder den sökande i administrativt avseende hänförts.

Det här sagda skulle komma att innebära att, liksom bidrag av statsmedel för undersökningar alltid sökas hos det statliga organ, under vilket den sökande lyder, denne även är skyldig att avgiva undersökningsberättelse endast till det organ, genom vilket anslaget erhållits. Vi kunna exemplifiera detta sålunda. Dalarnes hembygdsförbund har hänförts till organen för folklivsforskning. Detta hindrar icke att hembygdsförbundet även kan utföra undersökningar rörande folkmål eller ortnamn. Anslag för sådant ändamål sökes emellertid icke hos folkmålsorganisationen eller Ortnamnsundersökningen utan hos det statliga organet för folklivsforskningen. Till detta avlämnas berättelsen över undersökningen, varefter detta må äga att i samråd med organisationerna för folkmålsforskningen eller ortnamnsforskningen träffa de efter omständig-

heterna lämpade bestämmelserna rörande platsen för det inkomna materialets framtida förvaring. Det statliga organ under vilket den anslagssökande lyder skall också äga inspektionsrätt över dess samlingar, och allt inkommet material, detta må tillhöra folklivets, folkmålens eller ortnamnens område, skall vara offentlig egendom och åtnjuta samma arkivvård.

Särställning för Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

En särställning i här berörda avseende torde dock böra medgives Undersökningen av svenska folkmål i Upsala. I programmet för den första landsmålsföreningen i Upsala, den år 1872 stiftade Västgöta landsmålsförening, betecknas folkmålen såsom muntliga fornminnen. Detta står i full överensstämmelse med den uppfattning, som tidigare kommit till uttryck inom de s. k. fornminnesföreningarna, där icke blott föremål från den avlägsnaste forntid och föremål ur allmogelivet utan även traditioner av alla slag, folkmelodierna och folkets ordförråd betecknades med det gemensamma namnet fornminnen. Även om vid den fortsatta utvecklingen under längre tider intresset för den språkliga formen trätt mycket starkt i förgrunden, har dock den totalsyn på det olösliga sammanhanget mellan traditionens innehåll och språkliga form, som redan från första stund kom till uttryck vid insamlingsarbetet i Upsala, aldrig helt övergivits. Detta har haft till följd, att vi hos Undersökningen av svenska folkmål i Upsala hava att söka icke blott våra främsta dialektsamlingar utan ock våra mest betydande samlingar av muntliga traditioner av etnologiskt innehåll. De vetenskapliga intressena hava emellertid varit i första hand språkliga. Det etnologiska materialet har ännu icke erhållit den bearbetning, som det påkallar. Ej heller har detta etnologiska material erhållit sådan registrering, som för dess fulla vetenskapliga utnyttjande erfordras.

I den föreskrift som av Kungl. Maj:t år 1913 lämnades för den då med statsmedel igångsatta undersökningen av svenska folkmål i Upsala heter det: »Undersökningens huvudföremål skall utgöras av dialekterna. I den mån det låter förena sig med dialektundersökningens planmässiga fullföljande, skola dock alla tillfällen iakttagas till undersökning av folktraditioner, även när dessa icke äro av rent språkligt intresse. Arbetet skall bestå i: a) detaljerad registrering av i Upsala redan befintliga dialekt- och folkminnessamlingar; b) sådan bearbetning av detta material, som närmast erfordras såsom grundval för materialets komplettering och kontrollering; c) bedrivande av fortsatta undersökningar å landsbygden.»

Enligt denna föreskrift är huvudvikten lagd vid dialektmaterialets insamling och bearbetning. Även ett omfattande etnologiskt material tillföres emellertid alltjämt undersökningens arkiv. Särskild ledning för det etnologiska insamlingsarbetet har dock ej funnits vid undersökningen, och det samarbete, som på flera sätt ägt rum mellan Undersökningen och etnologiska forskare och institutioner, har ej nått den utveckling som behöves. Det förnämsta hindret har varit bristen på representant för etnologisk forskning vid Upsala universitet.

Ett hänförande, i likhet med landsmålsorganisationerna i Lund och Göteborg, av den motsvarande i Upsala till den statliga ledningen av folkmålsundersökningarna skulle ofelbart medföra att det etnologiska intresset allt framgent här skulle komma att träda i bakgrunden för det språkliga. Hindren för forskare att utföra undersökningar av rent etnologisk art kunna visserligen undanrödjas genom att dessa söka anslag för sina forskningar hos sådana organisationer, som förut hänförts till undersökningen av folklivet, sådana som Nordiska museet eller hembygdsförbund och kulturhistoriska föreningar. Men därigenom skulle det insamlade materialet komma att tillfalla dessas samlingar och Undersökningen av svenska folkmål i Upsala avsnöras från den utveckling till en av vårt lands huvudsamlingar av etnologisk art, som det redan befintliga materialet berättigar denna till.

Av denna grund har det synts lämpligast att Undersökningen av svenska folkmål i Upsala kommer att intaga en sådan dubbelställning, att denna ifråga om dialektundersökningarna sorterar under den statliga folkmålsundersökningen samt ifråga om folkminnesundersökningar under den statliga undersökningen av folklivet. Anslag för språkliga undersökningar erhålles hos den förra. Anslag för efter en viss angiven plan lagda etnologiska undersökningar sökas hos undersökningen av svenskt folkliv, till vilken även berättelse över undersökningen skall avlämnas.

De tre statliga undersökningarna.

De tvenne skilda statliga undersökningarna av folklivet och folkmålen benämna vi *Folkminnesundersökningen* och *Folkmålsundersökningen*. Vardera av dessa undersökningar uppdrages åt en efter vissa principer sammansatt styrelse, som förordnas av Kungl. Maj:t på ett år i sammanhang med varje förnyat beviljande av undersökningsanslaget. Styrelsen för Folkminnesundersökningen benämnes *Folkminnesrådet* och styrelsen för Folkmålsundersökningen kallas *Folkmålsnämnden*. En särställning till dessa undersökningar intar undersökningen av ortnamnen. Denna speciella undersökningsuppgift måste lösas i nära samarbete, å ena sidan med den under Folkminnesundersökningen lydande bebyggelseforskningen, å andra sidan med Folkmålsundersökningen. Utöver den rena forskningsuppgiften har ortnamnsundersökningen emellertid även den rent praktiska att göra de utredningar, som erfordras för fastställande av de svenska ortnamnens officiella former. Ett hopförande av ortnamnsforskningen med endera folkminnesundersökningen eller folkmålsundersökningen låter sig icke göra utan att denna forskning skulle bliva på någon punkt lidande i sin mångsidiga omfattning. På grund härav inträder denna sålunda, i enlighet med av de sakkunnige gemensamt med Ortnamnskommittén den 20 dec. 1922 avgivet underdånigt yttrande, såsom en tredje undersökning, *Ortnamnsundersökningen* med dennas styrelse, *Ortnamnsnämnden*.

Folkminnesundersökningen. Föremål och arbetande organ.

Av de tre här nämnda undersökningarna är Folkminnesundersökningen den till sitt innehåll mest omfattande. Den omsluter även de talrikaste organen för sin insamlingsverksamhet. Enligt den föregående framställningen kan undersökningen med hänsyn till innehållet delas i fem kategorier, utforskandet

av 1. inventarier och bildande konst, 2. bebyggelse och byggnadsskick, 3. dräktskicket, 4. musik, dans och lek, 5. muntliga traditioner. De organ, undersökningen kan betjäna sig av, kunna efter undersökningens art delas i sådana, som tjäna den systematiska undersökningen, och sådana, som hänföra sig till den fria insamlingen. Till de förra äro främst att räkna Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala och Nordiska museet, varjämte Folkmusikkommissionen och Musikhistoriska museet, även om de för närvarande icke bedriva direkt insamlingsverksamhet, böra uppföras bland den systematiska undersökningens organ.

En mellanställning mellan organen för den systematiska undersökningen och den fria insamlingen intaga de kulturhistoriska föreningarna och museerna utanför Stockholm samt hemslöjdsföreningarna. Av de förra bedriva följande en verksamhet, som måste hänföras till den systematiska undersökningen: Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand, Föreningen Jämtslöjd i Östersund, Skånska föreningen för byggnadskultur i Lund, Dalarnes hembygdsförbund i Falun, Västmanlands fornminnesförening i Västerås, Sällskapet för gotländsk forskning i Visby, Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg, Helsingborgs museum, Gestriklands kulturhistoriska förening i Gävle, Västerbottens läns hembygdsförening i Umeå och Hallands hembygdsförbund i Halmstad. Antalet hithörande organisationer är sålunda 11. Övriga kulturhistoriska föreningars och museers verksamhet på hithörande område är att beteckna såsom tillhörande den fria insamlingen. Hemslöjdsföreningarnas insamlingsverksamhet är knuten dels till Föreningen för svensk hemslöjd i Stockholm, dels till ett antal lokala hemslöjdsföreningar, vilka alla tillhöra Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund. Den förstnämnda föreningens verksamhet kan helt betecknas såsom systematisk undersökning. Detsamma är för de till riksförbundet anslutna föreningarna framför allt fallet med Malmöhus läns hemslöjdsförening, i regel måste dessa föreningar dock åtminstone tills vidare räknas som den fria insamlingens organ.

Helt och hållet hörande till den fria insamlingsverksamheten äro folkhögskolorna, ungdomsföreningar med kulturellt syfte och den fria folkbildningens organ, av vilka de förstnämnda gentemot de övriga bilda en sluten grupp för sig.

Den ledande grundtanken för de sakkunnige har såsom redan tidigare framhållits varit att utan att ingripa i de nu bestående organisationernas form eller inre liv söka samla dem till en gemensam av staten stödd ansträngning för räddandet av den tradition, som dagligen dör. Den ram inom vilken detta skall ske bör bliva så böjlig, att den icke utesluter möjligheten av att även andra arbetande organ än de just nu för handen varande kunna uppstå, den skall heller icke tvinga in de nu arbetande organisationerna i ett bestämt, fast präglat sammanhang, snarare bör den blott skapa möjligheter för dessa att så småningom växa samman kring en gemensam uppgift, denna må

sedan på vissa håll äga en mycket central karaktär och på andra en mera periferisk.

Folkminnesrådet. Dess sammansättning.

I det organ, Folkminnesrådet, staten skulle komma att för folkminnesundersökningen äga, böra i första hand de olika vetenskapliga intressena finnas representerade. Men skola de olika organisationerna på sätt nyss antyddes känna sig delaktiga och medansvariga i arbetet, böra även dessa vara företrädda i rådet. Av de ovan uppräknade undersökningskategorierna är icke nödvändigtvis var och en i behov av en särskild representant i rådet. Såsom varande olika arter av föremålsforskning skulle grupperna Inventarier och bildande konst, Bebyggelse och byggnadsskick samt Dräktskicket kunna sammanslås och representeras av en fackman, en andre fackman skulle företräda den särdeles omfattande gruppen Muntliga traditioner och en tredje den mera speciella gruppen Musik, dans och lek. De tre vetenskapliga ledamöterna i rådet utses på förslag av de arbetande vetenskapliga organen för folklivsforskningen, vilka nu äro Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, Undersökningen av svenska folkmål i Uppsala samt Nordiska museet. Visserligen finnes vid ingen av dessa institutioner en vetenskaplig sakkunskap på folkmusikens område företrädd. De fackorganisationer som därvid kunna komma ifråga äro Musikhistoriska museet och Folkmusikkommissionen. Det förra har emellertid icke bedrivit någon insamlingsverksamhet på området och Folkmusikkommissionen är en organisation av så tillfällig karaktär att funktionen att föreslå en särskild representant i folkminnesrådet svårligen kan knytas vid denna. Tills vidare torde man sålunda få för folkmusikens representerande i rådet förlita sig till den allmänna uppfattning om de hithörande behoven, som dock kan förutsättas såsom företrädd även vid de tre förstnämnda institutionerna.

Representantskapet för olika organisationsgrupper torde i enlighet med den här ovan lämnade översikten lämpligen knytas vid A. Kulturhistoriska föreningar och museer utanför Stockholm, B. Hemslöjdsföreningar, C. Folkhögskolor och D. Andra för folkminnesinsamling verksamma organisationer.

Representanten för kulturhistoriska föreningar och museer utanför Stockholm kan givetvis icke föreslås av alla de till mer än 150 uppgående organisationerna av hithörande slag utan endast av dem av dessa som för hithörande verksamhet erhållit bidrag av staten. För närvarande är detta icke fallet med någon, varför förslag första gången lämpligen kunde avgivas av de här ovan uppräknade, för den vetenskapliga insamlingen verksamma föreningarna och museerna.

Representanten för hemslöjdsföreningarna föreslås tills vidare av Föreningen för svensk hemslöjd och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund. Skulle, såsom i Hemslöjdskommitténs betänkande föreslagits, en särskild hemslöjdsstyrelse komma att inrättas bör rätten att avgiva förslag till hemslöjdsrepresentant i folkminnesrådet överflyttas till denna styrelse.

Representanten för folkhögskolorna utses på förslag av Svenska folkhögskollärarnes förening.

Övriga för folkminnesforskning intresserade organisationer skulle slutligen äga att gemensamt förslå en representant. De viktigaste av dessa äro I. O. G. T., Nationaltemplarorden, Sveriges blåbandsförening, Arbetarnes bildningsförbund och Jordbrukarungdomens förbund. Samtliga dessa organisationer driva även studiecirkelverksamhet. Representanten för dem utses efter förslag av deras olika riksledningar.

Av de sålunda föreslagna utser Kungl. Maj:t sju personer företrädande de här ovan uppräknade vetenskapliga kategorierna och organisationsgrupperna. Dessa utgöra folkminnesrådet och inom detta förordnas en ledamot att vara rådets ordförande.

Ordförande och övriga ledamöter åtnjuta intet arvode annat än ersättning för resor och sammanträdesdagar.

Dess uppgifter.

Folkminnesrådet skall hava till uppgift att utöva den högsta ledningen av folkminnesundersökningen och vara det sammanhållande organet mellan de olika institutionerna eller organisationsgrupperna för hithörande undersökningar. Begäran om anslag av statsmedel till fortsatta undersökningar sker genom rådet, som fördelar medlen till de olika arbetande organen. Detta förutsätter, att de sistnämnda ingiva sina ansökningar om statsbidrag till rådet jämte plan för medlens användande för undersökningar, varefter rådet har att vid uppgörandet av det kommande årets budget pröva de inkomna ansökningarna såväl med hänsyn till planens lämplighet ur synpunkten av det systematiska utforskandet av allmogekulturen som med hänsyn till det begärda anslagets belopp. För detta ändamål måste rådet kunna i ett sammanhang överblicka resultaten av vid ansökans avlämnande utförda undersökningar i landet. Till grund härför måste ligga ett generalregistratur över de samlingar, som föreligga vid den systematiska undersökningens påbörjande, och detta registratur kompletteras sedan efter hand med de berättelser, som för varje år avgivas av de organ, som deltagit i den statliga insamlingen. De avgivna årsberättelserna, vilka jämte redovisningen för medlens förvaltning skola omfatta hela den av det beträffande organet bedrivna insamlingsverksamheten och icke vara begränsade enbart till den av staten direkt understödda, skola av rådet granskas, varefter rådet har att till Kungl. Maj:t avgiva berättelse jämte redovisning för sin förvaltning. Slutligen har rådet att leda den statliga upplysnings- och propagandaverksamheten.

Folkminnesrådets sekretariat.

För att verkställa detta sitt uppdrag måste till rådet knytas ett sekretariat för att sköta de löpande göromålen samt bereda och föredraga sådana ärenden, som fordra rådets beslut.

En fråga, som här inställer sig till övervägande, är denna, huruvida detta sekretariat skall upprättas såsom en fullt självständig byrå eller om det skulle kunna knytas vid någon av de nu arbetande vetenskapliga institutionerna i Stockholm, Upsala eller Lund. En av de svårigheter, som alltid komma att

inställa sig i ett land med den stora areal och den glesa befolkning Sverige äger, är bristen på ömsesidigt samförstånd mellan de centrala och de lokala organisationerna. Med de många intressen, som redan nu äro verksamma för folkminnesinsamlingen, och som i framtiden böra bli allt flere, skulle ett sekretariat, knutet till en viss institution, lätt kunna skapa den uppfattningen, att de övriga institutionerna eller andra organisationer vore underordnade icke sekretariatet som sådant utan den institution, där sekretariatet har sitt säte. Redan av denna orsak synes en sådan anordning mindre välbetänkt, då den kan tänkas menligt inverka på det förtroende och den auktoritet sekretariatet redan från början måste äga. Det föreligger ännu en grund varför de sakkunnige ansett en sådan utväg icke böra tillgripas. Vid ingen av de nämnda institutionerna har utforskandet av allmogekulturen bedrivits i den allsidiga omfattning, detta utforskande bör erhålla. Vid Nordiska museet har en av tyngdpunkterna helt naturligt lagts vid de materiella företeelserna, inventarier och byggnadsskick, varjämte man ägnat det dagliga livet, folkseden och folktron en stor uppmärksamhet. Däremot har folkdiktningen tagit ett mindre intresse i anspråk. Vid de tvenne övriga har huvudvikten lagts vid den muntliga tradition som berör diktning, tro och sed, under det att sådan tradition som rör näringar och vardagsliv mindre uppmärksammats samt föremålsforskningen och därmed närmast likartade forskningsgrenar nästan fullständigt lämnats å sido. Det finns all anledning antaga, att denna olikhet i intressen de olika institutionerna emellan även för framtiden kommer att bliva bestående. Genom att till en av dessa knyta Folkminnesrådets sekretariat kan därför knappast den situationen undvikas, att detta blir bundet även av den tradition och de synpunkter, som där äro de gällande, och sekretariatet erhåller icke den objektiva ställning till arbetsuppgifterna, det nödvändigtvis måste äga.

Ur här anförda synpunkter har det sålunda synts de sakkunnige riktigast att icke inbygga Folkminnesrådet och dess byrå i någon redan befintlig organisation utan giva detta en fullt självständig ställning gentemot och över *alla* nu för handen varande organ för utforskandet av allmogelivet.

I spetsen för byrån sättes en föreståndare, vilken samtidigt blir rådets sekreterare med skyldighet att utöva den direkta ledningen av den statliga insamlingsverksamheten samt att bereda och inför rådet föredraga de ärenden, som fordra dess beslut in pleno. Ledningen av insamlingsverksamheten består i att följa dennas utveckling icke blott på grundval av de inkomna årsberättelserna utan även i bygderna genom besök hos de olika arbetande organen eller hos de enskilda samlarna. Vidare måste sekretariatet vara en upplysningsbyrå, där uppgifter om vunna arbetsresultat eller råd beträffande planläggning av kommande arbeten kunna erhållas till tjänst åt fältforskningen, men även uppgifter om var i landet det eller det materialet förvaras, som för vetenskaplig forskning erbjuder intresse. Forskare, som sysselsätta sig med vissa problem, skola kunna till byrån insända frågelistor rörande dessa, vilka sedan

av byrån mångfaldigas och distribueras. Även skall genom byrån spridningen av broschyrer och annan litteratur jämte anordnandet av instruktionskurser eller föredrag i hithörande ämnen kunna förmedlas. Detta har till följd att minst en tjänsteman måste knytas vid byrån, vilken, vid föreståndarens frånvaro under resor, uppehåller de löpande göromålen och i övrigt är honom behjälplig vid de inre expeditionsgöromålen.

Vid byrån knytes ett generalregister över så vitt möjligt alla i landet befintliga manuskript och samlingar rörande svenskt folkliv, även sådana som äro i enskild ägo och icke direkt falla under den statliga insamlingsverksamheten. Registraturet skall även lämna upplysningar om dessa samlingars huvudsakliga innehåll jämte de delar av landet, inom vilka de äro gjorda. Helst bör till detta registratur fogas en kartografisk bilaga, där en överblick lätt kan erhållas ej blott över vilka delar av landet, som över huvud varit föremål för undersökning, utan även vilka sidor av folklivet, som inom dessa områden undersökts. Dessa kartor torde därför lämpligast uppläggas med olika undersökningskategorier som utgångspunkt, såsom redskap och verktyg, slöjd, byggnadsskick, årsfester, lek och idrott o. s. v.

För sådana företeelser i folktraditionen, som äga en fast form, såsom visor och ramsor, gåtor och ordspråk, kunde det vara önskvärt, att registraturet icke upptoge dem blott referatmässigt utan i original. För en grupp är emellertid det sistnämnda registreringssättet fullständigt ofrånkomligt. Det är för folkmusiken. Här måste såsom i annat sammanhang framhållits rent av en katalog över de olika samlingarna i landet knytas till folkminnesrådets byrå. Uppdraget att utföra denna registrering av såväl nu befintligt som framdeles tillkommande folkmusikmaterial lämnas av rådet åt en för denna uppgift kvalificerad person, vilken då även har att inom byrån deltaga i beredningar rörande planläggning av fortsatt utforskande av den svenska folkmusiken.

Vid Folkminnesrådets byrå skulle sålunda knytas tre tjänster: en föreståndare tillika sekreterare åt rådet, en tjänsteman samt en person, som vid sidan om annan sysselsättning utför registreringen av folkmusiken. För dessa tjänster förslås följande arvoden: föreståndaren 8.000 kr. jämte dyrtidstillägg, tjänstemannen 6.000 kr. jämte dyrtidstillägg samt ledaren av folkmusikregistreringen 2.000 kr.

Samtliga tjänstemän anställas av rådet. Närmare föreskrifter beträffande tjänstgöringstid och semester fastställas av Kungl. Maj:t i samband med anslagets beviljande.

Folkmålsundersökningen. Föremål och arbetande organ.

Beträffande såväl föremålet för insamlingen som beskaffenheten av de arbetande organen visar Folkmålsundersökningen en från Folkminnesundersökningen avvikande karaktär. Även om undersökningen som sådan kan inrikta sig på vissa olika uppgifter, ordsamlingar, fonetiska uppteckningar, grammatiska uppteckningar samt texter, äro dessa dock på ett helt annat sätt inbördes sammanhängande än de mångskiftande företeelser folkminnesundersökningen

har att famna över. Vid folkmålsforskningen har en geografisk utskiftning av landet mellan ett fåtal centralorganisationer varit möjlig och även kunnat genomföras i och för den systematiska språkgeografiska genomgången av hela Sverige, naturligtvis utan att forskningen därvid beskurits i den erforderliga friheten att för speciella ändamål överskrida gränserna mellan de olika organisationernas intressesfär.

De organisationer som nu arbeta för utforskning av folkmålen äro: Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen, Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola samt Sällskapet för gotländsk forskning i Visby. Dessutom har ett icke obetydligt folkmålsmaterial insamlats i samband med etnologiska undersökningar. Detta torde särskilt gälla Nordiska museet, såväl vid dess föremålsinsamling som framför allt vid byundersökningarna samt Dalarnes hembygdsförbund. Men även om huvudvikten under insamlingsarbete rörande folklivet i än så hög grad lägges vid innehållet och icke vid de språkliga formerna kan ett sådant arbete dock aldrig undgå att tillföra folkmålsforskningen ett visst material, stundom av högt värde. Huvudparten av detta material kommer emellertid att falla inom kategorierna ordsamlingar och texter, för grammatiken torde det bliva av mindre betydelse. Detta material blir emellertid en biprodukt vid sidan om annan systematiskt bedriven forskning. Till de organ, som för folkminnesundersökningens vidkommande ovan hänförts till den fria insamlingen, folkhögskolorna och andra för folkminnesinsamling intresserade organisationer, torde för folkmålsundersökningen ytterst små förhoppningar kunna ställas. De kulturhistoriska föreningarna och museerna samt, fast i mycket begränsad utsträckning, hemslöjdsföreningarna, ha däremot för folkmålsforskningen större betydelse som organ för fri insamlingsverksamhet. Av denna orsak kan också folkmålsundersökningen i större utsträckning fotas direkt på de arbetande institutionerna i Upsala, Lund och Göteborg.

Folkmålsnämnden. Dess sammansättning.

På dessa tre förutsättningar, materialets mera likformiga beskaffenhet, större möjlighet till en geografisk uppdelning av undersökningsuppgifterna och den större begränsningen av antalet arbetande organ, måste folkmålsundersökningens ledning uppbyggas. Materialets större likformighet medför att ett representantskap för vissa forskningsgrenar, såsom fallet var vid sammansättandet av Folkminnesrådet, icke synes vara av behovet påkallat. Däremot göra sig här de olika institutionsintressena i högre grad gällande. Vid sammansättningen av folkmålsundersökningens styrelse — Folkmålsnämnden — böra därför var och en av organisationerna i Upsala, Lund och Göteborg äga att föreslå sin representant, varjämte av dem gemensamt föreslås en person att vara nämndens ordförande. Bland de under folkminnesundersökningen lydande organisationsgrupperna torde av skäl som redan anförts folkhögskolor samt övriga mera periferiska organisationer kunna helt lämnas å sido, och detsamma torde gälla hemslöjdsföreningarna. Däremot synas kulturhistoriska

föreningar och museer böra vara företrädda i folkmålsnämnden, dels emedan bland dessa, såsom fallet är i Visby, vetenskaplig undersökning på här förevarande område faktiskt bedrivits, dels för att de genom att äga en egen representant i nämnden skola känna sig medansvariga i utforskandet av landets folkmål och därigenom en förbindelse mellan folkmålsundersökningen och de kulturhistoriska föreningarna och museerna lättare skall kunna ernås och upprätthållas. Denne representant föreslås av samma föreningar och museer som äga förslagsrätt till representant i folkminnesrådet.

Folkmålsnämnden skulle sålunda erhålla följande sammansättning:

Ordförande föreslagen av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen samt Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

En ledamot föreslagen av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

En ledamot föreslagen av landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen.

En ledamot föreslagen av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

En ledamot föreslagen första gången av för vetenskaplig folkminnesinsamling nu verksamma kulturhistoriska föreningar och museer, senare av sådana som för hithörande verksamhet erhållit bidrag av staten.

Skulle landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen komma att framdeles ersättas av annan organisation, övergår förslagsrätten givetvis till denna.

Nämndens ordförande och övriga ledamöter utses av Kungl. Maj:t och åtnjuta intet arvode annat än för resor och sammanträdesdagar.

Beträffande Folkmålsnämndens åligganden gäller i tillämpliga delar vad som ovan sagts om Folkminnesrådet.

Folkmålsnämndens sekretariat.

Liksom vid Folkminnesrådet så måste även till Folkmålsnämnden knytas ett sekretariat för den direkta ledningen av arbetet samt beredning och föredragning av ärenden inför nämnden. De skäl, som för Folkminnessekretariatet kunde anföras mot ett anknytande av detta vid någon av de nu arbetande organisationerna, äga knappast tillämpning för Folkmålssekretariatet. Den systematiska folkmålsundersökningen kommer med största sannolikhet att även för framtiden huvudsakligast ligga i händerna på de tre institutioner, i Upsala, Lund och Göteborg, varest det redan ligger. Och att upprätta en särskild byrå fristående från dessa synes vara en omständlighet, som icke kan vara av de praktiska kraven betingad. Den största och den till sitt areala verksamhetsområde mest omfattande av de tre nämnda institutionerna är Undersökningen av svenska folkmål i Upsala. Det har därför synts oss lämpligast att till denna knyta Folkmålsnämndens sekretariat, varvid föreståndaren för Undersökningen av svenska folkmål skulle vara självskriven såsom Folkmålsnämndens sekreterare.

Ortnamnsundersökningen. Dess nämnd.

För den tredje undersökningen, Ortnamnsundersökningen, har, såsom redan nämnts, förslag av Ortnamnskommittén och de sakkunnige avgivits gemensamt i underdånigt utlåtande den 20 dec. 1922. Enligt detta förslag skulle i spetsen för denna undersökning ställas en nämnd, vilken skulle hava till uppgift

att åstadkomma en ur praktiska och språkliga synpunkter tillfredsställande, så vitt möjligt fullständig förteckning över Sveriges viktigare ortnamn och förvalta det sålunda uppkommande ortnamnsarkivet,

att handlägga de namnregleringsärenden, som kunna förekomma,

att avsluta den påbörjade vetenskapliga bearbetningen av ortnamnen i Älvsborgs, Örebro, Värmlands och Hallands län,

att eljest i mån av tillfälle befordra och bedriva vetenskaplig ortnamnsundersökning.

Beträffande nämndens sammansättning gjorde sig under de gemensamma överläggningarna skilda meningar gällande, därvid herrar Lithberg, Norlind och Sköld anmälde en mot flertalets avvikande mening. Den av dem uttalade uppfattningen upptages här såsom de sakkunniges förslag. Enligt detta skulle nämnden bestå av fem personer, som tillsättas av Kungl. Maj:t: en vetenskapligt utbildad språkman som ordförande, en representant för Kammarkollegium som vice ordförande, en representant för Rikets allmänna kartverk, en representant för undersökningen av folkmålen och en representant för undersökningen rörande svensk allmogekultur.

Detta förslag, som till sina nu anförda delar i huvudsak överensstämde med samtligas i överläggningarna deltagande mening, utgick ifrån nödvändigheten att skapa ett samarbete mellan Ortnamnsundersökningen å ena sidan samt Folkminnesundersökningen och Folkmålsundersökningen å den andra. Detta samarbete tänktes under överläggningarna skola uppnås genom att en representant för vardera av sistnämnda undersökningar hade säte i Ortnamnsundersökningens nämnd. Vid förnyat övervägande hava de sakkunnige förmenat, att detta i och för sig nödvändiga samarbete skall kunna ernås under mera betryggande former på annat sätt. De sakkunnige föreslå därför, att de tvenne sist nämnda ledamöterna utgå ur nämnden. Härigenom skulle emellertid bliva följden, att intet av de under Folkminnesundersökningen och Folkmålsundersökningen lydande organen bleve i nämnden företrätt. De organ bland dessa, som nämnden för sina undersökningar kan disponera, äro framförallt de under Folkmålsundersökningen lydande, där även stora ortnamnssamlingar redan finnas hos Undersökningen av svenska folkmål i Upsala och Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola. Då det är för nämnden nödvändigt att äga en mera direkt förbindelse med dessa, än den som kan förmedlas genom nämndens sekreterare, föreslå vi därför, att dessa skola äga rätt att gemensamt föreslå en representant i Ortnamnsundersökningens nämnd.

Nämnden skulle enligt detta förslag erhålla följande sammansättning:

Ordförande, vetenskapligt utbildad språkman,

Vice ordförande, föreslagen av kammarkollegium,

En ledamot, föreslagen av Rikets allmänna kartverk,

En ledamot, föreslagen av Undersökningen av svenska folkmål i Uppsala och Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

Skulle ytterligare organisationer uppstå, som bedriva ortnamnsundersökning, skola även dessa hava rätt att gemensamt med organisationerna i Upsala och Göteborg föreslå representant i Ortnamnsnämnden.

Ortnamnsnämndens sekretariat och arbetsutskott.

Då nämnden i sin helhet icke behöver vara tillstädes vid handläggandet av alla ärenden, men många av dessa ärenden dock äro av den beskaffenheten, att de icke kunna handläggas av den nedan nämnda föreståndaren ensam, skall nämnden äga ett arbetsutskott, bestående av ordföranden, vice ordföranden och undersökningens föreståndare.

Utförandet av Ortnamnsundersökningens arbeten uppdrages åt en föreståndare, som tillika är nämndens sekreterare och utses för ett år i sänder av Kungl. Maj:t. Då ordföranden och vice ordföranden i Ortnamnsundersökningens nämnd komma att såsom ledamöter i arbetsutskottet erhålla en större arbetsbörda än ordförande och ledamöter i Folkminnesrådet och Folkmålsnämnden, föreslås för dem ett arvode pr år av respektive 2.000 kr. och 500 kr. Övriga ledamöter åtnjuta endast i förekommande fall reseersättningar och dagtraktamenten samt dagarvoden för inställelse vid sammanträden. I likhet med föreståndarna för Folkminnesundersökningen och Folkmålsundersökningen föreslås för Ortnamnsundersökningens föreståndare ett arvode av 8.000 kr. under enahanda förutsättningar och villkor som för de tvenne förstnämnda.

Ortnamnsundersökningens nämnd har

att bestämma om grunddragen av undersökningens arbetsplan och budget,

att upprätta förslag till föreståndarebefattningen,

att bestämma om publikationer samt

att eventuellt åt enskilda vetenskapsmän uppdraga specialundersökningar av mera omfattande art.

Arbetsutskottet har

att handlägga namnregleringsärenden och besvara remisser.

Ordföranden har

att övervaka arbetet i dess helhet samt

att granska alla för publikation avsedda manuskript.

Föreståndaren har

att upprätta ortnamnsförteckningen och föreslå ortnamnsarkivet,

att föredra ärenden i nämnden och arbetsutskottet och att vara dess sekreterare,

att efter hand uppgöra detaljerade planer för undersökningarnas fortsättande,

att giva nödig instruktion och handledning åt undersökare och att till-

handahålla dem arkivexcerpter och litteraturhänvisningar till ledning för insamlingsarbetet,

att mottaga, granska och inordna det inkommande materialet samt att bearbeta det för närmast förestående namnregleringar.

Gemensam beredning mellan sekretariaten.

Såsom i det föregående vid flera tillfällen berörts måste ett nära samarbete mellan de tre här föreslagna undersökningarna äga rum. Genom den här föreslagna formen av arbetets uppdelning i tre skilda organisationer kunde emellertid den situationen tänkas inträda, att dessa framdeles komme att alltmera gå var och en sina egna vägar. En åtgärd måste därför träffas, som direkt förebygger ett dylikt särgående. Den ömsesidiga samhörighet, som måste finnas mellan de olika undersökningarna, hade de sakkunnige ursprungligen tänkt sig skola kunna uppnås genom ömsesidigt representantskap de olika nämnderna emellan.

Då det kan sägas vara en grundad erfarenhet, att en ömsesidighet, fotad endast inom olika styrelser, som sammanträda med långa mellanrum, blir av en beskaffenhet, som mera motsvarar en på papperet uttalad önskan än ett i verkligheten befästat faktum, hava de sakkunnige ansett sig böra frånträda denna väg. Samverkan de olika styrelserna emellan skall uppnås icke mellan dessa såsom sådana utan mellan deras verkställande organ, de olika undersökningarnas föreståndare. Det är på dem ansvaret för arbetet i verkligheten vilar. Dessa måste därför stå i ständig förbindelse med varandra, följa de resultat, som inom de olika undersökningarna uppnås och gemensamt planlägga arbetets utförande.

Beredning av sådana ärenden, som skola föreläggas Folkminnesrådet, Folkmålsnämnden och Ortnamnsnämnden, bör därför ske icke inom varje sekretariat för sig utan efter hörande även av de övriga undersökningarnas ledare. Det bör därför föreskrivas, att intet ärende förelägges de olika undersökningarnas styrelser, som icke dessförinnan varit föremål för gemensam beredning de olika undersökningarnas föreståndare emellan. På denna väg, icke genom en reciprocitet i de olika styrelsernas sammansättning, ej heller genom en för dessa gemensam överstyrelse, är det som enhetligheten i det planmässiga fullföljandet av den svenska allmogekulturens utforskande skall vinnas.

Kostnader för den centrala förvaltningen.

Den centrala förvaltningen skulle sålunda komma att utgöras av tre nämnder, Folkminnesrådet, Folkmålsnämnden och Ortnamnsnämnden, var och en med sitt sekretariat. På grund av de praktiska åligganden, som skulle komma att påvila ordföranden och vice ordföranden i Ortnamnsnämnden, hava för dessa beräknats särskilda arvoden, för den förre med 2.000 kr. och för den senare med 500 kr. för år. Övriga medlemmar av Ortnamnsnämnden samt medlemmarna av Folkminnesrådet och Folkmålsnämnden skulle endast i förekommande fall åtnjuta reseersättningar och dagtraktamenten samt dagarvoden för inställelse vid sammanträden. Då nämndernas huvudsakliga åligganden skulle vara att granska det föregående årets arbetsresultat och ingiva förslag jämte kostnadsberäkningar för det kommande årets undersökningar, synes

nämndernas sammanträden in pleno kunna inskränkas till ett om året, omfattande 2—3 dagar. Under förutsättning att dagarvoden för sammanträde beräknas efter samma grunder, som för komittéer och sakkunniga, hava kostnaderna för de olika nämnderna beräknats till följande belopp: för Folkminnesrådet 1.000 kr., för Folkmålsnämnden 750 kr. och för Ortnamnsnämnden 2.700 kr. eller sammanlagt 4.450 kr. Härav hava tidigare av statsmedel utgått omkring 2.500 kr. utgörande de årliga kostnaderna för Ortnamnskommittén, vadan för de olika nämnderna en merkostnad för statsverket skulle erhållas å 1.950 kr.

För Folkminnesrådets sekretariat skulle erfordras arvode åt undersökningens föreståndare, 8.000 kr., arvode åt en andre tjänsteman, 6.000 kr., samt arvode åt särskild person för granskning och registrering av folkmusiksamlingarna, 2.000 kr. För de särskilda kostnader, som erfordras för det till sekretariatet knutna registraturet över landets folkminnessamlingar, jämte övriga förvaltningskostnader hava i arvode för tillfällig arbetshjälp, expenser m. m. beräknats en summa av 10.000 kr. För resor i inspektionssyfte m. m. hava beräknats 3.000 kr. samt för tryckning av handledningar, frågelistor m. m. 1.500 kr. årligen. Kostnaden för Folkminnesrådets sekretariat skulle sålunda uppgå till 30.500 kr.

Då Folkmålsnämndens sekreterare tillika skulle vara föreståndare för Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, skulle intet särskilt arvode komma att beräknas för denna syssla. Till denna arvodesfråga skola vi återkomma i samband med organisationen av Undersökningen av svenska folkmål. I särskilda expensmedel för Folkmålsnämnden hava beräknats 500 kr. och för resor i inspektionssyfte m. m. 500 kr., vadan de särskilda kostnaderna för Folkmålsnämndens sekretariat skulle uppgå till 1.000 kr.

För Ortnamnsnämndens sekretariat skulle erfordras i arvode åt undersökningens föreståndare 8.000 kr. Kostnader för expenser, resor m. m. skulle bestridas av det till undersökningens förfogande ställda grundanslaget. Kostnaderna för Ortnamnsnämndens sekretariat skulle sålunda uppgå till 8.000 kr. För arvode åt sekreterare har Ortnamnskommittén under senare åren uppburit 8.000 kr. Ortnamnsnämndens sekretariat skulle sålunda icke medföra någon merkostnad för statsverket.

Kostnaderna för de tre nämndernas sekretariat skulle sålunda uppgå till 39.500 kr. med en merkostnad för statsverket av 31.500 kr. Härutöver måste i förekommande fall beräknas dyrtidstillägg å för den vid den centrala förvaltningen anställda personalens arvoden.

Instruktionskurserna.

En i nära förbindelse med den centrala förvaltningen stående utgiftspost hänför sig till de i samband med organisationsproblemen berörda instruktionskurserna. Så länge en ordnad undervisning i folklivsforskning saknas, bliva dylika kurser en nödtorftig ersättning härför, men även efter att undervisningsfrågan kan hava blivit på ett mera tillfredsställande sätt löst, kvarstår behovet av instruktionskurser såsom ett verksamt medel för spridandet av ett

allmännare intresse för allmogeforskningens uppgifter. Anordnandet av sådana kurser måste därför anses vara en den statliga folkminnesundersökningens angelägenhet, som åtminstone till en del måste medföra årliga kostnader för statsverket. I den mån detta låter sig göra, torde den till den statliga undersökningen knutna personalen, såväl den redan berörda till Folkminnesrådet hörande som den till vissa av de arbetande organen hörande, som nedan skall närmare beröras, kunna kostnadsfritt ställas till förfogande för instruktionskurser, i vilket fall resekostnaderna bestridas av det till undersökningens förfogande ställda reseanslaget. För det föreläsarebehov, som därutöver kan göras gällande, torde ett visst årligt anslag böra ställas till Folkminnesrådets förfogande. Räknas instruktionskurser i olika delar av landet under sammanlagt 10 veckor och den till Folkminnesundersökningens förfogande stående personalen kan disponeras för halva denna tid, skulle för olika instruktionskurser under fem veckor föreläsare från andra håll behöva anskaffas. Beräknat efter föreläsarearvoden av 200 kr. pr vecka, skulle detta medföra en kostnad av 1.000 kr. pr år.

Utom för föreläsare torde staten även böra deltaga i de bidrag, som kunna tänkas lämnade till deltagare för deras uppehälle på orten under den tid kursen pågår. För sådant bidrag torde böra tillämpas samma beräkningsgrunder som för statens bidrag till den fria insamlingen eller hälften mot det belopp, som av de lokala organisationerna kunna för ändamålet ställas till förfogande. Räknas sådant bidrag till 30 kr. pr vecka för varje deltagare, skulle detta medföra ett bidrag från staten pr deltagare av 10 kr., vilket räknat med 10 deltagare under 10 veckor skulle uppgå till en kostnad av 1.000 kr.

Av nu anförda och i tidigare sammanhang hävdade grunder föreslås sålunda att för anordnande av instruktionskurser 1.000 kr. till föreläsare och 1.000 kr. för bidrag åt deltagare eller sammanlagt 2.000 kr. årligen ställes till Folkminnesrådets förfogande.

Engångskostnader. För registrering.

I samband med organisationsproblemen berördes nödvändigheten av en registrering av sådant i våra offentliga bibliotek och arkiv förvarat manuskriptmaterial från äldre tider, som behandlar svenskt folkliv och folkmål, då denna registrering bildar ett nödvändigt led i, delvis t. o. m. en förutsättning för undersökningens planläggande och fullföljande. En sådan registrering måste bliva föremål för en engångskostnad av statsverket, vilken kostnad dock torde kunna fördelas exempelvis på fem år med ett årligt anslag av förslagsvis 2.000 kr., eller sammanlagt 10.000 kr. En dylik engångsregistrering blir även ofrånkomlig för vår mest betydande samling av folkspråk och muntliga traditioner, den samling som tillhör Undersökningen av svenska folkmål i Upsala. För registrering av dess samlingar föreslås likaledes ett engångsanslag av 10.000 kr. att utgå på en gång eller fördelat på visst antal år.

För fonografisk utrustning.

Slutligen är för upptagning av folkmusik och folkmål en större fonografisk utrustning än den nuvarande av nöden. Beräknas denna till 10 mindre fonografer à 60 kr., en större fonograf à 200 kr., 1 grammofon à 250 kr., 1 skrap-

apparat à 200 kr. och 1 dupliceringsapparat à 200 kr., skulle rekvisitabehovet för den fonografiska utrustningen uppgå till 1.450 kr. eller i rund siffra till 1.500 kr. Denna utrustning ställes under Folkminnesrådets vård för att genom dess försorg såsom lån tillhandahållas de olika arbetande organen.

På grund av vad här anförts föreslås sålunda att till Folkminnesrådets förfogande ställas följande engångsanslag:

för registrering av äldre manuskriptmaterial i offentliga bibliotek och arkiv	Kr.	10.000: —
för registrering av Undersökningens av svenska folkmål i Upsala samlingar	»	10.000: —
för fonografisk utrustning	»	1.500: —
Summa	Kr.	21.500: —

Registreringskostnaderna kunna eventuellt fördelas på flera än ett år.

Kostnaderna för den centrala förvaltningen av den statliga undersökningen av den svenska allmogekulturen kunna sammanfattas sålunda:

Sammanfattande översikt över kostnaderna för den centrala förvaltningen.

A. Årliga kostnader:

för de tre nämnderna	Kr.	4.450: —
för Folkminnesrådets sekretariat	»	30.500: —
till Folkminnesrådet för instruktionskurser	»	2.000: —
för Folkmålsnämndens sekretariat	»	1.000: —
för Ortnamnsnämndens sekretariat	»	8.000: —
Summa	Kr.	45.950: —

B. Engångskostnader till Folkminnesrådet:

för registrering av manuskript och samlingar	»	20.000: —
för fonografisk utrustning	»	1.500: —
Summa	Kr.	21.500: —

Av de årliga kostnaderna hava tidigare utgått till Ortnamnskommittén omkring 10.500 kr., vadan den årliga kostnaden för den centrala förvaltningen skulle medföra en merkostnad för statsverket av 35.450 kr., dock med dyrtidstillägg utöver denna summa för den centrala förvaltningens personal.

De arbetande organens förvaltning.

En utforskning av allmogekulturen bedriven efter större mått än den hittillsvarande måste givetvis också medföra mera omfattande prestanda för de på hithörande områden verksamma organisationerna. Detta nödvändiggör ett övervägande av de möjligheter de olika organisationerna kunna äga för att fylla de ökade krav som ställas på dem och de omläggningar med avseende på deras inre administration, som kunna bliva av den nu föreslagna formen för den statliga undersökningen betingade. I enlighet med de grundlinjer, som av de sakkunnige tidigare hävdats, kunna endast sådana organisa-

tioner, som äga en statlig karaktär, här göras till föremål för vissa förslag rörande den inre förvaltningen. Vi behandla därvid de under Folkmålsundersökningen lydande institutionerna först.

Folkmålsundersökningens organ.

Undersökningen av svenska folkmål i Upsala är uppdragen åt en ledning, bestående av sex personer, vilken utses år för år i samband med statsanslagets beviljande. Dessa personer äro för närvarande professorerna O. v. Friesen, J. A. Lundell, A. Noreen och B. Hesselman samt docenten H. Geijer och överbibliotekarien vid Upsala universitetsbibliotek. Inom sig hava de utsett ett arbetsutskott med Lundell ordf., Geijer sekr. och överbibliotekarien Hulth skattmästare. De direkta arbetsuppgifterna har denna ledning att överlämna åt två personer, vilka härför uppbära visst arvode av statsmedel. Dessa ha alltifrån början till nu varit docenten Geijer som föreståndare och fil. lic. Torsten Ericsson, vilka år 1922 i arvode uppburo den förre 9.000 kr., den senare 6.000 kr. Det av staten beviljade anslaget ställes till rektors vid universitetet förfogande för att i mån av behov tillhandahållas ledarna av undersökningen mot redovisning inför riksräkenskapsverket. För landstingsanslags användning lämnas redovisning till vederbörande landsting. Förvaltningen av till undersökningens förfogande stående medel granskas av revisorer som av ledarna själva utses.

De fyra landsmålsföreningarna i Lund, den skånska, den småländska, den halländska och Blekinge-Kalmar läns landsmålsförening hava var och en sin särskilda styrelse. Ordförandena inom de olika föreningsstyrelserna utgöra dessas centralstyrelse. Ordförandena äro i nu nämnd ordning professorerna J. E. Olsson och E. Hellqvist samt docenterna J. Sahlgren och Herbert Petersson. Centralstyrelsens funktion är att fördela de efter ansökan erhållna statsmedlen samt att inför riksräkenskapsverket redovisa för deras användning. Förvaltningen av de till undersökningens förfogande stående medlen granskas inom varje landsmålsförening av inom denna utsedda revisorer.

Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola ledes av en styrelse, vilken »består av minst 3, högst 7 medlemmar. Självskrivna ledamöter av Styrelsen äro Göteborgs högskolas rektor och professorn i nordiska språk vid högskolan. Högskolans lärareråd äger rätt att årligen utse tvenne styrelsemedlemmar. Styrelsen väljer årligen ordförande och vice ordförande och skattmästare samt tillsätter ett arbetsutskott på 3 personer. Styrelsen anställer för viss tid en ledare av undersökningsarbetet, som skall planlägga och igångsätta arbetena, instruera och handleda högskolestudenter och andra personer, som vilja ägna sig åt ortnamns- och dialektforskningar, själv företaga undersökningsresor samt utföra och ombesörja den bearbetning och publicering av det insamlade materialet, som kan finnas lämplig. Undersökningsledaren är tillika sekreterare i styrelsen». Förvaltningen granskas av två av högskolans lärareråd utsedda revisorer och årsberättelse inlämnas till lärarerådet. Styrelsen utgöres för närvarande av rektor, prof. O. Sylwan, professorn i nordiska språk vid högskolan Hj. Lindroth och professorn i svenska språket N.

Beckman, professorerna E. Lidén och J. Vising, utsedda av högskolans lärareråd, samt notarien P. O. Wigelius, skattmästare, utsedd av styrelsen. Arbetsutskottet utgöres av professorerna Beckman, Lidén och Lindroth. Arbetsledare är professor Lindroth.

Den enda av dessa organisationer, som äger en ur administrativ synpunkt betryggande form är Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola. Vad Lund angår synes Centralstyrelsen där vara huvudsakligen ett organ för uppbärande, fördelning och redovisning av olika anslag, och ledningen av undersökningen ligger hos de enskilda landsmålsföreningarna var för sig. Även om det ur synpunkten av de olika undersökningarnas bedrivande efter en mera enhetlig plan kunnat vara önskvärt, att en fastare ledning och en större koncentration i förvaltningen här erhölles, hava de sakkunnige i enlighet med de synpunkter, som ovan angivits, icke ansett sig kunna i detta avseende föreskriva någon annan arbetsform än den hittillsvarande, därvid endast de, som hava ledningen om händer i Lund, kunna hysa en uppfattning om den nuvarande organisationens lämplighet.

Organisationskrav för Undersökningen av svenska folkmål i Upsala.

Undersökningen av svenska folkmål i Upsala är däremot icke någon stadigvarande organisation för folkmålsforskning, då den organisation som nu finnes är av en rent tillfällig karaktär, ett antal personer som för varje år i samband med statsanslagets beviljande tillsättes av Kungl. Maj:t. Trots detta kan icke, därest den statliga ledningen av folkmålsforskningen skall anknytas till något av de nu befintliga organen, mer än en mening vara rådande om lämpligheten av att knyta denna just till Upsalaundersökningen. Förutsättningen för att detta skall kunna ske måste emellertid vara att denna erhåller en säkrare och mera stadigvarande organisation än som nu är fallet. De sakkunnige hava därför beträffande Undersökningen av svenska folkmål i Upsala ansett sig böra fränträda sin förut intagna ståndpunkt och för dennas vidkommande föreslå inrättandet av en fast styrelse utsedd efter andra grunder än dem som varit gällande sedan Undersökningens upprättande år 1913. Denna styrelse föreslå vi skola bestå av fem personer, nämligen professorn i nordiska språk och professorn i svenska språket vid Upsala universitet såsom självskrivna, vidare två av universitetets humanistiska sektion årligen utsedda ledamöter samt, med den nära förbindelse vari Undersökningen står till universitetsbiblioteket, överbibliotekarien, även denne självskriven ledamot. På grund av den dubbelställning Undersökningen kommer att intaga såsom organ för både Folkminnesundersökningen och Folkmålsundersökningen bör sektionen vid utseendet av sina två representanter i styrelsen taga hänsyn till att såväl etnologiska som språkliga intressen bliva i styrelsen företrädda. Skulle framdeles en professur i folklivsforskning eller därmed jämförligt ämne komma att vid universitetet inrättas, skall även dennas innehavare vara självskriven ledamot av styrelsen. För granskning av styrelsens förvaltning utses årligen av humanistiska sektionen två revisorer.

Styrelsen har att utöva ledningen av undersökningsarbetet och utser föreståndare för undersökningen jämte övrig personal.

Den personal varöver Undersökningen av svenska folkmål i Upsala nu förfogar utgöres av en föreståndare och en tjänsteman vid sidan av honom. Dessa tjänster tillkommo i samband med Undersökningens igångsättande 1914 och kunde för dåvarande förhållanden betraktas som tillfyllestgörande. Under de nio år, varunder Undersökningen varit i verksamhet, har den emellertid varit i en synnerligen snabb utveckling. Samlingarna hava vuxit med en oanad hastighet; från början inrymdes de i tvenne skåp i universitetsbibliotekets gamla arkivrum. Nu äro de två rum över vilka Undersökningen sedan hösten 1917 förfogar — varav det ena även inrymmer Ortnamnskommitténs samlingar — snart otillräckliga för sitt ändamål. Jämsides med denna utveckling av samlingarna hava dessa också i allt större utsträckning tagits i anspråk av forskare. Bäst belyses detta av några siffror: besöksantalet, som under första året var omkring 130, steg under de följande åren till några hundratal, redan 1918 är siffran uppe i 800, år 1919 fördubblas den till 1.657, år 1921 steg den till 2.492. Det säger sig självt, att den inre förvaltningen med sin begränsade personal haft stora svårigheter att hålla jämna steg med denna snabba utveckling. Redan år 1918 framställdes därför krav på ökad personal, ett krav som emellertid fortfarande står olöst. Genom den här föreslagna anordningen, att föreståndaren tillika skall vara Folkmålsnämndens sekreterare och därigenom erhålla den direkta ledningen av folkmålsundersökningen i dess helhet, kommer hans tid icke att kunna tagas i anspråk för de inre förvaltningsgöromålen i samma utsträckning som förut. Det blir då nödvändigt, att en särskild tjänst för arkivförvaltningen och skötande av de löpande expeditionsgöromålen inrättas vid Undersökningen i Upsala. De två hittillsvarande tjänstemännen hava erhållit en rent språklig utbildning. Deras verksamhet i Undersökningens tjänst har även varit förlagd huvudsakligast inom det språkliga området. Med det stora etnologiska material varöver Undersökningens arkiv förfogar har det varit en synnerligen kännbar brist för denna att icke för registrering och bearbetning av detta material äga tillgång till en etnologiskt skolad tjänsteman. Så länge detta förhållande fortfar komma heller icke de rika folkminnessamlingarna i Upsala att kunna för forskningen utnyttjas i den utsträckning de förtjäna. Redan av denna grund är kravet på inrättandet av en särskild tjänst för dessa samlingars tillgängliggörande och bearbetning berättigat. Skall dessutom på sätt nu föreslagits Undersökningen av svenska folkmål inträda som en av de centrala krafterna i Folkminnesundersökningen, blir kravet på en etnologiskt skolad tjänsteman såsom ledare av de från Undersökningen bedrivna folkminnesundersökningarna ofrånkomligt. Den förutvarande andre tjänstemannen skulle som hittills uppehålla en motsvarande funktion för de språkliga undersökningarna.

Personalen skulle sålunda komma att bestå av fyra personer: en föreståndare tillika sekreterare i Folkmålsnämnden, en tjänsteman såsom ledare av de

språkliga undersökningarna, en tjänsteman såsom ledare för de etnologiska undersökningarna samt en tjänsteman för expedition och arkivförvaltning. För dessa tjänster föreslås följande arvoden: föreståndaren, vilken för Folkmålsundersökningen intar samma ställning som Folkminnesrådets sekreterare för Folkminnesundersökningen, 8.000 kr. jämte dyrtidstillägg. Övriga tjänstemän, i likhet med andre tjänstemannen vid Folkminnessekretariatet, 6.000 kr. jämte dyrtidstillägg. Samtliga tjänstemän anställas av Undersökningens styrelse. Närmare föreskrifter beträffande tjänstetid och semester fastställas av Kungl. Maj:t i samband med anslagets beviljande.

Möjligheten av att till Universitetsbiblioteket i Uppsala överflytta Undersökningens arkivförvaltning.

Ännu en fråga som i detta sammanhang inställer sig till övervägande är den om lämpligheten av att till universitetsbiblioteket överflytta den för Undersökningen synnerligen tyngande arkivförvaltningen. I de beräkningar, som lågo till grund för den första ansökan om statsanslag den 7 okt. 1912, undertecknad även av dåvarande överbibliotekarien, ingick att det då planerade landsmålsarkivet skulle bli en integrerande del av bibliotekets handskriftsamling, ehuru med en viss självständighet ifråga om förvaltning. Förhållandet mellan Undersökningen av svenska folkmål och biblioteket reglerades vid den förras trädande i funktion på så sätt, att all expedition av lån ur dennas samlingar skulle ske genom bibliotekets låneexpedition, ehuru enligt ett särskilt för dessa samlingars begagnande utarbetat reglemente, som medgav en viss, för undersökningsarbetet och särskilt för samlingarnas kontrollering och komplettering ute i bygderna nödvändig frihet till lån utanför bibliotek och jämförliga institutioner. Alla som lån ur dessa samlingar till orter utanför Upsala avgående försändelser behandlades redan från början och behandlas fortfarande som andra bibliotekets tjänsteförsändelser; likaså den korrespondens som föres rörande samlingarna och vad därmed sammanhänger. För samlingarnas vård och förvaltning tillhandahöll biblioteket ej blott lokal utan även i viss mån materialier och vaktmästarhjälp, dock i en alltid mycket begränsad utsträckning. Det var med hänsyn till den delaktighet arkivet sålunda från början åtnjöt i bibliotekets förmåner, som arkivets behov av medel till materialier och expenser kunde hållas vid så låga belopp som i början beräknades. Undersökningens personal beräknades också under den förutsättningen att huvudparten av det arbete, som låneexpeditionen skulle komma att medföra, ej skulle åligga denna personal utan bibliotekets egna tjänstemän. Emellertid visade sig snart beträffande låneexpeditionen ett förläggande av huvudparten av hithörande arbete till bibliotekets låneexpedition mindre lämpligt. Det handskriftsförråd, som överlämnades till Undersökningen, mottogs ofta i ett synnerligen tilltrasslat skick, utan några användbara förteckningar och signeringar, till allra största delen t. o. m. utan några förteckningar och signeringar alls. Innan detta material hunnit katalogiseras och på grundval av katalogiseringen signeras, krävde den oväntat snabbt växande expeditionen av lån mycket mera arbete och mycket närmare förtrogenhet med manuskripten och deras innehåll, än som kunde begäras vid bibliotekets låneexpedition.

Av dessa och andra anledningar fanns det bäst att lägga hela låneexpeditionen under Undersökningens egen förvaltning, en reform som sedan hösten 1918 är fullt genomförd.

De brister i fråga om signering och katalogisering, som lågo till grund för svårigheterna beträffande låneexpeditionen och så småningom framtvingade ett skiljande av Undersökningens expedition från bibliotekets, hava under de gångna åren alltmera avlägsnats. Det kan nu med fog ifrågasättas, huruvida icke en sådan anordning kunde äga rum, att Undersökningens samlingar införlivades med biblioteket, varvid samlingarnas vård, förvaltning och utlåning överfördes på bibliotekets stat. Härigenom skulle Undersökningen såsom sådan vinna i frihet att koncentrera sig på de densamma förelagda forskningsuppgifterna och sålunda kunna erhålla ökad effektivitet.

Helt naturligt måste mellan den ifrågavarande avdelningen i biblioteket och Undersökningen av svenska folkmål en intim förbindelse alltjämt förefinnas. Några närmare föreskrifter härför torde dock icke nu kunna givas. Det torde bliva biblioteket och Undersökningen förbehållet att finna de lämpligaste formerna härför.

Under nu givna förutsättningar skulle den föreslagna fjärde tjänsten vid Undersökningen av svenska folkmål bortfalla. Dennas personal skulle då komma att bestå av en föreståndare samt under denne en ledare för de språkliga och en ledare för de etnologiska undersökningarna.

Förvaltningen av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala skulle sålunda komma att medföra följande kostnader för statsverket:

Arvode åt föreståndare	Kr.	8.000: —
» » biträdande tjänsteman för ledning av de språkliga undersökningarna	»	6.000: —
» » biträdande tjänsteman för ledning av de etnologiska undersökningarna	»	6.000: —
» » biträdande tjänsteman för förvaltning och expedition	»	6.000: —
Summa	Kr.	26.000: —

Härav hava i statsmedel under de senare åren utgått arvode till föreståndare och en vetenskaplig medarbetare 15.000 kr., vadan en merkostnad för statsverket å 11.000 kr. skulle erhållas.

Skulle såsom här ovan ifrågasatts en överflyttning av samlingarnas förvaltning till universitetsbiblioteket i Upsala kunna genomföras, skulle det åt en tjänsteman för dessa åligganden inom Undersökningen föreslagna arvodet å 6.000 kr. bortfalla och kostnaderna för Undersökningen av svenska folkmål bliva 20.000 kr. med en merkostnad för statsverket å 5.000 kr. Under sådana förhållanden föreslås även att det till ett belopp av 13.500 kr. i annat sammanhang föreslagna grundanslaget sänkes till 12.000 kr.

Beträffande Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola måste personalfrågan här bliva en dettas inre angelägenhet, för vilken de sakkunnige icke ansett sig kunna göra några föreskrifter eller förslag, då detta såsom varande knutet vid Göteborgs högskola måste vara att betrakta som en helt och hållet enskild anstalt. Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

I någon mån annorlunda ställer sig saken med landsmålsundersökningarna i Lund. Så länge en fastare organisation här saknas för dessa undersökningar, saknas även förutsättningarna för lösande av frågan om en föreståndarebefattning för desamma. Skulle emellertid, vilket redan såsom önskvärt framhållits, en dylik organisation erhållas, borde till denna knytas en ledare av undersökningarna i de sydsvenska landskapen på enahanda villkor som de tjänstemän i Upsala, för vilka ett arvode beräknats av 6.000 kr. jämte dyrtidstilllägg. Landsmålsundersökningarna i Lund.

Skulle en fastare undersökning av de sydsvenska folkmålen komma att upprättas i förbindelse med universitetet i Lund, måste i likhet med vad fallet varit för de tvenne redan befintliga statliga undersökningarna, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet och Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, till denna undersöknings förfogande ställas ett visst årligt grundanslag. I överensstämmelse med de principer som förut tillämpats skulle detta grundanslag bliva detsamma som tidigare för undersökningsarbeten utgått av statsmedel, eller i detta fall 4.000 kr.

Inrättandet av en fast undersökning av sydsvenska folkmål i Lund skulle sålunda medföra följande kostnader för statsverket:

Grundanslag till undersökningen	Kr.	4.000: —
Arvode åt undersökningens föreståndare	»	6.000: —
	Summa Kr.	10.000: —

Då det av statsmedel utgående undersökningsanslaget tidigare inräknats i det sammanlagda anslaget för undersökningskostnader, skulle hela denna summa å 10.000 kr. vara en merkostnad för statsverket.

Av de under Folkminnesundersökningen lydande organen kan endast Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet här komma i betraktande, då alla övriga under densamma lydande organ, utom den redan behandlade Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, äro enskilda institutioner, som ifråga om sin administration falla utanför den statliga förvaltningen. Gunnar Olof Hyltén-Cavallius stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet.

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse i Lund ledes av en styrelse, som utses av filosofiska fakultetens i Lund humanistiska sektion och består av en inspektor samt två andra ledamöter. Styrelsen har att fördela insamlingsarbetet samt att i enlighet med stiftelsens föreskrifter bestämma tillgängliga medels användning och härutinnan öva kontroll. Inspektor tillkommer dess-

utom att utöva ledning och tillsyn över stiftelsen och dess samlingar. Som sekreterare hos styrelsen tjänstgör en föreståndare, som tillika skall vara närmaste ledaren av stiftelsens arbete. Föreståndaren tillsättes på förslag av humanistiska sektionen för ett år i sänder av kanslern för rikets universitet. Omhänderhavda medel redovisas inför universitetets räntekammare.

Inspektor är professor M. P:son Nilsson, övriga ledamöter i styrelsen äro professor O. Rydbeck såsom företrädare för de etnologiska och professor E. Hellqvist såsom företrädare för de språkliga intressena. Föreståndare är docenten C. W. v. Sydow.

I föreståndarens åligganden ingår att leda insamlingsarbetet ävensom däri deltaga samt att, då hinder med anledning härav icke föreligger, vara under terminerna närvarande å stiftelsens arkiv tre timmar varje söckendag samt därvid hålla arkivet tillgängligt för forskare, ävensom arbeta på materialets ordnande, katalogisering och bearbetning för offentliggörande. Slutligen har han att vid universitetet i Lund meddela undervisning omfattande under höstterminen 15 timmars föreläsningar och 10 timmars seminarieövningar samt under vårterminen 20 timmars föreläsningar och 16 timmars seminarieövningar, börande undervisningsskyldigheten avse icke endast den allmänna folkminnesforskningen och dess metoder utan även särskilt utbildandet av medarbetare i insamlingsarbetet.

Föreståndaren uppbär härför ett årligt arvode av 4.500 kr.

Arbetet såsom ledare för folkminnesundersökningarna i Lund med det arbete för granskning, katalogisering och för undersökningens fortsättande nödvändig bearbetning av de inkomna samlingarna jämte de löpande expeditionsgöromålen är en uppgift av minst lika stor omfattning som den, vilken påvilar ledaren för de etnologiska eller de språkliga undersökningarna i Upsala. För ledaren av folkminnesforskningarna i Lund måste därför beräknas samma tjänstgöringstid som för de motsvarande tjänsterna i Upsala. Då för dessa föreslagits ett årligt arvode av 6.000 kr. jämte dyrtidstillägg, kan arvodet för ledaren av undersökningen i Lund icke sättas lägre. Detta arvode bör utgå till honom i egenskap av ledare för insamlingsarbetet. Skall med föreståndarskapet för stiftelsen den i statuterna bestämda undervisningsskyldigheten även för framtiden bliva förbunden med denna tjänst, bör ersättning härför lämnas innehavaren utöver hans arvode såsom undersökningens ledare. Då hithörande undervisning sedan mer än ett tiotal år ingår i universitetets läroplaner, synes det böra bliva en universitetets angelägenhet att även för framtiden uppehålla densamma och härför ställa de nödiga medlen till förfogande.

De sakkunnige föreslå sålunda, att stiftelsens föreståndare, som på förslag av universitetets i Lund humanistiska sektion för ett år i sänder tillsättes av kanslern för rikets universitet, i egenskap av ledare för folkminnesundersökningarna i Lund, erhåller ett årligt arvode av 6.000 kr. jämte dyrtidstillägg. Föreskrifter beträffande tjänstetid och semester fastställas, såsom fallet är

med Folkminnesundersökningens sekretariat och vid Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, av Kungl. Maj:t i samband med anslagets beviljande. Då den med föreståndaretjänsten förbundna undervisningsskyldigheten icke direkt faller inom ramen för den statliga ledningen av allmogekulturens utforskande, bör ersättning härför, därest denna skyldighet även för framtiden skall kvarstå, lämnas särskilt av medel, som på annat sätt kunna ställas till stiftelsens förfogande.

Förvaltningen av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet skulle sålunda medföra följande kostnad för statsverket:

Arvode åt föreståndare ..... Kr. 6.000: —

Av denna summa utgår tidigare arvode till ett belopp av 4.500 kr., vadan en merkostnad för statsverket av 1.500 kr. skulle erhållas.

Möjligheten att på universitetsbiblioteket i Lund förena folkminnes- och folkmålssamlingarna i Lund.

Stiftelsens samlingar, vilka utgöra en direkt fortsättning av det för det tidigare, sedan år 1913 utgående statsanslaget grundade Folkminnesarkivet, äro jämte ett mindre referensbibliotek förvarade i ett rum i universitetshuset. Med den omfattning dessa samlingar äga kan ännu den nuvarande lokalen, även om den lämnar mycket övrigt att önska, sägas vara tillfyllest. Under förutsättning att samlingarna under de närmaste åren ökas i samma utsträckning som under de senaste åren varit fallet måste lokalen emellertid efter några år vara alldeles otillräcklig. Detta blir i ännu högre grad fallet om ett insamlingsarbete i större utsträckning och i snabbare tempo än det hittillsvarande skall igångsättas. Utom stiftelsens samlingar finnas även andra folkminnessamlingar i Lund, tillhörande de äldre landsmålsföreningarna, och förvarade i universitetsbiblioteket. Ett nära liggande önskemål är ett förenande av alla dessa samlingar till ett arkiv. Då nu en del av de samlingar, som skola ingå i detta arkiv, redan förvaras på biblioteket och lokalen för stiftelsens samlingar inom den allra snaraste framtiden efter allt att döma kommer att bliva för sitt ändamål alldeles otillräcklig, synes här, som ifråga om Undersökningens av svenska folkmål samlingar i Upsala, ett förläggande av samtliga hithörande samlingar till universitetsbiblioteket vara det enda riktiga.

I universitetsbiblioteket förvaras vidare de folkmålssamlingar som gjorts av de äldre och de nu verksamma landsmålsföreningarna i Lund. Att ur landsmålsföreningarnas samlingar utbryta sådant stoff, som är av etnologiskt innehåll, och sammanföra detta med folkminnessamlingarna utan att samtidigt med dessa sammanföra även det språkliga stoffet synes knappast möjligt att genomföra. Det bör sålunda här tagas under övervägande möjligheten av att folkminnessamlingarna och folkmålssamlingarna sammansloges till en enda och, liksom för Upsala ifrågasatts, ställdes under universitetsbibliotekets förvaltning.

Ett sammanslående av de folkminnessamlingar och folkmålssamlingar som nu finnas i Lund till ett arkiv torde icke möta några praktiska svårigheter.

En sak som emellertid i detta sammanhang bör prövas är lämpligheten av att sammanslå även Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning och de olika landsmålsföreningarna i Lund till en institution motsvarande den i Upsala. Lika litet som för organiserandet av den framtida folkmålsundersökningen i Lund hava de sakkunnige ansett sig kunna för ett sammanslående av folkmåls- och folkminnesundersökningen härstädes giva några föreskrifter eller ens framställa ett förslag. Förutsättningen för ett avgörande i här berörda hänseende finnes endast hos dem som nu äro de ledande för undersökningarna i Lund. Ett samarbete mellan de olika organen måste emellertid finnas, men detta kan tänkas ordnat på andra vägar än genom ett sammanförande av dem till en enda organisation. För en systematiskt bedriven insamling bör det dock vara av vikt, att folkminnes- och folkmålsundersökningarna i Lund utföras med en viss gemensamhet i planläggningen. Det är uppenbarligen även beaktandet av denna synpunkt, som är grunden till att den ene av ledamöterna i styrelsen för Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning är den ene av professorerna i nordiska språk. Gemensamhet i planläggningen av det kommande årets arbeten bör emellertid vinnas på ett mera förberedande stadium än vid en föredragning inför styrelsen. Det bör därför vid statsanslagets beviljande föreskrivas, att planerandet av arbetet för såväl folkminnes- som folkmålsundersökningarna i Lund bör ske vid gemensamma överläggningar mellan ledarna för dessa undersökningar, innan förslagen underställas vederbörande styrelsers avgörande.

Sammanfattning rörande förvaltningskostnader.

Kostnaderna för förvaltningen av de för folkminnes- och folkmålsundersökningarna arbetande organen av statlig karaktär skulle sålunda bliva:

A. Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet:			
Arvode åt föreståndare			Kr. 6.000: —
B. Undersökningen av svenska folkmål i Upsala:			
Arvode åt föreståndare	Kr.	8.000: —	
Arvode åt tre vetenskapliga medarbetare	»	18.000: —	26.000: —
C. Eventuellt inrättad undersökning av sydsvenska folkmål i Lund:			
Grundanslag	Kr.	4.000: —	
Arvode åt föreståndare	»	6.000: —	10.000: —
Summa	Kr.		42.000: —

Av denna summa hava av statsmedel tidigare utgått sammanlagt 19.500 kr., vadan en merkostnad för statsverket å 22.500 kr. skulle erhållas. I dessa summor hava eventuellt förekommande dyrtidstillägg å personalens arvoden icke inräknats.

Skulle, såsom här ovan ifrågasatts, en överflyttning av förvaltning av Undersökningens av svenska folkmål i Upsala samlingar till Universitetsbiblio-

teket därstädes genomföras, skulle sammanlagda kostnaderna för de arbetande organens förvaltning bliva 36.000 kr. med en merkostnad för statsverket å 16.500 kr. Samtidigt skulle det för Undersökningen föreslagna grundanslaget å 13.500 kr. sänkas till 12.000 kr.

Möjligheten av tjänsteårsberäkning för undersökningarnas befattningshavare.

Då de här föreslagna undersökningarna, Folkminnesundersökningen, Folkmålsundersökningen och Ortnamnsundersökningen, hava tänkts erhålla en övergående karaktär, måste alla de till desamma knutna tjänsterna komma att uppföras på extra stat. Givetvis kan detta komma att medföra vissa vanskligheter såväl för anställande av den för undersökningarnas ledande och förvaltning behövliga personalen som även för den inre stabilitet som i alla händelser är erforderlig. Det torde därför böra tagas i övervägande möjligheten av att befattningshavare inom undersökningarna vid framtida övergång till ordinarie statstjänst finge räkna sig till godo den tid han i undersökningarnas tjänst utfört arbete, därvid kungl. kungörelsen av den 7 maj 1920 med vissa bestämmelser angående ålderstillägg för civila befattningshavare i statens tjänst synes äga tillämplighet.

VI. De sakkunniges förslag.

För ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen föreslås inrättandet av trenne undersökningar, Folkminnesundersökningen, Folkmålsundersökningen och Ortnamnsundersökningen, vilka med gemensamhet i planläggningen parallellt fullfölja sina arbetsuppgifter.

Folkminnesundersökningen.

Folkminnesundersökningen uppdrages åt en nämnd kallad Folkminnesrådet bestående av sju personer, som årligen utses av Kungl. Maj:t och sammansättes sålunda:

en representant för vetenskaplig utforskning av inventarier, slöjd, bebyggelse och dräktskick, utsedd efter förslag av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet, Undersökningen av svenska folkmål och Nordiska museet,

en representant för vetenskaplig utforskning av muntliga traditioner, utsedd och föreslagen som föregående,

en representant för vetenskaplig utforskning av folkmusik, utsedd och föreslagen som föregående,

en representant för kulturhistoriska föreningar och museer, utsedd efter förslag av de korporationer av detta slag, som för hithörande verksamhet åtnjuta understöd av staten,

en representant för hemslöjdsföreningarna, utsedd efter förslag av Föreningen för svensk hemslöjd och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund,

en representant för folkhögskolorna, utsedd efter förslag av Svenska folkhögskollärarnes förening,

en representant för övriga för folkminnesforskning intresserade organisationer, utsedd efter förslag av de olika riksledningarna för dessa organisationer.

Av dessa sju personer utses en att vara Folkminnesrådets ordförande.

Folkminnesrådets ledamöter uppbära intet arvode utan åtnjuta endast i förekommande fall reseersättningar och dagtraktamenten samt dagarvoden för inställelse vid sammanträden.

Folkminnesrådets uppgift skall vara att utöva den högsta ledningen av folkminnesundersökningen samt att inför staten företräda de olika institutionerna eller andra organisationer för hithörande undersökningar.

För arbetets direkta ledande utser Folkminnesrådet en föreståndare som tillika är rådets sekreterare och föreståndare för Folkminnesrådets byrå. Till denna byrå knytes dessutom en vetenskaplig medarbetare samt en person som har uppsikten över det med denna byrå förenade centralarkivet för svensk folkmusik; båda dessa personer liksom föreståndaren utsedda av Folkminnesrådet.

De av Folkminnesrådet ledda systematiska undersökningarna utföras av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds

universitet, Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, Nordiska museet, kulturhistoriska föreningar och museer utanför Stockholm, av vilka följande nu äro verksamma på hithörande områden, Föreningen för norrländsk hembygdsforskning i Härnösand, Föreningen Jämtslöjd i Östersund, Skånska föreningen för byggnadskultur i Lund, Dalarnes hembygdsförbund i Falun, Västmanlands fornminnesförening i Västerås, Sällskapet för gotländsk forskning i Visby, Västsvenska folkminnesföreningen i Göteborg, Helsingborgs museum, Gestriklands kulturhistoriska förening i Gävle, Västerbottens läns hembygdsförening i Umeå och Hallands hembygdsförbund i Halmstad. Bidrag av staten för undersökningar av svensk allmogekultur sökas av dessa och av liknande organisationer, som framdeles kunna komma att uppstå, hos Folkminnesrådet, som därefter har att pröva de inkomna ansökningarna och på grundval härav beräkna och hos staten ansöka om undersökningsanslag för kommande år. Dessa anslag äro s. k. rörliga anslag, d. v. s. anslag, vilkas storlek blir beroende av den summa organisationerna kunna från annat håll ställa till förfogande.

Systematiska undersökningar kunna vidare utföras av hemslöjdsföreningar. Anslag för sådana undersökningar hava äskats i samband med av Hemslöjdskommittén avgivet förslag till organiserande av den svenska hemslöjdsverksamheten. Folkminnesrådet har därför endast att söka samarbete med hemslöjdsverksamhetens organisationer samt att följa de av dessa anordnade hemslöjdsutställningarna.

För fri insamling kan Folkminnesrådet slutligen, förutom här ovan nämnda organ, taga i anspråk folkhögskolor och andra för folkminnesinsamling verksamma organisationer såsom ungdomsföreningar, studiecirklar m. m. För uppmuntrande av bland dessa bedriven folkminnesundersökning ställes ett visst årligt anslag till Folkminnesrådets förfogande.

Av här nämnda organisationer har endast Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet statlig karaktär, varför staten har att för dennas förvaltning och undersökningsverksamhet ikläda sig vissa skyldigheter i form av arvoden och s. k. grundanslag.

Kostnaderna för Folkminnesundersökningen med dess personal och förvaltning hava beräknats sålunda:

Folkminnesrådet för sammanträden		Kr.	1.000: —
Folkminnesrådets sekretariat:			
Arvode åt föreståndaren	Kr.	8.000: —	
Arvode åt en andre tjänsteman	»	6.000: —	
Arvode åt föreståndare för folkmusiksamlingen	»	2.000: —	
För tillfällig arbetshjälp, expenser m. m.	»	10.000: —	
För resor i inspektionssyfte m. m.....	»	3.000: —	
Anslag för tryckning av handledningar m. m.	»	1.500: —	
Understöd åt instruktionskurser	»	2.000: —	32.500: —
		Transport	33.500: —

		Transport	33.500: —
Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet:			
Grundanslag	Kr.	4.500: —	
Arvode åt föreståndare	»	6.000: —	10.500: —
		Summa Kr.	44.000: —

Vidare föreslås att ställas till Folkminnesrådets förfogande för undersökningsändamål:

till avbildning m. m. vid hemslöjdsutställningar	Kr.	1.500: —
för folkhögskolornas insamlingsverksamhet	»	3.000: —
för övriga för folkminnesinsamling verksamma organisationer	»	2.000: —
för folkmusikforskning	»	2.000: —
	Summa Kr.	8.500: —

Till de rörliga undersökningsanslagen skola vi senare återkomma då sådana anslag lämpligen behandlas i ett sammanhang för samtliga undersökningar.

Kostnaden för Folkminnesundersökningen i vad rör dennas nu behandlade delar skulle sålunda bliva 52.500 kr. Härav hava av statsmedel tidigare utgått 9.000 kr., vadan en merkostnad för statsverket å 43.500 kr. erhålles. I denna beräkning har icke medtagits eventuellt förekommande dyrtidstillägg å arvoden.

Utöver dessa kostnader föreslås att såsom engångsanslag till Folkminnesrådets förfogande ställas:

för registrering av äldre manuskript rörande svenskt folkliv och folkmål	Kr.	10.000: —
för registrering av Undersökningens av svenska folkmål i Upsala samlingar	»	10.000: —
för fonografisk utrustning	»	1.500: —
	Summa Kr.	21.500: —

Anslagen till registrering kunna eventuellt fördelas på mera än ett år.

Folkmålsundersökningen.

Folkmålsundersökningen uppdrages åt en nämnd kallad Folkmålsnämnden bestående av fem personer, som årligen utses av Kungl. Maj:t och sammansättes sålunda:

ordförande, utsedd efter förslag av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen samt Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola,

en ledamot utsedd efter förslag av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala,

en ledamot utsedd efter förslag av landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen,

en ledamot utsedd efter förslag av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola,

en ledamot utsedd efter förslag av kulturhistoriska föreningar och museer, som för sin verksamhet åtnjuta understöd av staten.

Folkmålsnämndens ledamöter uppbära intet arvode utan åtnjuta endast i förekommande fall reseersättningar och dagtraktamenten samt dagarvoden för inställelse vid sammanträden.

Folkmålsnämndens uppgift skall vara att utöva den högsta ledningen av folkmålsundersökningen samt att inför staten företräda de olika institutionerna eller andra organisationer för hithörande undersökningar.

Arbetets direkta ledande överlåtes åt den nedan nämnde föreståndaren för Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, vilken tillika är Folkmålsnämndens sekreterare.

De av Folkmålsnämnden ledda systematiska undersökningarna utföras av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala, landsmålsföreningarna i Lund med den för dem gemensamma Centralstyrelsen samt Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola. Bidrag av staten för undersökningar av svensk allmogekultur sökas av dessa och av liknande organisationer, som framdeles kunna komma att uppstå, hos Folkmålsnämnden, som därefter har att pröva de inkomna ansökningarna och på grundval härav beräkna och hos staten ansöka om undersökningsanslag för kommande år. Dessa anslag äro s. k. rörliga anslag, d. v. s. anslag, vilkas storlek blir beroende av den summa organisationerna kunna från annat håll ställa till förfogande.

Dessutom kunna folkmålsundersökningar utföras även av kulturhistoriska föreningar och museer samt andra vid folkminnesundersökningen verksamma organ. Anslag för av dessa utförda folkmålsundersökningar sökas hos Folkminnesrådet, som då har att i samråd med Folkmålsnämnden behandla dessa ansökningar.

Av här nämnda organisationer har Undersökningen av svenska folkmål statlig karaktär, varför staten har att ifråga om dennas förvaltning och undersökningsverksamhet ikläda sig vissa skyldigheter i form av arvoden och s. k. grundanslag. Dessutom hava de sakkunnige kommit till den uppfattningen, att det vore önskvärt att en fastare organisation i förbindelse med universitetet i Lund skapades för utforskningen av de sydsvenska folkmålen. En sådan åtgärd med dennas närmare utformning måste dock överlåtas åt de lokala intressena i Lund.

Kostnaderna för Folkmålsundersökningen med dess personal och förvaltning hava beräknats sålunda:

Folkmålsnämnden för sammanträden	Kr.		750: —
Folkmålsnämndens sekretariat:			
för expenser	Kr.	500: —	
för resor i inspektionssyfte m. m.	»	500: —	1.000: —
Undersökningen av svenska folkmål i Upsala:			
Grundanslag	Kr.	13.500: —	
Arvode åt föreståndaren, tillika folkmålsnämndens sekreterare	»	8.000: —	
Arvode åt ledare av de språkliga undersökningarna	»	6.000: —	
Arvode åt ledare av de etnologiska undersökningarna	»	6.000: —	
Arvode åt tjänsteman för förvaltning och expedition	»	6.000: —	39.500: —
Eventuellt inrättad undersökning av sydsvenska folkmål i Lund:			
Grundanslag	Kr.	4.000: —	
Arvode åt föreståndare	»	6.000: —	10.000: —
Summa	Kr.		51.250: —

Av denna summa hava i statsmedel tidigare utgått 28.600 kr., vadan en merkostnad för statsverket å 22.650 kr. erhålles. Skulle, såsom föreslagits, ett överflyttande av förvaltningen av Undersökningens av svenska folkmål i Upsala samlingar till universitetsbiblioteket komma till stånd, skulle den fjärde befattningen vid Undersökningen bortfalla, varjämte grundanslaget skulle sänkas till 12.000 kr. Ovanstående summor skulle därigenom minskas med 7.500 kr.

I dessa beräkningar hava icke medtagits eventuellt förekommande dyrtidstillägg å arvoden.

Ortnamnsundersökningen.

Ortnamnsundersökningen uppdrages åt en nämnd kallad Ortnamnsnämnden, bestående av fyra personer som årligen utses av Kungl. Maj:t och sammansättas sålunda:

ordförande, vetenskapligt bildad språkman,

vice ordförande, utsedd efter förslag av Kammarkollegium,

en ledamot, utsedd efter förslag av Rikets allmänna kartverk,

en ledamot, utsedd efter förslag av Undersökningen av svenska folkmål i Upsala och Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola.

Ordföranden och vice ordföranden uppbära årliga arvoden å respektive 2.000 kr. och 500 kr. Övriga ledamöter åtnjuta i förekommande fall reseersättningar och dagtraktamenten samt dagarvode för inställelse vid sammanträden.

Ortnamnsnämnden har till uppgift att utöva den högsta ledningen av ortnamnsundersökningen samt därvid i första hand att åstadkomma en ur praktiska och språkliga synpunkter tillfredsställande, så vitt möjligt fullständig förteckning över Sveriges viktigare ortnamn och förvalta det sålunda uppkommande ortnamnsarkivet samt att handlägga de namnregleringsärenden som kunna förekomma.

För arbetets direkta ledande utses av Kungl. Maj:t för ett år i sänder en föreståndare, som tillika är Ortnamnsnämndens sekreterare. Ordföranden, vice ordföranden och sekreteraren bilda ett arbetsutskott som har att handlägga namnregleringsärenden och besvara remisser.

De av Ortnamnsnämnden ledda undersökningarna utföras på uppdrag av nämnden genom institutioner eller enskilda forskare. För täckande av kostnaderna härför jämte övriga förvaltningskostnader ställes till nämndens förfogande ett grundanslag för första året beräknat till 15.000 kr., för följande år till 20.000 kr.

Kostnaderna för ortnamnsundersökningen med dess personal och förvaltning under första året hava beräknats sålunda:

Ortnamnsnämnden			
Dess ordförande	Kr.	2.000: —	
Dess vice ordförande	»	500: —	
Övriga ledamöter för sammanträden	»	200: —	2.700: —
Sekretariatet:			
Grundanslag	Kr.	15.000: —	
Arvode åt föreståndare	»	8.000: —	23.000: —
Summa	Kr.		25.700: —

Av denna summa hava i statsmedel tidigare utgått omkring 10.500 kr., vadan en merkostnad för statsverket å 15.200 kr. skulle erhållas. I dessa beräkningar hava icke medtagits eventuellt förekommande dyrtidstillägg å arvoden.

För att åstadkomma en större enhetlighet i de olika undersökningarnas planläggning böra sådana ärenden, som skola föreläggas Folkminnesrådet, Folkmålsnämnden och Ortnamnsnämden icke beredas inom varje sekretariat för sig utan efter hörande även av de övriga undersökningarnas ledare. Därför föreslås den föreskriften, att intet ärende föreläggas de olika undersökningarnas nämnder, som icke dessförinnan varit föremål för gemensam beredning de olika undersökningarnas föreståndare emellan.

Kostnaderna för undersökningarna till deras här berörda delar skulle efter de gjorda beräkningarna kunna sammanfattas sålunda:

Sammanfattning rörande kostnaderna för de tre undersökningarna och deras organ.

Folkminnesundersökningen	Kr.	52.500: —	
Folkmålsundersökningen	»	51.250: —	
Ortnamnsundersökningen	»	25.700: —	
Summa	Kr.		129.450: —

Av denna summa hava i statsmedel tidigare utgått omkring 48.100 kr., vadan en merkostnad för statsverket skulle erhållas å 81.350 kr.

Härtill kommer såsom engångsanslag, för vissa ändamål, åt Folkminnesrådet en summa å 21.500 kr.

De rörliga anslagen.

Täckandet av kostnader för undersökningar utförda dels av här ovan anförda organ av statlig karaktär belöpande utöver de till deras förfogande ställda grundanslagen, dels av övriga arbetande organ skulle ske medelst de s. k. rörliga anslagen.

Dessa hava av de sakkunnige beräknats till följande belopp vid tiden för undersökningens igångsättande:

till Gunnar Olof Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning vid Lunds universitet	»	3.000: —
» Undersökningen av svenska folkmål i Upsala	»	20.000: —
» landsmålsföreningarna i Lund	»	2.850: —
» Nordiska museet	»	14.000: —
» Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola	»	3.500: —
» kulturhistoriska föreningar och museer	»	18.000: —
	Summa Kr.	61.350: —

I den förut (sid. 105) gjorda beräkningen av de rörliga anslagen finnas även upptagna de medel till hemslöjdsutställningar, folkhögskolornas insamlingsverksamhet m. m., som med en sammanlagd summa av 8.500 kr. skulle stå till förfogande åt den statliga ledningen för allmogeforskningen. Då detta belopp emellertid icke kan göras beroende av från organisationerna själva anskaffade medel, har det i denna sammanfattande framställning upptagits såsom en till Folkminnesrådets förfogande ställd summa.

Av summan 61.350 kr. hava i statsmedel tidigare utgått 7.000 kr., vadan en merkostnad för statsverket av 54.350 kr. erhålles.

Hela kostnaden.

Kostnaden för hela undersökningen med den därtill knutna förvaltningen har sålunda beräknats vid undersökningens igångsättande belöpa sig till 190.800 kr., däri dock icke inräknade eventuella dyrtidstillägg å arvoden, utgörande en merkostnad för statsverket av 135.700 kr.

Härtill kommer ytterligare en engångskostnad för Folkminnesrådets räkning å 21.500 kr.

Exempel på typlistor.

A. Dräktskicket.

ALLMÄNNA KÄNNETECKEN FÖR ORTENS DRÄKTER:

a. kvinnodräkten;
b. mansdräkten;
c. andra ortskännetecken: vid bröllop, sorg m. m.

KVINNODRÄKTEN.

I. De olika plaggen: särk, under- och överdel, kjortlar, förkläde, gördel, livstycke, bröstlapp, krage, halskläde, tröja, pels. — Hårband och håruppsättning, huvudkläde, mössa, hatt, handskar, strumpor, skor. — Väska, handkläde, näsduk, schal.
   a. namn;
   b. utseende: tillklippning, färg, mönster, material;
   c. tillverkning och tillverkare;
   d. gåvoplagg;
   e. de olika plaggen i magiens tjänst, sägner om dem: särken, kjolen, förklädet, gördeln, huvudbonaden, handskarna, strumporna, skorna.

II. Smyckena: maljor, snörband, knappar, bröstspännen, särksilver, halsspännen, halsknappar, halskedjor, ärmknappar, ringar, gördelsmycken (knivtyg m. m.), öronsmycken.
   a. deras namn;
   b. utseende och material;
   c. tillverkning och tillverkare;
   d. när de olika smyckena anläggas;
   e. gåvosmycken;
   f. smycken i magiens tjänst, amuletter.

III. Dräktskicket.
   a. Allmän karakteristik av åldersklassdräkterna: flickdräkten, ogift kvinnas dräkt, gift kvinnas dräkt, änkedräkten.
      Obs.! När anläggas och hur länge bäras de olika karaktärsplaggen.
   b. Säsongdräkter. De olika åldersklassdräkterna:
      1. i vinterdräkten (vardagsdräkt, söndagsdräkt);
      2. i sommardräkten (vardagsdräkt, söndagsdräkt);
      3. under skörden;
      4. på utarbete eller resor.

c. Högtidsdräkten:
1. Vid årshögtiderna, jul, kyndelsmässa, vårfrudag, påsk o. s. v., böndagar, nattvardsgång;
2. Bröllopsdräkten. Dräkt under de olika bröllopsdagarna för
aa. brud, jämte särskilda iakttagelser under vigseln;
bb. brudpigor;
cc. övriga kvinnliga funktionärer och deltagare;
3. Särskilda iakttagelser med avseende på dräkt och smycken under moderskapet.
4. Sorgdräkten
aa. för olika grader av sorg;
bb. änkedräkten i olika stadier av sorg.
5. Likdräkt och svepning.

MANSDRÄKTEN (efter uppställning motsvarande kvinnodräkten).

BARNDRÄKTEN.

I. Efter födseln.

II. Dopdräkten.

III. De första uppväxtåren.

IV. Flick- och gossåren.

DRÄKTER FÖR SÄRSKILDA FUNKTIONÄRER. Värdighetsdräkter och värdighetstecken (käppen, yxan o. s. v.).

För fältundersökare observeras att beskrivning lämnas även på mönster och deras tekniker (sömnadstyper å handskar, livstycken, mössor — plattsöm, flätsöm, kedjesöm), att de olika föremålen avbildas med anteckningar om färger och om möjligt tillvaratagas för museer.

B. Några grupper av naturväsen.

VATTENVÄSEN.

I. Näcken, eller bäckahästen, älven, strömkarlen (ingen tydlig gräns mellan dessa).
a. Föreställningar:
förorsakar drunkning och suger ut blodet på drunknade;
råder över fisket;
rider hästar under natten (jfr maran);
vållar kastning hos ston och kor;
vållar sjukdom (näckabett, galenskap m. m.);
leder folk vilse;
är efterhängsen efter kvinnfolk;
visar sig i olika gestalter;
spelar fiol eller harpa.

b. Talesätt:

Ta mig näcken. Å näcken o. s. v. (uppfattad på annat sätt än som naturväsen).

c. Sedvänjor:

Man binder näcken vid badning (genom att kasta en sten, att sätta stål, att spotta, genom läsning);

man skyddar sig mot näcken genom femudda, okvädinsord, krut, skjutning, ett mansplagg buret av hustru m. m.;

man offrar för fiskelycka, för sjukdom o. s. v. (mjölk, slant, svart katt, svart bagge, blod o. s. v.).

d. Upplevelser:

Man har förts vilse av bäckahäst;

» » lysts hem av »

» » lockats att rida »

» » blivit sjuk genom näckens inflytande;

» » sett näcken i hund-, kalv-, häst-, mänsko- och tomtgestalt.

e. Sägner:

Barn lockas att rida på näcken i gestalt av en häst som blir längre och längre;

han försvinner då hans namn eller heligt ord nämnes;

näcken i hästgestalt fångas och användes som dragare tills någon befriar honom från stålbetslet då han försvinner;

näcken tar gestalt av en nyfödd kalv för att spela pigan ett spratt;

näcken får snus av en fiskare, och ger honom god fångst;

näcken blir skållad av en piga, fiskare eller mjölnare (»Själv»);

näcken tar tjänst mot att få en lie i lön;

näcken spelar och sjunger om förlossningen som han hoppas på;

näcken eller strömkarlen lär en spelman att spela »Näckapolskan».

II. Brunnsgubben, brunnstjässan.

Väsen varmed man skrämmer barn från att gå för nära brunnen. Inga traditioner knutna till dem.

III. Källrået, Källebäcksjungfrun.

Väsen utan klar tradition.

IV. Mossakäringen.

Föreställning (eller talesätt: »Mossakäringen köllnar», säges när det stiger upp dimma ur kärret).

V. Havsfrun eller Sjörået.

a. Föreställningar:

råder över vind och fiske;

äger vissa djur (boskap, fisk, fåglar), gör folk vilsna;

har kärleksförbindelser med skeppare.

b. Talesätt:
»Havsfrun tvättar kläder, eller breder kläder till tork», säges när det ligger stora flak av skum på stranden.

c. Sedvänjor:
Offer av slantar, klädesplagg m. m. för att få fiskelycka, vind, medel för sjukdom m. m.

d. Upplevelser:
Hon har blivit sedd sittande på vattnet och kammande sitt hår eller sträckande upp sin arm ur vattnet eller seglande;
skeppare ha haft erotiska upplevelser med henne;
man har blivit förvillad av henne;
man har fått stormvarning av henne.

e. Sägner:
Skeppare har kastat sin vante till sjöfrun, vars nakna arm han sett sticka upp ur vattnet, och får sedan av henne en stormvarning.

VI. Vattenväsen utan namn.
Sägner:
I vissa vatten skall årligen någon drunkna. — Då hör man en röst ropa: »Dagen är kommen, men mannen är ännu inte kommen.» Därefter drunknar någon.
När man sökt mäta djupet av en sjö, har en röst hörts säga: »Om du mäter mina väggar, så skall jag mäta dina läggar.»

SKOGSVÄSEN.

I. Skogsfrun, skogssnuvan, skogsrået, åsakittan. Jfr vittra, rånda.

a. Föreställningar:
Hon leder folk vilse;
skrattar åt den vilsegångne;
äger skogens djur;
ger tur eller otur på jakt;
förgör bössor eller gör dem träffsäkra;
gör lass tunga (jfr gast);
väcker kolare, när något är i olag med milan;
visar sig som en vacker kvinna men med ihålig rygg eller med rävsvans, med långa bröst;
får makt med den som svarar ja på hennes rop;
lockar manfolk till älskog;
vållar sjukdom;
kan dödas med silverkula eller med bössa laddad av henne själv.

b. Sedvänjor:
Offer för jaktlycka (slantar eller matvaror på en stubbe);
offer av kol som tack för hjälp med kolningen;
man vänder klädesplagg när hon fört en vilse;

man kryper genom kluvet träd för att bli henne kvitt;
man skyddar sig mot henne med tibast, vändelrot o. s. v. eller med att läsa fadervår avigt.

c. Upplevelser:
Se Föreställningar.

d. Sägner:
Hon har fått makt med en man som jämt lockas ut i skogen; han narrar henne att säga hemligheten om hur man blir henne kvitt;
en man blir villad av skogssnuvan så att han tror sig komma till sitt hem, men då han läser sin aftonbön försvinner allt och han står ute i ett kärr;
kolare bränner skogsfrun med glöder. »Själv brände mig»;
skogssnuva hjälper kolare med milan och får barn med honom. Han tillhålles att när han varit borta slå tre slag i en tall men en gång glömmer han det och får se henne i hennes rätta gestalt. Han gör sig henne kvitt;
skogssnuvan jagas av Odens jakt eller av åskan.

II. Löviskan.
Ett väsen knutet till träd, ett slags trädande, men utan nämnvärda traditioner (jfr lövjerska = trollkäring).

III. Hyllefroan, askefroan.
Ett kvinnligt väsen knutet till fläder- och askträd. Ej mycket framträdande i traditionen men man har offrat mjölk åt henne vid vissa sjukdomar.

IV. Skogsmannen, hulte, bysen.
Manliga motsvarigheter till skogssnuvan. Blott den sistnämnde, som förekommer i gotländsk tradition där han motsvarar skogssnuvan i svensk tradition, har ett rikare traditionsstoff knutet till sig.

BERGVÄSEN.

I. Bergagubben, bergafrun. (Förekommer stundom under specialnamn efter särskilda platser såsom Klasagubben, Ljummafrun, Ljummagubbe m. fl.). Detta gäller även andra naturväsen.

a. Föreställningar:
Råder över berget och dess skatter, särskilt gruvor, döljer malmfyndigheter eller visar dem för folk.

b. Upplevelser:
(delvis såsom skogssnuvan, se Sägner).

c. Sägner:
Bergafrun tillåter en man att bryta malm i hennes gruva, men
talar om att i ett annat berg i närheten finns dubbelt så mycket, fast det kan ingen komma åt, ty det tillhör hennes bror, som fått brorslotten.

C. Folkmusik.

VOKALMUSIK.

I. Sång ej förbunden med handling.

a. Primitiva former.

1. Arbetssånger.

Individuella arbetssånger.

Kvarnsånger. Smedsånger. Spinnsånger. Gatrop.

Kollektiva arbetssånger.

Arbetsrop (Här går ett. Och fram med sten). Roddsånger.

2. Ljudhärmningar.

Kyrkklockornas ljud. Tröskslagorna.

3. Väktarrop.

Klockan är tio slagen.

4. Lockrop och Locklåtar (monologform).

Kom ko, kom kalv. Kom snälla, Kruskulla.

5. Vallvisor (dialogform och berättande form).

Låla Anna. Tolv män i skogen.

6. Vaggvisor (utan handling).

Sov, sov, barnet. Ro, ro till fiskarskär.

7. Barnvisor (med handling).

Liten flicka gick i by. Hand: Klappa kaka. Tårna: Sko, sko min lille häst. Ryttarsånger: Rida ranka. Piplekar: Det kommer en liten mus. Dansrim: Dansa, min docka.

8. Enstrofingar.

Katten och råttan. Och hör du, Kersti. Jag fattige lappman. Katten och killingen. Surer välling, salter sill. (Hit torde även kunna räknas de enkla texterna, som sporadiskt förekomma till polskorna: »Polsktrallar».)

9. Längre recitativiska sånger (ej direkt strofiska, ofta på prosa).

Mässningar (dialoger mellan präst och klockare). Klockare, var är du?

Ramsor.

Statt upp, Sankte Simeon. Juldagsgåvorna. Lönen hos den rike man.

Kedjor.

Trädet i skogen.

b. Ballader och episk poesi.

1. Kämpavisor.

Hammarhämtningen. Tolv starka kämpar. Ramunder.

2. Naturmytiska visor.

Den bergtagna. Herr Olof. Harpans kraft.

3. Riddare och borgfröken. Förföljelse.
   Ridborg. Dalbo. Hilla lilla. Rumer.
   Förförd jungfru.
   Lena. Riddar Olof. Adelkin. Kerstin.
   Blodskamsmotiv.
   Axel. Peder och Kerstin.
4. Styvmoder.
   Herr Ulver. Jungfrun i gröna lund. Den lillas testamente. Gundela. Liten Kerstins förtrollning.
5. Död återvänder.
   Sorgens makt. Herr Mårten.
6. Förvandling.
   Blacken. Nils Lagesson. Kung Magnus. Näktergalsvisan.
7. Sagomotiv.
   Sven Ferling. Florens och Margareta. Hero och Leander.
8. Romanvisor.
   Habor och Signild. Axel och Valborg. Torkel Trondasson.
9. Historiskt-politiska visor.
   Gotlandsvisan. Kung Birger. Slaget vid Brännkyrka.
10. Skämtsamma visor.
    Bondens välling. Bonden och oxen. Allting bakvänt.
11. Skillingtrycksvisor.
    Ballad i senare efterbildning.

c. Lyrisk poesi.
1. Äldre lyriska visor.
   Dagvisor. Klaffarevisor.
2. Yngre lyriska visor.
   Kristallen den fina. Hon föll uti mitt tycke. Om dagen vid mitt arbete. Spinn, spinn.
3. Sjömansvisor.
   En sjömans högsta nöje. Det kommer en båtsman.
4. Tjänarevisor.
   Mikaelivisan. Källtorps pigor.

d. Religiös poesi.
1. Balladform.
   Magdalena. Duvans sång på liljekvist.
2. Legendform.
   Elisif. Susanna. Dorotea. St. Göran. Paradisvisan. Jerusalems skomakare. Flickan som trampade på brödet.
3. Bibliska visor.
   Adam och Eva. Skapelsevisan.
4. Moraliserande visor.
   Se 1500-talets visböcker talrika exempel.

5. Psalmer.
   Folkliga varianter av psalmer i svenska psalmboken (gamla ps.; även melodivarianter).
6. Frireligiös poesi.
   Zions sånger. Ahnfeldts sånger.

II. Sång förbunden med handling.
a. Tiggarvisor. Majvisor. Staffansvisor.
b. Ceremoniella sånger.
   Var välkommen i vårt lag. Höglorven. Skålsånger. (Så viljom vi dricka N. N:s skål och N. N. säger icke. Vem skall denna vimpelen ha).
c. Dramatiska spel.
   Staffansspel. Trettondagsspel.

III. 1. Danslekar grupperade efter innehåll.
a. Allmänna kärlekssånger
   1. med uppbjudning till dans
      Höga berg och djupa dalar. Fyra flickor i en ring. Kom, fager ungersven. Jag går omkring.
   2. med enkel handling
      Klara solen på himlen blå. En riddare kom ridande. Jungfrun gick åt lunden. Jungfrun ståndar på tilja. Och jungfrun går i dansen.
   3. med mimisk efterbildning av lekens olika moment.
      God dag, min Rosa. Munken och nunnan. Det underliga djuret. Ungersven tager sig en vän. Klara solen på himlen blå.
b. Friareleker.
   Simon Sälle. Fru Inger. Ungersven går åt staden.
c. Uppbjudning, tills ingen mera är kvar.
   Rika och fattiga fågeln. Sälja krukor. Fattig änka. Nigleken.
d. Härmning av yrken.
   Adamsleken. Så havre. Fiskardansen. Möllaredansen. Jag gick mig ut till sjöastranden. Räven raskar över isen.
e. Förföljelse och befrielse.
   Rävleken. Bro bro breda.
f. Springande. Rörelse i slutet av leken.
   Skära havre. Prästen och kråkan. Mors grisar.
g. Springa och fasttaga.
   Ut rider Rodes. Barka hudar. Lussi.
h. Söka och finna.
   Gömma ringen. Denna daler den skall vandra.
i. Gisslekar.
   Trå trå trenne.

k. Pantlekar (att få någon att skratta m. m.).
Domaredansen.
l. Danslek med koreografiska figurer.
Nu är det jul igen. Kulladansen. Väva vadmal.

III. 2. Danslekar grupperade efter uppställning.
a. Ringdans.
1. Ring utan dansande par inuti.
Mors grisar. Prästens kråka.
2. Ring, som mot slutet upplöses.
Skära havre.
3. Ring med dansande par inuti.
Höga berg och djupa dalar.
4. Ring med en inuti.
Skifta makar.
5. Ring med en utanför och en innanför.
Ungersven gick att spatsera.
6. Ring med två utanför.
Syster ädla min.
b. Raduppställning.
1. Två långa rader.
Simon Sälle. De stolta nunnor.
2. Enkel rad.
Jag ser dig. Sälja krukor.
c. Båge.
Bro bro breda.
d. Sittande lek.
Denna daler den skall vandra.
e. Lek utan fast uppställning.
Trå trå trenne. Här finns ingen rövare.

INSTRUMENTALMUSIK.

I. Instrumenten.
a. Deras art och utseende.
1. Självklingande instrument.
Koskälla. Harskramla. Mungiga.
2. Membraninstrument.
Bytrumma.
3. Blåsinstrument.
Flöjtformer: Sälapipa. Låtpipa. Lergök. Snabelflöjt. Tvärflöjt.
Rörbladsinstrument: »Bläffa». Skalmeja. Oboe. Säckpipa. Klarinett.
Fritunga: Munspel. Dragharmonika.
Naturhorn. Tuthorn. Fingerhorn. Lur.

4. Stränginstrument.
   Liggande cittra. Monokord. Psalmodikon. Hummel. Tallharpa. Nyckelharpa. Lira. Träskofiol. Fiol.

b. Spelsätt och stämning.
c. Ensemblespel.
d. Instrumentmakare.
e. Försäljning av instrument.

II. Spelmän.
a. Stånd och levnadsförhållanden.
b. Lärare och lärjunge. Spelmännens utbildning.
c. Resande spelmän. Vandrande spelmän.
d. Berömda spelmän (ordnade efter landskap och spelmansskolor: lärare och deras lärjungar).

III. Musik utan dans.
a. Primitiva arter.
   1. Hornlåtar och locktoner.
   2. Lurlåtar och signaler.
b. Gånglåtar och marscher.
   Steklåtar. Långdansmarscher. Bröllopsmarscher. Fantasier.
c. Tonmålningar
   Stenbockens polska. Slaget vid Helsingborg. Kärringträta.

IV. Musik med dans.
a. Polska.
   Slängpolskor och polonäspolskor. Ost och bröd. Daldans.
b. Menuett.
c. Kontradanser.
   Långdans. Angläs. Kadrilj. Fransäs. Kontradansformer. Östgötapolska. Jössehäradspolska.
d. Äldre speciella danser.
   Reel. Halling. Norsk springdans. Fandango.
e. Vals.
   Tvåstegs- och trestegsvals.
f. Galopp.
   Polka. Polkett. Schottis. Hoppsa. Brännvinspolska.
g. Hambopolska.
h. Yngre danser.
   Masurka. Polka-masurka. Pas-de-quatre.
i. Mimiska danser.
   Oxdansen. Örfilsdansen. Björndansen.

V. Sed.
a. Lekstugor.
   Lekkvällar. Gillen. Skördefester. Julfester.

b. Bröllopsmusik.

c. Allmänna tillfällen till dans och musik under vardagsförhållanden.

VI. Folktro.

a. Näcken och älvorna som musikens beskyddare i allmänhet.

b. Spelmän och naturväsen.

Sätt att lära spela. Älvstråk. Förhäxning av fiol. Spelmän och svartkonst.

c. Magisk dans.

Älvadans. Trolldans. Dödningadans.

d. Folktro i allmänhet.

Folkets uppfattning om musik och dans.

		Anslag		1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	
		Första gången	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Staten:	Hyltén-Cavalliusstiftelsen i Lund	1921	9.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	9.000	9.000					
		(1913)	(2.500)																													
	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1914	7.500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.500	7.500	7.500	7.500	8.000	13.400	17.100	28.600	28.600					
	Landsmålsföreningarna i Lund	1918	2.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.000	2.000	3.000	4.000	4.000					
	Nordiska museets Byundersökning	1917	2.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.000	2.000	5.000	5.000	3.000	3.000					
	Nils Anderssons Folkmusiksamlingar	1913	2.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	—	—					
	För Gotlandsordboken	1900	1.100	—	—	1.100	1.100	1.100	1.100	1.100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—					
				—	—	1.100	1.100	1.100	1.100	1.100	—	—	—	—	—	—	—	—	4.500	12.000	12.000	12.000	14.000	16.500	24.900	29.600	44.600	44.600					
Landstingen:																																	
Blekinge läns		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Blekinge museiförening.
Gotlands »	För Gotlandsordboken	1899	300	—	300	300	300	300	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
Gävleborgs »	Undersökn. av Gestriklands och Helsinglands folkmål	1898	150	150	150	150	150	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Helsinglands fornminnessällskap och S. Helsinglands fornminnesvänner.
» »	Norrländska studenters hembygdsförening	1911	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	300	—	—	—						
» »	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1919	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	500	500	—	300					
» »	Gestriklands kulturhistoriska förening	1918	250[1]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	250	300	500	300						[1] till föreningens hela verksamhet.
Göteborgs och Bohus läns		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
Hallands läns	Nordhallands hembygdsförening	1920	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	300	300	400					Anslag till Hallands museiförenings och Norra Hallands kulturhistoriska förening.
Jämtlands läns	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1918	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	500	500	500	—						Anslag till Jämtlands läns fornminnesförening och Jämtslöjd.
Jönköpings läns	» » » » » »	1920	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	250	250	250					Anslag till Norra Smålands fornminnesförening.
» »	Smålands landsmålsförening i Lund	1920	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	250	250	250					
Kalmar läns norra	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1918	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	200	200	200	200	200					Anslag till Kalmar läns fornminnesförening och Tjustbygdens kulturhistoriska förening.
» » »	Blekinge och Kalmar läns landsmålsfören. i Lund	1918	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	200	200	200	200	200					
» » södra	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1918	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	150	150	150	150	150	150	150	150	150	Anslag till Kalmar läns fornminnesförening.
» » »	Blekinge och Kalmar läns landsmålsfören. i Lund	1918	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	150	150	150	150	150	150	150	150	150	
Kopparbergs läns	Dalarnes fornminnesförening, Falun, för undersökn. av dalmål	1905	600	—	—	—	—	—	—	—	600	600	600	600	600	600	600	600	600	600	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Dalarnes fornminnesförening, även för andra ändamål.
» »	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1915	3.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	—	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000			
» »	Dalarnes hembygdsförbund	1919	4.000[1]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.000	4.000	4.000	4.000						[1] Sekreterarens arvode.
Kristianstads läns		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Kristianstads museum och Etnologiska föreningen i Lund.
Kronobergs läns	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1918	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250	Anslag till föreningen för Smålands fornminnen och kulturhistoria.
» »	Smålands landsmålsförening i Lund	1918	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250	
Malmöhus »	Skånska landsmålsföreningen i Lund	1917	1.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.000	1.000	1.000	1.500	1.500	1.500	1.200	1.200	1.200			Anslag till Kulturhistoriska föreningen för Södra Sverige och Etnologiska föreningen i Lund.
Norrbottens läns	Norrländska studenters hembygdsförening	1907	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	300	300	300	300	300	300	300	300	—	—	300	300	—	—	—						
Skaraborgs »	Undersökning av Västergötlands folkmål i Upsala	1903	300	—	—	—	—	—	300	300	300	300	300	300	300	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Västergötlands fornminnesförening och Vadsbobygdens hembygds- o. fornminnesförening.
Stockholms läns	» » Uplands folkmål i Upsala	1898	200	200	200	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Uplands fornminnesförening, Södermanlands fornminnesförening och Södermanlands kulturhistoriska förening.
Södermanlands läns	» » Södermanlands och Närkes folkmål i Upsala	1903	300	—	—	—	—	—	300	300	300	300	300	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Södermanlands fornminnesförening.
Upsala läns	» » Uplands folkmål i Upsala	1898	300	300	300	300	300	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Uplands fornminnesförening.
Värmlands läns	» » Värmlands folkmål	1899	500	—	500	500	500	500	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Värmlands naturhist. och fornminnesförening och Västra Värmlands fornminnesförening.
Västerbottens läns	Norrländska studenters hembygdsförening	1908	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	300	—	—	—	—	—	—	—	300	300	300	—	—	—						Anslag till Västerbottens läns fornminnesförening och Västerbottens läns hembygdsförening.
Västernorrlands läns	» » »	1908	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	500	500	500	500	500	—	—	—	500	500	500	—	—	—						Anslag till Medelpads fornminnesförening och N. Ångermanlands fornminnesförening.
» »	Föreningen för Norrländsk hembygdsforskning	1909	400[1]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	400	400	400	400	500	500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	—	—						[1] till föreningens hela verksamhet.
Västmanlands läns	Undersökning av svenska folkmål i Upsala	1918	750	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	750	750	750	750	—	750					Anslag till Uplands fornminnesförening.
» »	Västmanlands fornminnesförening	1918	2.500[1]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500					[1] till föreningens hela verksamhet.
Älvsborgs läns	Undersökning av Västergötlands folkmål i Upsala	1901	300	—	—	—	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
» »	Västgöta folkmålskommitté	1920	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	500	500	500					Anslag till Vänersborgs museum, Västergötlands fornminnesförening, De sju häradernas kulturhistoriska förening, Dalslands fornminnesförening och Svältornas fornminnesförening.
Örebro läns	Undersökning av Södermanlands och Närkes folkmål i Upsala	1903	300	—	—	—	—	—	300	300	300	300	300	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						Anslag till Föreningen Örebro läns museum.
» »	» » svenska folkmål i Upsala	1918	750	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	750	750	750	750	—	750					
Östergötlands läns	Östergötlands folkmålsundersökning i Upsala	1900	500	—	—	500	500	500	500	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000						Anslag till Östergötlands fornminnes- och museiförening.
			Summa Kr.	650	1.450	1.950	2.050	2.050	2.500	1.700	1.800	1.800	2.100	2.900	2.700	2.400	2.400	1.800	1.800	1.400	3.800	4.500	6.300	15.750	20.350	17.800	20.500	17.800						

Särskilt yttrande av H. Geijer och C. W. von Sydow.

Då vi i viktiga hänseenden ej kunna biträda vad som i föreliggande Betänkande uttalas och föreslås, kunna vi ej utan reservation underteckna detsamma.

Allmänna anmärkningar.

Det förslag till systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen, som de sakkunnigas majoritet enat sig om, utgår från en uppfattning, varom enighet rått mellan alla de sakkunnige, nämligen att utforskandet av den svenska allmogekulturen — detta ord taget i så vidsträckt betydelse att däri inbegripes även folkmålen och ortnamnen — bör så vitt möjligt byggas på grundvalen av nu verksamma organisationer, icke på grundvalen av en nyskapad vetenskaplig centralinstitution för hela uppgiften, ej heller på ett system av nyskapade specialinstitutioner. För att kunna tjäna som fast grundval för ett systematiskt fullföljande av de många olikartade, men sammanhängande arbeten det gäller, behöva emellertid, såsom allmänt erkännes och i Betänkandet ur olika synpunkter belyses, de nu verksamma organisationerna i hög grad förstärkas och kompletteras. Redan i fråga om vad härvidlag i första rummet behöves, skilja sig emellertid meningarna icke oväsentligt.

Sakkunniges majoritet har i sitt förslag huvudsakligen begränsat sig till tvenne önskemål, nämligen dels att de anslag varmed staten för närvarande understödjer vissa organisationer för ifrågavarande ändamål, måtte väsentligt ökas samt utsträckas till en stor krets av flerahanda organisationer, ej blott sådana av rent vetenskaplig karaktär, utan även museiföreningar, hembygdsföreningar, folkbildningsföreningar m. m., dels också att gemensamma styrelser erhållas för de olika organisationer, som nu var för sig arbeta inom samma eller inom besläktade arbetsområden. Det nya i det framlagda organisationsförslaget består huvudsakligen i sådana för hela riket gemensamma styrelser, enligt förslaget uppdelade på tre administrativa linjer: Folkminnesrådet, Folkmålsnämnden och Ortnamnsnämnden. Huvudvikten synes oss dock ligga icke därpå att styrelser inrättas eller ombildas, utan därpå att de vetenskapliga organisationer, som utgöra centralhärdarna för ifrågavarande arbeten, bli tillräckligt utrustade med hänsyn till att vissa bestämda vetenskapliga mål skola inom de närmaste årtiondena kunna nås genom samarbete mellan dessa centrala organisationer och dels vissa andra organisationer, dels och ej minst enskilda vetenskapsmän och samlare. Åt forsknings- och samlingsarbetet bör enligt vår mening ägnas så mycket som möjligt av de personliga och ekonomiska resurser, varöver den närmaste framtiden kan förfoga för ifrågavarande ändamål, under det den administrativa apparaten bör förenklas så mycket som möjligt. I Betänkandets förslag synes oss intresset vara för mycket inriktat på den administrativa formen, under det frågorna om arbetsorganisationernas utrustning ej behandlats på grundval av en genomgående beräkning av vad som behöves för

nående av vissa bestämda mål, utan i allmänhet blott på grund av vissa schematiskt konstruerade proportioner mellan statsanslag och sådana medel, som vederbörande större eller mindre organisationer erhållit eller beräknas skola erhålla på annan väg.

Detta gäller huvudparten av de medel, som avsetts för undersökningsarbetet. Härvid har fästs ett begränsande villkor av mycket stor räckvidd, nämligen att ifrågavarande »medel, som av staten och det arbetande organet anskaffas, skola kunna användas endast för insamlingsarbete och därmed direkt förbundna materialkostnader eller för ersättande av gjorda samlingar», däremot icke »för materialets utarbetande eller för dess vetenskapliga bearbetning» (Betänkandet Del I sid. 92). Visserligen mena även vi, att det mål, som arbetet bör koncentreras omkring, är i första hand insamling av ett vetenskapligt material, som är statt i utdöende, och att sådan bearbetning, som kan uppskjutas, skall stå tillbaka för den stora insamlingsuppgift, som ej tål uppskov, men för en rationell insamling anse vi att en viss samtidigt skeende vetenskaplig bearbetning är ett livsvillkor, och att en avskärning av den förbindelse, som i nu pågående arbeten förefinnes mellan insamling och ifrågavarande bearbetning, skulle bli ödesdiger.

De anslagsbelopp, som i Betänkandet beräknats oberoende av ovannämnda proportion och ovannämnda villkor, utgöras till största delen dels av arvoden till årsanställd personal vid »statliga organisationer», dels av s. k. grundanslag. Båda dessa utgiftsposter skulle emellertid enligt de förutsättningar, varpå majoritetens förslag bygger, till mer eller mindre övervägande del komma att tagas i anspråk icke för undersöknings- eller insamlingsarbete, utan för förvaltningsuppgifter. Enligt vår mening kan den av majoriteten beräknade förvaltningsapparaten förenklas.

Folkminnesundersökningen.

Vad särskilt beträffar Folkminnesrådet och dess sekretariat, som skulle bli en administrativ byrå, skild från alla de på folkminnes- eller folklivsforskningens arbetsområden verksamma organisationerna, så tro vi icke att inrättandet av ett sådant råd och en sådan byrå vore ett steg i rätt riktning. Den arbetsledning, som på denna väg tänkes skola åstadkommas, bleve av övervägande eller helt och hållet administrativ art, med huvudvikten lagd på vad som har att göra med fördelningen av statsanslag, kontroll över deras användning, inspektion, statistik, registrering o. s. v. Därtill finge denna arbetsledning en i väsentlig mån passiv karaktär gentemot anslagssökande specialorganisationer, som skulle sortera härunder. Från dem kunna visserligen många värdefulla initiativ förväntas, men ej ett genomfört systematiskt helt, i synnerhet icke när det gäller en uppgift av så omfattande och så månggrenad art. Det generalregister över på skilda håll i riket befintliga samlingar, som skulle föras inom denna byrå, har ej närmare motiverats än med en allmänt hållen hänvisning till behovet av att kunna på ett ställe i riket överskåda vad som är gjort för att på grund därav bedöma behoven. Den översikt över gjorda och pågående samlingar, som i och för arbetsledning behöves, anse vi ej kunna vinnas genom ett dylikt register, som

enligt förslaget skulle vara skilt från själva samlingarna. Översikt över vad som är gjort och hur det är gjort samt därpå grundad översikt över vad som behöver göras, måste enligt vår mening direkt förbindas med aktivt undersökningsarbete inom centralinstitutioner, varvid kontakt i pågående arbete vinnes med olika medverkande. Den föreslagna registreringsanordningen skulle dessutom innebära ett stort dubbelarbete, då register också måste finnas inom de särskilda samlingarna. En riksöversikt över vad som finns skall framgå ur en sammanställning av register som skola föras inom aktivt verksamma institutioner jämte en särskild registrering av sådant som finnes på håll där ingen för ändamålet tillfredsställande registrering gjorts. För arbetsledning behöves närmast enkla arbetsregister — ej i första rummet samlingsregister —, fast kommunikation mellan de olika organisationerna samt lämplig arbetsfördelning.

Huvudvikten synes oss falla på tillräckliga arbetskrafter vid de centralinstitutioner, vid vilka den mest omfattande arbetsledningen ligger eller kan ligga, samt för övrigt på ökade möjligheter för *enskilda* forskare och samlare på vilken som helst ort i riket till understöd för deras verksamhet, mer eller mindre tillfälligt. Den enda institution, som utgör arbetscentral för hela riket, är Nordiska museet. Ehuru dess verksamhet ej omfattar alla grenar av ifrågavarande forskning, är givetvis dess egenskap av arbetscentral en av de grunder, på vilken i första rummet måste byggas under kombination med ej blott smärre organisationer i riket, utan särskilt med de arbeten och de arbetstillfällen, som universiteten utgöra en hemvist för. Det personalbehov, som synes oss viktigast, är alltså att vid Nordiska museet finns personal för ledning av en planmässig genomforskning av hela riket ur de synpunkter, som ligga museets förutsättningar närmast, vid universiteten åter personal för tillvaratagande av de möjligheter, som där finnas särskilt för rekrytering av vetenskapligt utbildade eller sig åt vetenskaplig utbildning egnande personer från alla delar av riket. Detta kan ske i anknytning till i universitetsstäderna befintliga organisationer och till där bedriven verksamhet, såsom dialektforskningen, för vars idkare behovet av dylikt samarbete gör sig allt mer gällande, ju mer de gå över från det rent grammatiska arbetet till ordsamling och textsamling, som länge fått stå allt för mycket tillbaka. Ett närmare utfört program för en hela landet omfattande folkminnesundersökning — ordet taget i den vidsträckta betydelse vari det tagits i Betänkandet (Del I sid. 110) —, som vi anse erforderligt såsom en av förutsättningarna för en fullständigare lösning av frågorna rörande organisations- och personalförhållanden, tarvar ytterligare utredningar på flera punkter. Förarbeten härtill som vi gjort, ämna vi söka fullfölja och särskilt publicera. Här vilja vi endast uttala, att en samfälld folkminnesundersökning i ordets vidsträcktaste mening synes oss kunna för en kostnad ej överskjutande vad i betänkandet beräknats, ernås med större effektivitet på den ovan antydda vägen, alltså med personal som ställes närmare de arbetande institutionerna och med ett närmare bestämt program samt med frihet att använda tillgäng-

liga medel till vare sig insamlingsarbete eller till viss därmed förbunden bearbetning.

Folkmålsundersökningen.

Rörande Folkmålsundersökningen synas oss i väsentlig mån gälla samma synpunkter som ovan angivits i fråga om Folkminnesundersökningen. Även i fråga om Folkmålsundersökningen anse vi ytterligare utredningar på vissa punkter behövliga, och de förarbeten vi gjort härtill avse vi att fullfölja och särskilt publicera.

Ortnamnsundersökningen.

I Betänkandet intager Ortnamnsundersökningen i vissa avseenden en särställning vid jämförelse med de båda andra undersökningarna. Den Ortnamnsundersökning, som föreslås skola inrättas, synes vara att betrakta som en väsentligen ny institution. För denna är ett visst begränsat arbetsprogram uppställt, och vid de kostnadsberäkningar, som för denna undersökning gjorts, har den enda beräkningsgrunden varit ett överslag över de behov som programmets genomförande skulle medföra. Ortnamnsundersökningen erbjuder i det hela mindre komplicerade förhållanden än de båda andra undersökningarna. Vi ha utfört en detaljutredning rörande denna undersökning och däri ingående motiverat varför vi ej kunna ansluta oss till vad i Betänkandet föreslås rörande Ortnamnsundersökningen i de talrika fall, där Betänkandet skiljer sig från vad som föreslagits i av de sakkunnige gemensamt med Ortnamnskommittén avgivet underdånigt yttrande den 20 december 1922. Denna vår utredning om Ortnamnsundersökningen publicera vi särskilt.

Statens offentliga utredningar 1924

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Handledning vid utarbetandet av brandordningar för landskommuner. [23]

Socialpolitik.

Iakttagelser rörande socialiseringen i Österrike. [14]
Det svenska tobaksmonopolet. [15]
Statens järnvägar. [22]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Kungl. Elektrifieringskommitténs meddelanden. 9. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Hallands län. [18] 11. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Blekinge län. [10] 12. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Kopparbergs län. [3] 13. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Västmanlands län. [8] 14. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Värmlands län. [9] 15. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Jämtlands län. [11] 18. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Gotlands län. [12] 19. Ang. elektrifiering av landsbygden inom Västernorrlands län. [17]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Det svenska lantbrukets produktionskostnader 2. Bokföringsåren 1920—1921 och 1921—1922. [2]
Fastighetsregisterkommissionens meddelanden. 13. [21]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till gruvlag. [16]

Industri.

Cement- och betongbestämmelser. [25]

Handel och sjöfart.

Skeppstjänstkommitterades betänkande. 3. [20]

Kommunikationsväsen.

Utredning rörande ny vattenväg mellan Östersjön och Vänern jämte bihang. [6]
Anvisningar rörande vägväsendet och automobiltrafiken. [19]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Supplement nr 2 till Sveriges familjenamn 1920. [4]
Betänkande angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. [5]
Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek. [7]
Förslag till lönereglering för befattningshavare vid allmänna läroverk m. fl. läroanstalter. [13]
K. skolöverstyrelsens utlåtande över skolkommissionens betänkanden 1—5. [24]
Systematiskt utforskande av allmogekulturen. 1. [26] 2. [27]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Angående ordnandet av statens kommersiella informationsverksamhet. [1]

Stockholm 1924, Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag